

temendum, Aquitano ejusdem fidei discipulo et acerrimo vindici tribuere primum coepisse, unde et in illius operum collectionem titulus ille, cum aliis similiter adulterinis tractatum inscriptionibus irrepsit. Id certe proclivius est credere, quam alium Prosperum, eumque sanctitatis fama decoratum admittere, cujus nulla superest memoria, nullus in horum temporum monumentis apex reperiri perhibetur.

INCERTI AUCTORIS

LIBER

DE PROMISSIONIBUS ET PRÆDICTIONIBUS DEI

A NONNULLIS S. PROSPERO ATTRIBUTUS.

Præfatio.

Paulus apostolus dicit: *Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat; sed qui incrementum dat, Deus* (I Cor. iii, 7). In hac igitur agricultura cœlestis et regalis patrimonii, quam excoluerunt apostoli, patriarchæ et prophetæ, inter cæteros Dominicos causes, ipse catellus dum limites circumeo, ex divinis Scripturis, duce gratia, centum quinquaginta tria capitula venando confeci: in quibus sunt promissiones Dei centum et tres; prædicta quinquaginta, distributa hoc modo. Populus ante legem promissiones quas credendo vidit, et videndo credidit, habuit xix. Quas credidit, et populo post se a videndas reliquit, vi. Prædicta quæ vidit, xii. Quæ credidit, iii. Populus sub lege promissiones quas credendo vidit et

A credidit, xviii. Quam creditam post se videndam reliquit, unam. Prædicta quæ vidit, xix. Quæ credidit, ii. Populus sub gratia promissiones b habebat xl. Quas ante nos vidit, xxxii. Nos quas vidimus, et videmus impleri, vii. Et unam, finis mundi, quam omnes credimus. Dimidium temporis, prædicta quæ in fide sunt, xii. Quæ vidimus, ii. Promissiones quæ in fide et in fine venturæ sunt, vi. Tredecim c etiam gloriæ sanctorum in fide sunt, quia soli sancti ea percipient d facta. Promissiones impletæ, lxxxiv. Implendæ xix. Prædicta impletæ, xxxv. Implenda xv. Quis igitur durus e adeo et f ferrei ferreus sensus est, qui dubitet impleri pauca, cum tot jam cernat impletæ?

a Editiones Lugd. et Lovan., *videnda*. Ms. Remigianus, *videndo*.

b Ms. Remigianus, *habet*, nec male. Editi omnes, *habebat*.

c Ms. Remigianus, *autem*.

d Ms. Remig., *Frates, promissiones implete*.

e Ms. Remig., *adhuc*.

f Edit. Lugd. non habet hanc vocem, *ferrei*; sic et ms. Remigianus.

PARS PRIMA.

TEMPUS ANTE LEGEM.

PROLOGUS.

1. Omnis fidei ratio spe dilectioneque concluditur. Etenim diligendo quisque promissum quod credit, a fidem commodat, donec potiatur omni quod sperat. Convictionem rerum quæ non videntur, esse fidem Paulus apostolus definiit (*Heb. xi, 1*): cujus dispensatione Creator omnium Deus, omnia ex nihilo formare dignatus est (ut Scriptura sancta b loquitur) ex materia invisita (*Gen. 1, 2; Sap. xi, 18*), summa mediis, et media inis libratione perpendens. Nam quædam invisibilia visibilibus præferens, rationalia irrationalibus, et sensata insensibilibus, et viventia vitæ expertibus, in mensura, numero et pondere cuncta disposuit (*Sap. xi, 21*). Quibus pro modo subsistentibus rebus, rationale animal hominem terrenis præferens creaturis, et soli ad imaginem et similitudinem suæ divinitatis condito (*Gen. 1, 26*) c tribuit liberam voluntatem. Huic et legem dedit semper vivendi, si mandata servaret d; moriendi, si sui Creatoris præcepta contemneret (*Genes. 11, 17*). Verum serpentina fraude e diabolus, superbia qua ipse cum sociis ceciderat, homine decepto (*Genes. 11, 1*), dum se cum tota stirpe humani generis Adam per inobedientiam præcipitaret in mortem (*Rom. v, 12*), Creatori præ-

B iudicium, bene condita natura, inferre non potuit. Mortem licet causa prævaricationis invenerit, vitæ tamen essentiam, in quantum est, nec in morte dimisit. Immortalis quippe anima creata, in hoc studio mundi labe f vitata, corporis subversa eluvie, flagitiorum gravata ponderibus, nisi sanguine redemptionis fuerit Salvatoris, ablutaque spiritali unda, contagio inflicti vulneris carens, decorem collatæ gratiæ s inviolata fide servaverit, eam in æternam pœnam cum carne victuram Evangelica fides annuntiat (*Matth. xxv, 41; Joan. v, 29*). Quæ bonis æternam vitam, malis æternam pœnam, ea auctoritate firmavit, qua omnia quæ a principio mundi prædixit implevit.

2. Verum ne longum proœmium hujus libri humanus sterilisquo sensus extendat, quem in tres partes et dimidium distributum, juvante illo cujus munere loquimur, divina testimonia collecta undique, conjunctaque supplebunt; ex omnibus divinis Scripturis, quæ prædicta, quæve sint promissiones Dei, ut occurrerint, per capitula decerpenda suscepimus; signantes trifaria tempora ab exordio mundi usque in finem, in diversis populis consistere, ante legem, sub lege, sub gratia manifesta, quæ occultis signis semper interfuit. Quorum tripartita divisio hæc est. A prima conditione priimi hominis usque ad Moysen,

a Ms. Remig., *fide commendat*.

b Editi, *proloquitur*. Ms. Remig., *loquitur*.

c Ms. Remig., *attribuit*.

d Ms. Remig., *moriendum*.

e Sic Lugd. et ms. Remig. Aliæ editiones, *diaboli*.

f Ms. Remig., *vitiatio*.

g Ms. Remig., *inviolata fides*.

ante legem est. A Moysē, cui lex data est in monte Sina (*Exod. xx, 1 seq.*), usque in adventum Salvatoris Domini nostri Jesu Christi, sub lege est. Manifestato autem eo in carne, crucifixo, resurgente, atque ascendente in cœlum, usque nunc et in finem mundi, cum illo ipso brevi spatio ^a Antichristi, tempus agitur gratiæ. Quibus tribus temporibus moderatione sui Creator justissimus Deus ita jura promissaque sua ordinavit, ut non omnia fidei tantum credenda committeret, sed pleraque intuenda oculis commendaret: e quibus illa quæ futura sperabantur his quæ videbantur crederentur implenda. Singulis igitur prædictis temporibus singulas partes hujus libri, ut promisimus, ^b consignabimus: quæ promissa sunt, quæve Christo et Ecclesiæ figuratè exhibita; quæ credita relicta sint, intuenda futuris, capitula per ordinem posita demonstrabunt (*Sent. Prosp. 214*).

CAPUT I.

^c Ex libro Geneseos creaturæ, est in Adam et in Evam, Christum et Ecclesiam.

3. In principio ^d fecit Deus cœlum et terram, mare, omniaque eorum; in cœlo fulgentia, gradientia in terris, in aere volantia, nantantia in aquis (*Genes. 1*). Quibus perfectis, dixit Deus: *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram* (*Ibid.*, 26). ^e Eoque formato ex limo terræ, insufflavit in faciem ejus spiritum vitæ, et factus est homo in animam viventem (*Genes. 11, 7*). Et dixit Deus: *Non est bonum solum hominem esse: Faciamus ei adjutorium ^f simile illi, consiliarium* (*Ibid.*, 18). Et paulo post: *Immisit Deus soporem in Adam, et obdormivit. Et sumpsit unam de costis ejus* (*Ibid. 21*), et formavit eam in mulierem: et adduxit eam ad Adam, ^g et videret quid eam vocaret (*Ibid. 22*). Dixitque Adam: *Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea; hæc vocabitur, ^h Virago, quoniam de viro suo sumptu est* (*Ibid. 23*). Propter hoc, inquit, *relinquet homo patrem et matrem, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una* (*Ibid.*, 24). Hoc ⁱ itaque factum esse, ut rem gereat et figuram, apostolus Paulus testis est. Exponens quippe hunc locum in epistola ad Ephesios, ait: *Sacramentum hoc magnum est; ego autem dico in Christo et in Ecclesia* (*Ephes. v, 32*). Sacramentum igitur magnum quod promissum speravit Adam, sibi conjunctam vidit, quam credidit conjugem, nobis per fidem ^j vivorum signavit futuram Ecclesiam, matrem appellavit omnium vivorum (*Genes. 11, 20*); ea scilicet causa qua, ex latere Adæ dormientis formata Eva, ex latere Christi in cruce pendentis formandam, ut factum est, prævidit Ecclesiam, quæ vere est mater omnium vivorum. Hæc est enim illa mulier quæ custoditur per tempus et tempora, ^k et dimidium temporis a conspectu serpentis, ut in Apocalypsi (*Cap. xii, v. 14*) de Ecclesia dicitur.

CAPUT II.

¹ In mandato contempto duas sequi mortes.

4. Prædixit Deus Adæ et mulieri ejus mortem se-

^a Ms. Remig., ante istum.

^b Ms. Remigiano Remensis totum locum sic præfert, *consignavimus: quæ promissa sint intuenda futuris, quæve Christo et Ecclesiæ figuratè exhibita, quæ credita relicta sint, capitula per ordinem posita demonstrabunt.*

^c In ms. Remigiano titulus talis est: *Promissio ex libri Geneseos, credita et visa.*

^d Edit. Colon., creavit.

^e Ms. Remig., *eumque formatum . . . . insufflavit, dictum est, in faciem.*

^f Ms. Remig., *similem illi consiliarium.*

^g Hæc non sunt pars textus sacri, in Vulgata, nec in Hebræo.

^h Ms. Remig., *mulier.*

ⁱ Ms. Remig., *Hoc ita.*

^j Ms. Remig., *virorum signavit futuram Ecclesiam*

A cuturam, si velit tetigissent, dicens: *Ex omni ligno paradisi edetis, de ligno autem dignoscetis boni et mali non edetis ex eo. Qua die autem ederitis, morte moriemini* (*Genes. 11, 16*). Præceptum autem, salente diabolo, contemnentes, vetitum tetigerunt (*Genes. 11, 6*). Quod peccatum dum vir excusat per mulierem, mulier per serpentem, mortem prædictam non tantum sibi, quantum suis etiam posteris propinarunt (*Rom. v, 14*). Hanc enim expendit omne simul genus humanum, aliam significans perpetuam mortem, cujus expers erit omnis qui mandata Christi servaverit (*Joan. viii, 51*); eum vero qui monita salutaria Domini nostri Jesu Christi ^m temnenda duxerit, sine ulla dubitatione suscipiet. *Beatus enim et sanctus, ait Joannes apostolus, qui habet partem in hac prima resurrectione, ⁿ in quo secunda mors non habet potestatem* (*Apoc. xx, 6*). Et Dominus: *Qui audit, ^o inquit, verba mea, et credit ei qui me misit, habet vitam æternam; et in judicium non veniet, sed transiet a morte ad vitam* (*Joan. v, 24*).

CAPUT III.

Diaboli sententiam eos manere qui ejus fecerint voluntates.

In Genesi credita et visa.

5. Sequitur in serpentem diabolum prolata prædictaque sententia, in quo metuendum quiddam præritur, quod ei inter cætera dictum est: *Terram manducabis omnibus diebus vitæ tuæ* (*Genes. 11, 14*). Terrenis enim cupiditatibus inhiantes animæ, terræ similes comparantur, easque impias propheta David in primo psalmo designat, dicens: *Erunt tamquam pulvis, quem projecit ventus a facie terræ* (*Psal. 1, 4*). Et Jeremias propheta: *Recedentes a te, ait, in terra scribentur* (*Jerem. xvii, 13*). Job etiam dicit: *Terra tradita est in manus impij* (*Job 11, 24*). Item David: *Memento, Domine, quoniam terra sumus* (*Psal. cii, 14*). Se vero exui a terra, quam peccati merito serpens comedendam accepit, in alio psalmo dicit: *Salva me de luto, ut non inhæream* (*Ps. lxxviii, 15*). Item alibi: *Hæsit in terra venter noster; exurge, Domine, auxiliare nobis, et redime nos propter nomen tuum* (*Ps. xliiii, 25*). Item alibi: *Ne tradas me, Domine, a desiderio meo peccatorum* (*Ps. cxxxix, 9*). Propter quod, quotidie monendos nos per sacerdotes censuit divina clementia, cor sursum erigere, nosque prostemur habere ad Dominum; si tamen sponso nostra firma sit, ut quod verbis proferimus, ^p jugi gratia factis etiam compleamus.

CAPUT IV.

In maledicto mulieris sequi originale peccatum.

Prædictum peccatum originale. In Genesi credita et visa.

6. Mulieri autem dixit Deus: *Multiplicans multiplicabo ^q gemitus et dolores tuos; in tristitia paries filios* (*Genes. 11, 16*). Sic nasci transgressorum filios David propheta confirmat: *In iniquitatibus, inquit, conceptus sum, ^r et et peccatis in utero me alui.*

matrem, propter quod eandem mulierem suam Adam matrem appellavit omnium virorum. Hæc est enim, etc. Omissis quæ intermedia leguntur in editis codicibus.

^k Ms. Remig., *et dimidium tempus a conspectu serpentis. Reliqua desunt.*

¹ In ms. Remig. titulus: *Prædixit Deus Adæ et mulieri ejus mortem secuturam, si velit tetigissent; tum a linea: In Genesi credita et visa. Deinde caput 11 incipit: Ex omni ligno, etc.*

^m Ms. Remig., *non tenenda.*

ⁿ Sic ms. Remig. Editi vero, *in qua mors.*

^o Hæc vox, inquit, legitur in ms. Remigiano, non vero in editis

^p Ms. Remig., *adjuti gratia.*

^q Ms. Remig., *gemitus tuos.*

^r Sic ms. Remig. Editi, *cum peccatis.*

mater mea (Psal. L, 7). Salomon quoque paria testatur de Grave, ait, jugum super filios Adam, a die exitus de ventre matris eorum, usque in diem sepulture in matrem omnium (Eccli. XL, 1). Item ipse: Et ego natus accepi, dicit, communem aerem, et in similitudo factam decidi terram, primam vocem similem omnibus emisi plorans, in involumentis nutritus sum et curis magis. Nemo enim ex regibus aliud habuit natiuitatis initium. Unus est enim omnibus introitus ad vitam, et similis exitus (Sap. vii, 3 seqq.). Et paulo post: Semen enim erat maledictum ab initio (Ibid. xii, 44). Et Isaias: Semen nequam, ait, filii scelesti, dereliquisti Dominum (Isai. I, 4). Job etiam dicit: Nullus est immunis a sorde, nec infans cuius est unius diei vita super terram (Job xiv, 4 sec. LXX). Item ipse: Nemo potest facere mundum de immundo conceptum semine, nisi tu, qui solus mundus es (Ibidem, sec. Vulg.). Pro cuius expiatione maledicti seminis, immunditia parientis mulieris et infantis (Levit. xii), sacrificia sunt legalia instituta, usque ad Christum regnantem: qui sui corporis oblato sacrificio, salvos facit pusillos cum magnis. Ipse enim salvum faciet populum suum, dictum est, a peccatis eorum (Math. I, 21). Hæc tamen quæ prædicta sunt, ita cernuntur impleta, ut usque in finem mundi supplenda doceantur.

CAPUT V.

In Adam omnibus posteris labor, sudor et dolor.

Prædicta propagataque sententia. In Genesi credita et visa.

7. *Adæ autem dixit Deus: Quoniam audisti vocem mulieris tuæ, a plusquam me, et tetigisti de arbore de qua sola præceperam tibi ne manducares ex ea, et manducasti: maledicta terra in operibus tuis, spinas et tribulos pariet tibi; in tristitia et gemitu edes pabulum agri tui, in sudore vultus tui manducabis panem tuum, donec revertaris in terram, de qua sumptus es: quoniam terra es et in terram ibis (Genes. III, 17 et seq.).* Hanc prædictam pœnam peccati, quam radix humani generis Adam pro sententia excepit, ac suis posteris tamquam ramis^b transfudit, per unum hominem, dicit Apostolus, peccatum intrasse in mundum, et ita in omnes homines pertransisse, in quo omnes peccaverunt (Rom. v, 12). Humus enim, quæ creatoris imperio^c fertilis, salubresque ex se herbas, sine ulla cultura homini ante produxit, post ærumnis sentibusque referta est; ut in sudore ac labore ex ea omnem hominem edere panem oporteat, donec recurat in mortem. Non tantum prædicta audire istæ meruimus, quam etiam probata expendere. Unde et David dicit: *Esibit homo ad opus suum, et ad operationem suam usque ad vesperam (Psal. ciii, 23).* Et iterum: *Labores manuum tuarum manducabis (Psal. cxxvii, 2).* Apostolus quoque dicit: *Qui non vult operari, nec manducet (II Thess. III, 10).* Et Dominus usque in undecimam horam operarios mittit ad vineam (Math. xx, 9).

CAPUT VI.

In Cain et Abel, duorum populorum, Christianorum et Judæorum.

Prædictio figurata, duorum populorum scilicet. In Genesi credita et visa.

8. Ex primis igitur hominibus mortalibus jam effectis, duo filii procreati sunt, ambo mortales: Cain major, minor Abel; pastor ovium unus, alius agricola. Ili dum terram incolunt laboribus jam obnoxiam ju-

dicio divinæ sententiæ, seque a propriis paternisque delictis expiare contendunt, ex primitiis frugum suarum sacrificia obtulerunt. Minoris Abel ex ovibus oblatum, acceptabile suscipitur sacrificium, repudiatur Cain (Genes. iv, 7), non recte divisa terræ particula. Invidia hinc nascitur: præsciaque divinitas futurorum, indicit patientiam furenti, diciturque ad Cain: *Peccasti, quæscæ, ad te converso ejus, et tu dominaberis ejus: id est, ut peccato suo ipse dominaretur, nec fieret servus peccati, si præcipienti humilis obediret. Verum Cain contumax, suique impatiens, insiliit super Abel in campum, et occidit eum. Proh nefas! hæccine sunt, Cain, germanitatis fœdera? hæccine principia bonæ naturæ? hæccine bonæ indolis spes est, ut ante te norit pater homicidam quam filium! Sed his ausibus, facinus suum Cain multis^d etiam vinculis connodavit. Effectus contemptor divini mandati, superbæ caput, auctor invidiæ, princeps illatæ mortis, et primus in hominibus parricida.*

9. Hic initia bellandi instituit, ut reus innoxium sanguinem^e diffundat, livoris plenus gloriam^f impetit alienam. Nam præclara hinc fulsere martyria, dum justi occiduntur ab impiis. Sed ut omne nobis quod actum est, profatere demonstraret divina providentia, fratrem a fratre requirit, g quem jam occisum noverat; negantem, terra^h teste, convicit: *Vox, inquit, sanguinis fratris tui clamat ad me de terra (Gen. iv, 10).* Cain figurasse Judaicum populum terrenis desideriis inhiantem, Abel Christum pastorem ovium, ab eo populo occisum, nullus jam ambigit Christianus, cujus sacrum sanguinem omnis nunc terra accipiens, i clamat: Amen (quod est, Verum), ut neganti Judæo quod occidit Christum, recte dicatur a Deo: *Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Pro Abel, quem occidit Cain, natus est Seth (Gen. iv, 25), ex quo per ordinem successionis venit Enoch, qui Deo dum placeret, translatus est ne gustaret mortem (Eccli. xliiv, 16), Eliæ sociandus (IV Reg. II, 11), ut duo testes idonei secundo Christi adventui præparentur (Apoc. xi, 3), i in confutationem Antichristi, et in gloriam judicantis Filii Dei; de quibus suo loco testimonia proferemus.*

CAPUT VII.

In diluvium arcæ, quæ significavit Ecclesiam.

Prædictio: in Genesi credita et visa. Prædictum diluvium.

10. Dum filii Dei a proposito^h desciscerent sanctitatis, Deus Noe justum sic admonuit: *Finis, inquit, universæ carnis venit coram me: repleta est enim terra iniquitate eorum, et ego disperdam eos cum terra. Fac tibi arcam de lignis quadraeis, tricemeratam facies arcam, et bituminabis intrinsecus et extrinsecus; et sic facies eam. Trecentorum cubitorum erit longitudo arcæ, quinquaginta cubitorum latitudo, et triginta cubitorum altitudo ipsius. Fenestram facies in arca, et in cubito consummabis eam. Ostium autem arcæ pones ex latere. Ecce adducam diluvium aquæ super terram, et interficiam omnem carnem, in qua est spiritus vitæ, sub cælo (Gen. vi, 13 et seq.).* Dum igitur fides commodat ac præparat mentem, creditque futurum quod sperat implendum, mysticæ jussioni et fabricæ obediens: Noe, arcam, qua se cum mundis immundisque animalibus, ut præceptum fuerat, conderet, fabricavit: geometrica quippe mensura, quæ, ut fertur, sexies tantum quamⁱ nostra se extendit.

^a Hæc verba, plusquam me, adduntur ex ms. Remig.

^b Ms. Remig., infudit.

^c Editi, fertiles. Ms. Remig., fertilis.

^d Ms. Remig., multis ex vinculis.

^e Ms. Remig., fundat.

^f Ms. Remig., impetrat; nec male, si referas ad mox sequentia: *Præclara hinc fulsere martyria, dum, etc.*

^g Ms. Remig., Qui jam occisum noverit.

^h Ms. Remig., testante.

ⁱ Ms. Remig., clamat tamen quod verum, ut negante Judæo quod occiderat Christum.

^j Ms. Remig., in confutatione Antichristi et in gloria.

^k Ms. Remig., deficerent.

^l Edit. Lugd., quam nostræ. Ms. Remig., geometricam quippe mensuram, quæ, ut fertur, sexiens tantum quam nostra est extenditur.

11. De his autem ascriptis numeris, quantum divinitus adjutus fuero, colligens pauca, architecti illius nostri Pauli apostoli sententiam introducam (I Cor. III, 40) : qui illius arcæ figuratam fabricam, omnemque ejus spiritalem constructionem ad Ecclesiam sanctam referens, instar in ea crucis expressit. Ait enim in epistola ad Ephesios : *Flecto genua mea ad Patrem Domini nostri Jesu Christi, ut det vobis, secundum divitias gratiæ suæ, virtutem, habitare Christum per fidem in cordibus vestris, in charitate radicati atque fundati, ut valeatis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit altitudo, latitudo, longitudo et profundum; scire etiam supereminentem scientiæ charitatem Christi* (Ephes. III, 14 et seqq.). Quinque sententias ^b in quinque articulis dixit, ut pote is qui dixerat : *Volo quinque c verba mente meo in Ecclesia loqui* (I Cor. XIV, 19). Quinque ergo istæ sententiæ ad prædictæ arcæ mensuras pertinent hæc ratione monstrantur. Quinarius enim numerus ex pari et impari constitutus, habet duo, et tria : tria a trinitate, duo a duobus præceptis, quæ conjuncta quinarium formant. Huic additur unus, propter unitatem Individuæ Trinitatis, et efficitur senarius perfectus, omni ex parte sibiimet respondens, in primam, tertiam ac dimidiam. De quo numero multi jam dixere majores. Hi igitur quinarius et senarius conjuncti numeri, ac multiplicati in invicem, extenduntur ad prædictæ arcæ mensuras quarinas. Propter quod quinta die, excepto homine, universa quæ creata sunt ^d fecerit Deus; atque in quinque libris Moysi universa legis mandata conscripta sunt; et quod perficiendæ legis causa, quinta feria ad patibulum traditus fuerit ipse Salvator et Dominus. Senarius vero numerus hoc continet, quod sexta die formatus est homo; et sexta ætate sæculi ad redemptionem mundi hominem suscepit Verbum Dei; et sexta feria suspensus in cruce, nostrum omne pretium ex suo latere, tamquam per ostium arcæ, pretiosum sanguinem fuderit; ex quo columba (Gen. VII, 8) Ecclesia tanto sanguine dotata processit. * Propter quod et corvus hæreticus exiens, humani cadaveris cupiditate naufragus, ad arcam Ecclesiam redire noluit. De quo intus posita munda animantia clamant : *Ex nobis exiit, sed non erat ex nobis : nam si ex nobis esset, mansisset utique nobiscum* (I Joan. II, 19). Hi igitur duo, ut dixi, numeri, quinarius et senarius, dum multiplicantur in invicem, suppleunt tricenarium. Quinques enim seni, et sexies quini ductus numerus tricenarium ^f for. nat. Et ipsi sunt triginta cubiti, qui in altitudine arcæ præcepti sunt construi, ad sublimem partem pertinentes spei; in qua caput eminentis confixum est Crucifixi. Omnis enim spes in capite. Propter quod et ipsum caput nostrum triginta annorum dignatus est crucifigi. Rursus quinarius numerus in decalogo multiplicatus, propter decem præcepta legis. Decies enim quini, et quinques deni numerus ductus, quinquaginta efficiunt. Et hi in latitudine arcæ ponuntur, qui ad charitatis spatia in cruce signantur, in qua manus infixæ sunt Crucifixi. Decem enim præcepta digito Dei ^g dicuntur esse conscripta, nosque ipsi manus nostras levare in sancta jubemur (Psal. CXXXIII, 2). Item quinarius et senarius numeri in quinquagenario multiplicati, arcæ longitudinem suppleunt. Quinquages enim seni,

^a Ms. Remig., *tamen*.

^b Ms. Remig., *in quinque articulos dixit : ut puto hisque*.

^c Ms. Remig., *verba mea in Ecclesiam loqui*.

^d Ms. Remig., *fecerat; et paulo infra, fuerat; ubi editi, fuerit*.

^e Ms. Remig., *Per quod*.

^f Ms. Remig., *facit*.

^g Ms. Remig., *docentur*.

^h Ms. Remig., *longitudine*.

ⁱ Hæc vox, *Domini*, habetur ex ms. Remig.

^j Ms. Remig., *manet*.

A et sexages quini trecentos efficiunt, qui nostræ arcæ ^k longitudini patientiæ ascribuntur, in qua corpus extensum est Crucifixi : cui dicitur, *Christus pro vobis passus est, relinquens vobis exemplum, ut sequamini vestigia ejus* (I Petr. II, 21). *Quoniam vetus homo noster simul cum illo affixus est cruci* (Rom. VI, 6); patientesque esse jubemur usque in ^l adventum Domini (Jac. V, 7). Profundum vero crucis diluvii magnitudinem significat, qua et illa et nostra arca portatur. Quoniam sunt judicicia Dei (ut scriptum est) sicut abyssus multa (Ps. XXXV, 7).

12. Quod vero dictum est : *Tricameratam facies eam* (Gen. VI, 14) : hanc fabricam prædictus architectus noster Paulus expressit : *Manet, inquit, fides, spes, charitas, tria hæc* (I Cor. XIII, 13). Nam cum in prima et secunda habitatione, bestiarum, pecora, serpentes, avesque in fide et spõ manserint; in tertia Noe cum suis in charitate manens (quia *major horum omnium charitas* (Ibid.)), diluvium formidare non potuit. *Qui enim manet in charitate, in Deo manet, et Deus in illo i permanet; quia Deus charitas est* (I Joan. IV, 16). Fenestram vero arcæ melius ^k accipimus respectum in salutem animarum, quæ sunt bitumine intrinsecus et extrinsecus sociatæ et colligatæ invicem in unitate Spiritus ^l sancti, et in vinculo pacis (Ephes. IV, 3). In cubito dictum est consummari arcam; sic enim decem ^m significare Ecclesiæ unitatem. Quoniam *finis legis Christus ad justitiam omni credenti* (Rom. X, 4). Unde et ille dives in Evangelio, diluvium ⁿ hujus vitæ formidans, ait ipsi Domino rerum : *Magister bone, quid faciens vitam æternam consequar* (Luc. XVIII, 18)? Et Dominus, prædictæ arcæ illi mensuras ostendens : *Præcepta, inquit, nosti* (Ibid. 20)? Cumque ei plurima dixisset ex numero, ille ^o velut quadratus arcæ cupiens sociari : *Omnia hæc r mandata, inquit, feci; quid adhuc mihi superest* (Ibid., 21)? Et Dominus perfectionem arcæ nostræ designans in uno cubito consistere : *Si vis, inquit, perfectus esse, vende, vende omnia quæ habes, da pauperibus, et veni sequere me* (Matth. XIX, 21). Quod cum ille facere æquivisset, quia omni ex parte quadratus non fuit, ad cubitum perfectionis ^q arcæ non meruit pertingere. *Abiit enim, ut dictum est, contristatus* (Ibid., 22).

13. Quod vero quadraginta diebus et quadraginta noctibus diluvium factum est super terram (Gen. VII, 17), non tantum præteritiæ in hoc numero, quantum etiam præsentis temporis animarum diluvium ostendit; quæ in scopulis sæculi, atque in gurgite flagitiorum, diversarumque ^r voluptatum naufragis fluctibus submersuntur. * Propter quæ evadenda quadraginta diebus Moyses (Exod. XXIV, 18), quadraginta diebus Elias (III Reg. XIX, 8), quadraginta diebus et ipse Salvator (Matth. IV, 2) jejunia conserasse, hac tripartita ratione monstrantur : tamquam prædictis tribus temporibus necessaria, auctorem legem, sub lege, sub gratia. Finis igitur diluvii, sexcentesimo primo anno Noe terminatus (Gen. VIII, 13), finem mundi significat post sex, ut dictum, ætates sæculi, et breve Antichristi spatium. Tot enim ætatibus etiam hominis longævæ vita protenditur, donec ab infantia recurat in senium. Nunc vero Ecclesia, aut [forte ut] arca, velut munda et

^k Ms. Remig., *accepimus*.

^l In ms. Remig. dicitur *Sancti*, juxta textum Apostoli ad quem alludere videtur Auctor.

^m Ms. Remig., *significari Ecclesia in unitatem; forte melius, significari Ecclesiæ unitatem*.

ⁿ Ms. Remig., *hujus vitæ*. Editi, *hujusmodi*.

^o Ms. Remig., *Ille vero velut quadratus*.

^p Ms. Remig. caret hac voce, *mandata*.

^q Ms. Remig. addit, *nostræ*.

^r Editio Lugd., *voluntatum*.

^s Editi, *propter quod*. Reliqua suppleuntur ex ms. Remig.

immunda animalia, bonos malosque portare cognoscitur, usque in prædictum finem : de quo Dominus et Salvator noster in Evangelio testatus est, dicens : Sic futurum adventum suum quemadmodum fuit in diebus Noe, subito manducantibus ac bibentibus, eumentibus et vendentibus (*Matth. xxiv, 37*). Credidit igitur Noe quæ prædicta vidit in arca. Credidit quæ a futura erat nobis præsentanda Ecclesia : nobiscum sperat quæ erit ultimo iudicio declaranda.

CAPUT VIII.

In tribus filiis Noe, gentes, quas Christus Dominus sparsas invenit, collegit.

Prædictæ gentes : ^b ex tribus filiis Noe. In Genesi creditum et visum.

14. Ex tribus igitur filiis Noe, Sem, Cham, Japhet, totidemque nuribus ejus, mortalium fecunditas dum accrevisset, radix peccati superbia, mundo percunte diluvio, ipsa perire non potuit. Turris superba a superbis exstruitur, cujus caput cœlum hactenus occuparet (*Gen. xi, 4*). Hujus cœpta a vero artifice Deo per confusionem linguarum in irritum deducuntur : sic enim scriptum est : *Ecce labium unum est omni terræ, et hoc cœperunt facere, et nunc non deficient ab eis omnia quæcumque aggressi sunt facere* (*Ibid., 6*). Et dixit Deus, *Venite descendamus, et confundamus ibi linguas eorum* (*Ibid., 7*). Deus trinitas loquitur. Descendere vero Deum, est humanos actus inspicere, vel eorum sensibus propinquare. Quæ, ^d ut prædicta sunt, mox impleta sunt. Confusæ quippe linguæ non tantum disposita supplere nequiverunt, quantum etiam dispersæ per orbem gentes quasque suo ^e distinxere eloquio (*Ibid., 9*). Attamen Creatoris et iudicis impleta censura, per humilem Christi gratiam, charitas uno sub dogmate congregavit, quæ superba impietas ^f male disperserat. Omnis ergo nunc in unum lingua conficitur, quod Dominus Jesus Christus, qui est turris fortitudinis, in gloria est Dei Patris (*Philip. ii, 11*). Quem inebriatum, ut Noe ex vinea (*Gen. ix, 21*), nudatumque in passione, Cham filius irridens, in Canaan filio maledictum excipiens, gentibus propinavit. Quod abstulit Jesus Dominus, qui pro nobis factus est maledictum (*Galat. iii, 13*).

CAPUT IX.

In Heber gens Hebræa, quem primatum Christiano populo tradidit.

Prædicta gens Hebræa, a quo exorta sit, primatum habens in omnibus linguis. ^g In Genesi creditum et visum.

15. Inter cæteros quos linguarum confusio per gentes divisit, ^h unus Heber dictus est (*Gen. xi, 14*), in quo, ut fertur, Hebræa prima lingua resedit, unde etiam Hebræa gens nomen accepit. Primam vero Hebræam esse linguam, mysticus ille titulus a Pilato conscriptus ostendit. Erat enim ⁱ in tribus linguis insignitus, Hebræa, Græca et Latina (*Joan. xix, 20*) : quæ linguæ primatum fere in omnibus retinentes linguis, eidem Creatori ^j in titulo con-

^a Ms. Remig., *futura erant . . . nobiscum. Speratque ad ultimum iudicium declaranda.*

^b Hæc addimus ex ms. Remigiano, in quo caput VIII sic incipit : *his nominibus Sem, Cham et Japhet, etc., forte, his hominibus.*

^c Sequentia absunt a ms. Remig. et Edit. Lugd., usque ad : *Et dixit Deus.*

^d In ms. Remig., *Quæ prædicta sunt, mox et impleta sunt.*

^e Ms. Remig., *creavere.*

^f Additur male, ex ms. Remig.

^g Hæc addimus ex fide ms. Remigiani.

^h Abest vox unus, a ms. Remig. et edit. Lugd. et Lovan.

ⁱ Ms. Remig., *his tribus.*

A signatæ sunt, eo ordine divino quo prædicta ante quam fierent, propheta David testatus est, dicens. *Tituli inscriptionem ne corrumpas* (*Psal. lvm, 1*). Regem enim Judæorum crucifixum ille scripserat iudex (*Joan. xix, 19*). Hunc sua lingua ^k Hebræi dum legerent, quæ primo in loco posita erat, postulantibus mutandum, ^l divinitus actus Pilatus, *Quod scripsi, inquit, scripsi* (*Ibid., 22*) : ut et tituli inviolata, sicut promissum est, maneret integritas, et lingua Hebræa sub testimonio in principalem locum, quem post amisit, merito signaretur. Ex isto igitur Heber currit progenies usque ad Abraham (*Gen. xi, 17 et seqq.*), a quo, ut quidam dicunt, Abrazæ [*f. Abrahæi*], sicut ab Heber Hebræi appellati sunt. Primitivum vero esse hunc populum, licet ipse Dominus attestetur, dicens, *Primitivum meum Israel* (*Exod. iv, 22*) ; in Deuteronomio libro plenius ostenditur. *Cum dispartiretur Altissimus* (dictum est) *nationes, statuit terminos gentium secundum numerum angelorum Dei. Et facta est portio ejus Jacob, series hæreditatis ejus Israel* (*Deut. xxxii, 8, sec. LXX*). Sed hic Jacob, qui appellatus est Israel, ex quo tramite veniat per ordinem recurramus, ut Abraham, cujus hic nepos est, promissa suppleantur.

CAPUT X.

In Abraham vocatione, terra viventium Christiano populo futura.

Promissio facta et figurata. ^m In Genesi credita et visa.

16. Ex semine igitur Sem filii Noe, natus est Heber, cujus fuit filius Phaleg (*Gen. x, 25*), sub quo divisæ sunt linguæ. Phaleg genuit Reu (*Gen. xi, 18 et seqq.*) : Reu genuit Seruch ; Seruch genuit Nachor ; Nachor genuit Thare ; Thare genuit Abram, qui postea dictus est Abraham ; cujus nepos fuit Jacob. Hunc ⁿ Abraham apud Chaldæos genitum Scriptura testatur (*Gen. xi, 28*). Ex qua gente vocatus, dum primus ^p crederet, pater fidei (*Rom. iv, 11*), gratia vocantis, meruit appellari. Chaldæi astronomiæ dediti, dum callide positiones siderum perscrutantur, multum errantes circa cultum religionemque divinarum, Creatorem ^q omnium rerum minime perquirentes, *evanuerunt*, ut Paulus dicit, *in cogitationibus suis, et obscuratum est insipientes cor eorum* (*Rom. i, 21*). E quibus Abraham non ^r callidæ creaturæ, sed calore divini cultus accensus, ab stultis et insipientibus Domini munere segregatus est. *Exi, inquit, ei Deus, de terra tua et de cognatione tua, et veni in terram quamcumque tibi ostendero* (*Gen. xii, 1*). Ad præceptum vocantis, prima sede cognationeque relicta, per fidem credit quæ non vidit, donec videre mereatur omne quod credit. Exiens igitur de terra Chaldæorum, habitavit Charræ (*Act. vii, 4*), in qua omnibus ^s repletus est divitiis. Terræ quoque ipsius, in spe sui seminis futuram suscepit hæreditatem. Cum etiam ex auo ^t et sterili conjuge, vergens quoque ipse in senium, ^u per promissionem expectat hæredem, hic nobis pater fidei ostendit, nec incolatus nostri longos

^k Ms. Remig., *in titulum.*

^l Editi, *Hebraici.*

^m Ms. Remig., *divinitus actum, Pilatus.*

ⁿ Suppletur hæc ope ms. Remig., cui deest prior titulus.

^o Ita legimus in ms. Remig. Aberant vero hæc ab editis, *Abram, qui postea dictus est.*

^p Ms. Remig., *Abram.*

^q Ms. Remig., *crediderit.*

^r Ms. Remig., *rerum omnium munimine.*

^s Ms. Remig., *callidæ creatura; sola editio Lugd., non callidæ creaturæ.*

^t Ms. Remig., *repletus divitiis, terræ quoque.*

^u Ms. Remig., *et ex sterili.*

^v Ms. Remig., *promissionis.*

exitus formidandos, et in Christo Domino semper A sperandum : cuius per gratiam ^a terra viventium, sempiterna potiemur hereditate : de qua David propheta dicit : *Credo videre bona Domini in terra viventium* (Ps. xxvi, 13).

CAPUT XI.

In Abrahæ semine multiplicari, ut stellas, populum Christianum.

Promissio multiplicandi seminis Abrahæ. In Genesi credita et visa.

17. *Factus est sermo Domini ad Abraham per visum dicens : Noli timere, Abraham, ego te protego ; merces tua multa erit valde* (Gen. xv, 1 et seqq.). *Dixitque Abraham : Domine, quid dabis mihi ? ego enim sum absque liberis, et filius præpositus ^b domui meæ, hic Damascus Eliezer. Dixitque Abraham : Quia non dedisti mihi semen, vernaculus meus mihi hæres erit. Sustinque sermo Domini ad eum : Non erit hic hæres tuus ; sed qui egredietur de utero tuo, ipsum habebis hæredem. Eduxitque eum foras, et ait illi : Suspice in cælum, et numera stellas, si poteris numerare eas. Et dixit : Sic erit semen tuum. Credidit autem Abraham Deo, et deputatum est ei ad iustitiam. Hæc Paulus ^c firmat apostolus, dicens : *Igitur fides, ait, ex auditu ; auditus autem per verbum Christi* (Rom. x, 17). Et Isaias ait : *Nisi credideritis, non intelligetis* (Isai. vii, 9, sec. LXX). Fundamentum omnis rei futuræ fides est : cuius culmen ædificii terras cælumque obtinuit in Christo Jesu, qui est ex semine Abrahæ.*

CAPUT XII.

In sacerdotio Abrahæ, regale Ecclesiæ sacerdotium.

Promissio qua Abraham, poscente Deo sacrificium, sacerdos ostenditur. ^d In Genesi credita et visa.

18. Secundo oraculo dixit Dominus ad Abraham : *Ego sum qui eduxi te de terra Chaldæorum, ut darem tibi terram istam, et possideres eam. At ille ait : Domine, unde scire possum quod possessurus sum eam. Et Dominus : Sume, inquit, vaccam triennem, et capram trimam, et arietem trimum, turturem quoque et columbam. ^e Qui tollens universa hæc, divisit ea per medium, et utrasque partes contra invicem posuit : aves autem non divisit. Descenderuntque volucres super cadavera divisa, et abegit eas Abraham. Cumque sol occumberet, sopor irruit super Abraham, et horror magnus et tenebrosus invasit eum. Dictumque est ad eum : Sciens prænoæ, quod peregrinum erit semen tuum in terra non sua, et subjicient eos servituti, et affligent annis quadringentis. Gentem autem cui servierint, iudicabo ego, dicit Dominus. Post hæc egredientur cum magna substantia. Tu autem ibis ad patres tuos nutritus in senecta bona. Quarta autem generatione revertentur huc : necdum enim impletæ sunt iniquitates Amorrhæorum* (Gen. xv, 7 et seqq.). In hac promissione, et in hoc sacrificio tripartito (quod in præseni ita actum est, ut tamen alia futura signaret), tria tempora quæ superius dicta sunt, in tribus his animalibus, spiritalis lector, agnosce : vaccam trimam, ante legem lascivientem plebem sine iugo legis : capram trimam, sub lege quam immolare debet plebs legem transgrediens, pro peccato : arietem trimum, sub gratia perfectum sacrificium, quod figurate pro filio idem offerens Abraham, arietem nostrum Christum triennem, tribus temporibus prædicatum, pro peccato populi ara

^a Ms. Remig., *terram viventium, sempiternam potiemur hereditatem.*

^b Ms. Remig., *domus meæ.*

^c Editi Lovan., Duac. et Colon., *affirmat.*

^d Hæc addita ex ms. Remig., in quo omittitur prior titulus.

^e In ms. Remig., *Tollensque.*

^f Ms. Remig. addit, *in vobis.*

crucis exceptit (*Vide Aug. lib. xvi de Civit. Dei, cap. 24*). Quoniam *pro iniquitate populi*, ait Isaias, *ductus est ad mortem, et livore ejus omnes sanati sumus* (Isa. liii, 5 et 8).

19. Quod vero hæc animalia contra invicem divisa posita sunt, divisiones et schismata, quæ sese invicem impugnarent, futura apostolus Paulus ostendit, dicens : *Oportet et hæreses esse, ut probati manifesti fiant in vobis* (1 Cor. xi, 19). Nam et ante legem, ut hæreticorum, Cain repudiatum est sacrificium (Genes. iv, 5) : et in lege, Chore, Dathan et Abiron (Num. xvi, 32), dum hæresum schismatumque auctores, vivos terra voravit. Et sub gratia, multarum hæresum dogmata, et aves circa divisa cadavera mortuorum residentes, abiguntur a Paulo, cum dicit : *Divisus est Christus ? ^f Numquid Paulus pro vobis crucifixus est ? aut in nomine Pauli baptizati estis* (1 Cor. i, 13) ? Præceptum est autem Abrahæ in illo sacrificio, ut turturem castum et simplicem columbam non divideret. Quoniam spiritales filii casti, et simplices virgines, dum in charitate sacrificium illibatæ fidei offerunt, dividi omnino non possunt. Peregrinum vero esse in hac vita semen ^g eorum, qui Domino suo canunt, testatur David dicens : *Inquinus sum et peregrinus, sicut omnes patres mei* (Ps. xxxviii, 13). ^h Et vexari in Ægypto annis quadringentis, dum gemunt et dicunt : *Heu me, quia peregrinatio mea elongata est* (Ps. cxix, 5), satis in promptu est. Quarta vero generatione ad libertatem reverti ex hac Ægyptia servitute ; nostra a peccato eruta libertas ostenditur, quæ tribus sæpe dictis expletis temporibus, ⁱ in quartam, quam regenerationem Dominus appellat (Matth. xix, 28), declarata per resurrectionem veram, omnis nostra libertas exurgat : impletis ^j peccatis Amorrhæorum, eorum scilicet qui non credunt Dei Evangelio. Quoniam *qui non credit, ut Dominus dicit, jam iudicatus est* (Joun. iii, 18).

CAPUT XIII.

In nominis perfectione, qua in fide, pater gentium est Abraham.

Promissio figurata. In Genesi credita et visa.

20. Tertio oraculo promissio divina, etiam in ejus nomine firmatur. ^k Abram ante vocatus, Abraham eum creator Dominus nuncupat, cuius nominis proprietas designatur : *Patrem*, inquit, *multarum gentium posui te* (Gen. xvii, 5) ; ut hæc promissio, non ad solam progeniem carnis Abrahæ, ex qua populus Judaicus veniebat, crederetur pertinere. De qua gloriati in Evangelio ^l dixerunt : *Nos patrem habemus Abraham* ; responsumque est ab eo qui et vocabulum tale dederat et fidem : *Nolite, inquit, in hoc gloriari ; potens est enim Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ* (Matth. iii, 9 ; et Luc. iii, 8) ; ut esset Abraham in Christo pater multarum gentium per fidem (Rom. iv, 8) : cum unius tantum gentis fuerit per generationem.

CAPUT XIV.

In Circumcisione, qua corde circumciditur Christianus. Prædictio figurata.

21. Huic Abrahæ jam vocato per fidem, pactum quoddam circumcisionis indicitur (Gen. xvii, 10 et seq.), in signo veteris testamenti quod ipse, sui que posterius servare præcipiuntur : omnemque animam perituram de populo quæ circumcisionem minimè

^g Ms. Remig., *Sanctorum.*

^h Ita ms. ; editi vero, *ut vexati.*

ⁱ Ms. Remig., *in quarta.*

^j Ms. Remig., *suppletis.*

^k Ms. Remig., *Abram ante vocatus Abraham, creator Dominus voluit nuncupari : cuius.*

^l Ms. Remig., *dixerant.*

celebrasset (*Ibid.*, 14). Quæritur fortasse cur a placuerit Deo circumcidi omne dumtaxat masculinum eorum qui se ad obediendum Deo voverant. Grandi autem sacramento res hæc acta est, quæ media et præterita tempora respiceret, ac futura. Nam primæ pravariationis causa, b ea parte corporis serpentis veneno homo percussus, ardore libidinis æstuans pudit ex his quæ pudenda creata non erant; eaque c operienda verecundia statuit quæ fuerant inverecunde nudata. Idcirco creator et iudex Deus, in ea parte corporis signum circumcisionis indixit, temperans morbum male conceptæ libidinis ex copula d debita : ut per continentiam bonum atque integritatis decus id repararet quod fuerat vitium. Circumcisio quippe cordis, quæ in novo fulget Testamento, in illo signo figurata est : quia sunt spadones, qui se ipsos castraverunt propter regnum Dei (*Matth.* xix, 14). Et filios Israel, incircumcisos corde, Deus increpat et objurgat (*Jer.* ix, 26).

CAPUT XV.

In Isaac nato, qui risu dicitur, quid ostendat in Christo.

Promissio figurata. • In Genesi credita et visa.

22. Rursum eidem Abraham ad illicem Mambre in tribus viris divina majestas apparuit, proxime de filio suscipiendo ferens promissionem, ac supra dicta confirmans; a quo etiam Sara uxor ejus inquiritur (*Gen.* xviii, 1 et seq.). Dixit enim Deus Abraham : Ubi est Sara uxor tua? Qui dixit : In tabernaculo est. Dixitque illi Dominus : Revertar ad te hoc tempore opportune, et habebit Sara filium. Audiens vero hæc Sara, cum esset in ostio tabernaculi post eum, risit intra seipsam dicens : Nondum factum mihi est usque in hoc tempus, et dominus meus senior est. Ait Dominus ad Abraham : Quare risit Sara intra seipsam dicens : Ergo ego vere pariam quæ senis? numquid nihil potest verbum Dei? Rursumque confirmat : Revertar igitur ad te opportune, et habebit Sara filium (*Ibid.*, 9 et seq.). Timendo negat Sara risisse, quod riserit convincitur C veritate (*Ibid.*, 15). Quæ concipiens et pariens, apellatum est nomen ejus Isaac, quod interpretatur risus (*Gen.* xxi, 2). Ob quam rem et ipsa Sara, cum jam parvulum portaret in manibus : Risum, inquit, mihi fecit Deus. Omnis enim qui audierit senem et sterilem peperisse, congratulabitur mihi in risu (*Ibid.*, 6). e Proles risu excipitur, h in qua benedictionem promissam omnium gentium suscepit Abraham. Gentes enim quæ Christo i per illum senem in carne venientem nunc credunt, j in risum a Judeis suum Salvatorem constituentur, eumque glorificantes, agnoscunt illius contumeliosam passionem suam esse veram libertatem.

CAPUT XVI.

In Sodoma et Gomorra futuri judicii diem.

Prædictio facta et figurata. In Genesi credita et visa.

23. Impiarum civitatum subversionem prædictam Sodomorum et Gomorrhæorum, eidem fideli famulo Abraham Dominus demonstravit dicens : Clamor Sodomorum et Gomorrhæorum multiplicatus est, et peccata eorum valde k nimia. Descendens, inquit, videbo

A si clamorem, qui venit ad me, l consummaverint; stia autem, ut sciam (*Gen.* xviii, 20 et seq.). Descendit, ut hic dictum est, Deus : quia famulo gratissimo non celavit suum justum judicium, ac per quamdam pacationem, quam supplex humilisque intercessor acceperat, Deum cognoscens jure prædictas velle perdere civitates, ut irascenem mitigaret, hoc modo : Ne perdas, inquit, m pariter justum cum impio. Et erit justus quomodo et injustus? Si fuerint quinquaginta justi in civitate, perdes illos? Non remittes n omnem locum causa illorum quinquaginta justorum (*Ibid.*, 23 et 24)? o Cumque promississet Deus non se perditurum, si quinquaginta justos in illis reperisset locis; ex eo loquendi sumpsit audaciam, pius precantis adhibens voces, limum pulveremque sese conficiens, Dei sententiam, p a quinquaginta uno ad decem, mira serenitate suspendit (*Ibid.*, 26, 27 et seq.). Quorum exiguum numerum minime reperiisse dicitur. Eruensque Loth cum uxore et duabus filiabus ejus, de populis et civitatibus quas cælesti igne consumpturus erat, eos quos liberavit admonuit non stare in tota regione illa, neve retro respicerent. Quæ uxor Loth præcepta contemnens retroque respiciens, statua salis effecta (*Gen.* xix, 17 et seq.), suo exemplo fatuos condivit, in proposito sancto quo tendunt proficientes, noxia curiositate retro non debere respicere (*Luc.* xvii, 32); nec posse evadere tales statuta supplicia, hæc femina demonstravit, quæ quod evaserat, perdidit. Tales Dominus in Evangelio increpat dicens : Remissius erit terræ Sodomorum in die judicii, quam vobis (*Matth.* x, 15; et xi, 24). Quos vero Christi gratia liberat, admonet per Apostolum : Exite de medio eorum, et separamini, dicit Dominus (*II Cor.* vi, 17). Item ipse : Quæ retro oblitus, in ea quæ ante sunt extensus (*Philipp.* iii, 13). Nemo enim in retro attendens, et ponens manum suam super aratrum, aptus est regno Dei (*Luc.* ix, 62). Cum Dominus diceret : Mementote, ait, uxoris Loth (*Luc.* xvii, 32). Securi igitur diem judicii exspectant, q quibus in cruce Domini gloriantibus, mundus eis crucifixus est, et ipsi mundo (*Gal.* vi, 14). Terruit enim Dominus corda fidelium, dicens : Ut factum est in diebus Loth, ita futurum adventum Filii hominis (*Luc.* xvii, 28); ne gravatos in crapulis et ebrietatibus eos subitaneus inveniat dies (*Luc.* xxi, 34). De quo dicit Apostolus : Quia dies Domini, r sicut fur in nocte, ita veniet (*I Thess.* v, 2).

CAPUT XVII.

In Isaac immolando, Christi passio.

• Prædictio figurata. In Genesi credita et visa.

24. Tentavit Deus Abraham dicens : Abraham, Abraham. Et dixit : Ecce ego. Et Dominus : Accipe filium tuum unigenitum, quem diligis, Isaac, et vade in terram excelsam, et offer ibi eum holocaustum super unum montium, quem tibi dixerò (*Gen.* xxii, 1, 2). Eum sibi jubet offerri holocaustum in quo semen Abraham ut stellas cæli multiplicari, et in eo gentes benedici, tot jam oraculis t divinitus ipse promiserat. Non tamen cunctatur pater in filio implere quæ jussa sunt, sciens, ut Paulus dicit, quod etiam ex mortuis posset eum

a Ms. Remig., placuerat.

b Sic ms. Remig. Editi omnes, a parte.

c Locum emendamus ex ms. Remig. Alii is, parere verecundiæ statuit.

d Ita ms. Remig. Editi, debitum.

e Suppletur ex ms. Remig., qui priori titulo mutilus legitur.

f Ms. Remig., Dominus.

g Ms. Remig., Proles risus.

h Editi, in quo.

i Ms. Remig., per illam seriem in carne venientem.

j Forte una voce, inrisum, pro irrisum.

k Sic ms. Remig. Editi, invisa.

l Ms. Remig., consummabunt.

m Ms. Remig. addit vocem Domine.

n Ms. Remig., omni loco causam illorum.

o Ms. Remig., Cumque promittentis Dei sumpsisse audaciam, non se.

p Ita omnino in ms. Remigiano. In editis vero, pro quinquaginta justis, addens quadraginta quinque, mira celeritate suspendit.

q Ms. Remig., qui in cruce Domini gloriantes, mundus eis, etc.

r Ms. Remig., sicut fur, ita in nocte veniet.

s Ms. Remig., Promissio. Idemque addit hæc : In Genesi, etc.

t Ms. Remig., divinitas ipsa.

Dominus excitare (Heb. xi, 19). ^a Sed ejus qui tentatur in filio, non tantum collata fidei virtus demonstratur, quantum etiam nobis imitanda proponitur : ^b et ut præcepti novi ex Evangelio maneret auctoritas : *Qui amat patrem aut matrem super me, non est me dignus, aut qui amat filium aut filiam plus quam me, non est me dignus* (Matth. x, 37; Luc. xiv, 26). Nam cum eum necdum proli sciret idoneum, Deo tamen ^c jubente ea intentione paruit Abraham, qua sciebat Deum nec immemorem promissionum suarum, et mysticum quoddam futuræ passionis Dominicæ geri sacramentum : illum scilicet respiciens diem nostræ redemptionis, de quo Dominus in Evangelio increpans Judæos dicit : *Abraham pater vester ^d concupivit videre diem meum; et vidit, et gavisus est* (Joan. viii, 56); diem scilicet passionis Filii Dei in suo filio figuratum vidit Abraham; quod unico filio non pepercit; quod velut ad aram crucis triduo cum insonti victima convolvavit; quod patiens, ac sine voce, ^e similis agni coram tondente se, filius patri, ut percuteret, pia colla præbuit; quod se ligno quod portaverat ipse, suspendi Isaac non reluctatus est; quod aries cornibus in vepre detentus, spinis coronatum Christum ostendens, pro Isaac immolandum apparuit; quod ideo Isaac immolatus non est, quia resurrectio Filio Dei servata est. Hæc omnia credens Abraham videre meruit per figuram quæ nos per gratiam impleta esse cognoscimus.

CAPUT XVIIII.

In juratione Dei qua semen ejus in Christo supra numerum extenditur.

Promissio figurata Abraham. ^f In Genesi credita et visa.

25. *Per ^g memetipsum juravi, dicit Dominus, ^h propter quod non pepercisti filio tuo dilectissimo propter me; benedixisti tibi, et multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli, et velut arenam quæ est in littore maris. Et possidebit semen tuum civitates inimicorum suorum, et benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ, quia obedisti voci meæ* (Gen. xxii, 16 seq.). Multiplicatum quidem semen Abraham, atque ad grandem numerum pervenisse, liber Numerorum ostendit : non tamen scimus esse innumerum. Promissio vero Dei ut stellas cæli, et ut arenam maris, quæ numerari nequeunt, continet : quam in Christo per fidem gentium, quarum pater est Abraham, benedictionem esse suppletam, et ipse rerum ordo demonstrat; simul et oracula prophetarum, quæ filios Abraham, non tantum ex semine carnis, sed fide vocari ad infinitum numerum, per David, cæterosque testantur. *Benedicentur, inquit, in eo omnes tribus terræ. Omnes gentes beatum dicent eum* (Ps. lxxi, 17). Item : *Adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes servient illi* (Ibid., 11). Et Isaias : *Erit radix Jesse, et qui exsurget ⁱ regnare in gentibus, in eo gentes sperabunt* (Isa., xi, 10; Rom. xv, 12). Apostolus quoque Paulus, fractos ramos, Judæos dicit per incredulitatem, atque ^j in fide radicis Abraham gentes, ut olcastro, fuisse insertas (Rom. xi, 17, 19 et 20). Item ipse : *Gentes autem super misericordiam*

^a Ms. Remig., *sed ei qui tentatur in filio, non tanta collata fidei virtus.*

^b Ms. Remig., *quibus præcepti novi ex Evangelio maneret auctoritas.*

^c Ms. Remig., *jubente.*

^d Ms. Remig., *cupivit.*

^e Ms. Remig., *similis agni, tondenti se Filius Patri, etc.*

^f Additio hæc habetur ex ms. Remig. in quo consideratur anterior titulus.

^g Editi, *Per me juravi.*

^h Editi, *propterea.*

ⁱ Ms. Remig., *regere.... in eum.*

^j Ms. Remig., *in fidem radices.*

^k Ms. Remig., *cum dicit Judæis : Si vos tacueritis,*

glorificare Deum (Rom. xv, 9) : misericordia qua ablato, ut promisit, corde lapideo, daret eis cor carneum (Ezech. xi, 19; et xxxvi, 26). Lapides enim appellat, lapideos deos colentes, cum dicit : ^k *Dico vobis, si hi tacuerint, lapides clamabunt* (Luc. xix, 40). Mirum in modum qui erant lapides, per gratiam facti filii clamant : *Pater noster, qui es in cælis* (Matth. vi, 9) : et qui erant filii, effecti lapides, dicunt : *Fie nobis deos qui nos præcedant* (Exod. xxxii, 1); quia derelinquentes Deum vivum, servierunt Baal et idolis gentium. Gentes e contrario, spreto idolis, secute sunt Deum vivum. Quæ nos videmus impleri. ^l Illa scilicet ^m quæ promissa sunt in semine suo futuro per Christum, quæ et credidit Abraham.

CAPUT XIX.

Ex semore Abraham Christum hominem suscepturum.

Prædictam carnem Christi ex semore Abraham venturam, sequens mystica actio ostendit. In Genesi credita et visa.

26. Vocat ⁿ Abraham præpositum domus suæ, et ait illi : *Pone manum tuam ^o sub femore meo et jura per Deum cæli, quia non accipies uxorem filio meo, et filiabus terræ hujus, cum quibus ego habito; sed ex tribu mea accipies illi uxorem* (Gen. xxiv, 2, 5). In semore Abraham Deum cæli fuisse, hic ordo ostendit, quod Abraham genuit Isaac; Isaac Jacob; Jacob, duodecim patriarchas; in quibus Judas, ex cujus tribu David : de quo per seriem generationum, virgo Maria quæ peperit Christum, qui est Deus cæli, quia per ipsum facta sunt omnia (Joan. i, 3).

CAPUT XX.

In geminis Rebeccæ populos duos, Christianos et Judæos.

Promissio facta et figurata. In Genesi credita et visa.

27. Cum ^p idem Isaac Rebeccam propinquam sibi accepisset uxorem, eam sentiens sterilem, pro gignenda prole, Deum, qui multiplicem promiserat, deprecatus est : statimque ut ^q poposcit, accepit. Cum autem concepisset Rebecca; gemini gestiebant in utero ejus (Genes. xxv, 21). At illa ^r ægre ferens : *Si sic mihi futurum erat, ait, ut quid mihi hoc* (Ibid., 22)? Abiit autem Isaac cum ea interrogare Dominum, atque hujusmodi responsum accepit : *Duo, inquit, populi in utero tuo sunt, et duæ plebes de ventre tuo ^s prodibunt; et populus populum superabit, et major serviet minori* (Ibid., 23). Suscepit duos promissos filios Isaac, duosque populos fide tantum futuros agnoscens, quos illa mystica actio nobis revelatos exhibuit. Esau quippe, dum prior pilosus prodiret ex utero, minoris Jacob manus emissa post eum, plantam ejus apprehendit (Ibid., 25) : quod factum mirum magnamque visum præbuit. Idem igitur Jacob ^t minor lenis, in ipsa jam pueritia per coeturam rubram lenticulæ majorem fratrem supplantans, abstulit ejus primatus (Ibid., 30 et seq.); nec vacuum esse potuit tanti mysterii sacramentum. Lenis ille minor Jacob, lenem mitemque ^u signabat populum Christianum, ea lenitate præditum, qua innocuum

lapides clamabunt.

^l Hæc duo verba, *Illæ scilicet*, absunt a ms. Remig.

^m Ms. Remig., *quæ promissa in semine suo futura per Christum creditit Abraham.*

ⁿ Ms. Remig., *vocans.*

^o Ms. Remig., *super.*

^p Ms. Remig., *Et idem... eamque sentiens... Dominum, qui multiplicem, etc.*

^q Ms. Remig., *poposcit. Concupiens namque Rebecca.*

^r Ita ms. Remig. Editi vero, hæc referens. *Tam ms., Si sic mihi incipiet fieri, ut quid.*

^s Ms. Remig., *prodient.*

^t Editi hic et infra, *junior*, ubi ms. Remig. *habet, minor.*

^u Ms. Remig., *designavit.*

gentilis furor crediderat ^a absumendum. Ille igitur lenis populus per cocturam ^b rubram, passionem scilicet Christi sanguine rubratam, edaci et sævienti Iudaico populo, cujus figuram gestabat Esau, qui etiam Edom dictus est, petenti voluntarie obtulit; ac primatus quos habuit ille, vendidit, iste suscepit. Judæus quod nascendo habuit, per concupiscentiam perdidit; Christianus per gratiam, ^c quod in natura non habuit, acquisivit.

CAPUT XXI.

In eisdem, quæ gesserint per figuram.

Promissio facta et figurata. In Genesi credita et visa.

28. Ea vero quæ in duobus istis geminis acta sunt, quam mira, quam grandia, quam juxta promissiones Dei ^d sacramentis omnia plena sint, breviter, ut justum fuerit, explicare contendam. Cæcatus Isaac pater eorum exterioribus oculis (*Gen. xvii, 1 et seq.*), lumine vero interiore fulgente, promittit Esau primitivo filio benedictionem, si desideratas escas ex sua venatione filius præpararet patri. Pergit ille implere quæ jussa sunt (*Ibid. 5 et seq.*). Mater, quæ audierat benedictionem majori promissam, divinitus acta, ut minori Jacob proveniat, prophetica arte composita mysticam ^e artem parat. Vestem accepit primogeniti sui, quæ erat apud illam in domo; hac juniorem induit, ac super brachia ejus, et nudam cervicem pelles hædorum imposuit: ^f aptavitque eum qui erat, ut posset intueri quod non erat; tamquam jam nobis illum figuratum ostenderet Christum, qui accipit non carnem peccati, sed similitudinem carnis peccati (*Rom. viii, 3*). Legem quoque veteris Testamenti, tamquam vestem primogeniti excipiens, non eam se solvere Dominus venisse dixerit, sed implere (*Math. v, 17*). Sic compositus minor filius ille Jacob, qui fratri jam primatus abstulerat, usurpat insuper ^g et benedictionem, offerens patri paratas a matre escas, et dicit: Pater. At ille: Quis es tu, fili? Ego sum, inquit, primogenitus tuus Esau. Feci sicut locutus es mihi (*Genes. xvii, 18*). Cumque pater vocem filii minoris agnosceret, palpandum æstimans, ^h habitu membra majoris invenit. Turbatusque in filiis, factus est, ut ait quidam (*Virgil.*), gratus error parentibus. ⁱ Accepit igitur epulis quas paraverat mater, filius offerbat: pater quas libenter accepit, hujusmodi benedictionem minori filio dedit. Ecce, inquit, odor filii mei, sicut odor agri pleni quem benedixit Dominus. Det tibi, inquit, Deus a rore cæli et a fertilitate terræ multitudinem frumenti, vini, et olei: et serviant tibi gentes, et adorabunt te principes, et eris dominus fratris tui, ^j et adorabunt te filii patris tui: et qui te benedixerit, erit benedictus; et qui te maledixerit, erit maledictus (*Genes. xxvii, 27 seq.*). Hæc omnia Christo Domino conveniunt, post ejus odorem benedictæ concurrunt omnes gentes.

29. Venit, peractis illis, et filius primogenitus Esau ex minoris gratia jam reprobis. Offert et ipse escas patri, et dicit: Exsurgat pater meus, et manducet de venatione filii sui, ut benedicat me anima tua. Ad hæc pavefactus pater: Et quis est, inquit, qui

A venatus est mihi, et intulit priusquam tu introires; et benedixi illum, et benedictus est (*Ibid. 31 seq.*)? Benedictus posterior populus Christianus, jam patri ^k dicit: Dedisti lætitiā in corde meo: ^l a fructu frumenti vini et olei sui multiplicati sunt (*Ps. iv, 7 8*). Majori autem populo Judæo pater dicit: Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos. Sacrificium enim laudis glorificabit me (*Ps. xlix, 9 et 23*). Venit enim frater tuus cum dolo, et accepit benedictionem tuam (*Genes. xxvii, 35*). Quia igitur Jacob Deus dilexit, Esau autem odio habuit (*Malach. i, 2; Rom. ix, 13*), propterea suppleto tempore, sacrificiis Judæorum explosis, sacrificium mundum, ut prædictum est (*Malach. i, 14*), offerri nomini ejus omnis nunc populus Christianus agnoscit, qui per gratiam Judæo et primatum et benedictionem abstulit. ^m De isto enim dictum est: Eris dominus fratris tui (*Genes. xxvii, 29*). Cæterum ⁿ in illis geminis non provenit. Minor enim et munera majori obtulit, et famulum ^o se esse professus, eum humiliter adoravit (*Genes. xxxiii, 3*); ut res quæ tunc signata est per litteram, nobis nunc ^p manifestaretur in gratia.

CAPUT XXII.

In Esau, ex cujus semine Job, et Christus in gentibus per fidem.

Promissio in Genesi credita et visa. Promissa præmia virtuti et patientiæ.

30. Ex semine Esau Idumæa gens (*Genes. xxxvi, 1*), in qua inter cæteros duces, Job ille fortissimus athleta Dei enituit in exemplum omnis patientiæ productus, ut agonistico certamine principem totius militiæ diabolum superaret fultus auxilio Dei (*Job. i, 12*). Vir namque cum esset justus, ac sine querela Deo, eumque in confusione diaboli qualis esset, Deus ostendere dignaretur: Animadvertisti, inquit Deus diabolo, ^q ad puerum meum Job? non enim est similis illi ^r quisquam in terris. Et diabolus: Numquid Job, ait, gratis colit Deum? Nonne tu benedixisti domum ejus, et pecora ejus multiplicasti? Sed mitte manum tuam, et tange ^s omnia quæ habet, et scies an in facie benedicat tibi. Ecce, inquit Deus, ^t omnia quæ habet in tuas manus do, sed ipsum cave ne tangas (*Ibid. 8, et seq.*). Fit grande certamen. Perfidus apostaticusque angelus fidelem Dei famulum insecratur, atque, ut illi est plena a seipso procreata malitia, vastat, fugat, disperditque omnia innocentes ^u bona, et cum omni hæreditate, omnem simul ^v consumpsit hæredem. Tot tamen jaculis emissis, illæsus manet Job; cujus, ut militis Dei, uno ictu percutitur diabolus. Nudus exiit, inquit (*Ibid. 21*), de utero matris meæ, nudus revertar in terram. Dominus dedit, et Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita factum est. Sit nomen Domini benedictum. Hoc superatus certamine, aliud majus inimicus indicit. Mitte, inquit Deo, manum tuam, et tange carnes illius, et ossa, et scies an ^x in facie benedicat tibi (*Job ii, 5*). Mitte manum tuam, nihil est aliud quam, Da potestatem. Hanc enim nec in porcis habuit diabolus (*Math. viii, 32*), nisi ille dedisset, qui sub hac auctoritate et Job ei tradidit, ut præcepti non excederet modum. Ecce,

^a Editi, ab Esau, nullo recto sensu, ut videtur; at ms. Remig., ad sumendum, forte pro absumendum, ut notat vox, furor, prævia.

^b Vox rubrum est ex ms. Remigiano.

^c Ms. Remig., quam.

^d Ms. Remig. addit Dei; deest in editis.

^e Ms. Remig., fraudem.

^f Ms. Remig., aptabatque eum... ut posset invenire, forte pro inveniri.

^g Editi carent hic particula et.

^h Ms. Remig., habitum majoris invenit.

ⁱ Ms. Remig., Satiatus igitur epulis quas paraverat mater, filius offerens (forte offerebat), pater libenter accepit, hujusmodi benedictionem.

^j Ms. Remig., servient tibi.

^k Ms. Remig., dixit.

^l Ms. Remig., A tempore.

^m Ms. Remig., Ad istum.

ⁿ Ms. Remig., illis, sine in.

^o Ms. Remig., sese professus.

^p Ms. Remig., manifestetur gratia.

^q Ms. Remig., in puero meo.

^r Ms. Remig. non habet quisquam.

^s Ms. Remig., cuncta quæ habet.

^t Ms. Remig., omnia quæcumque.

^u In edit. antiquis deest hæc vox bona.

^v Ms. Remig., conclusit.

^x Ms. Remig., in faciem.

inquit Deus, *trado tibi illum; tantum animam illius* A exposuit: *Videbitis, inquit, caelos apertos, et angelos Dei ascendentes et descendentes ad filium hominis* (Joan. 1, 51). *Qui enim descendit, Christus ipse est, et qui ascendit super omnes caelos, ut adimpleret omnia* (Ephes. iv, 10). Scalam vero angustam viam ponens, quæ ducit ad vitam (Matth. vii, 14).

CAPUT XXIV.

In ipsius Jacob claudicatione, non credituros omnes Judæos.

Promissio facta et figurata. In Genesi credita et visa.

31. Cum et mulier venenata jacula, quæ ab inimico sumpserat, infunderet, ait inter cætera: *Dic aliquod verbum a in Dominum, et morere* (Ibid. 9). Statimque ille ruinam primi hominis recordatus, Evam novam, atque in illa illum inimicum qui præliabatur expugnans, ait: *Tamquam una ex insipientibus mulieribus locuta es. Si bona accepimus de manu Domini, mala quare non toleramus* (Ibid. 10)? His divinis jaculis b prostratus inimicus, superatusque per gratiam, pio homini perversus angelus cessit, et humilis patientiæ pietas omnem molestiam superbiæ debellavit. Jam enim c per justum virum potentem transitura Christi vestigia in gentes signabantur, de quibus David ex persona ejus dicit: *In Idumæa extendam calcamentum meum* (Ps. cvii, 10). Jacobus quoque apostolus ad exemplum patientiæ credentium corda confirmans, ait: *Patientiam Job audistis, et finem Domini vidistis, quia misericors Dominus et miserator est* (Jacob. v, 11). Dupla enim præmia Job victor accepit. Pugnantis vero suis, et sua gratia invante vincens, a centupla hic se daturum Dominus pollicetur, et vitam æternam in futuro sæculo largiturum (Matth. xix, 29; Marc. x, 30). Quod in e Valentiano Valentis fratre videmus impletum: qui dum pro Christo militiam tribunatus aprevit, hujus mundi regnum adeptus est, et verus Christi confessor vitam acquisivit æternam.

CAPUT XXIII.

In Jacob, cui per visum Christus lapis angularis ostensus est.

Promissio figurata. In Genesi credita et visa.

32. Jacob quoque filius Isaac, nepos Abraham, per quasdam res secum mirabiliter gestas accepit promissionem (Genes. xxviii, 10 seqq.). Fugiens enim fratris insidas, locum ei mansionis præbuit solis vergentis excursus. f Illic lapidem capiti suppositum, talia sibi revelata in somnio narrat. Scalam miræ granditatis, cujus caput caelum hactenus occuparet, ostensam; per quam angeli Dei ascendentes et descendentes erant, Dominum quoque incumbere in ipsam, sibi que dixisse: *Terram in qua dormis, tibi dabo eam, et semini tuo post te* (Ibid. 13). Qui evigilans, in sacramento lapidem quem ad caput habuit, eminus erigens, eumque liniens oleo, Christum nobis lapidem angularem consecravit: de quo propheta dicit: *Lapidem quem reproberunt ædificantes, hic factus est in caput anguli* (Ps. cxvii, 22). Et Isaias, *Ecce, inquit, pono in Sion lapidem angularem, electum, pretiosum; et qui crediderit in illum, non confundetur* (Isa. xxviii, 16). Hic lapis angularis Christus Nathanaeli venienti ad se, somnium quod Jacob videra-

33. Ipse quoque Jacob revertenti de Mesopotamia cum uxoribus, filiis, famulisque suis, angelus in via occurrit; qui cum eo sacramentum luctum gerens, s et angelus ab homine superari se passus est, victorque a victo exegit benedictionem. *Non te, inquit, dimittam nisi benedixeris me. Dixitque ei angelus: Quod tibi nomen est? At ille ait, Jacob. Jam, h inquit, non vocaberis Jacob, sed erit Israel nomen tuum, quia prævaluisti cum Deo, et cum hominibus potens eris. Tetigitque angelus latitudinem femoris ejus, claudusque effectus est Jacob per omnes dies* (Genes. xxxii, 26 seqq.). Claudicatio ista, quæ ex femore ejus facta est, populum ipsum i Hebræum significat claudicantem: quibus j ait Elias propheta: *Quid claudicatis ambobus inquitibus? Si Deus est, ite post illum* (III Reg. xviii, 21). Et David dicit: *Filii alieni inveteraverunt, et claudicaverunt a semitis suis* (Ps. xvii, 46): k quod recto itinere ex illo populo, viam Christum sequi non voluit, claudicans per errores variis semitis oberravit; quem Videns Deum (quod Israel appellatur) per gratiam Christianus populus apprehendit (Gen. xxxii, 28).

CAPUT XXV.

In filiis Jacob, et in Joseph, qui gessit figuram Christi.

Promissio facta e figura: a. In Genesi cre dita et visa.

34. Duodecim filios, quos duodecim patriarchas Scriptura testatur (Gen. xxxv), ex suis feminis suscepit Jacob. Non quod l liberet sanctis viros plurimas habere mulieres, concupiscentiæ scilicet causa, sed quod gratia multiplicandæ proli daret Deus licentiam, m qui et unam permisit, et postea aliquando prohibuit. Nam cum in lege dixerit: *Maledictus homo qui non suscitaverit semen in Israel* (Deuter. xxv, 9), per Salomonem autem prophetam huic licentiæ terminum dedit. *Tempus, ait, mittendi lapides, et tempus colligendi lapides. Tempus amplectendi, et tempus continendi ab amplexu* (Eccl. iii, 5). n In his igitur duodecim patriarchis Judas dicitur est, ex quo Judæi, Joseph et Benjamin germani, ex patre Jacob et ex matre Rachel; quorum actio o omnis Christum sonat, et Ecclesiam. Dicitur enim: *Jacob diligeat Joseph* (Gen. xxxvii, 3). Dicit et Deus de Filio: *Hic est Filius meus dilectus, in quo bene complacui* (Matth. iii, 17). *Fecit, inquit, Jacob Joseph tunicam variam* (Gen. xxxvii, 3). p Dicitur et huic nostro Joseph Christo: *Asistit regina a dextris tuis in vestitu deo rato, circumamicta varietate* (Ps. xlii, 10). Somniavit Joseph somnium, narravitque fratribus suis. *Putabam nos, ait, ligare gremia in campo. Surrexit gremium meum et erectum est. Conversa autem gremia vestra adoraverunt gremium meum* (Gen. xxxvii, 7).

a Editiones veteres, in Domino.
b Sic ms. Remig. At Editi: *Prostratus est inimicus, superatusque per gratiam, per hominem, perversus angelus et humilis*, etc.

c Editio Lugd. et ms. Remig., *per istum*.
d Ms. Remig., *centuplicia*.
e Forte Valentianum; mox ms. Remig., *vidimus impletum*.

f Ms. Remig., *suo illic... appositum*.
g Ms. Remig. non habet particulam *et*.
h Ms. Remig. addit hic *ultra quidem*.
i Ms. Remig., *Hebræorum*.

j Ms. Remig. non habet vocem *ait*.

k Sic ms. Remig. Editi., *quod*. Tum ms., *noisit*. Editi., *non voluit*.

l Ms. Remig., *non quod liber et sanctus vir; forte, liberet sanctos viros plurimas habere, etc., sed quod multiplicandæ proli daret Deus licentiam*.

m Ms. Remig., *qui et tunc permisit, et postea prohibuit*.

n Ms. Remig., *His igitur inter duodecim patriarchas*.

o Ms. Remig., *omnem Christi sonat Ecclesiam*.

p Ms. Remig., *Dicitur*.

35. Hoc in Christo futurum, idem a Jacob ostendit in benedictione quam a patre acceperat Judas, dicente : *Adorabunt te filii patris tui* (Gen. XLIX. 8). Hi enim dicunt : *Venite, adoremus et prosternamur ei* (Ps. xciv. 6), qui jam dicunt : *Pater noster, qui es in caelis* (Matth. vi. 9). Et ipse in Evangelio : *Cum exaltatus fuero a terra, traham omnia, ait, ad meipsum* (Joann. xii. 32). Rursum alia sacramenta videt in somnio, et hæc suis fratribus indicavit. *Quasi sol*, inquit, *et luna et undecim stellæ adorabant me* (Gen. xxxvii. 9). Dicitur et de nostro Joseph Christo Domino per prophetam : *Laudate eum, sol et luna, laudate eum omnes stellæ et lumen* (Ps. cxlviii. 3); et, *Cæli enarrant gloriam Dei* (Ps. xviii. 1); et Habacuc : *Elevatus est, inquit, sol, et luna stetit in ordine suo* (Habacuc. iii. 11, sec. LXX). Luna ex decedentibus ac succedentibus mortalibus constans Ecclesia, posteaquam sol Christus exaltatus est, resurgens ordine integro; hæc stetit in fide, fulgentibus stellis ei qui numerat eas. Discipulis enim suis, quorum ^B certus est numerus, ait : *Luceant opera vestra* (Matth. v. 16), *sicut luminaria in mundo* (Philip. ii. 15).

CAPUT XXVI.

In eodem, qui ut Christus Dominus missus est ad visitandas oves.

• Præfigurata promissio. In Genesi credita et visa.

36. Mittitur Joseph a patre ad visitandos fratres suos et oves (Genes. xxxvii. 13). Dicit et noster Josephus Christus Dominus, *Non sum missus nisi ad oves quæ perire domus Israel* (Matth. xv. 24). Dictum est : *Oderunt Joseph fratres ejus, propter somnia ejus* (Gen. xxxvii. 41). Clamat et hic noster Josephus Christus de Judæis fratribus : *Quoniam odio habuerunt me gratis* (Ps. xxiv. 19; Joann. xv. 25). ^C Viso Joseph, fratres ejus dixere : *Ecce somniator ille venit : venite, occidamus illum, et videamus quæ erunt somnia ipsius* (Gen. xxxvii. 49). Et apud Salomonem de nostro Joseph impios dixisse refertur : *Venite, occidamus justum, quoniam insuavis est nobis* (Sap. ii. 12). Et sequitur : *Promittit scientiam Dei se habere, et filium Dei se nominat. Videamus si sermones illius veri sunt, et tentemus* • *an succedant quæ ventura sunt illi* (Ibid. 43 et seq.). Hæc quoque in Evangelio ipse confirmat de filio qui ad cultores vineæ missus est, quomodo dixerunt : *Hic est hæres : venite occidamus illum, et nostra erit hæreditas* (Matth. xxi. 38). Accipientes Joseph fratres ejus, exspoliaverunt ^C illum tunicam illam variam, et misere illum in lacum (Gen. xxxvii. 23, 24). Hoc et noster Joseph de sua passione per prophetam dicit : *Projecere me, inquit, in lacum exterierem, in tenebris et in umbra mortis* (Ps. lxxxvii. 7).

37. Tunicam vero ^B exspoliatam desuper contextam Evangelica auctoritas narrat (Matth. xxvii. 35) : quam etiam milites dividere noluerunt (Joan. xix,

A 24), unitatem Ecclesiæ firmantes, a cujus sorte excluduntur hæretici : quoniam sorte provenit ut eam unus, id est, unitas possideret. *Accipientes, inquit, hædum de capris fratres Joseph, inquinaverunt tunicam ejus sanguine* (Gen. xxxvii. 31), quam patri sub falsa testatione ¹ proferunt, quod bestia nequam comedisset illum. Tria illa genera sacrificiorum, quæ Abraham obtulit mutato ordine, omne suum tempus observat. Pro Isaac, aries; pro Joseph, hædus ex capris : pro filio perduto redeunte ad patrem (Luc. xv. 23), ⁱ ex juvenco vitulus sarginatus occiditur. *Venite, inquit unus ex fratribus, venundemus Joseph, et non occidamus illum.* Hoc et Judæi de Christo, quem venditum tradiderunt Pilato ad necem, dixerunt : *Nobis non licet interficere quemquam* (Joan. xviii. 31). Et vendiderunt Joseph fratres ejus Ismaelitis negotiatoribus euntibus in Ægyptum ^k viginti aureis (Gen. xxxvii. 28). Venditum autem nostrum Joseph Christum, Zacharias et Jeremias prophætæ testantur. ^B *Dederunt, inquit, pretium ¹ appretiatum triginta aureos* (Zach. xi. 12). Quod etiam Judam a Judæis accepisse Evangelia narrat (Matth. xxvii. 9; xxvi. 15; Marc. xiv. 11; Luc. xxii. 5) : ea ratione, qua distractus Christus a Judæis transiret ad gentes. Judas enim simul cum pretio et vitam perdidit : Judæi et pretium et Christum quem ^m comparaverant, amiserunt : gentes vero lucrum gratiæ possidendo possessæ sunt.

CAPUT XXVII.

In eodem quo castitas patiendò muneratur.

Promissio facta et figurata, qua afflicto non deseritur ⁿ Joseph. In Genesi credita et visa.

38. Ismaelitæ vendiderunt Joseph in Ægypto cuidam præposito ^o cocorum Pharaonis (Gen. xxxvii. 36). Nec hoc quidem vacat, quod dictum est, præposito cocorum. ^P Coco enim illa rubra vestis passionis Christi signatur, qua posterior populus Christianus, ut sæpe dictum est, primum auferat populo qui semper vendere, nec novit Christum gratia comparare. Fuit dictum : *Dominus est cum Joseph* (Gen. xxxix. 2); et noster dicit : *Non sum solus, quia mecum est qui misit me Pater* (Joan. viii. 16). *Immisit uxor domini ejus oculos in Joseph; et ait illi : Dormi mecum* (Gen. xxxix. 7). Cumque ille resisteret, gratiam quam apud suum dominum invenerat narrans, ^q et sancto timore Dei, quo plenus erat, metuens offendere, aliud opportunum tempus mulier auscultans, attraxit illum a vestimentis, dicens : *Veni, dormi mecum* (Ibid. 12). At ille relinquens vestimenta sua in manibus ejus, fugit et exiit foras. Cumque ejus dominus, suus maritus, advenisset (^r notum quid furens femina possit), mentita est iniquitas sibi, falsa pro veris affirmat, violentiam se dicit perpessam fuisse quam fecerat. O impudica mulier! Ardet amans,

• Ms. Remig., idem Jacob in benedictione acceperat, dicente : Adorabunt.

^b Ms. Remig., certus est numerus. Editi, nullus est. Et infra, in mundum.

• Primus titulus non legitur in ms. Remig. Secundus autem sic habet : *Per figuratam promissionem mittitur Joseph a patre ad visitandos fratres et oves : In Genesi credita et visa.* Tum vero caput 26 incipit ab his verbis : *Dicit, etc.*

^d Ms. Remig., *Videntes fratres ejus, de Joseph dixerunt : Ecce.*

• Hæ duæ voces, *an succedant*, non leguntur in ms. Remigiano.

^f Vox illum habetur ex edit. Lugd. Ms. Remig., *exspoliaverunt eum tunica illa varia, et miserunt illum.*

^g Ms. Remig., *projecerunt.*

^h Ms. Remig., *exspoliatum desuper textam.*

ⁱ Ms. Remig., *proferrent.*

^j Verba hæc, *ex juvenco*, absunt a ms. Remig.

^k Ms. Remig., *triginta aureis.*

^l Ms. Remig., *appretiatum triginta argenteos.*

^m Ms. Remig., *comparaverunt.*

ⁿ Ms. Remig., *justus.*

• Ms. Remig. et Lugd., hic et paulo post, *coquorum*. Qui edit. Lovan., Duac. et posteriores curarunt, hic notant in margine quod in hoc opere Prosperus (quem illi hujus libri auctorem crediderunt) lectilone l. XX interpretum utatur. Quod observandum non solum de hoc loco, sed etiam de pluribus aliis, in quibus auctor Scripturas aliter citat quam in Vulgata nostra legi consueverit.

^p Edit. Lovan., Duac. et Colon., *Coco enim*. Lugd., *Coco enim*. Ms. Remig., *Coctura illa rubra, et hic Passionis Christi signatur.*

^q Ms. Remig., *et spiritum timoris Dei.*

^r Alludere videtur auctor ad hunc versum initio libri quinti Æneidos Virgilianæ :

Notumque furens quid femina possit.

Vulnus alit venis, et cæco carpitur igitur; amat, et persequitur; concupiscit, et sævit. Et quia ei ad stuprum non consentit, trucidandum eum statuit, quæritque perire quem diligat. Hanc impudicam mulierem Ægyptiæ impiæ idololatriæ merito comparaverim. Iminisit enim et hæc oculis in Josephum nostrum; vidit speciosum forma præ filiis hominum (Ps. XLV, 3), eumque ad illicitum consensum a vestimentis suis attraxit.

39. Quæ sunt vestimenta nostri Joseph Christi, nisi sancti martyres? de quibus per Isaiam prophetam suo corpori Ecclesiæ dicit: *Vivo ego, dicit Dominus, quia omnibus illis vestieris* (Isai. XLIX, 18); et in Canticis canticorum: *Quam rubicunda sunt tibi vestimenta* (Cant. v, 10)? Et Jacob benedictione prophetica: *Lavabit, inquit, in vino stolam suam, et vestem suam in sanguine uvæ* (Gen. XLV, 11). Cum igitur attrahuntur Christiani, ut sacrificantes idolis in anima fornicentur, quid aliud quam in suis vestimentis Christus attrahitur? Teneantur Christiani, dicit impia, impudicaque doctrina; aut consentiant, aut eis carceres, exilia, gladii, ignes, beatæ cæteraque supplicia præparentur. In his noster Joseph Christus a vestimentis attrahitur. Cum vero suis dicit, *Nolite timere eos qui corpus occidunt* (Matth. x, 28); eique respondent, *Propter te morte afficimur tota die* (Ps. XLIII, 22; Rom. VIII, 36), reliquit vestimenta sua in manibus ejus. Quod vero dictum est, *Fugit et exiit foras, relinquens vestimenta sua* (Gen. xxxix, 12), animam liberatam ostendit, quæ clamat per David: *Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium* (Ps. cxliii, 7).

CAPUT XXVIII.

In eodem Joseph, quæ Christi passio figuratur.

Promissio in Genesi credita et visa. Promissa Christi Passio per figuras.

40. Traditur Joseph in carcerem (Gen. xxxix, 20). Noster Joseph Christus, ut Isaias dicit, *inter iniquos deputatus est* (Isa. LIII, 12). Inter sones insontem Dei sapientia dum gubernat, quæ descendit cum illo, ut scriptum est, *in foveam, in vinculis non dereliquit illum* (Sap. x, 13). Exclamat hic noster Joseph Christus: *Factus sum sicut sine adjutorio, inter mortuos liber* (Ps. LXXXVII, 5). Quod vero sequitur, gratiam, qua plenus erat, invenisse apud præpositum carceris, univærseque claves, totamque custodiam traditam fuisse manibus Joseph (Gen. xxxix, 21), illud intelligendum fuit, ut cui cælum in sole, stellis, ac luna, et in manipulis terra, inferna quoque carceris subderentur: ut nostro Joseph Christo omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, et infernorum (Phil. II, 10). Neque illud a sacramento Dominicæ Passionis esse æstimo alienum, quod duo Pharaonis spadones, cum eo in illa passione detrusi sunt (Gen. XL, 3): ut trium crucifixorum quodam modo numerus suppleretur (Ibid., 21, 22). E quibus noster Joseph Christus revelando mysteria, unum puniret per debitum supplicium, alterum per indebitam gratiam liberaret. Hæ sacratæ actiones tunc in rebus actæ sunt figuratis, ut nobis revelanda omnia servarentur.

CAPUT XXIX.

In eodem Joseph Christi resurrectio est figurata.

Promissio in Genesi credita et visa. Promissa resurrectio figurata.

41. Post duos annos dierum, tertio incipiente, de carcere educitur Joseph (Gen. xli, 1). Et noster Jo-

^a Hic quoque versus integer inseritur ex primis libri quarti ejusdem Æneidos.

^b Ms. Remig., dilexit.

^c In ms., Remig., Promissa Christo passio, præfigurata, in Genesi credita et visa.

^d Ms. Remig., supplendum.

^e Ms. Remig., Promissio resurrectionis figurata. In Genesi, etc.

seph Christus Dominus die tertio a mortuis resurrexit. Præsentatur Pharaoni: mundo resurrectio declaratur. Exponit Joseph Pharaoni somnia, ac futuræ famis arcendæ gratia, ex abundantia annorum septem, per sapientem virum condi debere frumenta, et impleri horrea salubri consilio instruit. Et noster Joseph Christus Dominus mundo per septennarium numerum currenti in finem tale consilium dedit. Nisi enim, ait, granum tritici cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet: si autem mortuum fuerit, multum fructum affert (Joan. XII, 24). Quia qui seminant in lacrymis, in gaudio metent (Ps. cxiv, 5). Data est Joseph a Pharaone in tota Ægypto potestas. Et noster Joseph Christus Dominus post resurrectionem dicit: *Data est mihi omnis potestas in cælo et in terra* (Matth. xxviii, 18). Misit Joseph suos per totam Ægyptum, et collegit frumentum multum quasi arenam maris (Gen. xli, 47, 48, 49). Et noster Joseph Christus Dominus misit suos per mundum, dicens: *Ite, baptisate gentes in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti* (Matth. xxviii, 19). Et collectus est creditum numerus sine numero, quasi arena maris.

Constituit Joseph horrea per universam Ægyptum; et per totum mundum Christus Dominus consecravit ecclesias, de quo Joannes dicit: *Frumenta recondit in horreo* (Luc. III, 17). Aperuit Joseph horrea tempore famis, et ministrabat populis (Gen. xli, 56). Hoc et de nostro dictum est: *Oculi Domini super justos. Et sequitur: Ut eruat a morte animas eorum, et pascat eos in fame* (Ps. xxxiii, 16). Famen vero animæ Amos propheta ostendit: *Dabo eis, ait Dominus, famem, non panis et aquæ, sed famem audiendi verbum Dei* (Amos viii, 11). Et in Evangelio ipse Dominus: *Quia abundavit iniquitas, refrigescet charitas multorum* (Matth. xxiv, 12). In hac fame positus, noster Joseph Christus Dominus ex horreis suis nobis divinam sui corporis annonam administrat, quam gustantes videmus quam suavis est Dominus (Ps. lxxviii, 9). Dictum est quod acquisierit Joseph Pharaoni totam Ægyptum (Gen. xlvii, 20). Et de nostro dicitur: *Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi* (II Cor. v, 19).

CAPUT XXX.

In eodem, qui, ut Christus Dominus, suos dilexit inimicos.

Promissio in Genesi credita et visa. Promissa sublimitas eis qui benefecerunt inimicis.

42. Venerunt in Ægyptum fame compulsi fratres Joseph, ab eo quem vendiderant, sub pretio comparare frumenta (Gen. xlii, 3). Venerunt ad nostrum Joseph Christum Dominum, qui eum crucifixi erunt, ut ejus reflecti cibario, famem qua eorum animæ vexabantur auferrent. Adorant illi; adorant isti. Videns Joseph fratres suos, agnovit eos, ipsi vero non cognoverunt illum (Ibid., 8). Hoc et in nostro impletum est, quod sui fratres non cognoverunt illum: *Si enim eum cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent* (I Cor. II, 8). Alienatus est Joseph a fratribus suis, eisque per interpretem dixit: *Exploratores estis, considerate vestigia hujus terræ venistis* (Gen. xlii, 2). Hoc et noster Joseph Christus Dominus per interpretem Petrum ait persecutoribus: *Vos sanctum et justum negastis, et principem vitæ æternæ interemistis* (Act. III, 14 et 15). Pœnitent fratres Joseph ex his quæ gesserunt. Dicitur his: *Pœnitentini* (Ibid., 19). Dicunt illi: *In peccato sumus de fratre nostro* (Gen. xlii, 21); et Ruben illis:

^f Ms. Remig., multum fructum.

^g Ms. Remig., In tota terra Ægypti.

^h Ms. Remig., præbet annonam.

ⁱ Ms. Remig., sublimitatis eis qui benefaciunt. In Genesi, etc.

^j In ms. Remig., drest eum.

^k Hæc lectio est LXX interpretum.

Nunquid non dixi vobis, nolite vexare puerum? et non me audistis. Ecce sanguis ejus exquiritur (Ibid.. 22). Et Judæi qui Pilato dixerant, Sanguis ejus super nos, et super filios nostros (Matth. xxvii, 25); dicunt apostolis: Quid faciemus, viri fratres, monstrate nobis (Act. ii, 37). Ut exploratores non esse crederentur fratres Joseph, duodecim a se illius unius patris esse testantur, unum non esse, cum ipse esset cui ista narrabant, alium minorem apud patrem esse confirmant. Audiens Joseph germani sui factam mentionem, ejus desiderio inardescens: In hoc, inquit, probabo exploratores vos non esse, si frater vester junior veneris vobiscum. Accipiensque Simeonem ab eis, vinxit coram ipsis, tradiditque in custodiam (Gen. xlii, 15 seqq.). Si nostrum Benjamin juniorem fratrem, quem requirit Joseph noster Christus, advertas, ipse est ille Paulus ex Saulo, ex tribu, ut ipse dicit, Benjamin (Philipp. iii, 5; Act. xiiii, 6), qui se asserit minimum apostolorum (I Cor. xv, 9). Simeonem ligatum, tribus vinculis negationis quem timor ligavit, et amor solvit, possemus accipere Petram. Sed melius per ipsum ligari et solvi peccata cognoscimus, cui dictum est: Quæcumque ligaveris super terram, ligata erunt et in caelo; et quæ solveris super terram, soluta erunt et in caelo (Matth. xvi, 19).

CAPUT XXXI.

In eodem Joseph figuratæ gratiæ.

b Promissio facta et figurata. In Genesi credita et visa.

13. Jussit Joseph fratrum suorum saccos impleri frumento, et reddi unicuique pretium quod attulerant (Gen. xlii, 25), ut gratia e nostri Christi non esset ex operibus; alioqui gratia jam non esset gratia (Rom. xi, 6). Secundo fratres Joseph cum Benjamin veniunt, ut promiserant (Gen. xliii, 2); secundo ex Judæis d tria millia veniunt ad Christum (Act. ii, 41), subsequente minimo apostolorum Paulo (I Cor. xv, 9). Vidit Joseph Benjamin fratrem suum ex una matre, et lacrymatu est (Gen. xliii, 29, 30): vidit e Jesus Paulum sævientem in Ecclesiam matrem, et miseratus est. Idem enim Paulus tamquam abortivo sibi dicit apparuisse Jesum (I Cor. xv, 8). Benjamin autem f eo exitio natus est, ut matrem præcipitaret in mortem: unde filius coloris dictus est (Gen. xxxv, 18). Dicit et Benjamin Paulus noster: Non sum dignus vocari apostolus, quia persecutus sum Ecclesiam Dei (I Cor. xv, 9). Dixit Joseph e præpositus domus suæ de fratribus suis (Gen. xliii, 16): *Introduc istos in domum, mecum enim manducabunt panem; dicit et noster per prophetam fratribus suis: Venite, edite de meis panibus, et bibite vinum quod miscui vobis (Prov. ix, 5). Munera dedit Joseph fratribus suis: et noster Joseph Christus dedit dona hominibus (Ps. lxxvii, 19), cum Sanctum spiritum dedit h discipulis suis. Benjamin autem minori fratri ampliora Joseph dedit, quam fratribus munera (Gen. xlv, 22). Hoc prædicat t Benjamin Paulus noster; Plus, inquit, omnibus i illis laboravi; non ego autem, sed gratia Dei mecum (I Cor. xv, 10). Rursum jubet Joseph saccos fratrum suorum impleri frumentis (Gen. xlv, 1), et reddi pretia. Hoc et fratres nostri Joseph clamant acce-*

piisse i se gratiam pro gratia (Joan. i, 16). Poculum suum Joseph in sacco Benjamin clam jussit immitti; quod requisitum, cum fratres perturbaret suos, inventum est poculum in sacco Benjamin (Gen. xlv, 12). Calix passionis Christi datus occulte per gratiam in corpore Pauli cognoscitur, quem prædicans, cum omnem synagogam perturbaret in dictis, inventum etiam in suo sacco ipse fatetur, cum dicit: Ego enim signata Domini nostri Jesu Christi in corpore meo porto (Gal. vi, 17). Cum autem jam vellet cognosci Joseph a fratribus suis, emisit vocem, dicens: Ego sum Joseph frater vester. Adhuc pater meus vivit (Gen. xlv, 3)? Et noster Joseph Christus, ut se ostenderet fratribus suis, dixit in Psalmis: Annuntiabo nomen tuum fratribus meis (Ps. xxi, 23); quos docuit dicere: Pater noster qui es in caelis (Matth. vi, 9). Dixit Joseph fratribus suis: Nolite k metuere, non vos huc me misistis, sed Deus (Gen. xlv, 5). Dicit l et de nostro Joannes apostolus: Ad hoc enim misit Deus Filium suum in mundum, ut vivamus per eum (I Joan. iv, 9). Et ipse in Evangelio: Sic scriptum est, ait, et sic oportebat pati Christum, et introire in gloriam suam (Luc. xxiv, 26).

CAPUT XXXII.

Descensionis Jacob in Ægyptum, et Christi Domini in mundum.

Promissio facta et figurata. In Genesi credita et visa.

14. Jubetur Jacob visitatus in Luza descendere in Ægyptum; apparuit enim illi Deus, dicens: Ne timeas descendere in Ægyptum; in gentem enim magnam constituam te illic, et filius tuus Joseph ponet digitos suos super oculos tuos. Descendit autem Jacob in Ægyptum cum animabus n septuaginta quinque, occurritque illi Joseph filius suus, quem cum vidisset: Video te, fili, amodo libenter moriar (Gen. xlvii, 3 et seq.). Quiddam subsimile in nostro Joseph reperitur. Cum enim venerabilis ille senex Simeon, pater ætate, non generatione, vidisset Christum, cujus ex causa in hac luce, velut in Ægypto, decrepitu tenebatur: Nunc, inquit, o dimittis servum tuum, Domine, secundum verbum tuum in pace. Quia viderunt oculi mei salutare tuum (Luc. ii, 29). In animalium numero septuaginta quinque descendit. Davidicus etiam psalmus exclamat: Notus in Judæa Deus, in Israel magnum nomen ejus (Psal. lxxv, 2). Quia igitur Israel. Videns Deum interpretatur, p omnis illuminatus gratia, Judæus et Græcus, necesse est ut ex hac Ægyptia servitute liberetur, tametsi duro jugo diaboli deprimitur Pharaonis. Crevit, dicit liber Exodus, pl-bs, et multiplicata est in Ægypto (Exod. i, 7). Hoc lit per fidem seminis Abrahæ, ut in Christo multiplicetur, sicut promissum est, tamquam arena maris (Gen. xxii, 17): licet Pharaon diabolus sæviens pœnas exquirat, quibus interficiat innocentes, necandos in fluvio, q quod multiplicari videt, minuendos arbitrans, ne populus augeatur (Exod. i, 22). Augetur Dei jussu moriendo populus, frustrata potentia sævientis: quod etiam nostris provenit martyribus, et maxime parvulis; qui pro Christo ab Herode occisi (Matth. ii, 16), pretiosa grana dum sata sunt, fidei seges multa surrexit Ecclesiæ.

¹ Particulam et addit ms. Remig. cum edit. Lugd.

² Ms. Remig. addit enim, solus.

³ Auctor sequitur editionem LXX Interpretum, et Stephanum Actuum cap. septimo versu decimo quarto. Eaque de re invenies gravem disputationem apud Augustinum de Civitate Dei, libro decimo sexto, capite quadragesimo.

⁴ Ms. Remig., dimitte.

⁵ Ms. Remig., omnes illuminatos gratia, Judæos et Græcos, necesse est ut ex hac Ægyptia servitute liberentur.

⁶ Melius forte legeretur, quos multiplicari. Ms. Remig. statim, vidi.

^a Editi, sed filios.

^b In ms. Remig., Promissa gratia sub figurata, forte pro sub figura. In Genesi, etc.

^c Ms. Remig., nostro Joseph Christo.

^d Ms. Remig., quinque milia.

^e Ms. Remig., vidit Deus.

^f Editi Lovan. et Duac., ex eo exitio, minus bene.

^g Ms. Remig., ad præpositum.

^h Sic ms. Remig. Editi vero, hominibus suis.

ⁱ Ms. Remig. caret voce illis.

^j Hoc pronomen se aberat ab editis, legitur in ms. Remigiano.

^k Ms. Remig., timere.

CAPUT XXXIII.

In Moyse, qui personam habuit Mediatoris Christi Domini.

Promissio facta et figurata Mediatoris. In Exodo credita et visa.

45. In illo tempore natus est Moyses, et erat acceptus Deo, qui nutritus est tribus mensibus in domo patris sui (Exod. ii, 2; Act. vii, 21). Et hi tres menses tribus sæpe dictis temporibus respondent. Cumque eum amplius celare non possent, accepit mater ejus capsam, linitque a foris bitumine, et misit infantem in eam, projecitque in amnem (Exod. ii, 5). Figuræ succedunt figuris, dum tamen omnes actiones Christum Ecclesiamque significant. Tria quædam etiam in isto Moyse acta, nostro Mediatori comparanda reperimus, futurum scilicet in carne sacerdotem, aquam fluminis in baptismo, lignum etiam quo pendit in cruce. Descendens filia Pharaonis lavari in flumine, cujus noster Moyses per lignum consecraverat aquas, agnovit quod de infantibus Hebræorum esset, eumque suscipiens educavit ut filium (Ibid., 5 et seqq.). Dum descenderet ad Christum doctrina hujus mundi, abluta spiritali unda deposuit superbiam, suscipiensque quasi grandis parvum per humilem gratiam, Ecclesiæ sociata personæ, quæ filia Christi, efficitur mater. Propter quod scriptum est: Pro patribus tuis nati sunt tibi filii (Ps. xlii, 17). Sic dum erudiendum suscepit, eruditur. Stulta enim mundi elegit Deus, per quæ sapientiam mundi evacuet (I Cor. i, 27). Omnis etenim philosophia Christianæ cœnit doctrinæ, quam utiliter expugnans, inimicorum jaculis destruxit inimicos. Sicut Moyses ab Ægyptiis eruditus, illico expugnavit Ægyptios ut in Rubro mari tamquam in baptismo, omnis superbia mergeretur (Exod. xiv, 22). Per Moysen filii Israel ab Ægyptiis (Exod. ii, 11 et seq.) et per Christum a spiritibus immundis animæ liberantur. Adultus factus Moyses vidit quemdam Ægyptium injuriam facientem cuidam ex gente sua; quem vindicavit, ac defensionem dedit, mactando Ægyptium, eumque obruit in arena. Hoc agit et Moyses noster Mediator Christus, eruens animas de potestate tenebrarum, in illa multitudine spiritalis seminis Abraham, quæ crevit ut arena maris. Obruit Ægyptum, dum clamant dæmonia expulsa: Quid nobis et tibi, Jesu fili David? venisti ante tempus perdere nos (Matth. viii, 29)?

CAPUT XXXIV.

In eodem Moyse, qui ut Christus pacem intulit jurgantibus.

Prædictio facta et figurata, qua cum his qui oderunt pacem, jubemur esse pacifici. In Genesi credita et visa.

46. Vidit Moyses alia die secum Hebræos altercantes, cepitque eos componere ad pacem, dicens: Viri fratres, ut quid alterutrum nocetis? Dixitque ille qui alteri injuriam faciebat: Quis te statuit judicem, vel

A principem nobis? Numquid et me vis occidere, quem tammodum occidisti hesternam die Ægyptium (Exod. ii, 13; Act. vii, 26)? Et noster Moyses Mediator Christus clamat per David: Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus; cum loquebar illis, impugnabant me gratis (Ps. cxix, 7). Et alibi: Retribuebant mihi mala pro bonis (Ps. xxxiv, 12). Fugit Moyses in illo sermone, et factus est transfuga in terra Madian (Exod. ii, 15). Dicit et noster: Ecce elongavi fugiens, et mansi in eremo (Psal. lvi, 8). Accepit Moyses uxorem filiam Jethri sacerdotis Madian (Exod. ii, 21); ut nostrum Mediatorem ex alienigenis sumpsisse conjugem signaret Ecclesiam. Pascebat, dictum est, Moyses oves Jethri socii sui in eremo (Exod. iii, 1). Et noster Mediator Christus pasces oves dicit: Pastor bonus animam suam ponit pro ovis suis (Joan. x, 11). Terribili visione motus Moyses pergit videre cur ignis in montem descenderat, rubum minime concremaret (Exod. iii, 2). Noster Moyses testatur ignem se venisse mittere in terram, quem utiliter vult amplius inflammari (Luc. xii, 49). Ipse enim dicit: Ego sum ignis, vitia, non homines consumens. Vocatus Moyses dum pergit in montem conscendere, dicitur ei: Solve calcamenta de pedibus tuis (Exod. iii, 5): ut sicut liberi et speciosi pedes Mediatoris annuntiantes bonum (Isai. lvi, 7; Rom. x, 15).

47. Jubetur Moyses pergere ad filios Israel, et ad Pharaonem regem Ægypti, ut populum Dei (quorum clamor duræ servitutis ascenderat) dimitteret ex terra sua, i mediationemque futuram susciperet (Exod. iii et seqq.). Per Matthæum dicit noster Mediator: Non sum missus, nisi ad oves quæ perierunt domus Israel (Matth. xv, 24). Excusat Moyses, quod sit impeditus lingua et gracili voce. Dicit et noster Judæis: Sermo meus non capit in vobis (Joan. viii, 37). Rursum instanti Deo ut pergeret, omni ex parte excusat Moyses dicens: Domine, provide alium quem mittas (Exod. iv, 13); ut vox Mediatoris nostri, infirmitatis humanæ susceptæ signaretur dicens: Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste (Matth. xxvi, 39). Dicitur Moysi, ut sibi societ Aaron fratrem suum, ipseque ad Deum agenda suscipiat, ille ad populum; eique signa et prodigia in manu et in virga traduntur (Gen. iv, 14). Dicitur et nostro Mediatori: Dabo tibi gentes hæreditatem, et possessionem tuam fines terræ: reges eos in virga ferrea (Ps. ii, 8). Paulum vero electum qui loqueretur ad populum, per Aaron significatum possumus intelligere, de quo Mediator noster in Deum, ipse ostendit Auaniz dicens: Vas est mihi electionis homo iste, ut ferat nomen meum coram gentibus, et regibus, et filiis Israel (Act. ix, 15). Sic enim Moyses et Aaron Hebræo populo prædicantes, missos se a Deo ut eos ex Ægypto eruerent, firmaverunt: quos audiens populus ingeniculans adoravit; quibus et signa facientibus credidit (Exod. iv, 30). Prædicante vero Paulo gentibus, ac Judæis salutem animarum per Christum fiducialiter promittente; signa dum faceret, ad agnitionem Dei populum mira celeritate convertit, ipsosque reges ex futuro Dei judicio eruit.

* Ms. Remig., reperimus. Editi, reperiuntur; minus congruenter mox secuturis; tum a ms. abest vox scilicet.

^b Ms. Remig., lavare.

^c Ms. Remig., cognovit.

^d Ms. Remig., spiritali.

^e Hæc supplentur ex ms. Remig.

^f Ms. Remig., oderunt... debellabant me gratis.

^g In ms. Remig. hæc phrasis longe aliter habetur, scilicet, post vocem concremaret, ignem se venisse mittere in terram noster Mediator affirmat, quem vult amplius inflammari.

^h Ms. Remig., montem conscendere

ⁱ Sic legimus in ms. Remig. Editi vero: Ut sint liberi et speciosi pedes Mediatoris annuntiantis bona.

^j Ms. Remig., Mediatoris susciperet personam: dicit, etc.

^k Ms. Remig., tardus lingua, et gracilis voce.

^l Emendamus ex ms. Remigianis. In editis hæcitur, Et quæ signa, sensu minus cohærente.

^m Ms. Remig. statim post ista, ad populum, cum noster Mediator, etc.

ⁿ Ms. Remig., Hebræorum populum.

^o Ms. Remig., in geniculis.

^p Ms. Remig., promittentem.

^q Ms. Remig., terruit, nec male; nam videtur auctor ad id forte alludere quod legitur Act. xxiv, 25: Disputante illo (Paulo) de justitia et castitate, et de judicio futuro tremefactus Felix respondit, etc.

CAPUT XXXV.

In eodem Moyse, qui, ut Christus Dominus, diabolum interfecit.

Prædictio facta et figurata, qua diabolus a Dei ministris expugnatur. In Exodo credita et visa.

48. Ingressi itaque Moyses et Aaron ad Pharaonem, non tantum jussione divina verba quæ audierant narraverunt, quantum signa quæ data fuerant exhibentes (*Exod. v, 1 et seqq.*). Virga quam manu Moyses portabat, coram Pharaone projecta, effecta est serpens. Magi quoque Pharaonis, ut a divina potentia superarentur, talia signa facere permisi, projectentes virgas suas^b etiam ipsi serpentum species ostenderunt, voravitque serpens Moysi magorum serpentes (*Exod. vii, 10 et seqq.*); ut nostri ducis Christi^c virga doctrinæ omnium paganorum hæreticorumque dogmata divina virtute consumpsit. Non tantum^d ut hac actione figurata signarent, quantum etiam prophetæ David præconia resonarent dicentis: *Virgam virtutis tuæ emittit Dominus ex Sion, dominare in medio inimicorum tuorum* (*Ps. cix, 2*). Aliud signum Moyses coram populo ostendit, in sinum suum manum mittens, eaque producta, leprosa sicut nix effecta est; rursus reducta productaque, restituta est in colore suo (*Exod. iv, 6*). In sinu signatur oratio pro peccato, dicente David: *Oratio mea in sinum meum convertebatur* (*Ps. xxxiv, 13*). Quod vero manus de sinu producta nixem demonstravit, significavit Mediatoris Christi Domini sua oratione pro nobis, nostra etiam peccata purgari. Sic per Isaïam ipse ostendit: *Si fuerint peccata vestra^e ut coccinum, ut nivem dealbabo* (*Isai. ii, 18*).^f Eique cantat Ecclesia: *Lavabis me, et super nivem dealbabor* (*Psal. l, 9*). *Advocatum enim habemus apud Patrem, Jesum Christum Dominum, et ipse est exoratio pro delictis nostris* (*1 Joan. ii, 1*).

CAPUT XXXVI.

In eodem, cum flagris, ut Pharaon, cæditur diabolus.

^h Jam prædictæ plagæ indurato Pharaoni, ejusque populo præsentatus, quibus judicatus. In Exodo credita et visa.

49. Sicut promissum est Abraham (*Gen. xv, 14*), filios Israel, quos captivos diu tenuerant, invitati tandem aliquando dimittant: mox quoque ipse Pharaon digno exitio cum suis supplicioque periturus dimisit (*Exod. vii et seqq.*). Decem sane plagas illatas Ægyptio, comparandas decem præceptis quæ accepit populus in deserto, hac ratione, Domino adjuvante, suscepimus demonstrare, qua sibimet respondentiaⁱ comprobentur. PRIMA PLAGA ÆGYPTIORUM, per Moysen aquas fuisse in sanguinem conversas; et primum præceptum^j continet: *Audi, Israel: Ego sum Dominus Deus tuus, qui te eduxi de terra Ægypti. Non erunt tibi^k dii præter me. Non facies tibi ullam similitudinem* (*Deut. vi, 4; Exod. xx, 2*). Qui igitur, relicto uno vero Deo, diis falsis serviunt, in carne et

A sanguine volutantur; et caro et sanguis regnum Dei non hæreditabunt (*1 Cor. xv, 50*). Corrupti enim mores elementum aquæ corruptum habere meruerunt. Iden aquæ in sanguinem mutantur, quia sacrificantes filios et filias suas^l dæmonii, effuderunt sanguinem innocentem (*Ps. cv, 37, 38*), puri liquoris fontem verum Deum Christum repudiantes: cujus gratia ex fluxu sanguinis mulier sanata (*Math. ix, 22; Luc. viii, 44*), animam ab idololatriæ fluxu erutam demonstravit.^m SECUNDA PLAGA ÆGYPTIORUM EST, scaturiens ranarum multitudo, fetido squalore omnem contaminans Ægyptium (*Exod. viii, 5*). Secundum quoque mandatum in lege est: *Non accipies nomen Domini tui in vanum.*ⁿ *Non enim mundabit Dominus taleni* (*Exod. xx, 7*).

50. Omnis itaque hæreticus, perjurus, sacrilegusque, dum aliud sonat lingua^o quam nomen Domini, fetore disputationis suæ, ranarum in similitudinem clamitat contra Deum. *Labia dolosa in corde, et corde* (*Ps. xi, 3*) loquuntur mala. Nec immerito his animantibus comparantur, qui in lacunarum rebaptizatorum confectas sordes non abluunt, sed potius cumulant delicta. TERTIA PLAGA ÆGYPTIORUM EST, siniphes toto aere vibrantes, morsu quoque pestifero mediis æstibus^p infestantes Ægyptios: in qua plaga omnis magorum doctrina deficit; professique sunt digitum Dei esse in illa; et ipsis quoque vexatis, vacua inanisque eorum remansit astutia (*Exod. viii, 17, 18, 19*). Et tertium præceptum in lege est: *Vacatio sabbati nisi fuerit observata, perituram animam de populo suo* (*Exod. xx, 8, 11*). Quam vacationem propheta David, ex persona Domini^r annuntiat dicens: *Vacate, et videte quoniam ego sum Deus* (*Ps. xlv, 11*). Ili igitur qui votum voventes sese offerunt Deo, ejusque verbo vacantes, spiritale sabbatum observant: ut Maria quæ meliorem partem elegit (*Luc. x, 42*). A quo declinantes in strangulatione, dum mundanis curis innotantur, morsu pestifero prædictæ plagæ læduntur^s in anima redimenda per ducem Jesum, qui Dominus est sabbati (*Luc. vi, 5*).

51. QUARTA PLAGA ÆGYPTIORUM, cœnonyia, caninæ scilicet muscæ, secretis etiam membris poenas moribus infligentes (*Exod. viii, 24*). Et quartum mandatum in lege est: honorandos esse parentes (*Exod. xx, 12*). Quod primum ad homines refertur mandatum, quoniam^t superiora Divinitati videntur ascripta. Hi vero qui non ea honestate venerantur parentes qua mandatum est, canibus similes, rabiem suæ fœditatis exercentes,^u longævi in terra esse non possunt. Neque talibus sanctum dandum Dominus in Evangelio dicit (*Math. vii, 6*); a quorum consortio Chananaea fide mundata, humili pioque latratu, et sibi gratiam et filia salutem, nullis præcedentibus meritis, impetravit (*Math. xv, 27*). QUINTA PLAGA ÆGYPTIORUM EST, omnium pecorum jumentorumque repentinus interitus (*Exod. ix, 6*). Et quintum mandatum legis est: *Non occides* (*Exod. xx, 13*). Nun i,itur qui gladio tantum, verum etiam qui odio sæ-

^a Ms. Remig., ut divina potentia superaretur, talia D signa facere permisi sunt, projectentes.

^b Ms. Remig., etiam ipsæ, referendo ad virgâ.

^c Ms. Remig., virga doctrinaque.

^d Hæc particula, ut, abest ab editis veteribus et ms. Remigiano, etsi loci hujus recto sensui utilis videatur. Idem vero ms.: *Non tantum hæc actio figurata signare, quantum etiam propheta David præconia resonare dicentes.*

^e Ms. Remig., eamque producens nix effecta est. Tum, reducens producensque.

^f Ms. Remig., phœnices.

^g Ms. Remig., Eique. Editi, Et quæ.

^h Abest hic titulus a ms. Remigiano, in quo titulus prior sic legitur: *Prædictio facta et figurata, in eo cum flagris, ut Pharaon, cæditur diabolus. In Exodo credita et visa; quæ postrema verba aberant ab editis.*

ⁱ Editi. Duac., comprobantur.

^j Ms. Remig., continentur.

^k Ms. Remig., dii alii.

^l Ms. Remig., dæmonibus.

^m In ms. Remig. hic interseruntur hæc verba: *In Exodo credita et visa.*

ⁿ In ms. Remig., *Non enim mandavit Dominus Deus tale.*

^o Ms. Remig., quam est nomen Domini Dei.

^p Ms. Remig., infectantes.

^q Ms. Remig., ipsi quoque vexati.

^r Ms. Remig., denuntiat.

^s Sc ms. Remig., pro quo editi, in animam redimenda.

^t Ms. Remig. addit hic tria superiora.

^u Emendamus ex ms. Remig. editi hactenus, longe.

viunt, homicida sunt. Dicit enim Joannes apostolus : **A** *Qui odit fratrem suum, homicida est* (I Joan. III, 15). Tales veluti *Ægyptia animalia* repentino impetu corruunt : quia *omnis homicida non habet in se vitam a manentem* (*Ibidem*). **SEXTA FLAGA ÆGYPTIORUM** EST, vesicæ ebullientes, ulceraque manantia (*Exod. ix, 9*). Et sextum mandatum legis est : *Non machaberis* (*Exod. xx, 14*). Quid enim mœchi in anima patiantur, compacta plaga demonstrat. Nisi enim ulcera ^b turpissimi amoris ebulliensque libido rationem animi perturbarent, adulter utique non esset; neque, ut scriptum est (*Prov. vi, 32*), per inopiam sensus perditionem animæ suæ acquireret. Et licet hujusmodi puniantur etiam hic legibus humanis, *fornicatores* ^c etiam *et adulteros*, ut Paulus noster dicit, *judicabit Deus* (*Hebr. xiii, 4*). **SEPTIMA FLAGA ÆGYPTIORUM** EST, grando cum igne permixta, non tantum omne animal, quantum etiam arbusta ipsa virgultaque subvertens (*Exod. ix, 23*). Septimumque mandatum est : *Non furaberis* (*Exod. xx, 15*). ^d Comparatio hæc est. Fur parietibus domibusque infert alienis quod sæviens grando agit in campis : obnoxiusque est legi generali, qua dictum est : *Quod tibi fieri non vis, alii ne feceris* (*Tob. iv, 16*).

52. OCTAVA FLAGA ÆGYPTIORUM EST, locustarum multitudo vexans omnia, radicitusque exterminans (*Exod. x, 13*). Et mandatum octavum in lege est : *Falsum testimonium non dices adversus proximum tuum* (*Exod. xx, 16*). Falsarius enim multa variaque confingens, rodit ut locusta famam, vitam, actusque alienos, donec totum adversus quem falsa confingit, radicitus exterminet. Sed *falsus testis non erit impunitus* (*Prov. xix, 5 et 9*). **NONA FLAGA ÆGYPTIORUM** EST, tenebræ densissimæ, plenæ imaginibus terroribusque feralibus (*Exod. x, 22*). Et nonum mandatum legis est : *Non concupisces uxorem proximi tui* (*Ibid. xx, 17*). Quid deterius ^e est concupiscentia mala, quæ ita totam excæcat mentem, ut non tantum timorem Dei, quantum etiam ipsas pœnas legum infamemque mortem oblivioni dans, nihil in mœchio remaneat luminis, ^f quem totum ferales occupant tenebræ? Quos vero ex his gratia liberat, admonet et per Apostolum dicens : *Fuistis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino : sicut filii lucis ambulatis* (*Ephes. v, 8*). **DECIMA FLAGA ÆGYPTIORUM** EST, omnium primogenitorum mors (*Exod. xii, 19*). Et decimum mandatum est in lege, *Non concupisces ullam rem proximi tui* (*Ibid. xx, 18*). Primitivam vero esse concupiscentiam malam, Pharaoni diabolo ^g ostendit illud, quod et ipse concupivit esse quod non erat (*Isai. xiv, 12*); et Adam, ^h qui per cupiditatem præcipitavit se in mortem (*Gen. iii, 5*). Vitia vero angelorum ejus per quem mors introivit in orbem terrarum, ⁱ ut primitiva Ægyptiorum in hoc mundo tamquam in Ægypto, dux noster interfecit; dum nos docet renuntiare diabolo, pompis ^k et angelis ejus : ut ubi abundavit peccatum, superabundet gratia (*Rom. v, 20*).

^a Ms. Remig. addit hic vocem *æternam*.

^b Editi habebant *passimi*. Ms. Remig., *turpissimi*.

^c Ms. Remig., *vero... judicial*.

^d Longe aliter in ms. Remig., *Comparatur enim fur grandini : hoc enim et iste, clam effractis parietibus, domibus infert... obnoxius fur*.

^e Sic ms. Remig. Editi, *non dices*. Recentiores editiones, *noli dicere*.

^f Ms. Remigianus omittit verbum substantivum est.

^g Sic legitur in ms. Remigiano. In editis vero, *quod non totum occupant ferales tenebræ*.

^h Ita ms. Remig. At vero editi codices, *Pharaoni diabolus per illud ostendit*; excepto Lugd., in quo particula *per* non habetur. In aliis vero quasi addititia diverso caractere, aut unciis duobus designatur.

CAPUT XXXVII

Pascha figurata, et transitus Christi ad Patrem.

¹ Promissio facta et figurata. In Exodo credita et visa.

53. Pascha, quod est transitus, in quo omnis actus fidei nostræ, passionisque Dominicæ agitur sacramentum, jubet Deus Moysi sic fieri, ut ab Ægyptiis Hebræi vasa aurea, et argentea, et vestem poscerent : quibus sublatis exspoliarent Ægyptios, commodantes urgente necessitate primæ amissæ sobolis (*Exod. xii, 29*). Sibi quoque dum metuunt, oculos Hebræos cum universis quæ dederant, pepulerunt : ut *redderetur justis*, ait propheta, *merces laborum illorum* (*Sap. x, 17*). Duas enim Ægyptiis construxerunt civitates, pro quibus spolia ista non sunt furto ablata, sed merces est reddita (*Exod. xii, 4 et seqq.*). Transitus vero ipse mysticus hic fuit : agnum sine macula, anniculum jussione divina per tabernacula occidentum, ac de ejus sanguine postes domas liniendos, non comminuendo os ex illo, cum picridibus et azymis, succinctis lumbis in omni festinatione comedendum, nihil ex eo relinquendum in mane. Quæ omnia figurata dum fuerint, quomodo sunt impleta, evangelica auctoritas narrat, quæ nobis carnes agni usque in mane quod vesperum non habebit, id est, usque in resurrectionem, comedendas præcipit, *non in fermento veteri, sed in azymis sinceritatis* ^m (*I Cor. v, 8*); signatis sane sanguine postibus, quorum in frontibus ⁿ crux ejus elucet. Cum picridibus dictum est, *amaram vitam legendi agentibus*. Sed beati, quia ipsi consolabuntur (*Matt. v, 5*).

54. Sane exspoliatis Ægyptiis a nostris, hæc ratione colligimus, quod omnis mundialis scientia, qua inflati super ea superbiebant, moralisque sapientia transit ad Christum, ut ea humilis ^o recta fide possideat, populisque jure superbus amittat. Expulsi Hebræi per eremum ductitantur (*Exod. xiv, 3*) : quia omni Christiano renuntianti mundo, arcta illi angustaque necessaria est via quæ ducit ad vitam (*Matth. vii, 14*). Huic populo columna nubis in die, et columna ignis per noctem iter ostendit (*Exod. xiii, 21*) : quoniam ^p Christiani hominis gressus a Domino diriguntur, et vias ejus volent (*Ps. xxxvi, 25*). Ubi vero populum eremus ac Rubri maris litus excepit, induratus Pharaon, ut totus cum suis periret, carribus equitibusque conjunctis, secutus est fugientes (*Exod. xiv, 6*). Hoc agit sæviens diabolus cum vitiis angelisque suis, dum nostros a se fugientes insequitur. Omnis enim qui his renuntiat, ad baptismum tamquam ad Rubrum mare festinans hostem fugit, ^q ut Salvator eum inveniat.

CAPUT XXXVIII.

In baptismo, ut in mari Rubro.

Promissio ^r facta et figurata in baptismo. In Exodo credita et visa.

55. Dixit Dominus ad Moysen : *Quid clamas ad*

D ¹ Sic ms. Remig. At vero Lugdun., *qui cupiditate præcipitavit in mortem*. Duac. et Colon., *qui cupiditate præcipitavit, omissio se*. Lugd. vero, *qui cupiditatem præcipitavit in mortem*.

¹ Ita ms. Remig. Alias editi, *in primitiva*.

^k Ms. Remig. caret his vocibus, *et angelis*, legitque, *diabolo et pompis ejus*.

^l Sic ms. Remig. et Lugd. edit. Alii codices, *prædictio*.

^m Ms. Remig. addit, *et veritatis*.

ⁿ Ms. Remig. omittit pronomen *ejus*.

^o Ms. Remig., *recte*.

^p Ms. Remig. diverso ordine legit sic, *Christiani a Domino gressus hominis... et viam ejus volent*.

^q Ms. Remig., *ut Salvatorem inveniat*.

^r Hæc verba, *facta et*, desunt in ms. Remig.

me? *Dic filiis Israel, ut jungant se, et tu leva virgam tuam super mare, et divide illud, et intrent filii Israel per medium mare, per siccum. Ego enim indurabo cor Pharaonis et Ægyptiorum omnium, ut insequantur eos, et magnificabor in Pharaone, et in omni exercitu ejus (Exod. xiv, 15 et seqq.).* Cumque id fieret, mare exsequendo iudicium sui creatoris et regis, a sententia divina jussa complevit. Dein puniendo rebelles, innocuis viam, rescisis undis, suspensioque gurgite, sicco pulvere gradientibus præbuit; reductaque in sese unda hostes in ima demersit (*Ibid.* 22, et seqq.).^b Et vindex aqua sacra verbo, rubrata sanguine, ligno crucis in mysterio virgæ percussa, salutem ad Salvatorem^c venienti ministravit, peccata vero cum auctore diabolo, ut Ægyptios cum suo rege, in profundo detrusit. Hic est Deus noster de quo Micheas^d dicit propheta: *Ipse convertetur, et miserebitur nostri, et demerget in profundum maris omnia peccata nostra (Mich. vii, 19).* Post dura^e exsilia, post labores eremi, ac Rubri maris transitum (*Exod.* xv, 17), Dei populum victrix palma suscepit: quamvis Marath aqua amara fatigaverit sitientem: quæ ligno in eam misso, dulcis effecta (*Ibid.* 23), ostendit sitientem Christianum statim ut amarum passionis poculum hiberit, ligni^f crucis dulcedine, omni amaritudine liberandum. Unde et Paulus dicit: *Mihi ab sit gloriari, nisi in cruce Domini^g nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo (Gal. vi, 14).* Idem enim locus, qui illi populo requiem præbuit in duodecim fontibus aquarum (*Exod.* xv, 27), ex septuaginta palmarum arboribus, nostris in mysteriis sacraus fuit. Namque post baptismum, duodecim apostolorum fontium fluentia puræ doctrinæ exuberant satiandis^h pectoribus, quibus sacer psalmus insonat: *In Ecclesiis benedicite Dominum Deum de fontibus Israel (Ps. lxxvii, 27).* In septuaginta vero arboribus palmarum, omnis numerus sanctorum martyrum in millibus signatur, qui pro veritate usque ad mortem certantes, palmamⁱ supernæ vocationis accipiunt (*Phil.* iii, 14). Hos etiam Apocalypsis Joannis apostoli designat dicens: *Vidi turbam multam, quam dinumerare nullus hominum poterat, ex omni tribu, populo, et lingua. Et induti erant alba veste, et palmæ fuerunt in manibus eorum (Apoc. vii, 9),* quas vincentibus illa palma^j Sapientia dedit, quæ exaltata est in Cades (*Eccli.* xxiv, 18).

CAPUT XXXIX.

Panis cælestis in manna, quod est Christus.

‡ Promissa manna de cælo.

56. Consumptis panibus quos secum attulerat ex Ægypto, panem a Moysse mormurando popo-cit, carnes etiam desiderans Ægypti (*Exod.* xvi, 2). Verum mediator ille Moyses panem eis et carnem^k ocuis a Domino impetravit. Jubetur populus^l inane panem, in vesperum carnes accipere (*Ibid.*, 8). Sed hæc figuræ nostræ fuerunt. Panem enim illum sanctum qui de cælo descendit, suscepit primo populus manducandum, postea carnem Christi in passione confectam: de qua ipse Dominus dicit: *Nisi manducaveri-*

tis carnem Filii hominis, non habebitis vitam in vobis (Joan. vi, 54). Sane sub certa diurna mensura, manna sanctus populus vescebat: quam si quis^m excederet, vermibus corruptum putrefactumque projiciebat (*Exod.* xvi, 20), avaritiæ atque intemperantiæ suæ cupiditate frustratus. Tales doctor gentium Paulus exprobrat dicens: *Victum et tegumentum habentes, his contenti simus, nam qui volunt divites fieri, incidunt in desideria multa stulta et noxia, quæ mergunt hominem in interitum et perditionem.ⁿ Radix enim omnium malorum est cupiditas (I Tim. vi, 8, 9).* Hæc est putredo et hi vermes eorum qui perente mundo cupiunt suas augeri divitias, nec sunt diurno pane contenti. Sed idem populus in deserto potandæ aquæ causa, adversus Moyssem rursus mormuravit. Petenti Moysi a Domino dictum est: *Præcedam te, inquit, in Coreb^o et stabo super petram, et tu veniens percutes petram,^o et exibit aqua, et bibet populus meus (Exod. xvii, 6, sec. LXX).* Hoc factum est. Et David testatur: *Dirupit in deserto petram, et potavit eos, sicut in abyso multa (Ps. lxxvii, 15).* Quæ sit vero hæc petra, Paulus exponit apostolus, omne quod tunc actum est in mysterio, Christo Domino assignans: *Patres, inquit, nostri omnes sub nube fuerunt, et omnes per mare transierunt, et omnes in Moysen baptizati sunt in nube et in mari. Et omnes eandem escam spiritalem manducaverunt, et omnes eundem potum spiritalem hiberunt. Bibebant enim de spiritali sequenti petra: petra autem erat Christus (I Cor. x, 4 seqq.).* Hæc petra etiam nos satians dicit: *Qui biberit ex aqua quam ego dederò, non sitiet unquam; sed fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam (Joan. iv, 13, 14).* Hæc petra percussa in cruce, sanguinem produxit et aquam (*Joan.* xix, 34),^r quibus sobrie inebriamur.

CAPUT XL.

In signo crucis expugnare inimicos.

Promissio figurata, qua omnes nostros adversarios signo crucis expugnare præcipimur. In Exodo credita et visa.

57. Huic populo, in quo omnis nostra figurata actio^s est, Amalech et omnis cum suo duce gens adversa occurrit, bellum rudi plebi indicens, quæ a se credebatur facile superandam (*Exod.* xvii, 8). Conserta pugna, adversarii dum plurimum prævalerent, extendens Moyses manus ad Deum, crucifixi instar expressit. Quo signo cadentes hostes,^t dum manus Moysi inclinarentur, adversarius fortior vincebat. Ut autem manus Moysis stabiles fierent, Aaron et Ur sustentantibus manus ejus, et quadam stabilitate firmantibus, cadens fugiensque Amalech omnis extinctus est (*Ibid.*, 11 seqq.). Si nostri Mediatoris hinc respiciamus signum, cum per David canentem recordemur, *Elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum (Ps. cxl, 2),* cujus in passione, sol et luna habitum cursumque mutavit (*Luc.* xxiii, 44); quis spiritus adversarius, quæve inimica potestas huic signo poterit obviare, ac non potius^v omnis aufugiat? Si tamen spes pugnantis ex manibus crucifixi pen-

^a Ms. Remig., *sententia divina*, forte legendum, *sententia divina jussu.*

^b Editio Lugd., *En vindex aqua.*

^c Ms. Remig., *venientibus.*

^d Ms. Remig., *dixit.*

^e Ms. Remig., *exilia.*

^f Ms. Remig. omittit particulam *et*, quæ legitur in editis.

^g Ms. Remig., *Domini mei.*

^h Sic ms. Remig. Editi. *peccatoribus.*

ⁱ Ms. Remig., *sapientia.*

Ita editiones antiquæ omnes, licet neutrius generis modo censeatur hæc vox *manna*, si pro cælesti pane usurpetur.

^j Ms. Remig., *toties.*

¹ Ms. Remig., *in mane.*

^m Ms. Remig., *scatescere.*

ⁿ Hæc reliqua loci apostolici verba desumuntur ex ms. Remigiano, ommissa sunt in editis.

^o Ms. Remig., *et exiet.*

^p Ms. Remig., *Bibebant de spiritali petra.*

^q Vox ego abest a ms. Remig.

^r Ms. Remig., *quibus sacramentis quotidie sobrie debriamur.*

^s Ms. Remig., *versabatur.*

^t Ms. Remig., *quam se credebatur facile superare.*

^u Ms. Remig., *dum manus Moysi stabiles fierent, Aaron et Ur sustentabant manus ejus, et quadam stabilitate firmantes, cadens, etc.*

^v Ms. Remig. addit vocem *omnis.*

deat, per quam quotidie^a eruumur de potestate tenebrarum (*Coloss. 1, 13*).

58. Nunc jam recurrentes omnes figuratas actiones temporis ante legem, cum omnia quæ gesta sunt, ita ut populus promissa susceperit, ut ipse quoque fide multo^b longius prospiciens sibi credenda, posteris videnda reliquerit. Quia igitur ad montem Sina per certas prædictiones promissionesque perductus est populus, in quo Moyses legem^c a Domino percipiens, regendis tribubus jura cœlestia^d panderet (unde æstimo quod ideo nuncupentur Judæi, tam-

^a Ms. Remig., *eruemur*.

^b Deest vox *longius* ab antiquioribus editionibus, et ms. Remigiano, in quo pro voce *multo* legimus *multa*.

quam portantes vel sequentes jus Dei): huc usque tempus ante legem conclusum, lector, agnosce, tamquam unum diem quatuor ex cardinibus mundi surgentem, patriarcharum scilicet procerum, Abraham, Isaac, et Jacob, Orientis radio fulgente^e Melchisedech rege et sacerdote, in duodenario horarum numero. Qui ex illis progeniti, nostri quoque patriarchæ nuncupantur; ut in vesperum conclusum aliud tempus sub lege, velut alius dies per cæteros numeros inchoatus exsurgat.

^e Ms. Remig., *legem Domini*.

^d Ms. Remig., *panderentur*.

^e Ms. Remig., *Melchisedech regem et sacerdotem*.

PARS SECUNDA.

TEMPUS LEGIS.

CAPUT PRIMUM.

In monte leges datæ, et Christi Domini mandata in monte.

Prædictio facta et figurata. In Exodo credita et visa.

1. Vocans Deus Moysen in monte Sina, legem in tabulis lapideis conscriptam, ut populo traderet, dedit, quam rite servans, terram promissionis acciperet (*Exod. xix, 20 et 24*). Noster vero Mediator Jesus Dominus (cujus figuram gestabat etiam Moyses) ascendens montem cum discipulis suis (*Math. v, 1*), quibus modis beati homines fierent, legem non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus Dei spiritu scripsit (*I Cor. iii, 5*); qua^a non terra, sed cœlo atque vita potiantur æterna qui ejus mandata servaverint. Sed eidem cætero populo, prælati decem præceptis, per Moysen cœlestia jura traduntur: de successione hæredum; de cessante hærede; fidelem amicum et domesticum^b loco hæredis debere succedere; de furto in quadruplum restituere; de depositis seu commodatis, casu vel vi aliqua subtractis; de puniendis adulteris; de virgine vitata in agro, vel in civitate; de muliere prægnante percussa; oculum pro oculo; dentem pro dente, et cætera quæ^c in his juris divini tenet auctoritas (*Exod. xxi et seq.*). Populus sub lege ea testificatione susceptus a Moysse, qua spondunt omnia esse facturum. Mactans itaque Moyses in sacrificio vitulum, sanguinem ipsius in testimonium accipiens cum hyssopo et lana cocinea, populum ipsumque librum aspersit, dicens: *Hic sanguis testamenti quod vobis mandavit Deus* (*Exod. xxiv, 8; Hebr. ix, 20*). Ad hæc^d Mediator noster Christus Dominus, legem non vacuans, sed adimplens (*Math. v, 17*), non tantum liberis et potentibus, quantum etiam ignobilibus servisque facientibus præcepta sua, Testamentum novum suo sanguine consecravit, non sine hyssopo, quod^e mixtum aceto in passione bibit (*Math. xxvii, 48; Marc. xv, 36; Joan. xix, 29*): in quo Testamento, discretio nulla est personarum. Ait enim apostolus Paulus: *Non est Judæus, neque Græcus; non est servus, neque liber, non est masculus, neque femina. Omnes enim vos estis unum in Christo Jesu* (*Gal. iii, 28*): qui est fidelium indivisa sempiternaque hæreditas. Fidem servandam

B proximo^f commodanti, vel deponenti, per eundem Apostolum mandat. *Bonum, inquit, o Timothee, depositum custodi* (*II Tim. 1, 14*). Et iterum: *Non quæ sua sunt quisque intendentes, sed et quæ aliorum* (*I Cor. xiii, 5; Philip. ii, 4*). Et per prophetam Salomonem: *Fideli homini totus mundus divitiarum est: infideli autem, nec obolus*. Item Paulus: *Qui furabatur, jam non furetur* (*Ephes. iv, 28*). Ipse quoque virgini castæ timet serpentinam diaboli corruptionem (*II Cor. xi, 3*), cum se, pio affectu concipiens, spiritu prægnantem esse confirmat, dicens: *Filioli mei, quos iterum parturio, donec Christus formetur in vobis* (*Gal. iv, 19*). Hos omni ex parte illasos edere cupit, cum dicit: *In Christo enim Jesu per Evangelium ego vos genui* (*I Cor. iv, 15*).

2. ^h Addidit quoque noster Mediator novæ legi mandata, veterisⁱ Testamenti temperans vindictam. Nam cum illic adulteros puniendos statuit (*Levit. xx, 10*), hic adulteram ea pietate liberat, qua legem non destruit, dicens: *Vade et noti amplius peccare* (*Joan. viii, 14*). Non solum non mœchandam, sed nec oculis consentiendum ad concupiscentiam (*Math. v, 27*). Homicidium non tantum perpetrandum non esse, quantum qui odit fratrem, homicidam esse (*I Joan. iii, 15*). Oculum pro oculo nullatenus expetendum, verum insuper malum pro malo reddendum non esse. Qui abstulerit tunicam, dimittendum illi et pallium. Qui percusserit in maxillam, præbandam illi et alteram. Qui angariaverit, duplum cum illo eundem. Benefaciendum inimicis. ^k Orandum pro persecutibus (*Math. v, 38 et seq.*); et cætera quæ ab ipso cœlesti juris conditore mandantur in Evangelio, non esse contraria legi hinc ostenduntur, quod ibi mandatum fuerit animal in via si ceciderit inimici, erigendum esse, nec prætereundum; dolose non loquendum cum proximo; neque pignus pauperis retinendum usque in vesperum; septimo anno sata frumenta non metenda; fructusque omnes ejusdem anni, proselytis, viduis et orphanis relinquendos, eodemque anno dandam Hebræis servis libertatem; decimas omnium fructuum primitiasque in domum Domini inferendas; debitum, septimo suppleto anno, non repetendum, relaxatis etiam pignoribus; quinquagesimo vero anno reddenda omnia prædia, quæ cautionum nexu obstrinxerant, pecunia non recepta

^a Ms. Reg., *non terram, sed cœlum atque vitam potiantur æternam, qui. . servaverint*.

^b Ms. Remig., *locum hæredis succedere*.

^c Ms. Remig., *in ea lege*.

^d Ms. Remig., *Mediator Dei Christus*.

^e Ms. Remig., *mixto aceto*.

^f Ms. Remig., *commendanti*.

^g Ms. Remig., *sed ea quæ*.

^h Ms. Remig. et Lugd., *Addit quoque*.

ⁱ Abest vox hæc, *testamenti*, a ms. Remig.

^j Ms. Remig., *ille... non destruat*.

^k Ms. Remig., *orando*.

(Exod. xiiii, 4, 5 et seqq.). Et omnia quæ, ut dixi, novi ac veteris mandata continent, discussa, nulla ex parte sibiimet repugnantia inveniuntur, cum et in novo Testamento non parva terribiliaque exempla vindictæ præcesserint: dum spiritui innuendo superbus traditur ut *dicatur non blasphemare* (1 Tim. i, 20); dum adulteri traduntur *Satanæ*.^a in æternam interitum carnis, ut *spiritus salvus sit in die Domini nostri Jesu* (1 Cor. v, 5); dum fraudantes mendacesque Ananias et Saphira subita morte plectuntur (Act. v, 5, 9); dum manibus pedibusque ligatis in tenebras exteriores mittitur qui vestem non habuerit nuptialem (Matth. xxii, 12); quæ est *charitas de corde puro, conscientia bona, et fide non ficta* (1 Tim. i, 5). Et quæcumque alia ex veteribus signis in novo suppleta noscuntur, sacro, ut dictum est, sanguine Mediatoris, simul cum ipso populo consecrata sunt.

CAPUT II.

I omnis Dei in Ecclesia sancta.

Promissio facta et figurata. ^b In Exodo credita et visa.

3. Eidem Moysi dicitur: *Vide ut facias tabernaculum, quæadmodum tibi monstratum est in sancto monte* (Exod. xxvi, 30). Et ex quibus rebus oblatis illud tabernaculum surgat indicitur. *Dabunt*, inquit *Deus*.^c *in oblatione filii Israel lanam hyacinthinam, byssum tortum, purpuram, coccum bis tinctum* (Exod. xxv, 3). E quibus opere vario tentoria tabernaculi, simulque et veteris sacerdotalis confecta, mystica omnia in tempore futuræ Ecclesiæ revelarentur. In opertoria sane tabernaculi pelles hyacinthinæ, aliasque rubratæ, et undecim vela ex pilis caprarum conficienda (Exod. xxvi, 4 et seqq.), divina auctoritas mandat. Quæ omnia signa fuisse, ipsius legis resonant testimonia. In hyacinthino colore pallor quidam est cum splendore concordans, jejuniis eleemosynisque conveniens. Unde et sanctus Raphael archangelus ad Tobiam: *Bona est, inquit, oratio, cum jejunio, et eleemosyna* (Tob. xii, 8). In jejuniis pallor, in eleemosynis splendor refulget, qui hyacinthi figuram^d ostendunt. *Byssum vero, mundum*, ut Apocalypsis dicit, *justitiæ sanctorum sunt* (Apoc. xix, 8). Quod dictum est, *tortum*: *per multas tribulationes oportet justos introire in regnum Dei* (Act. xiv, 21). *Purpura vestis est regia*; qua ipse rex noster Christus Dominus, in sua passione indutus est. In coccu bis tincto martyria sancta rutilant: quæ semel baptismo Christi in sanguine tinguntur, atque suo effusionis cruore^e denuo sunt retincti. Sic enim et ipse tinctus est Dominus semel in Jordane, iterum in passione, de qua dicit discipulis suis: *Baptisma habeo baptizari quod vos ignoratis* (Luc. xii, 50). Hoc pelles rubratæ, hyacinthinæque testantur (Exod. xxvi, 31). Centum per centum cubitos duo latera tabernaculi protenduntur; aliaque duo frontalia, quinquaginta per quinquaginta: tamquam misericordia et veritas occurrentes sibi, justitia et pax osculantes invicem (Psal. lxxxiv, 11); quatuor ex partibus conjunctis angulis dignum tabernaculum^f demonstrarent; futurum templum Dei Ecclesiam, quæ in centenariis et

A quinquagenario numero psalmodum misericordiam et iudicium suo Domino cantat (Ps. c, 1).

4. Neque sine mysterio undecim velis cilicinis tabernaculum de super operitur (Exod. xxvi, 14); quo reum esse ostendat totum mundum Deo, ac sub^h poenitentiam degere. Ipsius enim numerus psalmi habet principium: *Salvum me fac, Deus, quoniam defecit sanctus* (Psal. xi, 2). Et curⁱ defecerit narrat: *Quoniam diminutæ sunt, ait, veritates a filiis hominum*: pro quibus salvandis Veritas ipsa^j de cælo descendit, quæ dignata est habitare cum hominibus in terra. Interiora vero tabernaculi his ex rebus ornantur. Bis denæ in parte columnæ ex lignis impunitabilibus (Exod. xxvii, 10), non tam sanctos apostolos quam doctores quoque Ecclesiarum præstant, quos etiam Paulus ostendit, dicens: *Petrus et Joannes, qui videbantur columnæ esse, dextræ dederunt mihi et Barnabæ societatis* (Gal. ii, 9). Barnabæ enim in apostolatam est susceptus in ordine, Domino præcipiente et dicente: *Separate mihi Barnabæ et Paulum in opus in quod provocavi eos* (Act. xiii, 2).

B In quo opere ipsa Sapientia fabricans sibi domum, subdidit columnas septem (Prov. ix, 1): quas, terra cum defluxisset precatis incurstantibus, columnas ejus ipsa confirmavit (Psal. lxxxiv, 4). Harum igitur columnarum numerus in duobus partibus tabernaculi^k quadraginta sunt, quadragesimum diem ascensionis Domini demonstrantes, in qua suis ait discipulis: *Vos sedete in civitate, donec induamini^l virtute ex alto* (Luc. xxiv, 49).^m Ternis seris connectuntur columnæ: quoniam fidei, spei et charitatis trinitatis vinculo doctores Ecclesiarum salubriter astringuntur: exⁿ basis argenteis, capitibusque aureis, tanquam in operibus^o misericordiæ: ut sanctitate virginali columnarum omne decus exurgat. Sancta sanctorum in interioribus sunt tabernaculi, habentia arcam testamenti referant mysteriis (Hebr. ix, 3). In quam^p ingreditur sacerdos in anno semel cum sanguine alieno (Ibid., 7): ex qua accipiens responsum divinum, illud verbum resonat. quod Verbum carnem suscipiens, nostram ob redemptionem, consecravit arcam non veteris, sed novi Testamenti: *In qua sunt omnes thesauri sapientiæ^q et scientiæ absconditi* (Coloss. ii, 3). Ad quam cum suo sanguine verus ipse princeps sacerdotum introit semel in sancta (Hebr. ix, 12); quoniam semel Christus oblatus est, ut multorum peccata portaret (Ibid., 28). Cui dicit propheta: *Exsurge, Domine, in requiem tuam, tu et arca sanctitatis tue* (Psal. cxxxi, 8). Mensam quoque positam^r et aram, quæ carnem sacram et sacrificantis exciperet, quid aliud in his quam crucem intelligimus, in qua noster Agnus immolatus est? ipse sacerdos et victima panem sanctificationum, suum sacram corpus, in sua mensa confirmans. Cui lucerna septiformi Spiritu accensa toti lucet tabernaculo. Quoniam fulgur illius ut lumen^s est: atria vero hujus spiritalis tabernaculi, corda piorum sunt confitentium et laudantium Deum. De quibus propheta dicit David: *Atria ejus in hymnis, confitemini ei* (Ps. cxix, 4).

D (Ps. cxix, 4).

^a Ms. Remig., in interitu.

^b Ms. Remig., omisso primo titulo, hic addit, *domus Dei*. Cætera habet ut editi.

^c Ms. Remig., in oblationem.

^d Sic ms. Remig. Editi omnes, ostendit.

^e Ms. Remig., denuo tincti.

^f Ms. Remig., demonstrant.

^g Ms. Remig., sine hoc mysterio.

^h Ms. Remig., poenitentia.

ⁱ Ms. Remig., deficeret.

^j Ms. Remig., descendit de calis.

^k Emendamus ope ms. Remigiano-Remensis; et quidem ad fidem textus Exodi cap. xxvii, num. 10 et 11. Editi habebant undecim; cui lectioni repugnat

applicatio quadragesimi diei Ascensionis, quæ ab auctore statim instituitur.

^l Ms. Remig., virtutem.

^m Ms. Remig., Externis.

ⁿ Sic ms. Remig. Editi, vasis, mendose, ut videtur ex Exodo.

^o Ms. Remig. non habet vocem *misericordiæ*, sed legit, *in operibus et in sanctitate*.

^p Ms. Remig., *ingreditur sacerdos*. Editi, *ingreuntur sacerdotes*. Vide Hebr. c. ix, v. 7.

^q Ms. Remig. addit *et scientiæ*.

^r Ita ms. Remig. Editi, et arcam.

^s Ms. Remig. addit *est*; tum idem ms., *coram piorum sunt*; ubi editi, *piorum scilicet*.

CAPUT III.

In Aaron sacerdotium figuratum in Christo.

Promissio facta et figurata. In Exodo credita et visa.

5. Præcepit Dominus Moysi ut Aaron fratrem suum ex oleo sanctificato unctum, sacerdotio consecraret (Exod. xxix, 21); ut unctum nostrum præ participibus suis a Christo Dominum (Psal. xlv, 8), nomen ipsam unctionis ostenderet. Ipsius quoque Aaron vestis, mystica taxatione describitur. *Indues, inquit, eum tunicam talarem ex lana hyacinthina, scapulisque ejus superhumerali impones (Exod. xxviii, 5). Duo lapides b smaragdus, sculptos singulos singulis c nominibus filiorum Israel, et quibus catenula ex auro parissimo, percurrentes umbones ultimos humeralis apportent (Ibid., 14 et 25).* Quadratum quoque ex diversis coloribus pretiosisque duodecim lapidibus, fibulam rationalem sacerdotis in pectore collocandam, quæ duas principales partes superhumeralis astringat. Cingulum quoque lumbis ejus dandum, atque in ora talaris tunicæ quinquaginta tintinnabula aurea, totidemque mala granata in medio tintinnabulorum poni jubentur: ut omnis vestis ex supradictis d speciebus vario opere connecta fulgeret. Capiti quoque ipsius hæc imponenda præcepta sunt: cidarim ex bysso mundo, mitram quoque ex qua lamina conscripta in titulum pendens, caput frontemque sacerdotis consecraret (Ibid., 16 seqq.). Quæ singula nostro Christo Domino sacerdoti conveniunt: nam cidaris ex bysso in capite ejus, justitiæ, ut diximus, sanctorum sunt (Apoc. xix, 8). Quoniam omnis viri caput Christus est (1 Cor. xi, 3), a quo est omnis justitia. Quod mitram regalem, indicat sacerdotium spiritualeque connubium. Quod titulus conscriptus, in passione sacerdoti nostro Pilatus imposuit (Joan. xix, 19). Tunica talaris, viscera sunt misericordiæ Dei nostri: de quibus Apostolus dicit: *Induite vos, sicut electos Dei, viscera misericordiæ (Coloss. i, 12).* Superhumerali vero, principatum ejus ostendit de quo dicit Isaias: *Iustus est vobis filius, et factus est principatus super humeros ejus (Isai. ix, 6).* Duo lapides in humeris, duo præcepta sunt dilectionis Dei et proximi, quibus duodecim tribuum sculpta nomina continentur, duodecim discipulos in hunc numero jam designantes, quos noster Sacerdos in humeris perfecta dilectione portavit. Cum enim dixerisset, ait evangelista Joannes, *discipulos suos, usque in finem dilexit eos (Joan. xiii, 1).* e Ex his catenulae portantes umbones: *fructus sunt spiritus: charitas, gaudium, pax, longanimitas, benignitas, bonitas, fides, mansuetudo, continentia (Gal. v, 22).* Rationalis in pectore, ex pretiosis lapidibus omnis est doctrina pontificis: ut sit, sicut Apostolus dicit, *habens rationale obsequium (Rom. xii, 1).* Præcinctum sane nostrum sacerdotem nonagesimum secundum psalmus ostendit: *Induit, inquit, Dominus fortitudinem, et præcinctus est (Psal. xcii, 1).* In quinquaginta vero tintinnabulis, totidemque malis granatis, linguæ sunt Ecclesiarum, quæ per Sanctum spiritum die Pentecostes in specie ignis divisæ discipulis inaederunt (Act. ii, 3). Ut etiam numerus ipse ostendit: ex quo mala granata omnis Ecclesia per mundum, connexos, ut grana intrinsecus, continens populos in vinculo pacis (Ephes. iv, 3) et gratiæ, unum eos f tegmen operiat charitatis. Resonantibus enim in tintinnabulis apo-

A stolis, mala granata statim mota sunt, in Actibus Apostolorum dicentia: *Nonne hi qui loquuntur, natione sunt Galilæi (Act. ii, 7)? Et quomodo agnoscimus in illis sermonem in quo nati sumus? Et sequitur: Variis enim linguis magnificabant Deum (Ibid., 4).* Sed hæc e omnia gressibus liberi sacerdotis moventur, dum ingreditur in Sancta sanctorum (Hebr. ix, 12), quo pro nobis noster jam Mediator ascendit, apparere ante faciem Dei.

CAPUT IV.

In populis vindicta, qui prævaricati, et qui mandata Christi non servavere.

Prædictio facta et figurata. In Exodo credita et visa.

6. Dum hæc quæ supra diximus, in monte Sina Moysi faciendi mandantur (Exod. xxx, 1), populus prævaricatus a Deo, idololatriæ crimen incurrit. Fingit b per Aaron vitulum ex auro, eique in contumeliam Dei veri victimas sacrificiæ obtulit, dicens: *Hi dii tui, Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypti (Ibid. xxxii, 4). Et oblii sunt Deum qui liberavit eos, qui fecit magna in Ægypto, mirabilia in terra Cham, et terribilia in mari Rubro (Ps. cv, 2).* Per nostrum quoque Sacerdotem hujusmodi apostatiæ animæ in Evangelio increpantur. Sic enim ait: *Nisi fecissem in eis signa quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent; nunc autem excusationem non habent de peccato suo (Joan. xv, 24).* Sequiturque ex gravi culpa vindicta. *Dixit autem Dominus ad Moysen: Descende celeriter: prævaricatus est enim populus tuus, qui eduxisti ex Ægypto. Fecerunt sibi deos aureos, eisque dixerunt: Hi dii tui, Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypti. Et nunc sine me, deleam eos, et faciam te in gentem magnam, amplio remque quam hæc est (Exod. xxxii, 7 et seqq.).* Pius Dominus l dat intercedendi tempus, cum dicit: *Sine me. Non enim Deus i ex hominis, sed homo ex Dei voluntate pendebat. Cumque multis modis precaretur Dominum Moyses, seipsum pro peccato populi offerens (Ibid., 11 et seqq.), nostrum Mediatorem sub figura expressit, qui animam suam pro impiis posuit. Christus enim, ut Apostolus dicit, pro impiis mortuus est (Rom. v, 6).*

7. Nec tamen illud tam grande peccatum caret vindicta: quoniam peccatum impunitum esse non potest. Descendens enim de monte Moyses, disfluentem populum dum videret, stans in medio castrorum, ait: *Si quis est k Domini, veniat ad me (Exod. xxxii, 26).* Cumque una tantum ex duodecim tribubus ad eum transiret, præceptum ei tale dedit: *Hæc dicit Dominus: Accipiat unusquisque vestrum gladium in manu sua, et pertranseat a castris usque in castra, et percussit unusquisque patrem, fratrem, filium. Quod cum incunctanter fecissent: Implevisti, ait Moyses, manus vestras hodie Domino unusquisque in filio et in fratre, l ut daretur super vos benedictio (Ibid., 27 et seqq.).* Tales in his discipulos nostri Mediatoris ostendit, quibus ait m Dominus Jesus: *Si quis venit ad me, et non odio habet patrem, matrem, n fratres, filios, insuper et animam suam, non potest meus discipulus esse (Luc. xiv, 26).* Et iterum scriptum est: *Qui dicit patri suo et matri suæ: Nescio vos, et fratribus suis: Ignoro illos, et filios suos oderunt, ii testamentum tuum servabunt (Deut. xxxiii, 9).* Quod sancti fecere martyres vocati per gratiam, felicitate perpetua munerati.

a Ms. Remig. addit, principem sacerdotem, forte, sacerdotum.

b Vulg. Onychinos. LXX interpretes, smaragdus.

c Ms. Remig., singulis humeris, e quibus.

d Ms. Remig., rebus.

e Ms. Remig., Et his.

f Ms. Remig., tegumen.

g Ms. Remig., omnibus.

h Sic ms. Remig. At editi, Fingitur per Aaron vitulus; sed concinnior videtur lectio ms. codicis.

i Ms. Remig., dat locum intercedendum; forte, intercedendi sibi, cum dicit.

j Ms. Remig., ex homine.

k Ms. Remig., ad Dominum.

l Ms. Remig., dari vobis benedictionem.

m Ms. Remig. addit vocem Dominus.

n Editi, fratrem. Ms. Remig., fratres.

o Ms. Remig., Qui dicit patri et matri: Non novus vos; insuper et filios suos oderunt.

CAPUT V.

A

In sacrificiis omnibus Christum Dominum figuratum.
Promissio facta et figurata. In Exodo credita
et visa.

8. Rursum Moyses secundo montem jubetur ascendere (Exod. xxxiv, 2). Eique a mandator, quæ in sacrificiis ex animalibus avibusque populus offerat, sub certa mensura similitudinis conspersæ ex oleo, pro peccato, pro solemnibus, pro votivis, vel certis neomeniis, diebusque festivis (Ibid., 18 seqq.). Vitulum, dictum est, sine macula, referens ad Christum veritatem, quæ signa sunt rerum. Placebit, dictum est, Deo super vitulum novellum cornua producentem et unguilas (Ps. lxxviii, 32). Agnum anniculum sine macula ipse est Agnus Dei, qui tollit peccata mundi (Joan. i, 29). Ovem ex grege, e idem ipse de quo Isaias dicit: Sicut ovis ad immolandum ductus est (Isa. lxxxiii, 7). Arietem ex grege, a idem ipse est Christus Dominus, qui dicit per prophetam: Exaltabitur sicut unicornis cornu memi (Ps. xci, 11). Et Habacuc: Cornua, inquit, in manibus ipsius sunt (Habac. iii, 4). Hædum ex grege: ipse est Christus Dominus, qui nos propria, sed aliena peccata portans, o pelles, e quibus officia collatæ pœnitentiæ texuntur, suo intulit tabernaculo: qui et per David dicit: Omnia cornua peccatorum confringam, et exaltabuntur cornua justi (Ps. lxxiv, 11). In turture vero et columba Ecclesiam agnoscimus. Quoniam turtur invenit sibi nidum ubi ponat pullos suos (Ps. lxxxiii, 4). Unamque dicit esse columbam, sponsam, electam suam (Cant. vi, 8). Cujus pullos in sacrificium offerri jubet dum dicit Dominus Jesus: Sinite parvulos venire ad me; talium est enim regnum cælorum (Matth. xix, 14). Quoniam et parvuli dum ejus baptismo consecrantur, simul cum illo sepeliuntur in morte, ut etiam in eis evacuetur corpus peccati (Rom. vi, 4, 6).

9. Illa vero distinctio peccatorum ignorantie et scientie, pro quibus sacrificium contriti cordis, ut similitudo frixa ex oleo, offertur (Levit. ii, 3, 4 et seqq.); etiam in nostro sejungitur sacrificio, cum dicit anima: Delicta juventutis et ignorantie meæ ne memineris (Ps. xxiv, 7). Quæ beatus Petrus minus cautus incurrit, dum prædicenti Domino passionem suam, ignorans eam per Legem atque Prophetas promissam fuisse: Abiit a te, ait, Domine, propitius tibi esto, non fiet istud (Matth. xvi, 22). Et Dominus, Vade retro, Satana; non enim sapis quæ Dei sunt, sed quæ sunt hominum (Marc. viii, 33). Quod peccatum ignorantie, et scientie negationis, simul et juventutis (de qua præsumens dixerat Domino: Animam pro te ponam (Joan. xiii, 37) respectus atque compunctus omnia flendo delevit. Docuitque in his peccatorem præsumptoremque dicere: Avertisti faciem tuam, et factus sum conturbatus (Ps. xxix, 8). Sana animam meam, quia peccavi tibi (Ps. xl, 5). Pro votivis vero l et solemnibus quæ k Christi Domini offerat populus, Paulus apostolus ostendit. Offerimus, inquit, sacrificium laudis semper Deo, id est, fructum labiorum confitentium nomini ejus. Beneficentiæ autem et communionis nolite oblivisci; talibus enim sacrificiis placatur Deus (Hebr. xiii, 15, 16).

^a Ms. Remig., mandantur.

^b Sic ms. Remig. Editi, peccatum.

^c Ms. Remig., ipse est.

^d Ms. Remig., in manu.

^e Ms. Remig., pilos.... texerunt.

^f Hæc adduntur ex ms. Remigiano.

^g Ms. Remig., Et Christus: Redi.

^h Ms. Remig. addit eu, ait.

ⁱ Ms. Remig., abluit.

^j Ms. Remig., vel solemnibus.

^k Ms. Remig., Christo Domino.

^l Ms. Remig., Offerimus. Et paulo post: B. ne

CAPUT VI.

In lepræ inspectione, hæreticos varios simillasse.

Prædictio facta et figurata. In Levitico credita et visa.

10. Jubet Deus Moysi ut lepræ inspectio atque purgatio, hujusmodi sacrificiis expietur (Levit. xiii et xiv). Par gallinarum offerendum sacerdoti, ex quibus unam offerat a aliamque relinquat (Ibid. xiv, 4). Similiter quæ ex hircis cæterisque precudibus. Sed hæc mysteria noster Sacerdos Jesus b Dominus evidenter ostendit in Evangelio dicens: Duo erunt in agro, unus assumetur, alius relinquetur; et due in molendino, una assumetur, alia relinquetur (Matth. xxiv, 40). Quantum autem o intersit inter assumi et relinqui, columba corvusque dimissi ex arca ostendunt (Gen. viii, 6). Columbam enim Noe ad se recipiens in arcam, servandam sacrificio custodivit; corvum vagantem errantemque relinquens. Sic agnos ab hædis discerni, sic virgines sapientes a stultis voluit segregari (Matth. xxv, 12); animas scilicet per gratiam; quas digna oblatione purificans, sacrificio contriti cordis (quod similitudo frixa ex oleo signavit) secum in æternam Jerusalem, cujus spiritalis sponsus est p introducit in patriam; repulsis hæreticis, quia leprosi foras extra castra mittuntur (Levit. xiii, 46). Nec prætereundum existimo ipsam distinctionem lepræ, ut datum fuerit aliqua ex parte discere. Nam lepra in capite Manichæos, Priscillianos, complicesque eorum demonstrat. Etenim cum viri caput Christus sit, caput vero Christi Deus (1 Cor. xi, 3); Deo ipsi capiti dum adversarium nescio quem principem tenebrarum disputantes opponunt; ipsi in capite sui erroris aspersi lepra, foris extra castra pelli meruerunt. Lepra in barba, Arianos, Photinianos, Nestorianosque designat: qui nostrum pontificem Christum, dum minorem in divinitate, aut solum hominem, non Deum et hominem prædicant, aliterque de Christo sentiunt quam tenet q tradiditque fides catholica; leprosi in barba eum lacerant, quem in similitudinem Aaron, David propheta introducit; verum Principem sacerdotum Christum Dominum dicens: Ecce quam bonum, et quam jucundum habitare fratres in unum. Sicut unguentum in capite, quod descendit r in barba, in barba Aaron (Ps. cxxxii, 1, 2). Hi igitur qui unitatem catholicam relinquentes, unguentum quod in nostri pontificis barbam descendit, erroris sui dogmate fœdandum existimarunt; ut leprosi in barba inventi, etiam ipsi extra castra pulsati sunt. Lepra in corpore, Donatistæ, Maximianistæ, Luciferiani, cæterique similibus erroribus obvoluti, dum per totum mundum Christi corpus, Domini Ecclesiam, humanis calumniis insectantur, e in lepra corporis sui ejecti, nisi a vero Sacerdote t Christo charitate mundati fuerint, castra eos populi Dei non suscipiunt.

11. Pelagiani vero omni ex parte lepræ macula turpantur, dum capiti et corpori nebulas u suas perversæ doctrinæ infundere contendunt. Capiti, quod Deus ante peccatum, mortalem hominem fecerit: qui mortem non fecit, nec latatur in perditione vivorum: creavit enim, ut essent, omnia (Sap. i, 13, 14). Corpori; quod gratia Dei necessaria v homini non

autem facere, et communicatores esse, nolite oblivisci.

^m Ms. Remig., alterumque.

ⁿ Ms. Remig., Jesus Christus

^o Ms. Remig., interesset.

^p Ms. Remig., introducat.

^q Ms. Remig., traditque.

^r Ms. Remig., in barbam barb. m.

^s Ms. Remig., ex lepra.

^t Ms. Remig., Christi charitate.

^u Ms. Remig., suæ.

^v Ms. Remig., addit homini.

visum sit, cum unum consecratum sit in remissionem omnium peccatorum. Sic in toto lepræ macula vitiat, : castris Dominicis etiam ipsi pulsati sunt. Cum vero næc noster Sacerdos inspicit, variasque dirimit plagas, utrum sit terra in Manichæis, an rubea in Arianis, an in Pelagianis alba, vel varia : *Quoniam oportet, ait Paulus, et hæreses esse, ut probati manifesti fiant in vobis* (1 Cor. xi, 19). Quamdiu in his variis erroribus, velut in lepræ maculis animæ detinentur, castra eos, ut dictum est, Dominica non admittunt. Ex quibus omnibus hæresibus, compuncti Dei gratia, dum mundantur redeunt, in illis quodammodo decem leprosis nostro se offerunt Sacerdoti (*Luc. xvii, 12 et seqq.*). Eosque juxta Legis præceptum dum ad sacerdotem Judæorum mittit, euntes in via, id est, in hac vita, potentia Verbi mundavit. Pro quorum mundatione sacrificium seipsum obtulit gallina illa pretiosa, quæ dicit : *Quoties volui, Jerusalem, colligere filios tuos sicut gallina colligit pullos suos sub alas, et noluisti* (*Matth. xxiii, 37*)? Colligit sane etiam illa nolentes, quos ad unitatis suæ membra pertinere cognoscit : quoniam novit Dominus qui sunt ejus (1 Tim. ii, 19). Unus enim ex decem mundatis reversus gratias egit nostro Pontifici (*Luc. xvii, 15*) ; quia unitas cognoscit, non in se, sed in Domino gloriantium (1 Cor. i, 31), quæ spem noluit habere in homine (*Jerem. xvii, 5*), quæ intellexit bonam voluntatem a Domino præparari (*Prov. xvi, sec. LXX*), quæ vere libera esse voluit, quoniam cognovit quod eam Filius liberavit (*Joan. viii, 36*). Hi vero qui mundanti ingrati, vel in erroris sui lepræ maculis persistunt, in castris Dominicis suscipi omnino non poterunt. Contra quos exclusos claudens ostium dicturus est noster Pontifex : *Non novi vos* (*Luc. xiii, 25*) ; ut a longe illi dimissi foris remaneant, canes, malefici, et omnes homines qui operantur et faciunt mendacium (*Apoc. xxi, 15*). Multa hic dicere non oportuit, cum Origenes (*Super Leviticum*) singula discutens, quæ recta fide sensit Domino consignaverit Christo.

CAPUT VII.

In excis mundis, et immundis, eleemosynis munda omnia fieri.

Prædictio facta et figurata. In Levitico credita et visa.

12. Inter omnia mandata quæ ad erudiendum Dei populo Moysi in monte Sina a Deo tradebantur, expleto ordine sacrificiorum, animalia munda ab immundis quæ populus in escam sumeret, ista sunt distinctione signata. Ruminantia, quæque fissa ungula, habenda munda esse, et in escam sumenda (*Levit. xi, 3 et seqq.*). Quæ animas signant ruminantes verbum Dei, ex fissa ungula, duorum scilicet præceptorum. De avibus quoque vel piscibus nominatim mandata sunt, quæ contingere, quæve abnuere populus debuit. Et. Quam legem in tabulis lapideis, juxta duritiam cordis Judæorum, datam, Dominus in Evangelio testatus est (*Matth. xix, 8*). Verum cum his singulis priores nostri patres, quibus revelatum est, allegoricas omnes disputationes longo volumine splendido stylo conscripserint, quid opus sit, quod Christus gratis mortuus sit (*Gal. ii, 21*), quod unum baptisma in minoribus majoribusque di-

^a Ms. Remig., *illa nolente*, scilicet Jerusalem.

^b Ms. Remig., *bona voluntate ad Dominum præparari*.

^c Sic ms. Remig. At editi, *etiam*.

^d Editi, *mundati*. Ms. Remig., *mundanti*.

^e Ms. Remig., *Contra quos claudens dicturus est*.

^f Ms. Remig., *hinc dicere*.

^g Ms. Remig., *Promissio*. Idem vero caret priori titulo.

^h Ms. Remig. caret hac voce *distinctione*.

ⁱ Ms. Remig. habet hanc vocem, *his*. Editi non habent.

^k Hæc pars additur in ms. Remigiano

A fuit cuncta persequi? Cum de compendio noster Mediator Jesus Dominus, in quo ista omnia personabant, recordes Judæos, qui Legem littera, non spiritu sequebantur, increpaverit, dicens : *Væ vobis, Scribæ et pharisæi hypocritæ, quia decimatis mentham, cuminum, et omne olus, mundantes calicem et calicem, cum intus pleni sitis rapina et iniquitate* (*Matth. xxiii, 25, 25*) Eisque singularis ipse transiens (*Ps. cxi, 40*), singulare sacrificium ostendit, dicens : *Verumtamen dico vobis, date eleemosynam, et ecce vobis munda sunt omnia* (*Luc. xi, 41*).

15. O quam breve compendiosumque sacrificium, quod intrinsecus atque extrinsecus totumque hominem mundat! *Eleemossyna a morte liberat, et ipsa purgat peccata*. ^l *Eleemossyna non patitur ire in tenebris* (*Tob. iv, 14*). *Eleemossyna a munus bonum est omnibus facientibus eam, coram summo Deo*. Hæc est quæ perpetuos ignes extinguit; hæc est quæ resistit peccatis; hæc est quæ Christum pascit esurientem in paupere; hæc vestit nudum; hæc visitat infirmum; hæc peregrinum hospitio recipit; hæc quæ omnem angustiam carceris tollit (*Matth. xxv, 35*); hæc omne in inopiam sinit; hæc divitibus confert remedia; hæc vitam æternam comparat; hæc fœderat Deum; hæc continet regnum cœlorum; hæc est quæ discernit agnos ab hædis (*Ibid.*, 32); hæc est quæ ad dexteram collocat Judicis (*Ibid.*, 34); hæc angelis sociat; hæc ex servis filios Dei fieri præstat. Concurrite omni ex genere peccatores, concurrite omnes ex vitii erroribusque leprosi; concurrite omnes quolibet flagitio maculati atque immundi, pœnitentes, videntesque; concurrite ad tam magnum, compendiosum, utileque sacrificium, cum omni lætitia offerentes. *Hilarem enim datorem diligit Deus* (1 Cor. ix, 7). Prout quisque quod offerat habuerit, hoc offerat munus. Quod ita noster Princeps sacerdotum instituit, acceptumque præ omnibus esse mandavit, ut usque ad duo minuta (*Marc. xii, 42*) calicemque aquæ frigidæ mensuras hujus perduxerit sacrificii (*Matth. x, 42*) : pacem promittens, etsi hæc desunt, hominibus bonæ voluntatis (*Luc. ii, 14*). Ista sunt posteriera Dei, quæ faciem ejus non videre non posset Moyses, spiritu sunt ei revelata prophetico (*Exod. xxxiii, 20*), in Christo Jesu Domino et homine, qui est æternus Princeps omnium sacerdotum. Hæc in Levitico suppleta noscuntur.

CAPUT VIII.

In excis desideratis Ægypti, Christum manna tenuisse.

Prædictio facta et figurata. In libro Numerorum credita et visa.

14. In Numerorum libro populus, principibus simmet a Moysè constituitis, certa sub descriptione quantum sit designatur (*Num. i et xxvi*). Immemor quoque factus libertatis et gratiæ Ægypti, idem eas desiderans, adversum Deum et Moysen mururasse compertus est (*Num. xi, 1*). *Quis nos, inquit, cibabit carne? Rememorati enim sumus piscium quos manducabamus in Ægypto gratis, cucumeres, porros, allium, et cepas*. Nunc autem, sicut, arida facta est anima nostra, nihilque aliud nisi manna in oculis nostris (*Ibid.*, 4, 5, 6). Repudiantur dulcicia, desiderantur amara. Hoc periculosa gravisque animæ ingerit ægritudo, ut noxia sumere velit, et quæ

^k Editi, *accipit*. Ms. Remig., *recipit*

^l Ms. Remig., *etiam carceris*.

^m Ms. Remig. omittit has voces, *quod offerat*.

ⁿ Ms. Remig., *Quod dicat noster princeps Sacerdotum institui*.

^o Hæc ultima verba capituli non legimus in ms. Remig.; sed adduntur secundo titulo capituli subsequentis.

^p Ms. Remig., *et gratias Ægyptias*. Forte pro *et gratiæ, Ægyptias idem escas desiderans*.

^q Ms. Remig., *carnibus*.

^r Ms. Remig., *vellet*.

utilis sunt ac saluti proficiunt spernat ac renuat. Sic A repudiaverunt manna Christum, dicentes: *Nos scimus quæ a Moysæ locutus est Deus, hic vero nescimus unde sit* (Joan. ix, 29). Eosque increpans dicit: *Si crederetis Moysi, crederetis et mihi: de me enim ille scripsit* (Joan. v, 46). *Ego enim sum panis vivus, qui de cælo descendi* (Joan. vi, 51). Nonne manna sanctum repudiaverunt, quando Pilato, volentem Jesum dimittere, dixerunt: *Noli ipsum dimittere, sed Barabbam* (Joan. xviii, 40). Barabbas autem fuit insignis latro, quem sibi dimittenti poscentes, velut porro-, cepas, allium, ^b asperas lacrymosasque Ægyptias escas, ex latronis sceleribus se desiderasse professi sunt. Sane murmurantibus, carnes divina majestas exhibuit, non quæ reficerent, sed quæ vexarent potius comedentes (Num. xi, 33; Ps. lxxvii, 30). Quoniam igitur animalis homo non percipit quæ sunt spiritus Dei (I Cor. ii, 14), et, in concupiscentiis est omnis segnis (Prov. xxi, 25), recteque spiritualis petiit auferri a se ventris concupiscentias (Eccli. xxiii, 6); ostensum est impium esse ^c ea desiderare vel peti a Deo quæ sunt animæ perniciose; et maxime quod cum murmure postulatur. ^d Fugiat anima tali desiderio Deum offendere, si terram promissionis cupit intrare.

CAPUT IX.

In Moysæ, Christo Domino et Ecclesiæ fratres detraxisse. Prædictio facta ^e et figurata. In libro Numeri credita et visa.

15. Erat, dicit Scriptura, *Moyses mitis præ omnibus hominibus* ^f *qui erant super terram* (Num. xii, 3). In hac mansuetudine noster resonat Mediator, cui dicit David: *Tu, Domine, suavis ac mitis es* (Psal. lxxxv, 5). Et ipse in Evangelio: *Tollite jugum meum super vos, et discite a me quia mitis sum et humilis corde* (Matth. xi, 29). Detraxerunt Aaron et Maria Moysæ germano suo, quod Æthiopiassam accepisset uxorem (Num. xii, 4). Detraxerunt et nostro Domino sui fratres, quod cum publicanis et peccatoribus vesceretur (Luc. xv, 2). Quibus cum dixisset, *Non est opus sanis medicus, sed male habentibus; non veni vocare justos, sed peccatores in penitentiam* (Matth. ix, 12), ostendit illam Æthiopiassam se accepisse ex gentibus, quæ dicit: *Fusca sum, et decora, filia Jerusalem* (Cant. i, 4). Maria quæ detraxerat, illico ex vindicta pœnam lepræ suscepit (Num. xii, 10), quam metuere animæ debent, quæ Christo detraxerunt et Ecclesiæ. Dicit enim de talibus per prophetam: *Pro eo ut diligerent me, detrahebant mihi; ego autem orabam* (Ps. cviii, 4). Oratione enim Moysi, Maria mundata indulgentiam meruit (Num. xii, 13), ut talis anima tanto exorante Pontifice, omni ex culpa sanetur. Jussu tamen divino Moyses, duodecim electos de plebe viros explorandam Chanaanæorum terram misit, quibus in mandatis dedit, non tantum civitates hominesque prospicere, quantum etiam secum ex terræ fructibus asportare. Pergentes dum agunt quæ jussa sunt, vallis eos quædam excepit; ex qua botrum abscondentes pro magnitudine phalangæ impositum, simul cum malis granatis fensque portantes ad castra redeunt, fructus ostendunt, ea narrantes quæ viderant (Num. xiii, 3 et seqq.). In tribus his fructibus, mysteria Christi Domini resonant Ec-

clesiæ. Botrus in Christo, vox Ecclesiæ in Canticis Canticorum: *Botrus cypri, fratrælis meus* (Cant. i, 15). Quod ligno portatur, ^g Crucifixum agnosce. Quod in medio duorum exploratorum, Habacuc propheta: *In medio, inquit, duorum animalium cognosceris* (Habac. iii, 2, sec. LXX). ^h Item Ecclesia de seipsa in eodem cantico: *Floruit, inquit, vitis, florerunt mala granata* (Cant. vii, 12). Ficus vero, cujus ex foliis transgressores primi homines sibi succinctoria fecerunt (Genes. iii, 7), ostendunt originale peccatum, quod per mala granata Ecclesiæ, botrique sanguinem absolvitur, qui susus est in remissionem omnium peccatorum.

16. Hi autem qui cum exploratoribus ascenderant, his dictis populum terruerunt: terræ illius promissæ audaces esse homines, magnosque viros, civitatesque munitas. Gigantes se quoque illic vidisse confirmant, quorum in conspectu ipsi ut locustæ fuerint super terram (Num. xiii, 28 et seqq.). Horum metu percussus populus, rursus adverum Moysæ innumuravit, ⁱ sibi que statuit eligere ducem qui eos reduceret in Ægyptum (Num. xiv, 2 et seqq.). Hoc malum eorum est qui liberati per baptismum metu dæmonum, non ante, sed retro respiciunt (Philip. iii, 13), Dei beneficia ejusque mira facta oblitii: ^j desperantes erga se impleri promissa Dei, eligunt ad eum reverti cui jam renuntiaverant; illum cui crediderant spernentes, ejusque potentiam abnegantes. Hos increpans dicit: *Verterunt ad me dorsum suum, et non facies suas* (Jerem. ii, 27). Et Petrus apostolus: *Melius illis erat non cognoscere viam salutis, quam cognoscere retro respicere a tradito sibi sancto mandato. Contingit illis res veri proverbii: Canis reversus ad vomitum, et sus lota in volutabro luti* (II Petr. ii, 21; Prov. xxvi, 11). Jesus vero filius Nave, et Caleph ^k Jephonæ, qui terram inspexerant, simul cum Moysæ et Aaron sacerdotibus prostrati (Num. xiv, 5, 6), agunt pietatis officia, ab intentione desperatæ voluntatis populum revocant, dicentes: *Nolite metuere populum terræ: quoniam devotio ^l nobis sunt. Discessit enim tempus ab illis, Dominus autem in nobis est: nolite timere eos* (Ibid., 9, sec. LXX). Quæ omnia subversione idolorum etiam ^m populo resonant Christiano, ne sint homines apostatæ a Deo, qui ⁿ dæmones metuunt, a quibus jam per Dei gratiam liberati sunt. Quorum pompam inanem describens Jeremias, ait: *Inter cætera, ingressi in Babyloniam, videbitis ibi deos aureos et argenteos portari in humeris* (Baruch vi, 3 et seqq.). Ipsi autem sunt manufacta et inania: sed neque præstare, neque nocere possunt, ideo quod nihil sint: *ne ergo timueritis eos. Dominum autem sanctificat in cordibus vestris, et ipse erit vobis timor*, ^p sicut Isaias ait (Isa. viii, 13; I Petr. iii, 15). De dæmonum autem cultoribus Jeremias scribens ait: *Ibi fuerunt gigantes illi nominati scientes prælium. Non hos elegit Dominus, nec viam scientiæ dedit eis. Et perierunt, propter quod consilium non habuerunt* (Bar. iii, 26 et seqq.). Et Salomon: *Ab initio, ait, cum perirent superbi gigantes* (Sap. xiv, 6). Contra quorum superbiam humilis Christi populus victor ^q exurgit.

17. Sed cum Hebræus populus, indignatus vellet lapidare precentes ^r se, honor Domini apparuit in tabernaculo (Num. xiv, 10). Sic enim semper audacia malorum comprimit præsentia divini vir-

^a Hæc particula, utique, additur ex ms. Remig.

^b Sic ms. Remig. Editi vero, *asperas lacrymas, absque Ægyptiis escis... desiderasse, sine particula se.*

^c Ms. Remig., *ea desideria.*

^d Ms. Remig., *Fugiat animo tale desiderium... cupit videre.*

^e Hæc supplentur ex ms. Remig.

^f Sic ms. Remig. Editi vero, *qui sunt.*

^g Sic ms. Remig. Editi, *Crucifixum significat. Agnosce quod, etc.*

^h Ms. Remig., *Inter hæc.*

ⁱ Sic ms. Remig. At vero editi, *deprecantes.*

^j Ms. Remig., *Posuerunt.*

^k Ms. Remig., *in volutabris cæni.*

^l Ms. Remig., *Sephone.*

^m Ms. Remig., *nobis est.*

ⁿ Ms. Remig., *populum resonant Christianum.*

^o Ms. Remig., *dæmones; editi, homines.*

^p Ms. Remig., *Isaias autem dæmonum cultores describens, ait.*

^q Ms. Remig., *exsurgetet.*

^r Ita ms. Remig. At editi, *pro se.*

tutis. Cumque exacerbantes se Dominus perdere voluisset, mitis ille præ omnibus Moyses, gratiæ intercessionis verba quæ proferret, invenit: *Audient, inquit, Egyptii, cum contriveris hunc populum, et dicant: Quoniam non potuit illos introducere in terram quam juravit illis, prostravit illos in deserto. Et nunc exaltetur manus tua, Domine, sicut dixisti: Ego sum Deus patiens, et multum misericors, et verax* (Num. xiv, 15). Quibus precibus propitiatus Deus, ita temperavit iram suam, ut tamen peccantes sequeretur digna vindicta (*Ibid.*, 20 et seqq.). Non ipsos intraturos in requiem promissæ terræ, testificando prædixit, excepto Jesu filio Nave, et Caleph filio Jephonæ; omnesque defuncti in eremo (*Ibid.*, 37), filii eorum obediens susceperunt hæreditatem quam illi amiserant contumaces. Sic noster Mediator Jesus Dominus, rebelli adversum se eodem populo, et cum Herode de sua nece conferente, spreto atque ^b in hujus vitæ eremo mortuis, etiam in anima, Judæis, filiis eorum sempiternam hæreditatem delit, quos pro eo impius Herodes occidit (*Matth.* ii, 16).

CAPUT X.

In virga Aaron germinante, confirmatio sacerdotii Christi Domini.

Prædictio facta et figurata. In libro Numerorum credita et visa.

18. Contemptores præceptorum suorum, officiumque sacerdotale usurpare volentes Chore, Dathan et Abiron (*Num.* xvi, 1 seq.), præsens Dei iudicium dum puniret, ^c condemnans in illis omnes hæreticos, ut jam supra (*Parte* i, c. 12) posuimus, signum quoddam ^d indicit Moysi, quod a se electum confirmat principem sacerdotum. *Dixit Dominus Moysi: e Sic dices filiis Israel, ut dent omnes principes illorum singuli f in tribus virgas suas* (*Num.* xvii, 2). Duodecim igitur virgas accipiens Moyses, et virgam Aaron inter virgas illorum, posuit eas coram Domino, intulique in tabernaculum testimonii. Et factum est, in crastinum introit Moyses et Aaron in tabernaculum. Et ecce germinavit virga Aaron ex domo Levi, et produxit germen, florem, germinavit et nuce (*Ibid.*, 6). Quo profecto signo quietum populum esse jubet, dicens: ^g *Desinat murmuratio eorum a me, et non morientur sic omnes* (*Ibid.*, 10). Hæretici perirent contra Domini sacerdotem legitimum murmurantes. Quod vero florescens virga Aaron produxit nuce, nostrum hæc Christum Dominum indicant Sacerdotem: de quo dicit Isaias: *Exiet virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet* (*Isa.* xi, 1). In nuce vero mundum Ecclesiamque in mundo ostendi, qui pie quaerit, intelligit. Ex duabus quippe partibus conjunctis, tamquam intra cameram coeli et spatia terræ, velut quatuor partes orbis, ^h intrinsecus cum populis continentur: tenue quoddam corium habens in medio sui, ut maria diffusa per partes.

19. Ecclesiæ quoque mysteria hæc in ea sunt, duorum veteris et novi Testamentorum opera secretis, quatuor cornua crucis, quibus orbis redimitur, et aquam baptismi in medio sui habens, qua virens semper fructificansque floreat. Hujus pomi arbor celsa petens, opacis ramis, aspersa per tenues mol-

^a Ms. Remig., *Sephone*.

^b Ms. Remig., *in hujus vitæ eremo*. Editi, *in hac vita*.

^c Ms. Remig., *contemnens*.

^d Ms. Remig., *prædicit*.

^e Ms. Remig., *Dic*.

^f Editi, *in tribus*.

^g Ms. Remigianus, *desinet*.

^h Ms. Remig., *intrinsecus continetur, cum populus tenue, etc.*

ⁱ Ms. Remig., *geminas*.

^j Ms. Remig., *post hæc verba, ex tegmine, fovet*

lesque surculos, aut singulas in unitate, aut ⁱ binas in duobus præceptis, aut ternas in trinitatis numero, quatuorve connexas in quatuor Evangeliiis, gemmarum in modum producens, sui artificis pulchritudinem operaque mira declarat. Harum expressus succus ^k ex tegmine, quædam in se tincta alba colorat, ac medendi gratia exasperatis faucibus adhibetur. Hæc virentium nemorum fronde vestita tegmina favent æstuantem, in requiem suorum scilicet ^l foliorum, temperantque flatu suo ægrotantis incendia. Nec immerito Jeremiæ prophetæ jubet Dominus: ^m *baculum sibi nuceum facere debere* (*Jer.* i, 11), in quo omnis Ecclesia in mundo, ⁿ et mundus in ea Christi sustentetur auxilio, ejusque gratia sufferatur, quæ canit in Psalmis, et dicit: *Virga tua et baculus tuus ipsa me consolata sunt* (*Ps.* xxii, 4).

CAPUT XI.

In æneo serpente, Christum Dominum a morsu diaboli liberantem.

Prædictio facta et figurata. In Numerorum libro credita et visa.

20. Sitiens rursus in alia eremi parte populus, adversus Moysem et adversus Dominum murmuravit (*Num.* xx, 2). ^o *E* petra qua, ut prius aderat, Moyses produci posse aquam diffidit (*Exod.* xvii, 5). is qui talia vel ampliora signa jam fecerat, ex hoc offensam incurrens, quod non ^p clarificaverit Deum coram filiis Israel; non ipsum introducturum populum in terram promissionis, vindex sententia divina confirmat (*Num.* xx, 12). Ibi Aaron in Or monte defunctus, Eleazarum filium sacerdotemque dimisit (*Ibid.*, 29). Moyses paululum reservator, cujus in locum ^q Jesus Nave filius transit, qui populum in terram promissionis induxit. Recte huic nomini etiam terrena hæreditas distribuenda servata est: quoniam non esse aliud nomen sub celo datum hominibus, in quo nos oporteat salvari (*Act.* iv, 12. *Phil.* ii, 10), apostolica est sententia præfinitum, quæ nostrum ducem Christum Jesum Dominum ostendit, suis hæreditatem perpetuam seipsum distribuentem, et qui ^r eum percipientes, dicunt: *Hæreditas mea præclaræ est mihi* (*Ps.* xv, 6).

21. Dum vero idem populus pergit per certas gentes, quas ei Dominus mandaverat extirpandas, quarum scilicet ex culpa idololatriæ, suppletis peccatis jam finis advenerat, fatigatus itinere, adversum Dominum murmurans, serpentem morsibus vexatus in eremo est, poenitentemque Moysem supplicem pro se homino fieri precibus exorat (*Num.* xxi, 5 et seqq.). Verum ille semper pius et misericors Deus, qui partibus iudicans dat locum poenitentiae (*Sap.* xii, 10), remedium exaltati serpentis in ligno, contra mortiferos serpentum morsus dedit. Jubetur enim Moyses æneum formare serpentem, eumque alto ligno confixum, populo præcipere, ut si quis se vulneratum cujuslibet serpentis morsu sentiret, statim æneum respiceret serpentem, cujus aspectu continuo ^s sanaretur. Hic etiam sic ille illuditor serpentis diabolus, de quo per David dicitur: *Draconem quem finxisti, ad illudendum ei* (*Psal.* ciii, 26). Cum enim in hujus vitæ eremo diversis ex vitis, jam consecratis in baptismo tamquam in mari Rubro, pestiferos morsus

æstuantem subjicit, cæteris prætermisiss.

^k Ms. Remigianus, *filiorum*.

^l Alludit auctor ad *Jerem.* i, 11: *Virgam nuceam, seu baculum amygdalinum, ego video*.

^m Hæc verba, et mundus in ea, occurrunt in ms. Remigiano.

ⁿ Editio recentior: *E petraque*.

^o Edit. Colon., *glorificaverit*.

^p Ms. Remigianus, *Jesus Nave transeat . . . repositionis*.

^q Ms. Remigianus, *qui ei*.

^r Ms. Remig., *sanabatur*.

infixerit diabolus, statim exaltatum in ligno crucis Jesum Dominum respiciat, id est, a cœlesti medico non recedat, ut *omnis qui viderit et crediderit in eum* (sicut ipse in Evangelio dicit) *non pereat, sed habeat vitam æternam* (Joan. iii, 15).

CAPUT XII.

In eis qui pro Christo parentes contempserint, venire benedictionem.

Promissio facta et figurata. In Numeris credita et visa.

22. Benedictum a Deo populum, Balaac rex Moab conducens Balaam prophetam ex gentibus (licet unius veri Dei vatem) ut malediceret invitavit: quem maledictum existimabat se facile superaturum (Num. xxii, 5 et seqq.). Sed propheta a Domino requirit utrum pergat an maneat. ^a Prohibeturque a Domino ne veniat, ac regi mandat sibi interdicitum. Aliis nuntiis rex, ampliora munera promittens, prophetam hortatur ut veniat (*Ibid.*, 15 et seqq.). Rursum ille ab eo qui jam prohibuerat, corde perverso querit tentans utrum locus daretur eundi. Huic recte resonat Scriptura: *Non tentabis Dominum Deum tuum* (Deut. vi, 16; Matth. iv, 7). Datur igitur jam mente sancio pergeri potestas, ita ut ^b si quid Dominus in os ejus dedisset, hoc ipse proferret. Dum vadit ^c, avaritiæ suæ jam corde captivus obviat ei angelus, jumento ipsius quo ^d vehebatur se potius manifestare voluit quam illi (Num. xxii, 28): quia homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est jumentis insensatis, et non similis, sed peior factus est illis (Ps. xlviii, 21). Subjugale enim (ut Petrus apostolus dicit in Epistola sua) humana voce respondens, vetuit prophetæ dementiam (II Petr. ii, 16).

23. Tunc coram rege conductus ille propheta, dum cogitat maledicere, benedixit (Num. xxii, 36; xxiii, xxiv): illorum deputatus ex numero, quos propheta David designat, dicens: *Maledicent illi, et tu benedices* (Ps. cviii, 28); et alibi: *Ore suo benedicebant* (Ps. lxi, 5) ^e. Hoc exitus posterior docuit. Supplementum enim benedictionem propheticam, quæ, etiam partem talem, adventum unici Filii sui ex illo populo Deus gentibus promittebat. Quo vaticinio actus dixit inter cætera: *Orietur stella ex Jacob, et exsurgat homo ex Israel, et confringat omnia regna terræ* (Num. xxiv, 17). Quæ de Christo Domino dicta, Evangelia divina attestantur (Matth. ii, 2). Is igitur qui maledicere voluit, ^f nec valuit, consilium nequissimi serpentis exquisitum regi dedit. Speciosas quasque feminas, quarum forma ornatusque ferrum virtutemque ^g moliret, electas e suo populo ad concitandam libidinem ^h Hebraico populo dimittendas (Num. xxiv, 14; xxv, 1; xxxi, 16). Harum ex concupiscentia persuasi, sacrificantes idolis ac sacrificata vescentes, offenso Deo, totum pene Israel in mortem duxere captivum. Divina quippe manu percussi, dum plurima multitudo caderet in deserto, tota pene synagoga periisset, nisi Phinees sacerdos (Num. xxv, 8), adulteros mente et corpore ferro transfodiens, iram Dei ^k hoc facto placasset. Admonetur Joannes apostolus in Apocalypsi, scribere angelo, id est, rectori Ecclesiæ Pergami, quod in plebe ejus essent tenentes

^a Ms. Remig., prohibitusque regi mandat, ne veniret ad non sibi interdicitum.

^b Ms. Remig., sicut.

^c Ms. Remig. addit vocem, iter.

^d Ms. Remig., vectabatur.

^e Ms. Remig., Maledicent illi, et tu benedices.

^f Ms. Remig. addit, et corde suo benedicebant; forte, maledicebant. Hoc enim.

^g Ms. Remig. et edit. Lugd., quam etiam.

^h Hæc verba, nec valuit, suppleuntur ex ms. Remigiano. Aberant ab editionibus antiquioribus dempta

doctrinam Balaam, qui docebat Balaac mittere scandalum ^l *sub oculis filiorum Israel, edere de sacrificio, et fornicari* (Apoc. ii, 14; Num. xxv, 2); esse etiam nunc tales ostendens, quos aut vindex ira ^m consumit, aut objurgatos sub penitentia indulta gratia liberat sacerdotis.

CAPUT XIII.

In Moyse transeunte, Jesum signasse Dominum rectorem.

Prædictio facta et figurata. In Deuteronomio credita et visa.

24. Moyses vicinum se dum cognosceret sepulturae, populo omnem recapitulans legem, benedictionibus maledictionibusque, atque terribili illo Deuteronomii cantico, totam synagogam astrinxit, testem inducens cœlum et terram, nihil se ex mandatis Domini celasse, omnique vigili cura egisse ne quid existeret quod læderet populum: monetque a præceptis Domini non discedendum, neque ab eo in aliquo declinandum; metuendumque esse ⁿ prosperis ne sequantur adversa (Deut. xxxi, 12). Addit quoque prophético spiritu eis futura designans, post suum obitum, relicto vero Deo, post gentium eos vana et noxia concursuros ^o simulacra: quorum ex cultu peccatorum ponderibus gravati, iam permergantur: eosque dimitti a Deo, si ipsi dimiserint Deum (Deut. xxxi, 16). Quibus dictis, omnes tribus mystica benedictione consignans (Deut. xxxiii, 1 et seqq.), Jesu filio Nave tradita gubernanda plebe (Deut. xxxi, 7), ipse jam proventus ætate, ad Dominum ex hac vita migravit (Deut. xxxiv, 8). Commendavit quoque noster Mediator Jesus Dominum fidem ac pacem suam discipulis suis, transiens de hoc mundo ad Patrem (Joan. xiv, 1), eosque, ut Joannes evangelista dicit usque in finem diligens erudit (Joan. xiii, 1). Illud, quoque propheticum futurum discentibus per suum Paulum apostolum mandans, quod post ejus obitum introirent graves lupi non parentes gregi (Act. xx, 29), et ex ipsis discipulis exsurgerent pseudoprophetae loquentes perversa (Matth. xxiv, 5) De quibus in epistola sua dicit: *Videte canes, videte malos operarios, videte concisionem* (Phil. iii, 2). Commendansque ^p omnes Deo et verbo gratiæ ejus, ulterius non visuros faciem suam Paulus affirmat (Act. xx, 25), eosque Domino Jesu tradidit gubernandos, qui est cum suis usque in consummationem sæculi (Matth. xxviii, 20).

CAPUT XIV.

In Jesu Nave, Jesu Domini figuram ostendit, terrenam expugnantem civitatem.

Promissio facta et figurata. In Jesu Nave credita et visa.

25. Jesus Nave filius, jubente Deo, manu Moysi consecratus, dux effectus est populi (Deut. xxxi, 7). Neque enim, quod sæpe dicendum, decebat Dei populum in terram promissionis alium introducere, nisi illum qui et nominis et rei ^r sacramenta salutemque portaret. Hic exploratores duos in Jericho mittit, quæ prima in civitatibus promissæ terræ esset: videbatur (Josue ii, 1). Misit et noster Jesus Dominus exploratores duos, qui sui primi adventus ter-

Lugd., in qua habetur, nec potuit.

^l Ms. Remig., mollesceret.

^m Ms. Remig., Hebræo.

ⁿ Ms. Remig., cum recent. edit., hoc modo.

^o Ms. Remig., in oculis.

^p Ms. Remig., consumet.

^q Ms. Remig., prospera.

^r Ms. Remig. addit vocem hanc, simulacra.

^s Editi, merguntur.

^t Ms. Remig. supplet vocem omnes.

^u Ms. Remig. addit, futura.

iam ^a prædicando concuterent, Zachariam scilicet A sacerdotem, ejusque filium Joannem : de quo idem pater sacerdosque eidem suo filio dicit : *Tu puer Propheta Altissimi vocaberis : præbis enim ante faciem Domini, præparare vias ejus* (Luc. 1, 76). Item de ipso Joanne angelus : *Præcedet, inquit, ante eum in spiritu et virtute Eliæ* (Ibid., 17). Exploratores terræ illius excepit Rahab meretrix, quæ eos abscondens, a suis persequentibus liberavit (Josue 11, 4). Et quos ^b Dominus Jesus misit, suscepti anima fornicaria, quæ nominis Jesu expectans salutem, a prostitutione idololatricæ, per coccinum, signum ejus ^c sacri sanguinis, liberata est.

26. Has animas ex hac fornicatione ^d venientes, etiam Thamar illa nurus Judæ in suis ^e genuis signat, dum minor ejus filius manum prior ex utero ^f cepit mittere, et accepto signo coccino, posterior natus est (Genes. xxxviii, 27) : gentium in se populum ostentans, qui vagus, dum prior manum misisset in sacris idolorum, posterior ad Christum per signum ejus sanguinis baptismo renatus advenit. Sub lino illa Rahab exploratores abscondit. Sub lino ^g et nostri Jesu Domini exploratores fuisse abscondos Isaias propheta testatur, dicens : *Arundinem quassatam non comminuet, et linum fumigans non exstinguet* (Isa. xlii, 3; Matth. xii, 20) : gentem ipsam Judæam signans, quæ ut linum, fumigans in sacrificiis, omnem usque ad Christum ^h tectam celavit prophetiam; ipsosque præcursores nostri Christi Jesu, a quo non extincta nunc usque servatur; ut quæ in ea adhuc tecta latent, ⁱ futuro in tempore revelentur. Metu ^j enim Jesu ducis suos terribios cives mulier illa explorantibus prodidit, ut etiam illud impleretur quod de nostro Jesu Domino dictum est : *A facie tua gentes turbabuntur, cum feceris mirabilia* (Isai. lxiiv, 2, 3). Reversi exploratores ad Jesum, cum omnia quæ egerant retulissent; jussu divino duodecim tribuum Israel jubet castra moveri, simulque omnes transire Jordanem, arca præeunte (Josue iii, 1), quæ ^k jam in figura, ut dictum est, nostri Jesu ducis ^l sacramenta portaret.

27. Hæc dum in medio fluminis moraretur, divitas in partes inferior unda dum iret, superiorque immota subsisteret, solum siccum ipse alveus præbuit transeuntibus (Ibid. 16). Statimque præcepto Domini duodecim lapides a singulis tribubus de medio fluminis Jesus jussit auferri (Josue iv, 1) : quibus in sacro numero duodecim apostoli nostri Jesu signarentur. Transeunte autem populo, famulatu quem unda Dei jussu præbuerat suppleto, rursus recurrens in sese fluvius lætos per se reddidit transeuntes (Ibid., 18). Baptismi et hic instar expressum, ut hi qui in eremo nati Rubri maris sacramenta non noverant, Jordanis in transitu abluti, circumcisionem ex cultellis ^m suscipere petrinis. Omnis enim sub nostro Jesu consecratus in baptismo, ex petra corde circumciditur, quia omnis virtus ejus in petra firmatur. Quam petram Christum esse jam supra ⁿ ostenditur (I Cor. x, 4).

^a Ms. Remig., prædicandam.

^b Ms. Remig., noster Jesus Dominus.

^c Ms. Remig., sacro sanguine.

^d Emendans ope ms. Remigiani. Alias editi, vehementer.

^e Ms. Remig., criminibus, sed, ut videtur, minus bene.

^f Ms. Remig., mitteret.

^g Ms. Remig., et nostros.

^h Ms. Remig., texit et celavit.

ⁱ Sic ms. Remig. Editi, latent futura, in tempore revelentur.

^j Ms. Remig., Metu tamen Jesu duce.

^k Ms. Remig. habet, in figura. Editi carent parti-

CAPUT XV.

Per Jesum Dominum animæ a prostituzione idolorum liberantur.

Prædictio facta et figurata. In Jesu Nave credita et visa.

28. Jerichonta Dei populus cum Jesu duce veniens, eamque munitam omni ambitu prospiciens civitatem, obsidione vallavit (Josue vi, 1 et seqq.). Mirabilis autem in divinis præceptis illic videtur ^o initus esse conflictus : actumque est quodammodo certamen spiritale, septem tubarum clangoribus septies in die septimana tota recurrente, die ultimo ^p tubis concrepantibus, jubilantibus cunctis, omnis illa superba murorum constructio, non humana, sed divina manu concussa intercidit (Ibid., 16). Subversa civitas, concremataque cum populis incendio, sola ^q ex eo Rahab cum suis per signum sanguinis potuit liberari (Ibid., 17). His tubis, hoc fremitu jubilantem, præcepto Jesu Domini etiam noster pugnat exercitus. Nam septiformi spiritu, sapientiæ et intellectus, consilii et fortitudinis, scientiæ et pietatis, ac timoris Dei (Isai. xi, 2), dum resonant qui canunt in tubis ductilibus et voce tubæ cornæ, jubilatque populus in conspectu regis Domini (Ps. xcvi, 6), septies in die dum laudes dicunt super judicia justitiæ ejus (Psal. cxviii, 164), omnis Jerico civitatis ^r terrenæ superbia debellatur (Josue vi, 24). Concrematur incendio ab eo de quo dicitur : *Ignis ante eum ^s præcedet, et inflammabit in circuitu inimicos ejus* (Psal. xcvi, 3). In qua spes salutis datur fornicariæ animæ penitenti, dum signo sanguinis Jesu Domini liberata, dicitur elatis et tumidis : *Meretrices et publicani præcedent vos in regnum Dei* (Matth. xxi, 31). Tales quippe animas invenit Jesus Dominus noster, sive in Judæis, sive in gentibus. Quarum exemplo ut a sua prostitutione transiret ad legitimum virum, jubetur Osee propheta mulierem accipere fornicariam, atque ex ea procreare filios, ut sit jam uxor, quæ paulo ante fuerat meretrix, habeatque filios, quæ studebat filios non habere, nec jam libidini, sed suscipiendæ serviat proli (Osee 1, 2).

29. Evidentius hoc per Jeremiam prophetam exponitur, cum tota arguitur Judæa : *Si contaminata fuerit mulier, ait Dominus, numquid revertetur ad eum vir suus? Et tu fornicata es in pastoribus multis, et sic revertere ad me, dicit Dominus* (Jerem. iii, 1). Et per Oseam : *Vocabo non plebem meam, plebem meam; et non dilectam, dilectam* (Osee 1, 10; ii, 24; Rom. ix, 25). Apostolus quoque Paulus hujusmodi animas salubriter objurgat, dicens : *Auditor in vobis fornicatio, et talis fornicatio, qualis nec ^t inter gentes* (I Cor. v, 1). Sed tales etiam sua gratia Jesus noster Dominus dum suscipit ad salutem, divinitate illa potentiæ suæ fornicariam, virginem facit. Quam pronubus in se Paulus casto spiritalique connubio componit, dicens : *Aptavi enim vos uni viro virginem castam exhibere Christo* (II Cor. xi, 7). De qua filios non carne, sed spiritu excipiens, facit Ecclesiam virginem, matrem filiorum fecunditate ^u lactantem (Ps. cxii, 9). Quos

D cula in.

¹ Ms. Remig. omnia sacramenta.

^m Ms. Remig., susceperint.

ⁿ Ms. Remig., ostendimus.

^o Corrigimus ex fide ms. Remig. In editis legebatur, illic videtur virtus fuisse. Conflictus, actumque, etc.

^p Ms. Remig. addit vocem, tubis.

^q Ms. Remig., ex ea.

^r Ms. Remig., terrena.

^s Ms. Remig., ardebit.

^t Ms. Remig., in gentibus.

^u Editiones antiquiores, lactantem, recentiores vero, lætantem; prioribus favet ms. Remig.

secum admonet Joannes apostolus dicens: *Charissimi filii Dei sumus, et necdum apparuit quid erimus* (1 Joan. iii, 2). Conjungit et Paulus: *Si autem filii, et hæredes; hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi* (Rom. viii, 17).

CAPUT XVI.

Per Jesum Dominum omnia vitia expugnanda.

† Promissio facta et figurata. In Jesu Nave credita et visa.

30. Expugnat Jesus Nave filius Chananzæum, Gethæzum, Pheresæzum, cæterasque gentes, quarum terras populo suo Dominus in hæreditate promiserat (Josue, xi 3, et seq. cap.). Expugnat et noster Jesus Dominus idololatriam, superbiam, invidiam, luxuriam, cæterasque vitia, ut suis seipsum præparet æternam hæreditatem. In funiculo Jesus Nave filius, victori populo terram divisit (Ps. lxxvii, 54). Dicit et noster triumphans in Christo Jesu populus: *Funes ceciderunt mihi in præclaris. Nam et hæreditas mea præclara est mihi* (Ps. xv, 6). Jubet Dominus filiis Salphad, quia virum hæredem non reliquit, paternam suscipere hæreditatem (Num. xxvii, 6), ut in his animæ auxilio humano destitutæ signarentur, quas dum respicit Deus, dicunt: *Dominus portio hæreditatis meæ et calicis mei; tu es qui restitues mihi hæreditatem meam* (Ps. xv, 5). Terminos positos quæque tribus inviolata fide custodit. Dicitur et nostro populo: *Non transgredieris terminos æternos quos posuerunt patres tui* (Prov. xxii, 28). E mundo migraturus Jesus, ultima contestationis suæ verba, sicut Moyses, hæc populo tradidit: *A mandatis Domini non discedendum, si vellent semper esse liberi, et ab inimicorum insidiis alieni: nihilque se ab eis accepisse, vel eos in aliquo læsisse confirmat* (Josue xxiii). Et suos Jesus noster Dominus transiens, hac pactione constrinxit: *Si feceritis, inquit, quæ mando vobis, vere mei discipuli estis, et cognoscetis veritatem, et veritas liberavit vos* (Joan. viii, 31). Quibus cum dedisset exercendorum miraculorum potestatem, ne quid ab aliquo sperarent, quod ipsi non dederant, dixit, *Gratis date* (Matth. x, 8). Post abcessum Jesu populus ille non ducent, sed iudices regendos accepit (Judic. 1, 2). Et cum noster Jesus Dominus transiret de hoc mundo ad Patrem, rectores Ecclesiæ suæ per universum instituit mundum.

CAPUT XVII.

In figura Ecclesiæ Delbora hostem superavit.

† Prædictio facta et figurata. In Judicium credita et visa.

31. Primus Judas inter cæteros Judices fuit qui judicavit Israel (Jud. 1, 2). De ejus tribu, ut sæpe diximus, Dominus Christus huic mundo in carne, Judex omnium animarum præsentatus est. Relicto vero Deo, populus Israel oblitus mandatorum Moysi et Jesu famulorum Dei, servivit idollis gentium, hæcque sequens vindicta, per confines inimicos vexavit (Jud. 11, 11 et seq.). Hoc et nunc agitur, dum renati per baptismum filii Dei, vanis superstitionibus curisque hujus sæculi implicantur, vin-

culisque peccatorum suorum uniusquisque constringitur (Prov. v, 22). *Clamaverunt filii Israel ad Dominum, cum pressuram paterentur, et de necessitatibus eorum liberavit eos* (Ps. cvi, 6). Dicit etiam noster Dominus per prophetam: *Erit cum clamaveritis ad me et dixeritis, Pater, exaudiam vos ut populum sanctum* (Isai. lviii, 9). Cujus in manifestatione, elamantem ad patrem filium perditum, cum magna miseratione pius pater in Evangelio I pœnitentem suscipit redeuntem (Luc. xv, 21). Subsequens in iudicibus Delbora propheta, mater surrexit in Israel, quæ judicavit populum annis quadraginta (Jud. iv). Hujus in tempore Sizaram ducem regis Jabin adversus plebem Domini rebellantem, divina virtus in manu femine conclusit: illum scilicet terribilem curribus, equitibus, populisque metuendum. Nec eum ferro, sed femina virum ligno confixit, palo ac malleo tempora illius transfodiens (Ibid., 21): quæ nostræ matris Ecclesiæ similitudinem gerens, voce resonaret in Psalmis: *Hi in curribus et hi in equis, nos autem in nomine Dei nostri magnificabimur. Ipsi obligati sunt pedes, et ceciderunt, nos vero surreximus et erecti sumus* (Psal. xix, 8, 9). Hæc et alia cantat sancta Ecclesia expugnans idola, idolorumque cultores, nec non et vicinos hostes suos hæreticos. Qui dum adversus eam castra constituunt, non timere cor suum dicit; et, *Si exurgat, ait, in me bellum, in illud ego sperabo* (Psal. xxvi, 3). Et in alio psalmo: *Sæpe expugnaverunt me a juventute mea, etenim non potuerunt mihi* (Ps. cxxviii, 1, 2). Quia Dominus justus per crucis lignum contrivit cervices peccatorum.

CAPUT XVIII.

In figura Gedeon gratiam Domini Christi commendat.

Promissio facta et figurata. In Judicium credita et visa.

32. Rursum pro peccato idololatriæ affligitur populus eum deprimente Madian (Jud. vi, 1). Missus angelus Domini ob redemptionem eorum, Gedeon filium Joas unum ex Hebræis ad judicandum præliandumque pro eo mittens, hoc dicto instruit: *Dominus tecum, potens in virtute*; et Gedeon: *Si Dominus nobiscum est, ait, quare nos invenerunt mala hæc* (Ibid., 12, 13)? Et angelus: *Vade, ait: in manu enim tua liberabitur Israel de manu Madian* (Ibid., 14). Cumque Gedeon ex minima tribu se esse in Israel coram Domino fateretur, ab eo qui exaltat humilem, eumque sedere facit cum principibus populi sui (Ps. cxii, 8), roboratus, statim aram Baal, quam filii Israel construxerant, subvertit. Hunc populus pro hoc facto insectatus, in domum patris sui fugientem obsedit (Jud. vi, 27 et seqq.). Cumque impetum populi declinasset, pater ejus Joas furentem plebem his mitigavit verbis: *Numquid vos, ait, vindicatis Baal, aut salvum faciis eum? Qui in eum injurias ingessit, morietur in mane. Si Deus est, ipse se vindicabit* (Ibid., 31). Verum cum populus placatus abscederet, spiritus Domini induit Gedeon, eumque virtute subfultum ad præliandum mittit, signum victoriæ voluntati ejus assignans. Duo tamen ipse poposcit, quæ in magno mysterio usque in tempus

^a Editiones veteres, quod erimus.

^b Sic ms. Remig. cum edit. Colon. et posterioribus. Antiquiores vero, prædictio.

^c Ms. Remig. addit vocem hanc, humano.

^d Ms. Remig., constringens.

^e Ms. Remig., Gratis, dixit, date.

^f In editione Colon. et recentioribus, Promissio.

^g Ms. Remig. et recentiores editiones hic et in sequentibus capitulorum titulis addunt vocem libro, quæ, licet omissa, subintelligitur in antiquioribus editionibus.

^h Ms. Remig., eumque.

ⁱ Ms. Remig., Cum clamantes ad me dixeritis.

^j Deest vox illa, pœnitentem, in ms. Remig.

^k In ms. Remig. præsens caput dividitur ante hoc verbum, Subsequens, cui præligitur titulus, Prædictio facta et figurata; in Judicium credita et visa.

^l Ms. Remig. legit, Dabboræ.

^m Editi addebant hic vocem illum; quæ ex ms. Remigiano judicatur superflua.

ⁿ Ms. Remig., ferrum... lignum.

^o Ms. Remig., vocem.

^p Ms. Remig., crucis ligno.

^q Ms. Remig., inquit.

^r Editi, in minima.

^s Ms. Remig. caret particula in.

^t Ms. Remig., qui ei.

^u Ms. Remig., usque mane.

velata noscerentur. *Volo*, inquit, *Domine, ut vellus quod est in area, impleatur aqua, et area sicca sit* (Jud. vi, 37). Factum est. Sicca area, ros ^a omne descendit in vellus: quod expressum pelvim replevit aqua. Vellus repletum in area sicca, ^b agnoscimus Synagogam, Ecclesia tunc sicca in fide gentium, quæ cum nullo imbre supernæ doctrinæ rigaretur, Synagoga, ut vellus, repleta erat divinis oraculis sacrisque mysteriis. Quod vera virtus Jesus Dominus eo usque expressit in pelvim, ut propinquantem passione, pedes in ea lavans suis discipulis (Joan. xiii, 5), omnem Syntagoga gloriâ vacuum, tamquam vellus expressum inane relinqueret; gentibus gratiam novi Testamenti ministrans, quam in secundo signo evidenter ostendit. *Volo, Domine, inquit Gedeon, ut vellus siccum sit, et area omnia compluatur* (Judic. vi, 59).

33. Utrumque factum, futurumque in Christo et per Christum, David propheta ^c confirmat, dicens in psalmo septuagesimo primo (Vers. 6): *Descendet sicut pluvia in vellus* (quod pertinet ad Synagogam), *et sicut guttæ distillant super terram* (quod pertinet ad Ecclesiam). Et in Deuteronomio: *Excipiat, inquit, sicut pluvia pronuntiatio mea, et descendam, velut ros, verba mea* (Deut. xxxii, 2). In vellere ros, tunc refertam Synagogam; et pluvia in area, nunc repletam Ecclesiam gratia ostendit. Dicit et Isaiæ propheta: *Sicut ros aut pluvia descendens non discedit, quousque inebriet terram et germinet, et det panem ad edendum his qui eam colunt: ita et verbum quodcumque exierit ex ore meo, non revertetur quousque persiciat quæ volui* (Isa. lv, 10, 11). Perfectis igitur universis sacramentis, quæ aliis ^f condita tegebantur in vellere, Judæorum scilicet Synagogam inanem remansisse, omnis jam mundus ^g agnoscit; aream vero, Ecclesiam per omnes gentes gratia repletam, fecunditate credentium populorum. Sed eidem Gedeoni præceptum est, congregato agmine ^h egredi ad præliandum contra inimicos populi Dei. Veruntamen quia sacramentis omnia tegebantur, idem qui ductabatur exercitus, ad aquam probandus accessit. *Dixit enim Dominus ad Gedeon: Deduc populum ad aquam: adhuc enim multi sunt tecum: eritque qui lambens lingua, et ut canis biberit, statues eos seorsum, cæteros dimittes et castris* (Judic. vii, 4). Repertique sunt trecenti viri. *Ilos, inquit Dominus, adduces tecum: ne dicat Israel, Quoniam manus meæ salvum me fecerunt* (Ibid., 2). Sic enim ^m agit divina providentia gratiam commendans, ut non in se quisquam, sed in Domino gloriaretur (I Cor. ii, 31). *Quoniam non in multitudine exercitus potentia est belli, sed de cælo est fortitudo Dei* (I Reg. xiv, 6).

34. Præliantur autem milites Domini hoc modo, succincti lumbis, hydriasque portantes in manibus (Judic. vii, 16), faces quoque ⁿ succensas, igniti mente et corpore, in hoc victoriæ ^o signo: *Gladius Domini*

et Gedeon. Exploras igitur Gedeon per noctem castra partis adversæ, sentiensque quibus somniis Dominus eorum terruerit adversarios, diluculo suos ad milites ^p redit, eosque ut certa victoria potitos, alloquitur, jubetque Dei milites hydrias ^q e suis manibus in terram projicere ac protinus in adversarios omnium fiducia proselire (Ibid., 18). Ita etiam sub nostro iudice Jesu Domino, nonerit vicit et vincit exercitus. Cui præcipitur: *Sint lumbi vestri accincti et lucernæ ardentes portantes, gladium bis acutum, verbum Dei* (Luc. xii, 35). Quorum fortium corpora martyrum ^r in terra illisa, velut hydriæ, dum concrepant, eorum scilicet qui pro veritate certant usque ad mortem (Apoc. i, 16), suo grandi sonitu omnes fugavere inimicos. Horum triumphus suavi cantu resonat dicentium: *Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus, ut eminentia virtutis sit Dei, et non ex nobis* (II Cor. iv, 7). Gratias agentes Deo, qui dedit eis victoriam, per Dominum nostrum Jesum Christum (I Cor. xv, 57). Transierunt enim et nostri probandi per ignem et aquam (Ps. lxxv, 12), lambentes lingua ut canes Domini: quos David memorat, dicens: *Lingua canum tuorum ex inimicis ab ipso* (Ps. lxxvii, 24). Hi enim pro eo nunc latrant, qui eum aliquando ^v odebant, quorum latratu omnis Christi fugatur adversarius.

CAPUT XIX.

In Abimelech concubinae filium, hæreticos signat.

Prædictio facta et figurata. ^u In Judicium credita et visa.

35. Abimelech filius ex concubina, post obitum patris sui Gedeon, interfectis a se septuaginta legitimiæ ejus filii, sollicitato populo, Judex effectus est in Israel (Judic. ix, 1 et seq.). Unus e septuaginta dum evasisset absconditus, transeuntem, sub quadam parabola, totum increpat Israel (Ibid., 7): quod infructuosa ligna silvestria, vitem et ficum dum sibi peterent regem, respondi se fructuosa infructuosis, non se posse relinquere fructus pinguedinis suæ, et ^w ire regnare in lignis. Hæc figura ^x præsumptam audaciam hæreticorum ostendit: qui cum sint non filii liberæ, sed ancillæ (Gal. iv, 31), ut silvestria silvestribus, id est, infructuosis animabus, ea intentione, delictorum spinis obruti, potentantur, ut filios veri Regis et Judicis in anima ^y rebaptizando interficiant. Hunc tamen Abimelech audacem principem mulier, ^z e muro misso fragmento molæ, quassato capite occidit (Jud. ix, 53). Sic ^{aa} etiam decet perire hæreticos, qui caput nostrum Christum Dominum, contumeliosa disputatione expugnare ^{bb} dum nituntur, quoniam hæredes esse non poterunt ancillæ filii, sed liberæ: Ecclesia ut mulier ex gentibus, molam asinariam eorum collo alligans, eos mergit in profundum (Matth. xviii, 6).

^a Ms. Remig. addit, *omne*; tum pro voce *pelvim*, habet *lebetem*.

^b Ms. Remig., *agnoscimus Ecclesiam tunc siccam in fide gentium*.

^c Ms. Remig., *confirmans dicit*.

^d Ms. Remig. addit, *propheta*; deinde locum Isaiæ sic habet: *Sicut ros aut pluvia descendit quousque... D et dat*.

^e Ms. Remig., *ita ut verbum quodcumque... non revertitur quoadusque quod volui*.

^f Ms. Remig., *absconditum tangebantur*.

^g Ms. Remig., *agnosces*.

^h Ms. Remig., *egrediatur præliando*.

ⁱ Ms. Remig., *Adduc*.

^j Sic edit. Ms. Remig. vero, *ut canes biberint*.

^k Ms. Remig., *in castris*.

^l Ms. Remig., *Adduc*.

^m Ms. Remig., *ait*.

ⁿ Ms. Remig. addit hic, *portantes*.

^o Ms. Remig., *signum*.

^p Ms. Remig. et Lugd. editio, *redit, eosque ut certam jam victoriam potitos*.

^q Ms. Remig., *e suis*. Editi, *ejus*.

^r Ms. Remig., *in terram relisa, forte, illisa*.

^s Ms. Remig. addit hic, *absconditum*.

^t Editi, *adorant*.

^u Hæc adduntur ex ms. Remigiano.

^v Ms. Remig., *addit, ire*.

^w Ms. Remig., *præsumpta*.

^x Ita ms. Remig. cum edit. Lugd. Cæteri, *baptizando*.

^y Ms. Remig., *muro misso fragmento molæ; editi carebant voce hæc, molæ*.

^{aa} Editi, *enim*. Ms. Remig., *etiam*.

^{bb} Ms. Remig. addit, *dum*; et post pauca, *alligans*; ubi aliæ editiones habebant, *assignans*, in hoc ultimo ms. concinit editio Lugd. sola.

CAPUT XX.

In Jephthe, immolatae carnis Christi immolatio virginis.

Promissio facta et figurata. In Judicium credita et visa.

36. Jephthe ^a quoque ordine subsequente, Dei populum per annos sex judicavit (*Judic. xi, 6*). Hic dum bellum gerit adversus filios Ammon, viditque sibi adversarios praevalere, temeraria praesumptione votum vovit, quod si inimicos vincere contigisset, quidquid ei primitus ex domo sua obviam fieret, offerret in sacrificium (*Ibid., 29*). Cujus audacia hoc modo correpta est, ut non animal cujusque pecoris ^b existimatum, sed unica filia virgo, triumphantis more occurrens affligeret graviter de promissione victorem. Quam respiciens: *Hæu! mihi*, ait, *filia*. *Offensio facta es in oculis meis. Vovi enim super te votum Deo, et non poterit averti. Dixitque ei filia: Si in me aperuisti os tuum, pater, ad Dominum, fac ita ut promisisti: propter quod c fecit Dominus vindictam de inimicis tuis (Ibid., 35)*. Induciasque petit a patre, quibus in monte cum sodalibus suis fieret virginitatem suam. Quæ consummato tempore reversa, ^d sui sacrificii ex ea Jephthe vota complevit. *Et hæc*, ut dictum est, *non noverat virum (Ibid., 39)*. Quæritur fortasse cur non ei præceperit Deus parcere debere unicæ filia, sicut Abraham unico jussit ^e ut parceret filio (*Gen. xxii, 12*)? Nasciturque famosa illa et ad solvendum difficilis quaestio, quam revelante Domino hoc modo persolvam: primo quod Deus non poposcerat a Jephthe, tentando eum, ^f sicut ab Abraham; sed hic sponte vovit, non, ut dixi, tentatus a Deo, sed ipse quodammodo tentans Deum. Secundo, dignum [*Fortè indignum*] fuit ut non taxata victima, canem, vel subjugale, aut quodlibet aliud ^g indignum pecus sibi primitus occurrens, ut promiserat, immolaret. Quia ergo non tentatus tentare voluit Deum, hoc ei occurrit quod ^h probaret virtutem, votum et animam promittentis.

37. Sed hunc Jephthe Paulus apostolus in Epistola ^C ad Hebræos (*Cap. xi, 32*), inter cæteros fide plenos, ex hoc ipso operatum dicit fuisse justitiam: commemorans Barach, Samson, Samuel, cæterosque heroes nostros; ne sola terrena civitas plausu vanitatis suos extolleret cives, si pro ea filium Torquentis occidit, si Mucius dexteram porrexit in flammam, si Curtius se præcipitem dando voragini, pro ejus ⁱ sævitia vita privavit: cum longe ^j celsiora nostri, et multi ac multipliciter fecerint cives Jerusalem celestis civitatis magnæ. Hujus tamen Jephthe operatio justitiæ admonet nos inquirere mysteria actionis Dominicæ, velut ^k datum fuerit tantæ rei explicare secretum. Hæc itaque figurata mysteria ad Judicem Ducemque nostrum Jesum Dominum ita ^l referunt, ut cognoscamus enim pro nostra redemptione de inimicis nostris vindictam volentem suscipere, unicam virginem carnem suam, ^m tamquam filiam immolasse. Et a seipso quippe formatus in utero dicitur per David prophetam: *Mater Sion dicit: Homo et homo factus est in ea, et ipse fundavit eam Altissimus (Ps. lxxvi, 5)*. Hæc occurrit in hora passionis, cum Crea-

tor ejus, principatus et potestates aeris hujus ⁿ exemplaret, fiducialiter triumphans eas in semetipso (*Coloss. ii, 15*). Occurrit, inquam, in hora de qua ^o in Evangelio dicit: *Pater, quid dicam? Transeat hæc hora. Sed propterea veni in hanc horam (Joan. xii, 27)*, Pater is qui eam creaverat immolaretur.

38. Quod vero illa petit inducias, ut fieret in monte virginitatem suam cum sodalibus suis (*Judic. xi, 37*), ascendit in montem Jesus cum ^q sodalibus propinquante passione (*Matth. xxvi, 30*), illic orans, ut evangelista testatur, sudans: pro lacrymis, guttæ sanguinis stillare videbantur in terram (*Luc. xxii, 44*). Admonuitque sodales suos vigilare et orare, ne intrarent in tentationem: adiciens tristitem esse animam suam usque ad mortem (*Matth. xxvi, 38, 40*). Descendens vero de monte, hanc quam pro nobis susceperat carnem, sine corruptione virginem, quæ non noverat virum, obtulit sacrificium Deo Patri. Quoniam et hic aperuit os suum super carnem suam, dicens per prophetam: *Quæ r procedunt de labiis meis, non reprobabo (Ps. lxxxviii, 35)*. Et ipse in Evangelio: *In hoc me, ait, diligit Pater meus, quoniam animam meam pono pro ovibus meis (Joan. x, 17)*. Et iterum: *Majorem hanc charitatem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis (Joan. xv, 13)*. Neque enim vel in morte, caro illa corrupta est: de qua dicit in psalmo: *Caro mea r requiescet in spe. Quoniam non derelinques animam meam apud inferos, neque dabis sanctum tuum videre corruptionem (Ps. xv, 9, 10)*. Vivit itaque Deo, qui vitam istam finit propter Deum. *Mihi enim vivere*, ait Apostolus, *Christus est, et mori lucrum (Philip. i, 21)*.

CAPUT XXI.

In Samson, Nazaræus Dominus Christus, fortis in capite.

Promissio facta et figurata. ^t In Judicium credita et visa.

39. Manue dictus est in tempore illo, quo judices Dei populum gubernabant, cujus uxor sterilis fuit (*Judic. xiii, 2*). Huic angelus Domini astitit promittens filium talem futurum (*Ibid., 3*). *Ferrum*, inquit, *non ascendet super caput ejus, et vinum et siceram non bibet: quoniam Nazaræus erit puer a die nativitatis, usque in finem mortis*. Jam Nazaræus, virtus sonat in capite: quoniam viri caput Christus (*I Cor. xi, 3*). Natus est igitur Samson ille fortissimus, plenus, ut dictum est, virtute ex coma capitis sui, qui judicavit Israel annos viginti. Hujus omnis actio in figura Christum Dominum resonat. Cujus gestorum ordinem adjutus Dei gratia ^u ita percurrem. *Descendit*, dicit Scriptura, *Samson in r Taumatha, et dilexit illic mulierem alienigenam (Judic. xiv, 4)*, suosque parentes petit ut eam sortiretur uxorem. Descendit et noster de cælo fortissimus, de quo dicit angelus ad Mariam: *Quoniam Nazaræus vocabitur (Matth. ii, 23)*; ut sibi dilectas ex genibus animas sociaret, et fide conjungeret. Dum pergit Samson videre desponsatam sibi, catulus leonis ei obviam factus est, quem repletus spiritu ^v discepit, eumque misit per partes (*Jud.*

^a Ms. Remig., *Ipo quoque ordine subsequente Jephthe Dei populum.*

^b Ms. Remig., *æstimatum.*

^c Ms. Remig., *fecerat. . . de inimicis tuis.*

^d Ms. Remig., *sua sacrificia ex ea Jephthe votum implevit.*

^e Ms. Remig., *parcere.*

^f Ms. Remig., *sicut Abraham.*

^g Ita ms. Remig., et quidem melius, ut videtur, quam quod legebatur in editis, *dignum*. Tum ms. *immolari.*

^h Ms. Remig., *provocaret.*

ⁱ Editiones antiquiores, et ms. Remig., *sævitia, recentiores, servitio.*

^j Ms. Remig., *celsiores.*

^k Ms. Remig., *doctum . . . explanare.*

^l Ms. Remig., *ita feram, forte, referam.*

^m Editi, *eamque*; emendantur ex ms. Remig.

ⁿ Id est, palam traduceret, ac ostentui ludibrioque haberet; id enim significat, *παρὰ δειγματικῶς.*

^o Ms. Remig., *Evangelium dicit.*

^p Ms. Remig., *ut eam qui creaverat immolaret.*

^q Ms. Remig., *cum discipulis suis . . . illa orans.*

^r Ms. Remig., *procedent . . . non faciam irrita, non reprobabo.*

^s In ms. Remig., *requiescit . . . derelinquis.*

^t Editi, *In Juda*. Emendantur ope ms. Remig.: *ani.*

^u Abest vox *ita* a ms. Remig.

^v Ms. Remig., *in Tamna.*

^w Editio Ludg., *discepit*. Aliæ omnes, *suffra*

xiv, 5, 6). Rursum rediens declinansque viam, dum A
 cadaver inspicit animantis, favum mellis in ore leo-
 nis suspiciens abstulit, idque comedens suis ex eo
 parentibus dedit, neque illis factum sui operis inti-
 navit (*Ibid.*, 8). Hoc et noster Nazaræus Jesus Do-
 minus egit. Discerpit populum Judæorum, ^a ut ca-
 tulum leonis, misitque per partes : de quo Balaam
 propheta gentilis ait : *Catulus leonis* ^b *in via fortissi-
 mus Israel* (*Num.* xxiii, 24). Hujus particulas per
 orbem sparsas propheta David testatur, dicens ipsi
 forti nostro Domino : *Disperge illos in virtute tua* (*Ps.*
 LVIII, 12). ^c Quod factum non credimus, sed videmus.

40. Favum vero mellis quod in ore leonis hujus
 invenit, legem spiritalem populi ejus, auditor, intel-
 lige, quod apes patriarchæ atque prophete con-
 struentes, in eum mella infuderint divini eloquii.
 Hoc ex ore leonis mortui abstulit, qui repulsis Ju-
 dæis, legem ipsam etiam gentibus ministravit. Idque
^d comedens corpus fortissimi nostri Judicis Christi
 Domini, dicit : *Quam dulcia* ^e *faucibus verba tua,
 super mella et favos ori meo* (*Ps.* cxviii, 103). Et Sa-
 loomon ait : *Favi mellis, sermones boni* (*Prov.* xvi, 21).
 Dedit ex eo, dictum ut est, parentibus suis, sive
 discipulis, cum *aperuit sensum eorum, ut intellige-
 rent Scripturas* (*Luc.* xxiv, 45); sive hi qui ex Ju-
 dæis transierunt ad fidem Christi, ut etiam ipsi
 gustantes viderent, *quam suavis est Dominus* (*Ps.*
 xxxiii, 9). Hujus actionis ænigma Samson in con-
 vivio nuptiarum protulit, sub certa sponsione triginta
 sindonum, tot demque sola unum virum qui aderant,
 si proposita narravissent (*Judic.* xiv, 10). *Exdevorante,*
 inquit, *exiit esca, et ex forti* ^f *dulce* (*Ibid.* 14). Quam
 propinquante solutionis die cum intelligere nequiver-
 sent, ejus mulierem ^g minis terroribusque coactam
 explorare faciunt sensus viri, ac per ipsam proposi-
 tionis solutione comperta, parabolam pandunt, di-
 centes : *Quid dulcius melle et fortius leone? Quibus
 ille ait : Si non* ^h *domassetis vitulam meam, numquam
 intelligeretis parabolam meam* (*Ibid.* 18). Magnum
 igitur illud pietatis Dominicæ sacramentum, quod in
 Lege fuit velatum, fuitque absconditum a sæculis
 in Deo; revelatum per Christum, manifestatum est in
 gentibus (*Coloss.* i, 26; *1 Tim.* iii, 16). Sane a se pro-
 tratos exiens spoliis, promissa Samson omni celeritate
 persolvit (*Judic.* xiv, 19); ut de nostro quod dictum
 fuerat etiam signaretur, *Fortium dividet spolia* (*Isa.*
 lvi, 12). Salubriter enim noster suos occidit inimi-
 cos, dum peccato peccatum, insidiis illam gentem pro dolore
 confecit (*Judic.* xv, 3), reddens spoliis promissiones, non merita
 meritis, sed pro malis bona conferens miseris.

41. Pergens vero Samson ad diem festum Hebræi
 populi, ut cum suis agere potuisset, mulierem ejus
 viro alii parentes tradiderunt (*Judic.* xv, 1). Hoc
 facit leves vilesque animæ, quæ consortium unici
 sponsi Christi casto fidelique corde minime retinen-
 tes, cuilibet se hæreticæ tradunt sociantque doctrinæ.
 Admonetque Apostolus animas unius sponsi Christi,
 pudico amore, cubile servantes : *Videte ne quis vos
 seducat ullo modo* (*II Thess.* ii, 3). Reversus igitur
 Samson, cum cognosceret uxorem suam alteri viro
 fuisse conjunctam, insidiis illam gentem pro dolore
 confecit (*Judic.* xv, 3). Trecentis itaque vulpibus ap-

gante ms. Remig., *dispersit*. At patet ex textu Scrip-
 turæ et sequentibus, ubi dicitur : *Discerpit popu-
 lum*, priorem lectionem ante ponendam.

^a Editi, et *catulum*.

^b Sic ms. Remig. Editi vero, *Juda*.

^c Ms. Remig., *Quod factum nos credimus dum vi-
 demus*.

^d Ita ms. Remig. At editi, *Idque comedit..... ut
 dicit*.

^e Sic legitur in editionibus veteribus et ms. Remig.,
 licet recentiores addant vocem *meis*; in quo ms.
 habetur : *eloquia tua super mel et favos*.

^f Ms. Remig., *dulcis*.

^g Sic Ms. Remig., cui accedere videntur Lugdun.

prehensis, earum in invicem caudas innectens, faces
 his ardetes posuit, ⁱ easque per segetes Allophylo-
 rum ire dimisit, omnesque eorum fruges miro com-
 pendio succendit. Dicit quidem et noster fortis Do-
 minus, hæreticos signans : *Capite nobis vulpes pusil-
 las exterminantes vineas* (*Cant.* ii, 15) : quibus sunt fa-
 ces incendii potius erroris quam divini amoris. Nec
 sunt in capite, sed in cauda. Ardent enim studiis
 perversisque doctrinis, quibus imperitos vel potius
^j peritus vaporis sui aspersione afflantes, omnes eos,
 quasi ignis ^k agreste fenum, consumunt. Quoniam
 in conspectu nostri Judicis Christi Domini ignis arde-
 bit (*Ps.* xcvi, 3), *eruntque*, ut dicit propheta, *omnes
 alienigenæ, stipula : et succendet eos adveniens dies,
 dicit Dominus* (*Mal.* iv, 1). Illa vero mulier quæ,
 relicto tanto viro, alii se credidit sociandam, incendio
 cum suis parentibus a suis civibus dignoscitur esse
 consumpta (*Judic.* xv, 6), ut omnis anima hæretica
 cum suis parentibus, id est, doctoribus, igni ^l inex-
 stinguibili, peccatis tradentibus, exuratur. Quo-
 niam *traducunt illos ex adverso iniquitates illorum* (*Sap.*
 iv, 20), cum eis dixerit Dominus : *Discedite a me in
 ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus*
 (*Math.* xxv, 41).

CAPUT XXII.

*In eodem Samson, quod ligatus Christus Dominus a
 Judæis, vincula omnia dirupit.*

Prædictio facta et figurata. ^m In Judicium credita et visa.

42. Idem Samson in illo populo aliam dilexit mu-
 lierem, quam dum peregerit accipere, soli transeunti
 viam inimicorum insidiæ irruerunt (*Judic.* xv, 15).
 Cui virtus divina statim affuit. Apprehensa ceterum
 asini maxilla, mille viros ex ea prostravit, cæteros-
 que vertit in lugam. Qui cum sit præliando deficeret,
 invocato Deo, ex rima ejus maxillæ aqua profluens
 priscæ virtuti reddidit satiatum, eumque adversariis
 superatis fecit esse victorem. Si nostrum fortem
 Dominum respicias hoc animali vectatum, tantumdem
 C atque amplio rem numerum ab eo prostratum invenies
 inimicorum : cu ⁿ ei dicit David propheta : *Cadent
 a latere tuo mille, et decem millia a dextris tuis : tibi
 autem non appropinquabunt* (*Ps.* xc, 7). Quoniam si-
 tienti corpori ejus, ex latere, tamquam ex rima, san-
 guis et aqua manavit (*Joan.* xix, 34), qua satiata omnis
 anima Christiana dicit : *Super aquas refectionis edu-
 cavit me, animam meam convertit* (*Ps.* xxii, 2). Post
 illud mirabile prælium, Samson sociavit sibi aliam
 quam dilexit mulierem, nomine Dalila (*Judic.* xv,
 4). Duas istas mulieres (ut ipsa actio mystica multi-
 pliciter discussa revelat) duas illas existimo civitates
 quas Ezechiel propheta his vocabulis consignavit,
 Oulla et Ooliba, Samaritan, scilicet et Jerusalem
 (*Ezech.* xxiii, 4) : Samaritan, quæ scissuram regni
 in undecim particulis suscepit, tamquam illa prima
 mulier quæ, relicto legitimo viro, se hæreticis tra-
 didit; Jerusalem vero, ut hæc Dalila, quæ mysteria
 passionis Christi Domini, ordinata omni actione con-
 clusit.

D 43. Quæ res gestæ ita sequuntur. Dixerunt Allo-
 phyli ad Dalilam : *Seduc virum tuum, et dices
 tibi in quo sit virtus ejus, et dabimus tibi si-*

et Lovan., ubi legitur, *nimis terroribus*. Alii codices,
nimiis terroribus.

^h Ms. Remig., *dominaretis vitulæ meæ, numquam
 intellexissetis*.

ⁱ Hæc verba, easque per segetes Allophylosum ire
 dimisit, omnesque eorum segetes miro, quæ habeban-
 tur in ms. Remigiano et editione Lugdunensi, ab
 editionibus illi posterioribus exciderant, non sine
 sensus loci istius detrimento.

^j Ms. Remig., *perituros*.

^k Ms. Remig., *ut agreste fenum*.

^l Ms. Remig., *inæstimabilis*.

^m Hæc supplentur ex ms. Remig., cui deest prior
 titulus.

guli mille centum argenteos (*Judic. xvi, 5*). Ecce est illa triplex venditio. Venditur Christus in Joseph ante Legem (*Gen. xxxvii, 28*), venditur in Samson sub Lege, venditur a Juda Judæis sub gratia (*Math. xxvi, 15*). Seducit Dalila mulier virum illis suadentibus, et dicit: *Indica mihi in quo infirmari possit virtus tua* (*Judic. xvi, 7*). Aperuit quodam modo os suum Samson in parabolis, et dixit: *Si ligatus fuero nervis humidis, id est, recentibus, infirmabor, et ero sicut omnes homines. Sinit se fortis his vinculis colligari: insidiantibusque adversariis, ac dicente illi uxore, Philistiim super te Samson; ita illa vincula virtute dissolvit, tanquam stupa cum tetigerit ignem; adversariosque omnes vertit in fugam. Noster etiam Dominus fortitudinis, apud Jerusalem velut his vinculis se ligari permisit. Adducunt enim ad eum^d Pharisei mulierem in adulterio deprehensam, et dicunt tentantes: Magister, modo hanc deprehendimus. Moyses jussit hujusmodi lapidari; tu vero quid de ea statuis (Joann. viii, 4)? Nervorum velut ex Lege vinculis se crediderant ligasse Jesum, et maxime recentium cum dixerunt, modo. Quæ noster fortis hoc responso disruptit: Qui, inquit, vestrum sine peccato est, prior in illam lapidem mittat (Ibid. 7). Quo audito, unus post alterum discesserunt, ut illud vinculum, quo ligaverant, ita solveretur; quemadmodum dixit propheta: Sicut fluit cera a facie ignis, sic pereant peccatores a facie Dei (Ps. lxxvii, 5).*

44. Rursus Allophyli per mulierem insidias tendunt; dicitque mulier ad Samson: *Indica jam mihi, in quo infirmetur virtus tua. Et Samson: Si ligatus fuero, ait, sumibus novis, infirmabor, et ero sicut omnes homines* (*Judic. xvi, 11*). Cumque id fieret, *Adversarii ad te, inquit, Samson. At ille repletus spiritu et disruptit funes a brachiis suis tanquam filum, sparsit omnesque fugavit adversarios. Ligari se sinit et noster Dominus, fortis, dum secundo veniunt ad eum Pharisei et dicunt: Magister, scimus quia in veritate doces; et nullius personam accipis. Licet tributum dare Cæsari, an non (Math. xxii, 10)?* In hac tentatione fortem nostrum bicipiti quasi laqueo ligaverunt. Sed spiritu virtutis, fortis noster nodos omnes ista voce disruptit: *Quid me, inquit, tentatis, hypocritæ? offerte mihi numisma census. At illi attulerunt ei denarium. Et Dominus: Cujus est imago et similitudo? Dixerunt, Cæsaris. Reddite, ait Dominus, Cæsari quæ sunt Cæsaris, et Deo quæ Dei sunt* (*Ibid. 18*). His dictis mira celeritate vincula illa disruptit, ille susceptus homo, qui Deo suo canit in psalmis: *Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo sacrificium laudis* (*Ps. cxv, 16*).

45. Tertio sollicitat mulier virum. *Quousque, inquit, illudis me? Indica jam mihi in quo infirmetur virtus tua* (*Judic. xvi, 13*). Pene eadem verba et Judæi dixerunt nostro judici Christo. *Quousque, inquit, animas nostras tollis? Si tu es Christus, dic nobis palam* (*Joan. x, 24*). Sed Samson tertio se ligari hoc modo permisit: *Si alligati fuerint, ait, capilli capiti mei in palo oratorio, infirmabor, et ero sicut omnes homines. Quod cum faceret mulier: Iidem insidiantes ad te, inquit, Samson. At ille exurgens, disruptis omnibus, fugatos plagatosque inimicos prostravit. Fit et nostro forti Jesu Domino hujusmodi colligatio, velut in oratorio palo contextio ca-*

pillorum. Dicunt Scribæ et Pharisei ad Jesum: Scripsit nobis Moyses, quod si quis mortuus fuerit non habens filios, accipiat uxorem ejus frater ipsius, et suscitet semen fratri suo. Septem autem fratres erant: accepit uxorem fratris secundus et tertius, et mortui sunt non relicti filiis; postea vero omnes eam acceperunt; sine liberis mortua est et mulier: in resurrectione, aiunt, cujus erit uxor (Math. xxii, 24 seq.)? Quanto vehementius se ligasse nostrum fortem crediderunt, tanto velocius solvit quam inulterant questionem. Et vere sicut potestatem habens (Math. vii, 29), quia nec ligari his tentationibus posset, nisi ipse permitteret. Filii, inquit, sæculi hujus generant et generantur: qui autem digni fuerint sæculum illud contingere, neque nubent neque nubentur. Non enim jam mori poterunt, quoniam sunt similes angelis et filii Dei (Luc. xx, 34). Quibus dictis, omni confusione prostrati, ejus fugati sunt inimici (Ibid. 40). Et venit hora mortis Samson. Dicit et noster: Venit hora ut clarificetur Filius hominis (Joan. xii, 23). Nisi enim granum tritici cadens in terram mortuum fuerit, multum fructum offert (Ibid. 24).

46. Instante et fiente mendaciter coram se muliere, pusillanimis factus est, ait Scriptura, Samson usque ad mortem: ut nostri figurata actio impleretur, dicentis: *Tristes est anima mea usque ad mortem* (*Math. xxvi, 38*). Si rasi, inquit Samson, fuerint capilli mei capilli, infirmabor, et ero sicut omnes homines (*Judic. xvi, 17*). Antequam hæc fierent, misit mulier ad viros dicens: *Afferte argentum, jam enim mihi omnia veraciter indicavit. Fit certa traditio, quam supplevit Judas percepto argento: impleturque in Samson per figuram quod in nostro Christo Domino actum est etiam manifeste. Nam quod eum accipiens mulier dormire fecit in sinu suo, hoc est quod noster fortis Dominus dicit: Non expedit mori prophetam extra Jerusalem* (*Luc. xiii, 33*). Quod eum inebriavit poculo mortifero, hoc est quod et Dominus noster dixit: *Dederunt in escam meam fel, et in siti mea potaverunt me aceto* (*Ps. lxxviii, 22*). Quod vero novacula adhibita rasi caput ejus, hoc est quod eum in loco Calvarie crucifixit. Raso capite Samson, discessit et virtus; et noster pendens in ligno clamavit: *Deus, Deus meus, respice me, quare me dereliquisti? Et iterum: Multiplicati sunt super capillos capitis mei qui me oderunt gratis* (*Ps. xxi, 4; lxxviii, 5*). Effoderunt inimici Samson duos oculos ejus. Duæ partes, velut lumina, discipulorum effusæ sunt ad tempus, et alii negando, alii fugiendo; pro quibus clamat noster fortis: *Oculi mei defecerunt sperando in Deum meum; et iterum: Illumina oculos meos, ne unquam obdormiam in mortem* (*Ps. lxxviii, 4; xii, 4*). Quod factum in discipulis novimus, quando illo resurgente, aperti sunt oculi eorum, eumque cognoverunt in fractione panis (*Luc. xxiv, 31*). Accipientes inimici Samson, ligaverunt eum ferro. Hoc clavi indicant Crucifixi.

47. Quæ vero illudentes fecerunt, dando palmas in facie, spatis linire, flagellis cedere; hæc omnia Isaias propheta prædixit (*Isa. l, 6*), et impleta in Christo Domino sancta Evangelia testantur (*Math. xxvii, 29, 30; Marc. xv, 17, 18, 19*), ubi velut cæcaturum illudunt Judæi, dum calamo percudentes caput ejus, dicunt: *Prophetiza nobis, Christe, quis te per-*

^a Ms. Remig., ac dicentibus.

^b Ms. Remig., ad te.

^c Ms. Remig., forti manu.

^d Sic ms. Remig. Editi, fortis.

^e Ms. Remig., Quod... et paulo post, Si quis, inquit.

^f Ms. Remig., inquit.

^g Sic Ms. Remig. Editi, disruptens... spargit.

^h Ms. Remig., hoc secundo: veniunt ad eum rursus.

ⁱ Ms. Remig., vel quo usque... indica jam mihi. Editi; indica, inquit, mihi.

^j Ms. Remig., suspendis.

^k Ms. Remig., inquit.

^l Ms. Remig., accepit unus ex eis uxorem, et secundus et tertius, et omnes mortui sunt.

^m Ita ms. Remig. cum edit. antiquis; recentioribus addita fuerat hic vox Domini.

ⁿ Ms. Remig. hæc habet in accusandi casu: in nostrum Christum Dominum.

^o Ms. Remig., luminum.

^p Hæc voces alii negando, suppleuntur ex ms. Remig.

cnssit (Luc. xii, 64; Matth. xxvi, 68)? Unum vero A extremum in morte sua miraculum fecit Samson, quod etiam noster Dominus et fortis implevit. Crescente coma capitis, cum ei crevisset et virtus, ad templum ductus ab inimicis, quo omnis populus ille convenerat dare laudes et victimas diis suis, quod eis acerrimum suum tradiderat hostem; illic positus, puero qui sibi ducatum præbebat, ut ejus manibus columnas supra quas totum illud ædificium ferebatur traderet imperavit. Quos a singulis manibus apprehendens, invocato Deo, semel se adhuc confirmari petit; atque impetu spiritus columnas evellens, omne illud ædificium cum populis cadens, plures Samson occidit in morte sua, quam occiderat in vita sua (Judic. xvi, 22 seq.). Noster etiam Dominus manifestus quod ille mystico fecerat exhibuit: duos angulos mundi, circumcisionem scilicet ac præputium, velut duas columnas, in sua morte movens, omnem culturam idololatriæ subvertit: *solvens inimicitias in carne sua, ut duos conderet in se, in unum novum hominem; sciens pacem, b ut reconciliet utraque in uno corpore Deo, per Crucem, interficiens inimicitias in semetipso* (Ephes. ii, 14 et seq.). Hucusque c in Judicium figurate, quæ acta sunt, occurrerunt.

CAPUT XXIII.

Ruth, Ecclesia ex Gentibus Judæis illudens.

Predicatio facta et figurata. In Ruth credita et visa.

48. Ruth in illo populo dicta est, quæ cum esset alienigena, id est, ex Moabitibus veniens, sub lege Dei et populo posita, ea egit, quæ figuram gestarent Ecclesiæ venientis ex gentibus (Ruth. i, 4). Cuidam enim ex populo Hebræo se in conjugio matrimonii obtulit (Ibid. iii, 9 et 12). At ille servans mandata legis, non specie tractus juvenulæ, non adolescentiæ suæ captus ardore, sese ingerentem ad eum mittit, cum propinquiore ex lege debebatur (Deut. xxv, 5). Reversus eam is qui jure divino pulsatus est. Excalceandum lex censuit qui propinquam accipere nolisset: qua nota iste vexatus, illa illi sociata est, qui locum d in propinquiore servaverat (Ruth. iv, 8, 10). Sic Ecclesia e gentium etiam populo Israelitico in fide Christi Domini, in propinquiore sese obtulit: quam suscipere nolens rite excalciatus est gloria collatæ legis; et infantiæ nota inustus: quoniam noluit benedictionem, et longe fiet ab eo (Ps. cviii, 18). Sicut Apostolus eidem populo dicit: *Vobis primo oportuit annuntiari verbum Dei: sed quoniam expulistis illud, nec vos dignos vitæ æternæ iudicatis, ecce convertimus nos ad gentes* (Act. xiii, 46). Domus enim excalceati in illo populo, hoc crimine notabatur. Qui vero eam posterior accepit, populus est, *calceatos pedes habens in præparatione Evangelii pacis* (Ephes. vi, 15). Quod Evangelium annuntiat, Booz et Ruth Obed genuisse, cujus per successionem seminis, usque ad Joseph et Mariam, insusque Christi Domini nativitatem perventum est (Matth. i, 5 et seq.).

CAPUT XXIV.

In Samuela Christus Dominus, Dux, Sacerdos, et Propheta, sacerdotes arguens.

Promissio facta et figurata. In Regum e credita et visa.

49. Anna uxor Elcanæ, quæ sterilis fuit, votum vovit Deo, si ei daret filium, eum ab infantia usque ad senium futurum in domo h Domini (I Reg. i, 11 et seq.). Datus atque ex ea natus est Samuel, quem

ablactatum, ut promiserat, reddidit Domino. Ejusque gratiæ fuit, dum parvulus versaretur in templo, ut et divina responsa acciperet, et ei futura Dominus nuntiaret (I Reg. iii, 4). Sed is non tantum in figura mutavit ordinem sacerdotii, quantum in illa tria quædam inveniuntur, quæ Christo sunt Domino consignanda. Dux enim et sacerdos atque propheta effectus est populi. Ducem si quæris Christum, Daniel propheta de ipso: *Dux, ait, militiæ cælestis* (Dan. ix, 25). Sacerdotem si quæris Christum, David dicit: *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech* (Ps. cix, 4). Prophetam si quæris Christum, ipse de seipso in Evangelio dicit: *Non est propheta sine honore nisi in patria sua* (Luc. iv, 24). Dum igitur filii Heli sacerdotis maligne agerent, indebite præsumentes partes alias vesci ex carnibus iminolandi, quas illis non mandaverat Deus (I Reg. ii, 12); ac primitus sibi, postea Deo debere offerri; insectantes etiam mulieres venientes ad templum, cum eis flagitia perpetrabant. Quibus sceleribus confectis iratus Deus, prælium eis adversæ gentis immisit (I Reg. iv, 1). In quo non tantum cæsus populus, quantum etiam illi ipsi sacerdotes interfecti. Ipsa quoque arca Dei ab hostibus capta est. Sic enim Deus Israel irascitur peccantibus sacerdotibus, ut etiam sacratis locis suis vasisque non parcat. Dicit enim David: *Reputit Deus tabernaculum suum, in quo habitabat in hominibus; et tradidit eos in manus gentium et dominati sunt eorum qui oderunt eos* (Ps. lxxvii, 60, 61). Et iterum: *Reputit eos Deus sanctificationem suam* (Ps. lxxxviii, 40). Item alibi: *Si peccaverit populus, exorabit pro eo sacerdos; si autem peccaverit sacerdos, quis exorabit pro illo* (I Reg. ii, 25)?

50. Hei mihi! Cum magno gemitu et inexplibili fletu dicam: dicam præcurrentibus peccatis impieque agentibus nobis, nostris quoque hæc mala provenire temporibus. Arcam vero Dei quam ceperant hostes, ea veneratione colendam esse crediderunt, ut in templo Dei sui Dagon, collocandam arbitrarentur (I Reg. v, 2). Sub cuius potentia, sequenti die idolum suum elisum prostratumque viderunt. Sed hoc casui dantes, eum rursus unciis fortioribus validioribusque defigunt (Ibid., 5). Quem postera die confractum comminutumque coram arca intuentes, quidnam illud esset minime reppererunt (Ibid. 6); ipsaque gens graviore atque plaga percussa est, quam David propheta sub quodam pudore testatur, dicens: *Percussit inimicos suos retrorsum, opprobrium sempiternum dedit illis* (Ps. lxxvii, 66). Nec valuerunt hujus turpitudinis evadere ultimam penam, nisi arcam Dei quam ceperant, h donis appositis, reddidissent (I Reg. vi, 3). Videant, metuantque reges et gentes, quæ penes se sacrata omnipotentis Dei vasa nunc usque captiva retinent, eaque reddere detrectant. Quæ enim mala ventura credimus eis qui nomen illud quod est super omne nomen (Philip. ii, 9), in vasis ejus sacratis honorare noluerunt: cum sic punitis arcam Dei honorantes divina testetur Historia (I Reg. vi, 19), ob quam visam et hic cœperit vindictam facere Deus de inimicis suis?

51. Idem vero ille contumax Hebræus populus, spreto Samuelis ducatu, sibi regem fieri petiit (I Reg. viii, 5). Iratusque Dominus ait Samueli: *Non te isti, sed me spreverunt* (Ibid., 7); ut illud tunc signaretur quod post dixerunt Pilato, spernentes Do-

a Ms. Remig., singulas singulis.

b Ms. Remig., et commutare utrosque inane... in semetipsum.

c Sic ms. Remig., subintellecto, libris; editi vero, in judiciis.

d Ms. Remig., propinquo reseraverat.

e Ms. Remig., ex gentibus.

f Ms. Remig., annuntiare... convertimur ad gentes.

g Recentiores addiderunt hic vocem, libris; et in sequentibus quibusdam capitum titulis, quam uno consensu omittunt antiquiores codices, cum ms. Remig., etsi subaudienda non dubitetur.

h Ms. Remig., Domino.

i Ms. Remig., addit vocem, peccaverit.

j Edit. Colon. et ms. Remig., Heu mihi.

k Ms. Remig., anis appositis.

minum Jesum regem: *Nos non habemus regem nisi A* *so'um Cæsarem* (Joum. xix, 15). Dedit tamen eis Dominus regem Saul, filium Cis de tribu Benjamin (I Reg. ix, 1), qui eos regia potentia affixit annis quadraginta. Omnis itaque anima quæ ^a legem Christi Domini et jugum repudiat, sic meretur affligi, quibus dum dominantur mali duces, principes, sacerdotes, audiunt: *Dedi vobis regem secundum cor vestrum* (I Reg. xii, 13). Ipsi quoque caveant qui has accipiunt potestates, si cupiditate dominantis, nec consulentis affectu suscipiunt; si ministrari eligunt, ac non potius ministrare. Quod Dominus per semetipsum et per prophetam Osee increpat, dicens: *Chanana in manu ejus statera b injustitiæ, dominatorem c enim elegit* (Osee. xii, 7). Et in Evangelio ipse: *Qui voluerit major esse in vobis, erit vester servus: sicut Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare* (Matth. xx, 27, 28).

CAPUT XXV.

In David Christum pastorem citharizantem.

Promissio facta et figurata. ^d In Regum credita et visa.

52. Cum idem ipse rex Saul superbia captus, Dei præcepta contemneret (I Reg. xvi, 1 et seq.), spreus a Deo, David ille (quod dicitur manu fortis), parvus licet in fratribus, ^e unctionis regis sacramenta suscepit (I Reg. xvi, 13): pastor sane ovium, ut nostrum signaret, pastorem unctum Christum Dominum, qui dicit: *Ego sum pastor bonus* (Joan. x, 11). Eripuisse se prædam ex ore leonis David fateatur (I Reg. xvii, 35). Et noster manu fortis de ore leonis diaboli, et Petrum negantem, et latronem eripuit confitentem (Luc. xxii, 61, et xxiii, 43). Suavi sono citharizans David, non tantum animalium mulcebat auditus, quantum etiam in ipso Saule vexationem ^f mali spiritus temperabat (I Reg. xviii, 10). Si nostri manu fortis Christi Domini citharam respicias personantem ^g, quam ligno crucis, carnis membrorumque suorum chordis aptatam, plectro dum tangit sancti Spiritus, omne animal replens benedictione (Ps. cxliv, 16), ipsum quoque diabolum fugavit de cordibus inimicorum, pro quibus orans in cruce suavem illum sonum protulit, dicens: *Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt* (Luc. xxiii, 34). Idem tamen David dum Sauli regi gratius esset ex cithara, eumque turbatum nuntiis Goliath cognosceret, qui sub conditione servitutis provocaret singulare certamen, contra potentem illum virum hic se David parvus opponit. *Non, inquit, corrumpat cor domini mei: ego ibo, h et pugnabo huic Allohply (I Reg. xvii, 32). Cui Saul: Non potes, ait: quia tu puer es, et ille vir bellator est a juventute sua. Et leonem, ait David, et ursum occidit servus tuus. Sic erit iste unus ex illis* (Ibid., 33): ex semine suo, ut promissum fuerat, signans illum esse venturum qui conculcavit leonem et draconem (Ps. xc, 13).

53. Suscepto itaque prælio, renuit David Saulis arma quibus erat indutus (I Reg. xvii, 39). Quinque enim sibi lapides leves eligens de torrente, ⁱ fundibula manu capta, non in specie regis regem, sed magnum hostem parvus pastor expugnat. Ita noster pastor Christus Dominus, sapieniam hujus mundi, tamquam illa arma rejiciens, in quinque lapidibus stulta mundi elegit quibus confunderet fortia (I Cor. 1, 27). Omnis etenim ille terribilis ambitus superbi, uno ictu lapidis fronte percussus prostratus est, suo-

que gladio dignoscitur esse truncatus (I Reg. xvii, 49, 51). Ex quinque enim libris legis unus lapis prædictus, fundibula carnis locutus, manu forti expressus, totam superbiam diaboli elisit, suoque peremit gladio, dum mortem morte occidit. *Invidia enim diaboli mors introiit in orbem terrarum* (Sap. ii, 24). Hanc suscepit innocuus Pastor ille bonus, qui pro suis animam posuit (Joan. x, 11), ut sua morte diabolum debellaret. Exstincto, prostratoque hoste, adversus David Saul inique invidiam concepit ex victoria (I Reg. xviii, 8): retribuensque mala pro bonis, fugat, odit, persequitur innocentem. Dicit et noster Dominus de talibus: *Retribuere mihi mala pro bonis, et odium pro dilectione mea* (Ps. cxlvi, 12, et cviii, 5). ^j Quod vero David per latebras montium, per speluncas et per deserta, Saule persequente, discurrit (I Reg. xx et seq.), corporis sui noster Dominus, id est, sanctorum membrorum suorum, martyrum videlicet, in hac figura persecutiones expressit: de quibus apostolus Paulus dicit: *Cum his dignus non esset orbis terrarum, per deserta errabant, et per speluncas, et per cavernas terræ* (Hebr. xi, 38).

54. Quod vero persecutorem suum Saulem non occidit David cum ei traderetur in manibus, abscondensque pinnam chlamydis ejus, se odienti pepercit (I Reg. xxiv, 4): hoc quotidie agit noster pastor ^k et rex Christus Dominus, circa osiores persecutoresque suos; a quibus dum abscondit vitium magnum superbiæ, parcit etiam regibus sævientibus: quia non vult mortem impiorum, ^l sed ut revertantur et vivant (Ezech. xviii, 23). Quod in omnibus suis fecit, et facit inimicis ille, ^m ille qui non ex meritis, sed gratis justificat impium (Rom. iv, 4). Eundem David declinantem rursus insidias Saulis, gentes excipiunt (I Reg. xxi, 10). Sic se noster Christus Dominus sævientibus subtrahens Judæis, gentibus dedit. Prodidit Allohply Sauli regi, quod David esset penes eos absconditus in Geth (I Reg. xxvi, 1). Proditum et nostrum Regem idem propheta, dicens: *Adversum me, inquit, susurrabant omnes inimici mei, adversum me cogitabant mihi mala* (Ps. xl, 8). Et iterum: *Astiterunt reges terræ, et principes convenerunt in unum, adversum Dominum et adversum Christum ejus* (Ps. ii, 2). Sed David proditum sese cognoscens, agit quædam, inimo per eum aguntur futura mysteria, arreptitum simulans; salvæ ejus in barbam ⁿ deluebant, ferturque, ut dicit Scriptura, *totus in manibus suis* (I Reg. xxi, 13). Talem gentis illius rex aspiciens, a se projiciendo dimittit, dicens: *Quid mihi introduxistis istum fanaticum* (Ibid., 14)? Nihil enim in lege dictum gestumve est quod vacuum esse possit, aut a figurata actione sit aliquid alienum. Dicunt enim et nostro Domino Judæi inimici: *Samaritanus es, et dæmonium habes* (Joan. viii, 48). Quem conspuentes etiam de quibusdam civitatibus miserunt foras. Portatus est quippe et Jesus Dominus in manibus suis, dum suum corpus in sanctificato pane gestans manibus suis, dixit: *Hoc est corpus meum quod pro vobis tradatur* (Luc. xxii, 19; I Cor. xi, 24). De quibus mysteriis, qui etiam illud nosse desiderat, quomodo sit David saltans ante arcam nudatus coram servis et ancillis suis, ut Christum crucifixum præsentibus viris et feminis demonstraret, venerandæ memoriæ Augustini episcopi dicta inspiciat, quibus latius in his pervagatus pene omnia comprehendit (Vide August. Enar. in psal. xxxiii, num. 5 et seq.).

^a Ms. Remig., quæ leve Christi Domini jugum.

^b Ms. Remig., cum Lugd. edit., justitiæ.

^c Ms. Remig., minime elegit.

^d Hæc adduntur titulo huic, et aliquot aliis operibus. Remigiano-Remensis.

^e Ms. Remig., unctionem regiam sacramento.

^f Ms. Remig., maligni.

^g Ms. Remig., quam lignum crucis... aptat, plectro

dum tangit sanctus Spiritus.

^h Ms. Remig., expugnabo hunc Allohplytum.

ⁱ Ms. Remig., fundibulo manu capto.

^j Ms. Remig., Quid vero.

^k Ita Ms. Remig. Editi, et rerum, nullo sensu.

^l Ms. Remig., tantum ut revertantur et vivamus.

^m In Ms. Remig. legitur semel, ille.

ⁿ Ms. Remig., recurrunt.

CAPUT XXVI.

In eodem David, inimicos diligentem, lapsos reparantem.

Promissio facta et figurata. In Regum credita et visa.

55. Ut promissionis ordo posebat, unctus David in totum Israel, non partem, ut prius, excepit gubernandum, extincto Saule in prælio (I Reg. xxxi, 6). Quem graviter occisum doluit, eumque insuper vindicavit, omnisque ad eum congregatus est Israel (II Reg. i, 47 et seq.). Hoc etiam nunc agitur, dum noster Rex Christus Dominus suos plurimum diligit inimicos et vindicat; totus ad eum, ut promissum est, colligitur mundus: cui dictum est: *Dabo tibi gentes hæreditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ* (Psal. ii, 8). Et licet jam pene omnes occupaverit gentes, superest tamen, ut plenitudo gentium cum intraverit, totus prædestinatus Israel salus fiat; ut per eum omnis mundus reconcilietur Deo (Rom. xi, 25, 26). Ea vero quæ David sublimatus gessit in regno, eos respiciunt qui præsumptione quadam superbix lapsi, per pœnitentiam emendati Christi corpori sociantur Ecclesiæ secundæ [Forte, secundo]. Quippe res, ut ait quidam, sapientum animos fatigant. Quibus hic David elatus, duo principalia quæ lex prohibet, adulterium, homicidiumque^b commisit (II Reg. xi, 1 et seqq.). Monitusque per Nathan prophetam, dum magna compunctione cordis^c actus ageret pœnitentiam (quoniam peccata impunita esse non possunt), mortem licet repentinam evaserit, in his tamen quæ gessit, constat graviter vindicatum (Ibid., xii, 1 et seqq.). Jam enim ex ore prophetae audierat: *Fecisti in abscondito, patieris in sole* (II Reg. xii, 12). Qua sententia omnis status domus ejus isto ordine perturbatus est. Unus e filiis ipsius, sororis suæ, ex alia licet matre, turpi concupiscentia, captus clam oppressit, vitiavitque virginem. Germanus puellæ Absalom stupratorem interfecit fratrem (II Reg. xiii, 14). Quo facto percussus Absalom, a facie sui patris aufugiens (Ibid., 34), totum sollicitat Israel, rebelisque effectus fugat (II Reg. xv, 16), atque insequitur patrem, thorum quoque ejus in concubinis scelerate contaminans (II Reg. xvi, 22). Quæ patienter David ferens, ea in se paucis justitia vindicante cognovit, quæ sibi et videbatur, d^d abscondite commiserat. Quorum gesta lex divina dum resonat, speculum se esse ostendit, non celans ipsorum quoque facta majorum, ac splendoris sui serenitate, ut pulchritudines, ita^e etiam fœditates quorumcumque demonstrans: ea veritate pollens, quæ reatus etiam suorum et probat, et vindicat, non sane sine misericordia, quæ totum^f legit totumque ostendit; et lapsus tanti viri, et sententiam justi Judicis, et indulgentiam clementissimi Patris. Positus^g est hic vero exemplum sobriis animabus: ut discant amplius metuere prospera quam formidare adversa. In tribulatione quippe, ut propheta dicit, memores sumus Dei (Osee vi, 1). Periculosus est autem animæ dimitti in voluptatibus suis, cum ipse dicat Dominus: *Ego quos amo redarguo et castigo* (Apoc. iii, 19).

CAPUT XXVII.

In Abisac, animas Christi gratia calore ferventes. Prædictio facta et figurata. In Regum credita et visa.

56. Huic ipsi David jam senili ætate confecto Abisac

^a Ms. Remig. omittit particulam *in*, nec male.

^b Ms. Remig. addit, *simul*.

^c Ms. Remig., *tactus*.

^d Editiones antiquiores, *absolute*, nec videtur correctus error in ms. Remig., sed in editionibus recentioribus emendatur.

^e Particula *etiam* additur ex edit. Lugdun.

^f Veteres editiones, *totum egit*, nec repugnat ms. Remigianus.

^g Sic ms. Remig. Editiones veteres, *positus verum hic*; recentiores, *positus vero in exemplum*.

A Sunamitis virgo, quæ regem calefaceret, applicaret, nullam ob causam^h concubitus: quæ etiam post obitum ejus virgo reperta est (III Reg. i, 1 et seqq.). Hæcⁱ similitudo animam signat Dei gratia castitatis calore succensam, quæ frigiditas in fide animas, ut membra Regis magni suo accendit affectu. Canit enim de se ipsa in psalmis: *Ignem me examinasti, et non est inventa in me iniquitas* (Psal. xvi, 3). Aliosque suo flatu calefaciens, dicit: *Venite et audite, et narrabo vobis omnibus, qui timetis Dominum, quanta fecit animæ meæ* (Psal. lxxv, 16). Defecto itaque rege, Salomon patri David successit in regnum (III Reg. ii, 10 et 12). In cujus nomine multa divina promissa dum resonant, ne quis ipsi personæ deputaret quæ fuerant figurata, dum^k a præceptis Domini declinaret, et vitam in senectute et sapientiam simul amisit (Ibid. xi, 4): ut pacifico Christo Domino (quod Salomon interpretatur) omnia illa quæ^l figurata fuerant, serrarentur. Quæ tamen, ut propheta ex persona Christi Domini gesserit, ut donatum fuerit, parumper excurram.

B 57. In principio regni ejus visus est ei Dominus per somnium dicens. *Pete tibi aliquam petitionem* (III Reg. iii, 5). Nihilque aliud^m expetit quam sapientiam. Christum ergo petit, quia *Christus est Dei virtus, et Dei sapientia* (I Cor. i, 24). *Dabis, inquit, Domine, servo tuo cor sapiens ad judicandum gubernandumque populum tuum* (III Reg. iii, 9). Quæ petitio dum placeret (ut donum collatæ sapientiæ omni populo panderetur), duæ mulieres astiterunt regi, quæ simul in conclavi commanentes, uno in tempore filios procrearunt (Ibid. iii, etc.). E quibus una dormiens cum solum parvulum præfocasset, sociæ dormienti supposuit, nⁿ ejusque vivum sibi met usurpavit. Expletis igitur^o nocturni somni officiis, dum clarus solis ortus redderet aspectibus diem, torpore omni discusso, mulier quæ vivum perdiderat, dum suis uberibus crederet applicandum, respiciens mortuum, non agnovit suum. A furante igitur dum vivum repellit, atque illa pro invaso fortiter contradicit, in hac controversia concertantes regi se pariter obtulerunt. Cumque cujus esset vivus parvulus demonstrari non posset, sapientia illa Christus quæ regi fuerat tributa, gladium afferri jussit, non quo parvulum feriret, sed quo denuo parturientis matris viscera demonstraret. *Dividite, ait rex suis, parvulum vivum in duas partes, et date dimidium huic, et dimidium huic* (Ibid. 25). Vera mater, ut tantum vivat, adversariæ totum cedit; falsa, ne vera possideat, dimidium petit. Sic hæreticorum nostro sub Rege Christo animæ judicantur: quibus dum vera mater catholica nomen suum vivum jurgantibus offert totum, illi volentes discedere petunt dimidium. Sed Rex noster qui venit gladium mittere in terram (Matth. x, 34), hæreticorum fraudes removens, veræ matri petenti vitam, vivum reddidit statim. Quoniam vitam petiit, ait propheta, *et dedisti ei* (Ps. xx, 5). Idem vero ipse parvulus non divisus, veræ catholicæ matris filius, judicium pacifici summi Regis Christi Domini laudat, et dicit: *Vivet anima mea, et laudabit te, et judicia tua adjuvabunt me* (Psal. cxviii, 175).

D 58. Templum idem Salomon Domino suo fabricavit illud amplum, mirabili ambitu constructum, omni cum regia potentia dedicatum (III Reg. vi, vii, viii). Quod pater ejus dum voveret, implere permisit non est. Multas enim bellando prostraverat gen-

^h Ms. Remig., *concupiscentiæ*.

ⁱ Editi, *in similitudinem*; recentior, *in similitudine*.

^j Ms. Remig., *Defuncto*. Editi omnes, *Defecto*.

^k Ms. Remig., *a viis*.

^l Ms. Remig., *signata*.

^m Ms. Remig., *expetiit*.

ⁿ Hæc verba, *ejusque vivum sibi met usurparit*, addimus opo ms. Remig., faventibus sequentibus verbis, *quæ vivum perdiderat*, scilicet a contubernali suffuratum.

^o Ms. Remig., *nocturnis officiis*.

tes (II Reg. vii, 5), eique dictum est, quod ^a plurimum sanguinis effudisset in terra, non ipsum, sed ejus filium pacificum debere construere ^b domum Deo (II Paralip. xxii, 8 et 9). Sed quoniam ^c illud, spiritale hoc ædificium signat, scriptum est, Altissimum ^d non habitare in ædificiis manu hominum factis (Act. xvii, 24). Propter quod Rex noster vera pax Christus Dominus, ex lapidibus vivis domum construens spiritalem (I Petr. ii, 5), fidelium corda suorum, non tantum singula templa in singulis, sed unum ex omnibus templum fecit. Quibus dicit Apostolus: *Nescitis quia templum Dei estis, et Spiritus sanctus habitat in vobis* (I Cor. iii, 16)? In quo spirituales hostiæ, per ipsum principem sacerdotum offeruntur Deo (I Petr. ii, 5). *Ipsa enim est pax nostra qui fecit utraque unum* (Ephes. ii, 14). Pacificus ^e Salomon omne tempus cum gentibus habuit quietum, pacem Domino largiente. Qui cum se totum sapientiæ dedisset, sententias quasque ^f et icas, id est, immortales partes ascribens, ænigmata etiam mystica dum conderet, ^g præclare regni ipsius fama nuntii sparsa est per orbem. ^h Ad videndum igitur talem, *Regina Austri venit a finibus terræ audire sapientiam Salomonis* (III Reg. x, 1). Cujus cum miraretur doctrinam, muneribus oblati, laudibus præferens præsentiam, ejus ⁱ a conspectu discessit.

59. Hoc ex facto Rex noster Christus Dominus Judæos increpat, quod regina Austri omnes moras regiasque necessitates abruptans, neque granditate itineris præpedita, omni cum festinatione venerit videre atque audire sapientem (Math. xii, 42; Luc. xi, 31); ipsi vero ultro ad se venientem Sapientiam ipsam contempserunt. Merito dicit exsurgere hanc in judicio cum illa generatione, et condemnare eam. Sed hæc regina nostram sanctam ostendit Ecclesiam, de qua dicitur ipsi Regi nostro: *Asiitit regina a dextris tuis* (Psal. xlii, 10), quæ ab ortu solis usque ad occasum nunc ⁱ accurrit, Christum Dominum audire Sapientiam; laudans nomen Domini muneraque offerens, quoniam sublimia fecit ^C universa. Itaque quæ de Salomone dicta, vel ab eo propheticæ gesta sunt, recte Christo Domino consignantur. Cæterum ipse, ut supra dictum est, elatus, in senio fornicatus mente et corpore, Domino ipsum deserente, male obiit; metuendum exemplum posteris relinquens, ne felicitate hujus vitæ turbati, Christum deserant, qui est suorum ^A aterna felicitas.

CAPUT XXVIII.

In Roboam, scissuram hæresum, e quibus Christus suas colligit oves.

Prædictio facta et figurata. In Regum credita et visa.

60. Regnante Roboam filio Salomonis, et tam suo quam etiam peccato paterno constricto, cum pene totum post idolorum culturam perverteret Israel, regnum e manibus ejus scissum est (III Reg. xii, 16 et seqq.). Jeroboam ⁱ quippe servus Salomonis, judicio divino in ^h undecim tribubus amplio rem regni partem suscepit. Per quam divisionem Samaria et ^D

Jerusalem regnum Juda et Israëli suorum principum per successionem ordinem servaverunt. Sed hæc hæreticorum schismaticorumque, sicut sæpe dictum est, ostentat figuram, donec ille qui unitatem facit et diligit, alias oves quas habet extra suum ovile, sua gratia illustrante adducat, ut, sicut promittere dignatus est, sit *unus grex et unus pastor* (Joan. x, 16). Non omnes nunc in ordine exsequimur reges, sed eos tantum quorum temporibus aliqua vel gesta vel dicta sunt, quæ Redemptoris nostri nuntiaverunt adventum, brevitatis intuitu et lectori fastidium minime inferentes.

61. Achab igitur pessimo (III Reg. xvi, 30) rege regnante in Judæa, Elias propheta ad arguendum regem et populum mittitur, quod relicto Deo secuti fuerint Baal (III Reg. xviii, 1 et seqq.). Cumque Jezabel uxor Achab regis, incomprehensibili judicio illo Dei quo datur potestas malis, prophetas Domini occidisset, Elias orando ^l in sterilitate a facie se regis abscondit (III Reg. xix, 1 et seqq.). Suppletque triennio et sex mensibus, cum totam Judæam sæva fames affligeret, Elias jubet ut seipsum præsentare regi. Cumque Domino, interfecit omnibus prophetis, solum se relicum esse dixisset, ait ei responsum divinum: *Reliqui mihi septem millia virorum qui non curaverunt genua ante Baal* (III Reg. xix, 18; Rom. xi, 4). Hinc ^m etiam sanctorum comprimitur elatio, ne quis se in quolibet bono opere arbitretur necessarium Deo: cum omne ⁿ opus suum per quem vult, impleat Deus, *quoniam omnia serviunt illi* (Ps. cxviii, 81). Homo enim Deo, non Deus homine indigere monstratur. Unde ait ille sanctus propheta: *Dixi Domino, Deus meus es tu: quoniam bonorum meorum non eges* (Psal. xv, 2). Elias vero quæ fuerant divinitus imperata, coram rege et populo, per mysticum illud sacrificium vespertinum, ignem cœlitus impetrando perfecit (III Reg. xviii, 36). Quo noster per figuram vitulus immolatus, sacerdotes omnes idololatricæ, sicut Elias, cum ipso errore Baal simul extinxit (Ibid., 38), replens terram ^o gratiæ pluvia qua fames fidelis animæ repellatur.

62. Quod vero in eremo constituto eidem Eliæ, jussu divino corvi mane panem et carnes vespere ministrarunt (III Reg. xvii, 6), totius corporis Domini figura monstrata est, ^p quando prius in præceptis panem, postea carnem dominicæ passionis Judæi, ut corvi, gentibus ministrarunt, tetri colore, voce ^q raucisona, odore fetidi, horrentes aspectu. Quibus avibus similes Judæi, carnem crucis ex ligno decoctam genibus præparantes, ut corvi una et raucisona voce Pilato clamaverunt: *Crucifige, crucifige* (Joan. xix, 6). Hanc comedunt, qui audiunt dicentem: *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis sanguinem ^r ejus, non habebitis vitam in vobis* (Joan. vi, 54). Tria tamen etiam hæc tempora et dimidium temporis in tribus annis et sex mensibus (sicut et superius memoravimus) cœlestis pluvia, Dei alto judicio, negatur eis qui carnem ejus non comedentes, neque ejus sanguinem bibendo redem ^p pti, ab ejus corpore inveniuntur alieni.

^a Ms. Remig., plurimum sanguinem judicasset.

^b Ms. Remig., domum Dei.

^c Ms. Remig., caret hac voce, illud.

^d Ms. Remig., non habere ædificium manu factum hominum.

^e Ms. Remig., Salomon pacificum omne tempus cum gentibus habuit: pacem.

^f Ita editiones omnes et ms. Remig., qui pro, immortales habet, mortales, forte pro, morales; unde suspicamur legendum esse, sententias quasque ethicas, id est, morales scribens.

^g Ms. Remig., præclara... fama nuntiis sparsere per orbem. Vocem nuntii, aut nuntii, superfluum esse suspicamur; et forte legendum: præclara regni ipsius fama sparsa est per orbem.

^h Ms. Remig., Ad visitandum... videre.

ⁱ Ms. Remig., nunc occurrit Christo Domino, forte, Domini audire sapientiam.

^j Ms. Remig., quoque.

^k Ms. Remig., in duodecim tribus; forte, in decem tribus.

^l Ms. Remig., indicta sterilitate; id est, cum prophetasset futuram mox sterilitatem.

^m Ms. Remig., enim.

ⁿ Sic ms. Remig. cum edit. Lugd. et Lovan. Duac. vero et Colon., omne tempus.

^o Ms. Remig., gratia et pluvia.

^p Ms. Remig., quæ; forte, qua.

^q Ms. Remig., raucisona.

^r Editi, hujus.

CAPUT XXIX.

In Elia Christum, et in vidua misericordiam principatum.

Prædictio facta et figurata. In Regum credita et visa.

63. Dixit Dominus Eliae: *Vade in Sarepta Sidonia; ecce enim mandavi mulieri viduæ ut pascat te illic* (III Reg. xvii, 9 seqq.). Et hic mysticas actiones spiritalis lector agnoscit. Neque enim defecerat Omnipotens quanto vellet tempore per easdem aves suum pascere prophetam. Quem tamen necessarium viduæ sciebat, cui ex fame copiam, potentia verbi, per suum ministrum voluit præparari. Hanc viduam in agro duo minuta, ut duo præcepta, colligentem divino nutu prospiciens Elias, actus etiam spiritalis sitis ardore, aquam a muliere poposcit. Quæ dum pergit afferre, et pusillum panis petit ab ea propheta. Ha vero testando dicit modicum se farris habere in hydria, et parum olei in oleario, unius scilicet et eum liberis diei victum, quo assumpto, esset moriturus cum liberis. Ex hoc ipso sibi propheta prius offerri jubet, tum etiam sibi suisque filiis præparandam: * ut misericordia primus occupet locum: quam præire ante faciem Dei Scriptura testatur (Ps. lxxxviii, 5).^f Ex ipso enim omnis copia. *Quoniam hæc dicit Dominus, ait Elias, Hydria farinae non deficiet, et capaces olii non minuetur, usque in diem quod dabit Dominus pluviam super terram* (III Reg. xvii, 14). Sic anima misericors generatur Deum, sic dum dat in necessitate, sibi consulit ad salutem. Sic repletur anima, quæ corpore abscedente, Domino, et castigantem diligens, unius thori fidem pudico amore custodit, sacramento farris et olei unctione manita; secura expectans gratam pluviam, cum ei dixerit Dominus: *Euge, bone serve et fidelis, quoniam in modico fidelis fuisti, supra multa te constituam, intra in gaudium Domini tui* (Matth. xxv, 21). Cujus in similitudinem et illa laudatur a Domino, quæ duo minuta vidua dum mitteret in gazophylacium (Luc. xxi, 2 et seqq.), plus omnibus eam misisse dixit ille^g qui vidit, quia sibi nihil dimisit.

CAPUT XXX.

In Elisæo, discipulos Christi duplum accipientes spiritum.

Promissio facta et figurata. In Regum credita et visa.

64. Elias discipulum Elisæum reliquit, i quia tempus assumptionis suæ, Domino revelante, cognoscens, ait discipulo: *Pete tibi aliquam petitionem, priusquam tollar a te. At ille ait: Volo ut spiritus qui in te est duplex in me sit. Dixitque ei Elias: Dure petisti: verumtamen si me respexeris euntem, fiet tibi* (IV Reg. ii, 9 et 10). Hac promissione factus certior Elisæus^h ut optato petitionis suæ omni ex parte potiretur, ita inhesit magistro, ut nulla enim ab illo necessitas sequestraret. Cumque propheta studium vellet exercere discipuli, necessario se per devia sequi illum sustinentem imperat. At ille ait: *Vivit Dominus et vivit anima tua, si dimisero te quocumque ieris* (Ibid.,

A 2, 4 et 6). Hoc actum est, donec ad eum perventum est locum ubi, curru igneo susceptus, quasi usque in cælum pervectus est. Atque ita intentio discipuli vigilavit, ut raptum sibi magistrum sicut ac voce magna sequeretur dicens: *Pater mi Elias, Pater mi, auriga Israel* (Ibid., 12)! His vocibus percussus Elias, spiritalitate illi viaticum ac pignoris donum, suumⁱ pallium dimisit. Quo percepto, rescisso ex eo, et percusso ex eo Jordane fluvio, quem per seipsum non valuerat, pallii adjutorio pertransiit (Ibid., 14). Unde et prophetarum filii dicunt: *Requievit spiritus Eliae super Elisæum* (Ibid., 15).

65. Et in hac mystica actione, similitudo Domini et magistri nostri Jesu Christi. Cum enim dixisset discipulis suis: *Qui credit in me, opera quæ ego facio, et ipse faciet* (Joan. xiv, 12); ut dupla se dona Christus dedisse ostenderet, adiecit: *Et majora horum faciet*. Sed hoc inhaerentibus sibi, nec in aliquam partem a se declinantibus, quos edocuit dicens: *Si quis mihi ministraverit me sequatur, et ubi ego fuero, illic erit et minister meus*. His, et duplum spiritum hoc modo infudit: semel post resurrectionem, quando insufflavit in faciem eorum, dicens: *Accipite Spiritum sanctum*. Si cui dimiseritis peccata, dimissa erunt: si cui delinueritis, delenta erunt in cælis (Joan. xx, 22, 23): secundo vero cum nube susceptus, vectantibus angelis, ipsis quoque discipulis per oculos deducuntibus, ait: *Vos sedete in civitate, donec induamini virtutem ex alto* (Luc. xxiv, 49). Isque die Pentecostes donum igneis donum sanctum Spiritum misit (Act. ii, 3). Non hic duos Spiritus intelligere debemus, cum unus sit Spiritus sanctus; sed ipse idem Spiritus est, charismatum dona dispensans: ita multipliciter prærogatus ab ipsa individua Trinitate, ut in ea non duo, sed unus sit Spiritus. Quoniam, ut Paulus apostolus dicit: *Unus Deus, una fides, unum baptismum, unus Spiritus* (Ephes. iv, 5). Unde et ipse Elisæus non ait magistro: *¶ Spiritus qui in te est duo sint, sed, duplo sit in me*. Hoc duplum exposuit Dominus cum dixit: *Donec induamini virtutem ex alto*; ut ampliora per eos faceret, quam fecerat per se ipsum. [¶] Tactus suæ stimbriæ a fluxu sanguinis mulierem sanavit (Matth. ix, 20): discipulorum vero umbra infirmitates omnes (Act. v, 15). Ipsi resurgenti[¶] palpantes videntesque vix crediderunt, etiam ipsi discipuli: ascendenti in cælum, illis prædicantibus, in eum quem non viderunt totus credidit mundus. Postremo, amplius est impium justificare, quam resuscitare mortuum. Quæ omnia per suos discipulos idem spiritus fecit, qui eis hanc tribuit potestatem, dicens: *Sine me nihil potestis facere* (Joan. xv, 5).

CAPUT XXXI.

In eodem Elisæo, cum mortuum figuratum Christus Dominus gratia suscitavit.

¶ Prædictio facta et figurata. In Regum credita et visa.

66. Idem ipse Elisæus dum excurrit per diversa, annuntians verbum Domini, quædam eum mulier Sunamitis hospitio suscepit (IV Reg. iv, 8). Cui pro

^a Ms. Remig., agnosce.

^b Ms. Remig., et perparum; forte, perparum.

^c Ms. Remig., in die.

^d Ms. Remig., quo sumpto esse morituram.

^e Ms. Remig. addit, postea.

^f Ms. Remig., Ex ipsa enim omnis domus repletur.

^g Ms. Remig., castitatem.

^h Ms. Remig., gratiæ pluviam.

ⁱ Ms. Remig., qui dedit.

^j Ms. Remig., qui tempus... agnoscens ait ad discipulum.

^k Veteres editiones, duplum, ut ms. Remig. Recentiores, duplex.

^l Ms. Remig., in aviditatem petitionis.

^m Ms. Remig., pallium.

ⁿ Ms. Remig., Spiritus Domini resedit in Elisæo.

^o Hæc verba: sibi nec in aliquam partem... usque ad ista: illic erit et minister meus, supplemus ex fide ms. Remigiano-Remensis.

^p Ms. Remig., oculis elevantibus, forte, oculos elevantibus; tum infra, post 12 lin., idem. ns., Etique.

^q Restituimus locum huic ex ms. Remigiano: antea legebatur: *Fiant in me duo spiritus, sed duplex Spiritus. Quem exposuit*. In edit. Lugd., ait magistro spiritus. Cætera per parenthesis quædam, ut dubia addiderant Lovan., Duac. et Colon., et his recentiores editiones.

^r Sic ms. Remig. At editi, Tactus namque.

^s Ms. Remig., palpantibus videntibusque.

^t In ms. Remig., Promissio

munere, sterilitate sublata, filium ei impetravit a Domino (IV Reg. iv, 16 et seq.). Quæ suscipiens parvulum enutrit. Adultus vero ad patrem in agrum dum pergeret, solis ardore percussus recurrens domum, æstuans in sinu matris spiritum emisit. Statim mulier ad hominem Dei recurrit, in Carmelo pedibus ejus provoluta, filium, quem ejus gratia susceperat, nuntiat fuisse defunctum. Celatum sibi hoc a Domino propheta miratur, ut nostri Domini Jesu totam figuram impleat propheta, qui cum omnia norit, aliqua se nescire simulat. Ut illud de Lazaro: *Ubi posuistis illum* (Joan. xi, 34)? Et: *De die et hora nemo scit, neque angeli, neque Filius* (Marc. xiii, 32); cum eo die et ea hora ipse venturus sit Filius. Et illud, narrantibus duobus discipulis de passione ejus et dicentibus ei: *Nescis quæ facta sunt in Jerusalem ante tertium diem* (Luc. xiv, 18, 19)? et ipse in quo facta sunt, nescienti similis dicit, *Quæ?* Sed hæc quæ celantur, aut in magno aguntur mysterio, aut intentione cordis extenditur in Deum, ut quantum non capit, avidius nosse querat; et cum quesita non intellexerit, amplius metuat, sciens divinum esse atque profundum, quidquid mortalibus nosse fuerit denegatum.

67. Agit vero Elisæus quæ sunt dominicæ actionis sacramenta (IV Reg. iv, 29). Mittit per servum suum baculum, quod supra exanime corpus positum, mortuum vitæ restituit. Misit et Dominus per Moysem servum suum legem, quæ mortuum mundum, sicut illud baculum, vivificare non potuit, quia *si data esset lex quæ posset vivificare*, ut Apostolus dicit, *omnino ex lege esset justitia* (Gal. iii, 21); *quia littera occidit, spiritus autem vivificat* (II Cor. iii, 6). Postea ipse Elisæus descendit magnus ad parvum, salvator ad salvandam, vivus ad mortuum. Descendit et noster Dominus. *Qui descendit, ipse est et qui ascendit super omnes cælos, ut adimpleret omnia* (Ephes. iv, 10). Quæ omnia? Quæ mystice gessit Elisæus. Ut enim mortuum parvulum suscitaret, juvenilia membra exinvenit formam servi accipiens (Phil. ii, 7); parvum se illi parvo coaptavit, ut efficeret istud corpus humilitatis nostræ conforme corpori gloriæ suæ (Phil. iii, 21). Jacens subter se frigidum, suo calore succendit (IV Reg. iv, 34). Similiter et noster Salvator Dominus mundum, a cuius calore non est jam qui se abscondat (Ps. xviii, 7), insufflavit ille tertio jacenti, ut trina confessio infunderetur credenti. Sic suscitatus est mortuus, dum a morte perpetua justificatus est impius.

68. Multa et varia signa Spiritus Domini fecit per Elisæum, sicut eadem Regum narrat historia. Quæ omnia persequi longum est. Pauca tamen exsequar, cum sint cuncta signa futurorum Christo Domino coaptanda, qui per Isaiam dicit: *Spiritus Domini super me: propter quod unxit me, bene evangelizare pauperibus misit me, dimittere quassatos in requiem, reddere captivis libertatem, et cæcis viam* (Isa. lxi, 1; Luc. iv, 18). Jordanem Elisæus eo Spiritu operante transiit (IV Reg. ii, 14), quod noster Dominus Jesus eundem fluvium suo in baptismo consecravit (Matth. iii, 15). Insultantes sibi propheta beatis tradidit puerus (IV Reg. ii, 24). Et noster Jesus Dominus de

A parvulis in Paulo dicit: *Nolite pueri effici mentibus* (I Cor. xiv, 20). E quibus quosdam bestiis, id est, immundis spiritibus tradidit, *ut discant non blasphemare* (I Tim. i, 20). Rex Israel ad perimendum Eliam quinquagenos viros tribus vicibus cum tribunis misit, quos cælesti incendio propheta consumpsit (IV Reg. i, 9, 14, 15). Dicitur etiam de nostro propheta et Domino, quod *ignis ante eum ardebit et inflammabit in circuitu inimicos ejus* (Ps. xcvi, 3). Ipsum postea regem cum omni exercitu se obsidione vallantem, quadam cæcitate percussos hostes, captivos in Samariam induxit (IV Reg. vi, 18). Quibus reddito visu, simul et indulgentiam impetravit (Ibid., 22). Hæc licet in multis signentur, evidenter tamen in Paulo, et qui cum eo Ecclesiam persequebantur, Dominus ostendit. Cæcatus quippe prostratusque in via, captivus Dei dum fieret, reddito lumine, qui fuerat persecutor, factus est prædicator (Act. ix, 8); atque in ipso ostendit *Deus omnem longanimitatem ad informationem eorum qui credituri sint illi in vitam æternam* (I Tim. i, 16).

69. Item Naaman Syrus amicus regis ad regem Israel directus est, ut ab Elisæo lepræ macula mundaretur. Quem respiciens homo Dei jussit eum septies in Jordane tingi, si vellet corporis sui maculas auferri. Quod cum faceret, mundatus est (IV Reg. v, 1 et seqq.). Munera homini Dei offerenda credidit (Ibid., 16), quæ jure divino renuens, gratiam gratis datam nostri præsignavit Christi Domini, quam in Evangelio suis discipulis commendavit, dicens: *Gratias accepistis, gratis date* (Matth. x, 8). Septiformi Spiritu mundari animam a vitiis, quibus interior exteriorque homo polluitur, aqua etiam ipsa demonstrat, qua tinguntur consecrati in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti (Matth. xxviii, 19). Giezi vero puer prophetæ, qui secutus Naaman Syrum, composito mendacio, vendere voluit quod propheta gratis dederat, ea lepræ percussus macula qua ille mundatus fuerat (IV Reg. v, 20 et seqq.), hæreticorum figuram ostendit, qui suæ rapacitatis cæcitate compulsi, dum venditant suis velut expiationes videlicet peccatorum, ipsi quoque maculis quibus illi fuerant aspersi, insigniuntur. Ut merito audiant a Domino: *Non novi vos. Discedite a me omnes qui operati estis iniquitatem* (Matth. vii, 23).

CAPUT XXXII.

In Ezechia, qua suos Christus docet in bono non debere efferr.

Prædictio facta et figurata. In Regum credita et visa.

70. Dum alternante reges Israel, alii a viis Domini declinantes erroribus implicantur, alii fideliter viam Domini gradiuntur, ad Ezechiam regem ordo perductus est (IV Reg. xviii, 1 et seqq.). Hic exterminans omnia simulacra, omnemque idolorum culturam subvertens, pene totum Israel errantem convertit ad Dominum (Ibid., 4). Hæc divinum datum est responsum, ut ordinare ac disponere deberet domum suam, quod ipse jam iret in mortem (IV Reg. xx, 1). Qui cum flens orasset dicens: *Memento, Domine, quomodo ambulaverim in via tua* (Ibid., 5 et 6), quindecim anni sub hoc signo ei adjiciuntur ad vitam. Quoddecim enim gradus sol, cursu quo ascenderat,

a Editi, cum patre. Ms. Remig., ad patrem, melius.

b Ms. Remig., nuntians.

c Editi, prophetia.

d Ms. Remig., noverit, aliquid.

e Hæc ipsa leges apud Augustinum sermone 26 de Verbis psalmi xcvi, et Apostoli Galat. iii, pag. 141 novæ editionis; et eundem sensum reperies in sermone 136 de Verbis Evangel. Joannis ix, pag. 663 item novæ editionis.

f Hæc verba, *Quæ omnia?* addit ms. Remig.

g Ms. Remig., contraxit.

h Ms. Remig., iste, scilicet Christus.

i Vox hæc, *Salvator*, abest a ms. Remig.

j Ms. Remig., illi... ut trina confessione.

k Ms. Remig., tota.

l Ms. Remig., per Paulum dicit, nec habet, de parvulis.

m Hæc verba, *id est, immundis spiritibus*, addit ms. Remigianus.

n Editi, insequabantur. Ms. Remig. melius, persequebantur.

o Ms. Remig. addit, septies, quod aberat ab editis.

p Ita antiquiores editiones, cum ms. Remig. Recentiores vero, alternantes.

q Ms. Remig., quindecim. In Vulgata leguntur tantum decem.

descendit (IV Reg. xx, 12). Quod mire evenisse finitimi A dum adverterent reges, nuntios ad Ezechiam miserunt, quærentes quidnam illud esset ostenti. Elatusque in bono, non tantum pro se factum narrat, quantum et jactantia gratia universa regalia eis domus suæ et vasa ostendit (Ibid., 13). Indignatusque Dominus per prophetam Isaiam regem increpat, letans venire dies, quibus illa omnia quæ monstraverat, captiva in Babylonia cum populo ducerentur (Ibid., 16). Nec immerito noster Rex per apostolum Joannem in Apocalypsi nos admonet, dicens: *Tene quod habes, ne quis alius accipiat coronam tuam* (Apoc. iii, 11). Item alibi: *Beatus qui vigilat et servat vestimenta sua, ne nudus ambulet* (Ibid., xvi, 15). Et in Evangelio: *Non sciat sinistra tua quid faciat dextera tua* (Matth. vi, 3); admonens in bonis operibus, quæ Dei dona sunt, non esse in homine, sed in Domino gloriosandum, ne quod humilis a accipit, superbus amittat.

CAPUT XXXIII.

In regibus peccantibus, qui secum populum in captivitate ducunt.

Prædictio facta et figurata. In Regum credita et visa.

71. Regnante Josia atque Sedechia filio ejus (IV Reg. xxii, 1 seqq.), populus omnis Israel utilia vincula legis, quibus regebatur, abruptens, multis ex gravibus b culpis t tuis pietatis auctorem Deum ad magnam iracundiam provocavit. Jeremiam prophetam ad objurgandum, corrigendumque regem et populum Dominus misit (Jer. xlii, 1 et seqq.), prædicens, si conversi legis mandata servarent, suo in loco semper manere illætos: si vero momentem se contemnerent, in Babyloniæ ire captivos. Spretis igitur et mandatis et prædicantis verbis, dum malis ausibus rex et populus suis peccatis urgentibus premerentur, sententiam divinam Jeremias plebi jam captæ, et regibus per epistolam expressit dicens: *Propter peccata quæ peccastis ante Deum, ducemini in Babyloniæ, et eritis illic per tempus longum usque ad generationes septem* (Baruch iv, 1 et 2). Rex igitur Nabuchodonosor, comprehensus regibus Juda, totum Israel captivum transnavigavit in Babyloniæ, effossis oculis in itinere regi Sedechiæ (IV Reg. xxi, 1 et seqq.); ut duorum prophetarum de eodem rege prædicta implerentur. Jeremias c dixit visurum regem Babyloniæ (Jer. xxiv, 3); Ezechiel, non visurum (Ezech. xii, 13). Qui dum sibi quasi contrariare visi essent, hoc modo utrumque videtur impletum: cum exemptis oculis adductus Sedechias Babyloniæ, et vidit, quia præsens fuit, et non vidit, quia in via oculos perdidit. Admonet noster Dominus suos hujus exemplo, et dicit: *Ambulate dum lucem habetis, ne vos tenebræ comprehendant* (Joan. xii, 35). Contemptores vero mandatorum suorum, etiam reges, cæcos esse idem Dominus in Evangelio dicit: *Cæci sunt duces cæcorum. Cæcus autem d dum cæcum ducit, simul in foveam cadunt* (Matth. xv, 14), quæ est dura captivitas animæ impoenitenti, de qua dicitur: *Dedi illi tempus ut poenitentiam ageret, et poenitere non vult* (Apoc. ii, 21). Sic donec suppleretur mensura per annos septuaginta, in Babylonia populus ille captivus fuit.

72. Vasa sane omnia templi Dei idem rex Nabuchodonosor per suos abrupit (IV Reg. xxv, 13, 14, 15). Væ peccatis hominum, dum pro his sacrificia ipsa conculcantur ab exteris, quæ semper pro remediis fuerunt in salutem. Quo gemitu, quibus amarissimis fletibus, qua animi angustia hæc descripsit

Jeremias, Threni ejus indicant: tabernaculum Domini fuisse pollutum, diem festum ductum in oblivionem, sabbata omniaque solemnia exterminata; sacerdotes et principes, parvulos, senes, juvenes, virginesque suas e partem gladium comedis, partem remansisse captivam (Thren. i, 1 et seqq.). En dolorum nostrorum ulcera; en luctus nostri opprobrii, en peccata grandia, quorum ex causis etiam nos hæc videre meruimus, amplioremque poenarum plaga quasi vulnerati curari nolumus. Elisi stare nos credimus, expulsi exsiliatique, ut oportuit, non dolemus: satisfactio f nulla, moestitia nulla, manet ira, nec veniam postulamus. *Hæreditas nostra conversa est alienis, domus nostræ peregrinis* (Ibid., v, 2). Sic castigati non plangimus, si emendati nolumus suscipere disciplinam. Recedamus a malis quibus Dominum offendimus, poeniteamus in his quæ sacratis ejus contumeliosa ingessimus. Superbia nostra humilitate caretur. Collatum tempus e remediis non spernamus, h ne is cujus placidam mitemque sentimus misericordiam, non poenitentibus æternam constituat, poenalemque sententiam. Paratus est enim ignoscere ille Dominus qui dicit: *Convertimini ad me, et convertar ad vos* (Zach. i, 3); si modo voces filii cum poenitentia revertentis pius Pater agnoscat (Luc. xv, 18).

73. In eadem captivitate, Daniele et Ezechielem narrat historia prophetasse. Daniel vir desideriorum (qui Balthasar a rege nuncupatus est), tres viros gentis suæ amicos habuit Ananiam, Azariam, Misaelem (Dan. x, 1 et 2). Omnis vero ejus prophetia mysteriis licet plena sit (Dan. ix, 25), quædam tamen pars ejus ita elucet claritate sui fulgoris, ut etiam tempus signaverit quo venturus esset ipse Salvator et Dominus. Duodecim sane cum sint prophetiæ visiones ejus, in Hebræo decem reperiuntur. Quas duodecim, Domino donante, certa cum comparatione percurram. In prima, contra impudicos seniores castitatem Susannæ defendit (Dan. xiii, 51). Hoc agit Jesus Dominus, dum adversus sceleratos hæreticos Ecclesiæ suæ integritatem tuetur, quam perversis suis disputationibus vitare contendunt. Quos etiam per apostolum Paulum notat, dicens: *Ex his sunt qui penetrant domos, et captivas ducunt mulerculas oneratas peccatis, quæ ducuntur variis desideriis* (II Tim. iii, 6). In secunda ipse Daniel, sique amici statuerunt legis suæ mandata servantes, ex cibis mensæ regis, quibus cæteri eorum sodales vescabantur, non contaminari (Dan. i, 8). Desideriis hujus mundi non solum contaminatus non est noster Magister et Dominus, verum etiam suos amicos prohibuit, dicens: *Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Omne enim quod in mundo est, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et ambitio sæculi* (I Joan. ii, 15 et 16). Quæ omnia, velut escas illas regias, repudianda ostendit. Et per apostolum Paulum evidentius mandans: *Esca ventri, ait, et venter escis. Deus autem et hunc, et has evacuabit* (I Cor. vi, 13); ut sit animæ unus cibus ipse Salvator, qui ei varios diversosque sapes exhibeat.

74. In tertia, sacramentum divinæ dispositionis, quod regi ostensum fuerat, itaque erat i oblitus; non humana doctrina Daniel qua instructus erat, sed Domino revelante, et somnium et interpretationem somnii regi narravit (Dan. ii, 1, etc.): Quatuor regna in quatuor metallis, e quibus statua formata ante faciem ejus k aderat, mundo exurgere; caput aureum, ipsum esse Babylonicum Orientis; pectus et brachia ejus argentea, Macedonicum Septentrio-

a Ms. Remig., accepit.

b Ms. Remig. culpis. Editi, causis.

c Editi, dicit.

d Ms. Remig., cæcum ducens.

e Ms. Remig. addit hanc vocem, partem.

f Ms. Remig., nulla moestitia manet iram, nec veniam.

g Ms. Remig., remediis.

h Ita ms. Remig. Editi vero, ne is quem placidam mitemque sentimus, iracundiam non poenitentibus etc. nam constituat, poenalemque sententiam.

i Emendatur locus hic ad ms. Remig. Editi, in eandem captivitate.

j Editi, oblitus; sed melius ms. Remig., oblitus.

k Editi, aderat. Ms. Remig., erat.

nis; venter et femora aërea, Punicum Meridiani; crura ferrea et digiti pedum partim ferrei, partim fictiles, ultimum Romanum, videlicet Occidentis, sicut et vir eruditissimus Orosius historiographus posuit. Quod regnum tamquam ferrum comminuit omnia, et domuit. Christi quoque regnum subjungit Daniel in lapide abscisso de monte sine manibus concidentium (*Ibid.*, 44 et 45), tamquam sine manibus completentium Deum hominem ex Virgine natum. Qui cum illam statuam percussisset, omnes ejus partes redegit in pulverem, eaque auferens spiritus venti, locus ejus inventus non est: ipsum autem lapidem, qui percussit statuam, factum esse montem magnum et implese omnem faciem terræ (*Ibid.*, 35).^a Vacuatis enim omnibus regnis, regnum Christi Domini exsurget, quod nulli alteri populo relinquatur, quoniam permanebit in æternum. Hoc nunc orando omnis ejus petit Ecclesia, cum dicit: *Adveniat regnum tuum* (*Luc.* xi, 2). In quarta, statuam, imaginemque suam Nabuchodonosor quam statuerat adorandam, cum tres prædicti amici Danielis adorare nolissent, camino detrusi, illud mirum divinitus præbuit, quod fugato incendio, ipsos potius ministros regniæ jussiois vorax flamma consumpsit. Tres vero viri illæsi, hymnum Regi vero dum canerent in medio camini, secum Filium Dei habere mernerunt. Quem revelante gratia rex ipse cognovit, qui suos veros adoratores signenta vanissima contemnentes, a flammis præsentis sæculi ad cœlestem gloriam perducit triumphantes (*Dan.* iii).

CAPUT XXXIV.

In Daniele, qui Christum Dominum suis visionibus enarravit.

Prædictio facta et figurata. In Daniele credita et visa.

75. Quinta vero visio continet somnium ejusdem regis, quod Daniel ita interpretatus est (*Dan.* iv, 2, etc.): Arborem magnificam quam viderat, sub cujus ramis omnes bestiarum, pecora, avesque habitarent, ipsum esse regem; præcidendam vero cum Dominus jussisset, servata dumtaxat radice; regnum ejus auferendum ab eo, ipsumque cum bestiis mansurum (*Ibid.*, 17, etc.); capillos ejus ut mulieris, et ungues ejus ut aquilæ crecere, fenum ut bos edere, donec septem divinitus tempora jussa complerentur; dans consilium regi eleemosynas suas peccata redimere debere. Quod cum facere neglexisset, prædicta omnia regi advenerunt, suppletæque mensura temporum, regnum quod amiserat, recuperavit (*Ibid.*, 31). Sic præsumptores cæduntur, sic castigantur superbi ab eo qui *potat in lacrymis, in mensura* (*Ps.* lxxix, 6), quia sunt judicia ejus suaviter (*Ps.* cxviii, 39). Sic Petrum apostolum negantem, dum respectum flentem videret, in eum locum restituit quem præsumptor amiserat (*Luc.* xxii, 61). Sic in suis in terrefactoribus sacrum ejus sanguinem^b fundentibus, pro quibus oravit eundem sanguinem propinavit bibendum, quo regiam susciperent dignitatem. Sic quotidie Rex noster lapsos reparat, quibus collatæ gratiæ cœlestis regni donum servat in posterum. In sexta ex quatuor sibi apparentibus bestiis^c illius prædictæ, quatuor partium orbis regna confirmat (*Dan.* vii, 4, etc.). Quibus quartam bestiam grandioris fuisse atque terribilem, idem propheta testatur: habentem cornua decem, ac de medio eorum cornu aliud parvum ascendens, tria ex illis ante faciem ejus excussa sunt cornua, donec vetustus dierum sedit in judicio. Sed hæc eo modo^d sunt exposita, quo regna illa quatuor sibimet succedentia. Bestia quarta, quæ

A omnibus regnis eminens domavit omnem terram, subjectique eam (*Ibid.*, 25). Post ipsam uno tempore decem reges exsurgent: et post eos, ille qui nomen perditionis suæ, id est, Antichristi, portaturus est. De quo suo loco, ut jam promissum est, divina testimonia proferentur. In septima ex ariete et hirco, Persarum atque Græcorum sibi prælia revelata describit (*Dan.* viii, 3, etc.). Sub persona quoque Antichristi, qui corde suo dum magnificabitur, dolo corumpet multos (*Ibid.*, 25), donec veniat qui venturus est Jesus Dominus, et non tardabit (*Habacuc* ii, 3).

76. In octava (*Dan.* v, 1, etc.), idem vir desideriorum Daniel, providam justitiam Dei judicantem reges superbos ea ratione insinuat, qua Baltasar rex cœnam faciens principibus suis, vasa templi Dei quæ Nabuchodonosor pater ejus abstulerat prolata [*Edii, sublata*], biberit in eis concubinis principibusque suis, laudans deos suos aureos et argenteos, ligneos et lapideos: statimque in conspectu ejus exierunt articuli manus hominis, et scripserunt in pariete B regis domus (*Ibid.*, 5); qua visione turbatus rex, cum omnes quos habuit curiosos, scripturam legere nequiverent, Daniel accitus, causa vasorum domus Dei id factum fuisse; regem constanter objurgans, scripturam etiam recitavit: *Mane, Threcel, Phares*; eamque interpretatus est, *Mane: Numeravit Deus regnum tuum, et implevit illud. Threcel: Ponderatus es, et inventus es minus habens. Phares: Divisum est regnum tuum, et datum est Mediis et Persis* (*Ibid.*, 25). Promissa itaque munera quæ Daniel abnuerat, cum rex contulisset prophetæ, suppleto vitæ cursu, ut prædictum fuerat, regnum reliquit Mediis et Persis. Videant, videant superbi reges, qui ausu mentis suæ vasa domus Dei diripientes, quæ juste ille ministris peccantibus tradidit, sine ulla reverentia contrectantes, Deo, cujus nomine consecrata sunt, videantur contumelias irrogasse. Quorum finis utique mors est, quæ non habet finem.

CAPUT XXXV.

C In eodem, dum eum de lacu leonum eruit, ut Christum Dominum a Judæis.

f Prædictio facta et figurata. In Daniele credita et visa.

77. In nona, Darius Medus successit in regnum; qui cum satrapas centum viginti statueret in regno suo, tres ei præpositos constituit (*Dan.* vi, 4, etc.). Daniel unus erat ex tribus gratiam habens in oculis regis. Exquirunt s invidi adversum Dei servum consilium, ac regi persuadent diebus triginta petitionem a nullo deo vel homine, nisi a solo rege esse postendam, in eo pœna interposita, qua si quis præceptum regis contemneret, in vivarium missus leonibus in esca daretur (*Ibid.*, 7, etc.). Quod præceptum propositum reperiens propheta, Dominum suum tribus temporibus diei solita oratione precatus est. Detentum ut contumacem regi offerunt, quem cum eripere invidis non valeret, Deo suo prophetam sub hac confessione dimisit, qua eum de mortis periculo solus posset eruere. Quod et factum est. Ex hac tamen mœstitia incœnatus rex, dum neque cibum neque somnum caperet, diluculo ad videndum Daniëlem ipse perrexit. Quem vivum illæsumque respiciens, Deo vero dans gloriam, educi de lacu præcepit, eosque qui Daniëlem criminati erant, in lacum misit; et devorati sunt continuo in conspectu ejus. In his etiam suppletæ sunt prophetia, dicens: *Qui fovam fodit proximo, h incidet in eam. Et qui statuet laqueum proximo, peribit in illo* (*Eccl.* xxvii, 29). Et ipse uo-

^a Ms. Remig., *Vacuatisque.*

^b Hæc verba, *fundentibus, pro quibus oravit, eundem sanguinem*, in ms. Remig. reperta huic loco restituitur. In illo tamen paulo post legitur, *susceperit, non susceperent*, ut in editis.

^c Ms. Remig., *illi supradictæ.*

^d Ms. Remig., *sint exposita.*

^e Ms. Remig., *Ponderatum est in statera, et inventum est.*

^f Ms. Remig., *Promissio.*

^g Ms. Remig., *invidia... consilia.*

^h Ms. Remig., *incidit... statuit... deperiet.*

ster Jesus Dominus, in quo omnia ista figurata sur-
gebant, per Prophetam dicit: *Foderunt ante faciem
meam foueam, et inciderunt in eam (Ps. LVI, 7)*. Et
iterum: *Misit Dominus misericordiam suam et verita-
tem suam, et liberavit animam meam de medio catulo-
rum leonum (Ibid., 4)*.

78. In decima (*Dan. ix, 2*), propinquante fine
temporis septuaginta annorum desolationis Jerusa-
lem, quam per Jeremiam prophetam Dominus præ-
dixerat (*Jerem. xxv, 11; xxxix, 10*), Daniel cum omni
fletu et jejuniatio orationem fudit pro se ac pro delictis
populi sui, miserationem Domini implorans. Oranti
Gabriel astitit archangelus, eique futura mysteria
revelavit, septuaginta hebdomadas breuiatas esse in
populo ejus, et ^a in civitate sancta, ut consummentur
peccata, et signentur delicta, et ut finiatur iniustitia,
et adducatur iustitia sempiterna (*Ibid., 21*); impleri
quoque visus prophetarum, et ungi Sanctum sancto-
rum ab exitu sermonis in respondendo. Et iterum
ædificabitur Jerusalem, usque ad Christum ducentem
hebdomadæ septem, et hebdomadæ ^b sexaginta duæ.
Et rursum ædificabitur platea et muri in angustia
temporum. Et post hebdomadas septuaginta duas,
interibit christus; et iudicium non erit in eo; vel,
sicut Hebræus interpret: *Occidetur Christus, et non
erit ejus populus, qui eum negaturus est. Et civitatem
et sanctuarium dissipabit populus cum duce veniente, et
finitis ejus vastitas, et post finem belli statuta desolatio.
Confirmabit autem pactum ^c multis hebdomada una et
in medio hebdomadæ deficiet hostia et sacrificium, et in
templo erit abominatio desolationis, et usque ad consum-
mationem et finem perseveravit desolatio (Ibid., 26)*.
Ad confutandum errorem Judæorum hæc sibi reve-
lata scripsit Daniel. Qui ergo expectant adhuc ven-
turum Christum, credituri sunt Antichristo. Sic enim
eos Dominus Jesus in Evangelio increpat, dicens: *Ego
veni in nomine Patris mei, et non credidistis mihi;
alius veniet in nomine suo, et ipsi credetis (Joan. v, 43)*.

79. Labore ingenioque magno beatæ memoriæ
Hieronymus, ^d per supputationes annorum regum
Babylonicæ septuaginta hebdomadas, usque ad nostri
Redemptoris natiuitatem Christi Domini annos qua-
dringentos nonaginta perduxit, ^e sejungens septem in
restauracione templi hebdomadas, sexaginta et duas
usque ad Domini natiuitatem, et usque ad passionem
ipsius, et unam vastationis quæ facta est a Vaspas-
iano duce, vel Tito filio ejus. Inimici igitur Domini
Judæi fallentes semetipsos, cum multiplicia prophe-
tata de Christo, ad quasque suorum regum personas
referre contendunt; huic prophetæ Danieli volentes
nolentesque colla submitunt, qui non tantum signa
omnia supra scripta conscripsit, quantum etiam tem-
pora ipsa adventus Domini designavit. Quæ omnia
luce clarius impleta omnis jam mundus ^f agnoscit.
Gloriam igitur Christi Domini diffusam in gentibus,
eumque, ut scriptum est, omnem terram adorantem
(*Ps. Lxxv, 4*), Judæi adhuc credere nolunt, nobiscum
intuentes impleri omnia quæ prædicta sunt oraculis
prophetarum.

80. In undecima (*Dan. xi, 1, etc.*), eidem prophetæ
revelata sunt sub persona bellantium regum, ipsius
facta Antichristi, angustięque ultimi temporis, res-
urrectio etiam mortuorum, qualiter impii, qualiter
vel sancti resurgant. Hæc et Isaiæ (*Isa. vi, 11, etc.*;
xiii, 9, 16), et Ezechieli (*Ezech. xxxviii et xxxix*) ita

ostensa sunt, quemadmodum eorum dicta evangelica
firmat auctoritas.

81. In duodecima (*Dan. xiv, 2, etc.*), spectaculum
quoddam lætissimum, non tantum regi, quantum
etiam spiritalibus mentibus exhibuit Daniel. Bel
quippe idolum, quod omnes Babylonii simul cum
rege cultui habebant, magnos regios apparatus velut
quotidie comedens, quos sacerdotes cum suis per
occultum intrantes ostium consumebant. Daniel eor-
um fraudem subtili arte demonstrans, ^g seri in pa-
vimento templi cinerem suis præcepit. Signatis igitur
foribus annulo regis, in posterum diem venientibus,
non illa ab illo figmento consumi, virorum ac mulie-
rum impressa vestigia demonstrarunt. Consecratione
etiam sacerdotum occultum est illud ostium proditum,
per quod introeuntes omnia devorabant. Con-
fractio itaque regia jussione figmento (*Ibid., 22, etc.*),
draconem, quem simul ut divinum suspiciabant, sine
gladio et fuste ita peremit Daniel, quemadmodum
sciebat corruptibilem posse corrumpi: docens et
ostendens unum et solum verum Deum esse colen-
dum, relictis vanis superstitionibus, quibus non tan-
tum Babylonios, quantum etiam totum mundum sub
potestate dæmonum captivum teneri propheta cerne-
bat. ^h A quorum dominio Christi Domini gratia li-
berandum, præconio etiam suo ⁱ futuro tempore
designavit. Sed quoniam, ut ait quidam, Veritas
odium parit (unde et Paulus noster dicit (*Gal. iv, 16*):
Inimicus factus sum vobis verum prædicans, pro
munere veræ religionis ostensæ, in lacum leonum
Babylonii devorandum prophetam miserunt. Nec
defuit divina potentia, quæ et custodiam ^j solitam
suo et prandium per ejus socium ministraret incluso.
Cujus ob meritum gratiæ, ferales leonum impetus in
ovium mansuetudinem commutavit. Educto itaque
Daniele, cum rex miraretur illæsum, inimici ejus in
escam leonum dati sunt ut perirent (*Dan. xiv, 30, etc.*).
Non sine signo ejus Domini hæc acta sunt, qui pro
suis orat, dicens: *Ne tradideris bestiiis animam con-
fidentem tibi (Ps. Lxxiii, 19)*. *Rugiens enim ille leo
diabolus qui circum quærens quem devoret (1 Petr. v,
8)*, ^k inimicos nostri prophetæ Christi Domini quos
reperit, accepta potestate consumit.

CAPUT XXXVI.

In Ezechiele, manifesta resurrectio per Christum
Dominum.

Promissio facta et figurata. In Ezechiel credita et
visa.

82. Ezechiel quoque propheta inter cætera quæ
arcane recondita scripsit, resurrectionem sibi osten-
sam quæ futura est mortuorum, hoc modo ^l intimavit.
In campum se quendam adductum, qui erat plenus
ossibus mortuorum (*Ezech. xxxvii, 1 et seqq.*). Illic
potentia verbi Dei unumquodque os suis partibus
conjugi, carnes, nervos, cutesque ascendere, eisque
viales auras infundi eo Spiritu ipse vidit, quo nos
futuram speramus et credimus resurrectionem.
Multa quoque sub figura regis Tyri de Antichristo
narrans, describit etiam civitatem quæ congregatur
^m ex gentibus ex lapidibus vivis, Jerusalem cæles-
tem (*Ezech. xxxviii, 2, etc.*): cuius portam orientalem
clausam semper ostendit, dicens: *Hæc porta clausa
erit, solus princeps sacerdotum ⁿ transibit per eam, et*

^a Editi, in civitatem sanctam, ut consummarentur
peccata, et signarentur.

^b Ms. Remig., hebdomadas vi et hebdomadæ Lxxii.
Lugd., hebdomadæ septem, et hebdomadæ septuaginta
duæ.

^c Ms. Remig., multum... et in medio hebdomadis.

^d Lege hanc septuaginta duarum hebdomadarum
expositionem apud Hieronymum, libro in Daniele
prophetam, capite nono.

^e Ms. Remig., sed jungens... septuaginta duas.

^f Ms. Remig., agnoscat.

^g Ms. Remig., sterni.

^h Ms. Remig., A quarum; intelligo, superstitionum.

ⁱ Ms. Remig., futura tempora.

^j Ms. Remig., solidam.

^k Ms. Remig., inimicus... sumit.

^l Sic ms. Remig. At vero editi, intiarit.

^m Editi, in gentibus, et lapidibus.

ⁿ Ms. Remig., transiit.

ipsa clausa erit principi (Ezech. XLIV, 2); Mariæ virginalem uterum signans, quæ semper virgo integra protulit Salvatorem. Solus enim Christus Dominus, ut ait beatæ memoriæ Augustinus episcopus, ^a per inviolata matris virginæ viscera, membra infantis eduxit, qui post resurrectionem per clausa ostia membra juvenis introduxit: solus peccatum non habuit infantilis ætatis exortu, qui peccatum non habuit grandioris ætatis accessu, ipso dicente: *Ecce venit princeps hujus mundi, et in me nihil inveniet* (Joan. XIV, 30).

83. In hac captivitate Babylonis etiam Esdras sacerdos et propheta fuit, qui gratus in conspectu regis dum esset, et cum flentem rex aspiceret, quæ ex causa tristis esset ab eo perquirens, solemniter religionis ac populi sui agi solere eo tempore firmat, a quibus se alienum esse ^c docebat (II Esdr. II, 1, etc.). Dat rex eundi licentiam, jubetque ^d restaurari templum Dei. Veniens quoque Esdras ad Jerusalem, zelo legis accensus, purgandam a vitiiis primitus plebem statuit. Quoniam *Rex sapiens, ut Propheta dicit, populi stabilitimentum est* (Sap. VI, 26). Reperto itaque libro Moysi, ostendit, inter cætera, etiam hinc iram Dei fuisse successam, quod contra Dei mandatum ex alienigenis sibi populus accepisset uxores (I Esdr. X, 1, etc.); persuasitque censura qua valuit, suas quisque cum filiis projiceret mulieres. Nulla itaque ^e detenti carnali dulcedine, cum sibi vellent Deum esse propitium, incunctanter quæ fuerant imperata fecere: ut populi Christiani figuram ostenderet, quos admonet et princeps omnium sacerdotum dicens: *Si quis dimiserit domum, aut agrum, aut uxorem, aut filios causa nominis mei, et hic multiplicia accipiet, et vitam æternam consequetur* (Matth. XIX, 29).

CAPUT XXXVIII.

In Esdra, domus Dei, id est, per Christum Dominum restauratio.

Prædictio facta et figurata. In Esdra credita et visa.

84. Templum quoque Dei dum restauraret Esdras (I Esdr. IV, 1, etc.), invidia quorundam malorum qui socii fabricæ, nec tamen socii religionis esse voluerunt, cum eos incircumcisos non susciperet Esdras, malitiose regi insinuantes, ab opere templi cessatum est usque ad Cyrum regnantem (Ibid., 24). Qui divino acius imperio, suppletis annis septuaginta, quos Jeremias ex ore Domini prædixerat (Jer. XXV, 12, et XXI, 10), omnem populum, simulque et vasa domus Dei ex Babylonica captivitate ad Jerusalem dimisit, adjiciens munera rex, e quibus præcepit ut fabrica surgeret templi. Quod sub Dario creptum, usque ad perfectionem ejus quam Cyrus fieri et iussit et jovit, anni evoluti sunt quadraginta sex (I Esdr. V, 13; VII, 15). De quibus Judæi, Domino restorationem sui corporis ^f promittenti, ac dicenti: *Solvite templum hoc, et in triduo suscitabo illud* (Joan. II, 19). Non intelligentes illius dicti sacramentum, dixerunt: *Quadragesima et sex annis constructum est* (Ibid., 20); et quomodo hic dicit: *Triduo suscitabo illud?* ^g A Salomone enim ea celeritate constructum est, qua omnia præparante David patre repererat. Non ergo

A Salomonis fabricæ ^h emensa tempora Judæi dixerunt, sed Esdræ, cui, ne perficeret, fuerat interdictum.

85. Reparato itaque templo ac muro Jerusalem, juxta Danielis tempora constituta (quo exorante simul cum Zacharia populus mansit in Jerusalem) septuaginta hebdomadarum usque ad Christi Domini nativitatem, ut supra diximus (Cap. 3), tempora ⁱ cucurrerunt. Cujus indulgentia, etiam nunc animæ de captivitate sæculi ^j in compunctione cordis suppleta ^k mensura, gratia et misericordia liberantur. Jucundantur enim pro illis diebus quibus sunt humiliati, ^l annis quibus viderunt mala, donec aspiciat Dominus super servos suos et in opera sua (Ps. LXXXIX, 15 et 16). Serviamus igitur Domino in timore, et exsuletemus ei cum tremore (Ps. II, 11), quosque redutemur ad civitatem quam Rex et Sacerdos noster restaurat Jerusalem cælestem: ut in templo corporis ejus, quod triduo suscitavit, sacrificium laudis ei juxter offeramus.

CAPUT XXXVIII.

In eodem, cum in figura Ecclesiæ parabolam panait.

^m Prædictio facta et figurata. In Esdra credita et visa.

86. Rex Babylonicæ Artaxerxes dum suos vellet exercere captivos, tres elegit prudentes Judæos, quorum sententias Esdras sacerdos scripsit (III Esdr. III, 4, etc.). Unus vinum omni rei prætulit; alius regem; tertius Zorobabel mulieres, ac super omnia veritatem. Qui cum suas sententias protulissent, sapientior omnibus judicatus est Zorobabel, qui mulieres, ac supra omne veritatem astruxerat. Et re verâ quid muliere fortius, quæ primum Adam ita illexit virum (Gen. III, 6), ut Dei præcepta contemneret? Quid fortius muliere, cujus species omni se ⁿ cupiditati extollit? Quid fortius muliere, quæ et regiam fortitudinem emollit, et virum? Quid etiam in honore fortius muliere, quæ credidit integram se Christum parere veritatem (Luc. I, 45)? Quid fortius muliere, quæ, fugientibus discipulis, mysteria Ipsi crucis intrepida ac plena fiducia ^o aspexit (Joan. XIX, 25)? Quid fortius muliere, quæ prima præ omnibus viris excurrens, videre meruit Dominum resurgentem (Marc. XVI, 9)? Quæ cum in typo Ecclesiæ hæc Esdras ^p scripserit, subsecuta est etiam actio figurata. Esther enim quæ a Mardocheo fuerat in filiam educata (Esth. II, 7), dum aulam regiam Mardocheus curaret, a Deo qui exaltat humiles ad regiam Esther perducta est dignitatem. Hæc cum populum suum, agente amico regis Aman causa Mardochei, ^q donatum intelligeret morti (Ibid. VII, 3), gladiusque eorum cervicibus immineret, animam suam Esther pro suo populo ponens, invocato divino auxilio, penetralia regis ingressa est (Esth. V, 1, etc.), quo mulieri non vocatæ accedere non licebat. Quam cum rex indignatus aspiceret, illa quoque ^r pudore tabuisset: *Convertit, ut dictum est, cor ejus Deus in lenitate* (Ibid. XV, 11); eique rex multa bona promittens, dum ejus salutem reparare contenderet, ad convivium cum Aman venturum se, ut regina poposcerat, non negavit. Illic narraas quæ secum et cum suo populo acta erant, Aman eo ligno crucifigi rex statuit, quo Mardocheum idem Aman suspendere sta-

^a Hæc leguntur apud Augustinum epistola ad Volusianum, alias 3, nunc 137, cap. 2, pag. 405, novæ editionis. Et lib. V contra Julianum cap. 15, pag. 656, n. 57, item nov. edit.

^b Editi, regionis.

^c Recentiores edit., dicebat.

^d Ms. Remig., restaurare.

^e Editi, tenenti.

^f Ms. Remig., promittenti ac dicenti. Editi, promittente ac dicente.

^g Editi, A Salomone autem... qui.

^h Editi, priora. Ms. Remigianus, tempora.

ⁱ Editi, concurrerunt. Ms. Remig., cucurrerunt.

^j Ms. Remig., in compunctionem.

^k Ms. Remig., mensura gratiæ liberantur.

^l Ms. Remig. addit vocem, annis; et paulo post, restaurat, ut edit. recentiores.

^m Ms. Remig., Promissio.

ⁿ Ms. Remig. Duac. et Colon., cupiditate.

^o Ms. Remig. addit, constanter.

^p Ms. Remig., scripserat.

^q Ms. Remig., donatum; editi, damnatum.

^r Editi, tacuisset. Ms. Remig., pudore tabuisset.

tuerat innocentem (*Ibid.* vii, 3, etc.) : ^a ut cogitanti A nequissima, sicut ait Propheta, super ipsum volverentur.

87. Sic Ecclesia sancta ligno crucis perimittit inimicos. Sic se pro suis, periculis ^b hujus mundi opponit. Sic datis in morte, suis laboribus vitam conferendo ministrat : utpote regina, quæ a suo Rege sponso et Domino admonetur, eique dicitur : *Libera eos qui ducuntur ad mortem, et redime eos qui occiduntur* (*Prov.* xxiv, 11). Cujus beneficiorum refugia, ipsi quoque ejus appetunt inimici. Nec impari etiam loco Judith sancta, ordine subsequenter ponitur, quæ etiam ipsa figuram sanctæ Ecclesiæ personamque ^c suscipiat. Nam cum dux militiæ regis Babylonis Belulliam Holofernes obsidione cinxisset, sublatisque aquis siti totam affligeret civitatem, primores ejus in dedicationem statuerunt tradere Holoferni (*Judith* vii, 10, etc.).

88. Hæc disponentibus Judith obstitit, paucorum dierum inducias poscens (*Judith* viii, 1, etc.). Quibus jejuniis orationibusque supplicem Regem regum et Dominum dominorum exoravit (*Ibid.* ix, 1, etc.). Exuta igitur veste viduali, sese omni ex parte, mente, corpore, moribusque componens, mirabilem cunctis exhibuit (*Ibid.* x, 3, etc.); eo usa consilio quo, custode Deo, credebatur pulchritudine captum hostem posse perimere, suam pudicitiam illo servante, qui dator et custos est castitatis. Quæ cum illæsa caput hostis afferret, quam viri non valuerant, femina patriæ reddidit libertatem (*Judith* xiii, 10). Nostram, ut diximus, cujus hæc figuram gestabat, si ^d agnoscas Ecclesiam, vides quemadmodum postea quam ejus vir Christus Dominus passus resurgensque ascendit in caelum, omni mœstitia, ut veste viduali depulsa, sit induta pulchritudine ab eo de quo in Isaiâ propheta dicit : *Induit me vestimento salutari, et stola jucunditatis circumdedit me, sicut sponsam ornatum monilibus suis* (*Isai.* lxi, 10). Missa est enim et hæc in vulnere capitis inimicorum, quoniam corpus illius est qui confregit caput draconis magni. C Non pepercit et hæc animam suam sicut illa, quoniam ipsa est quæ dicit per Joannem apostolum : *Sicut Christus pro nobis animam suam posuit, ita et nos debemus pro fratribus animam ponere* (*I Joan.* iii, 16). Quod fecisse in sanctis martyribus constat, quæ est benedicta apud omnipotentem Deum.

CAPUT XXXIX.

In Tobia, ex pisce Christo, et dæmonia fugari, et illuminari cæcos.

^e Prædictio facta et figurata.

89. Tobias quoque captivus apud Niniven fuit, ^a ea religionis suæ patientia præditus, quia sciebat iram Domini æquo animo sustinendam (*Tob.* i, 1, etc.). Dignis operibus confessionibusque satisfaciens Deo, moribus quoque sanctis filium erudiit. Cui in mandatis dedit neque penuriam paupertatis (*Tob.* iv, 23), neque labores diurni exsilii formidandos, si modo in mandatis Domini perseverans discederet ab omni iniquitate, et bene ageret. Et hæc, fulgente justitia interioris luminis, itinera dum cæcus corpore filio recta monstraret, Raphael archangelus missus a Deo (*Tob.* v, 1, etc.), non tantum captivis solatia, quantum etiam beneficia cælestia orantibus ministravit : filio pro recipienda pecunia ducatum præstans, filiam Raguelis ei uxorem dedit (*Tob.* vi, 12), a qua Asmodeum dæmonium nequissimum ex-

^a Ita ms. Remig. ac editi, ut qui cogitant in me nequissima, sicut ait Propheta, super ipsos volverentur.

^b Sic ms. Remig. At vero in editis, hujusmodi.

^c Ms. Remig., figuratam sanctam Ecclesiam, personamque suscipiat. Colon. et recentiores, figuram sanctæ Ecclesiæ, personamque significat.

^d Ms. Remig., si agnoscis.

^e Ms. Remig., salutaris, et stola.

pulit, qui filii jam septem occiderant viros (*Tob.* viii, 3). ⁱ Reductus locuples cum uxore filius, ipsi quoque Tobia ex jecinoribus piscis quibus et dæmonium fugaverat (*Tob.* vi, 14), oculorum maculas auferens, pristinum reddidit visum (*Tob.* xi, 13). Eosque movit semper glorificare Deum, et in bonis operibus permanere. Hic Tobias Christum Dominum inter cætera præconia suæ laudis prophetavit, dicens : *Nationes multæ de longinquo venient, habitatores a novissimis partibus terræ ad nomen Domini Dei, et munera sua in manibus habentes Regi cælorum offerent cum lætitia* (*Tob.* xiii, 14) : quod nos nunc videmus impleri. Mysticum vero actionis hujus hoc est, quod ex interioribus piscis et dæmon fugatus est et Tobias illuminatus.

90. Hoc i egit piscis magnus ex passione sua Christus purgans Mariam, a qua expulit septem dæmonia (*Luc.* viii, 2); animæ sic captæ desperationem tollens, quam septem spiritus nequiores dum vexaverint (*Matth.* xii, 45), purgari sanarique etiam talem necesse est per jecinora nostri piscis, si pœnitens reversa intelligat, quia ex illa spiritus maligni fugentur, eosque caveat inimicos. Nam spiritus malus, est spiritus superbæ; nequior illo simulatio humilitatis. Spiritus malus, spiritus invidiæ; nequior illo simulatio charitatis. Spiritus malus, spiritus mendacii; nequior illo simulatio veritatis. Spiritus malus, spiritus luxuriæ; nequior illo simulatio castitatis. Spiritus malus, spiritus avaritiæ; nequior illo simulatio misericordiæ. Spiritus malus, spiritus intemperantiæ; nequior illo simulatio parcitatis. Spiritus malus, spiritus erroris; nequior illo simulatio religionis. His igitur possessa, cum sint posteriora ejus deteriora prioribus, piscis nostri liberatur medicina, quia ubi abundavit delictum, superabundavit et gratia (*Rom.* v, 20). Qui tributum pro se et pro Petro (*Matth.* xvii, 26), et cæcato lumen reddidit Paulo (*Act.* ix, 18), satians ex se ipso in littore discipulos (*Joan.* xxi, 13), et toti se offerens mundo *ἵχθυον*. Namque Latine piscem sacris litteris, majores nostri hoc interpretati sunt, ex Sibyllinis versibus colligentes, quod est, *Jesus Christus Filius Dei Salvator*, piscis in sua passione decoctus, cujus ex interioribus remediis quotidie illuminamur et pasчимur.

CAPUT XL.

In Machabæis, qui et martyria, et ipsum Christum regem natum susceperunt.

^k Prædictio facta et figurata. In Machabæis credita et visa.

91. Post redditam libertatem ex captivitate Babylonis, Machabæi ducatum Hebræo populo præbuerunt (*I Machab.* ii, 1, etc.). Quorum virtus ita enituit, ut non tantum Macedones et Ptolomæus [*Lugd.* Ptolomæus] rex Ægypti, quantum eos ipsi Romani in amicitiarum fœdera convocarent (*I Machab.* x; et *II Machab.* xi). Illic apud Judæos in quadam parte quam Romani jam ceperant, Antiocho regnante, præclara illa femina Machabæorum mater, pro spæ æternæ vitæ, legitimisque suis, ne vetitas carnes suillas filii sui tangerent, uno die septem martyres edidit Deo (*II Mach.* vii, 1, etc.), quos, terra contempta, non huic mundo, sed ^l ipsi peperit cælo : suo exemplo nos admonens pereuntia contemnere, appetere sempiterna, velocius finienda finire, quo possent certantes atque vincentes illud apprehendere, quod non habet finem. Sic ipsa statim secutura (*II*

ⁱ Ms. Remig., animam.

^j Ms. Remig., Promissio.

^k Ms. Remig., ea religionis suæ potentia. Colon. et recent., ea religione sua patientia.

^l Ms. Remig., Reductum locupletem... filium.

^m Editi, agit.

ⁿ Ms. Remig., Promissio.

^o Ms. Remig., ipsa.

Machab. vii, 41), filios præmisit ad vitam, quam veram sciens, omnique metu carentem, sibi suisque filiis fideli testimonio acquisivit. Propter quam et alios in bello mortuos Judas Machabæus (II *Machab.* xii, 43) duodecim millia talentorum Jerosolymam misit offerre sacrificium pro mortuis, bene et optime de resurrectione cogitans. Hac exoratione sancta Ecclesia suos agit filios, quibus contemptum mortis inculcans, ad veram vitam Christum transire compellit, ut sit ipsa in regno Dei perfecta cum filiis, qui ei dicunt: *Quis nos separabit a charitate Christi? Tribulatio? an angustia? an persecutio? an fames? an nuditas? an periculum? an gladius* (*Rom.* viii, 35)?

92. Sane apud Machabæos ultimus dux et pontifex fuit Hircanus (I *Mach.* xvi, 24). Nam fratrem ejus Aristobolum Pompeius magistratus populi Romani, dum Jerosolymam expugnaret, vinctum cum liberis Romam misit, sicut Josephi narrat Historia. ^a Impleta tamen Jacob patriarchæ prophetia dicentis: *Non deficiet princeps ex Juda, neque dux de femoribus ejus, donec veniat cui reposita sunt omnia, et ipse erit expectatio gentium* (*Gen.* xlix 10). ^b Intuemur quiescente ordine regum Juda et Israel, vel Levitico sacerdote, cum Herodes rex alienigena Hebræo populo imperavit, cessante etiam unctione, quam Daniel propheta prædixerat cessaturam, ne unctos reges vel sacerdotes sequeretur ille populus, ^c præsertim jam æterno

Rege et Sacerdote Christo, qui est *expectatio gentium*. Herodes igitur (cujus patrem ex Idumæis, matrem vero ex Arabia fuisse idem Josephus ^d dicit) a Cæsare Augusto attributum sibi illius gentis, eo tempore sumpsit imperium quo Cæsar pacati orbis totius sub edicto descriptionem fieri præcepit (*Luc.* ii, 1). Itaque eo anno professionis illius quæ facta est præside Syriæ Cirino, natus est Christus Dominus, in qua descriptione venit et Paulus. Sic enim intelligendum est quod tribuno Lysiæ dixit: *Ego autem natus sum Romanus* (*Act.* xxii, 28). Omnes enim pretio comparabant hujus nominis dignitatem; hic vero Judæus cum dixit natum se esse Romanum, clarius ostendit in illa se descriptione venisse, nato jam ^e Joanne præcursore et præcone ^f veri Regis et Judicis, a quo tempus gratiæ sumpsit initium.

93. Hucusque, juvante Domino, sub Lege figuratas promissiones prædictaque ut datum est colligere valui. Secundum et hic tempus, velut secundum diem ex quatuor partibus mundi surgentem prophetarum ^g patrum, orientali plaga migrante, Isaia, Jeremia, Ezechiele ac Daniele tribus in partibus constitutis: duodenario et hic prophetarum minorum, tamquam horarum numero diem secundum, velut in vesperum concludens; ut tempus tertium manifestatæ gratiæ simul cum ipso æterno die, ascriptis capitulis, tertia pars libri sumat initium. Amen.

^a Rem fuse narrat Josephus libro xiv Antiquitatum, cap. octavo.

^b Ms. Remig., *Intueamur quiescentium ordinem regum.*

^c Ita ms. Remigianus. Editi vero, *præsertim vo-*

niente Rege, etc.

^d Lib. Antiquitatum xiv, capite duodecimo, in fine.

^e Ms. Remig. addit hanc vocem, *Joanne.*

^f Editi, *Domini, regis.*

^g Ms. Remig., *procurum.*

PARS TERTIA.

TEMPUS GRATIÆ.

PROLOGUS.

¶ Quoniam Christi Domini gratia rutilante illustratus jam mundus eluxit, non reor adhuc, ut supra factum est, figuratis promissiones, seu prædicta distinguere. Præsertim quia Lex omnis et prophetia Christum Dominum sonuit et Ecclesiam. Cujus cælestis Regis et Judicis adventum, præconia omnium spirituum eo ordine nuntiarunt, quo per linguas etiam inimicorum suorum veritas clamitaret. Quia et *dæmones credunt et contremiscunt* (*Jac.* ii, 19) ^a confessioque sunt præsentis: *Scimus qui scis, quid venisti ante tempus torquere nos* (*Luc.* iv, 34). Quare, juvante Domino, placuit huic operi non tantum eorum vaticinia inserere, qui Dei Spiritu acti sunt, quantum et eorum qui errantium spirituum seductione decepti, *cognoscentes Deum, non sicut Deum glorificaverunt* (*Rom.* i, 21). Pauca itaque de multis expendens, et quædam Sibyllæ, vel quorumcumque congrua de Christo Domino dicta subjungens, primo in loco Joannem præconem præcursoremque ipsius singularis Regis et veri Judicis introducam. Cui testimonium ipsa Veritas præbuit, quod *in natis mulierum nemo exsurrexit major Joanne Baptista* (*Matth.* xi, 11); in quo Lex omnis et prophetia cessavit (*Ibid.* 15).

CAPUT PRIMUM.

De Joanne Baptista, præcursore Christi.

Promissio ^b credita et visa.

2. Isaïas propheta: *Vox, ait, clamantis in eremo:*

^a Editi, *fassique... qui advenisti.*

^b Hæc verba adduntur huic titulo et paucis sequentibus ex ms. Remigiano-Remensi. Absunt vero ab editis.

^c Ms. Remig., *Joannis.*

C *Parate viam Domino, rectas facite semitas Dei nostri. Omnis rivus implebitur, et omnis mons et collis humiliabitur. Et erunt tortuosa in directum, et aspera in vias planas. Et videbit omnis caro salutare Dei* (*Isa.* xl, 3, etc.). Firmat hæc Joannes evangelista, dicens: *Hoc testimonium est Joannis de Christo, quando ad eum miserunt principes sacerdotum interrogantes, utrum ipse esset Christus. Et confessus est, et non negavit, dicens: Quia non sum. Qui ei dixerunt: Elias es tu? et dixit, Non. Quis ergo es? aiunt: dic, ut habeamus renuntiare his qui nos miserunt; quid de teipso dicis? Qui dixit: Ego sum vox clamantis in eremo: Parate viam Domino, sicut dicit Isaïas propheta* (*Joan* i, 19, etc.). Testatur et Petrus in Actibus Apostolorum (*Act.* xiii, 24), dicens: *Cum impleretur cursus, c* Joannes dicebat: *Quem me suspicamini esse non sum ego, sed ecce venit post me, de cujus pedibus non sum dignus solvere corrigiam calceamentorum ejus. Fatetur et d* Sibylla Erythræa, dicens:

Judicii signum: tellus sudore madescet.

Jam æquantur campis montes et cæcula ponti.

Seque ipsam exponens, adjunxit:

Non erit in rebus hominum sublime, vel altum.

Quod impletum per Christum Dominum ipsi cognoscimus et videmus.

CAPUT II.

^e *De cælo venturi Regis et Judicis Christi.*

Promissio credita et visa.

3. David propheta: *A summo cælo, ait, egressio*

^d De Sibyllarum dictis citatis hic, et in capitulis sequentibus, legi poterit Augustinus, capite 23 libri decimi octavi de Civitate Dei.

^e Ms. Remig., *E cælo venturi judicis Regis Christi. Credita et visa.*

ejus. Et iterum: *Regnum tuum, regnum omnium sæculorum* (Psal. xviii, 7; et ckliv, 15). Item ipse: *Regnavit Dominus super omnes gentes* (Ps. xlvii, 9). Et Isaias: *Regem cum claritate videbitis*. Item: *Ecce Rex tuus, ait, venit sedens super nubem levem* (Isa. xxxiii, 17; et xix, 4), carnem scilicet nullum pondus habentem peccati. Firmat hæc Evangelium Matthæi, dicens: *Magi ab Oriente venerunt dicentes: Ubi est qui natus est Rex Judæorum* (Matth. ii, 1)? Testatur et Paulus: *Regi, ait, sæculorum*. Et iterum: *Ostendet beatus et solus potens Rex regum, et Dominus dominorum* (I Tim. i, 17; vi, 15). Fateturque Sibylla:

E cœlo rex adveniet per sæcla futurus.

CAPUT III.

^a De Verbo Deo et homine.

Promissio credita et visa.

4. David propheta: *Misit, ait, Verbum suum, et sanavit eos* (Ps. cvi, 20). Et Jeremias: *Hic Deus noster, et non est alius absque eo qui invenit omnem viam prudentiæ, et dedit eam Jacob b electo tibi: post hæc in terris visus est et cum hominibus conversatus est* (Baruch iii, 36, etc.). Et Habacuc propheta: *Ambulavit, ait, Verbum, et exiit in campos* (Habac. ii, 3, sec. LXX). ^c Firmat hæc Joannes evangelista, dicens: *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis* (Joan. i, 14). Testatur et Paulus: *Cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est d esse æqualis Deo; sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo*. Fateturque Sibylla:

Scilicet ^e in carne præsens ut judicet orbem

CAPUT IV.

^f De nato Christo ex Virgine.

Promissio credita et visa.

5. Isaias propheta: *Ecce, ait, Virgo in utero accipiet et pariet filium, et vocabitis nomen ejus Emmanuel* (Isa. vii, 14); quod ^g interpretatur, Nobiscum Deus. Firmat hoc Lucas evangelista, dicens (ii, 26): *Missus est Gabriel angelus ad Virginem desponsatam, cui nomen erat Maria: qui et ingressus sic eam salutavit: Ave, inquit, gratia plena, Dominus tecum*. Et paulo post: *Spiritus sanctus, ait, superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi: propterea quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei* (Ibid., 35). Testatur et Paulus dicens: *Cum autem venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum factum ex muliere* (Gal. iv, 4); Hebræam locutionem sequens, quæ omnes feminas mulieres nominat. Fatetur et Sibylla:

Deum cernent (inquit) incredulus, atque fidelis.

Dicit Maro:

Jam nova progenies cœlo demittitur alto
Jam redit et virgo.

^a Ms. Remig., *Verbum Dei hominem suscepisse*. Lugd. D et Lovan., *De Verbo Dei et homine*.

^b Ms. Remig., *electo suo*.

^c Ms. Remig. hic inserit ista: *Isaias etiam propheta dicit: Grave cor per omnia; et homo est, et quis cognoscet illum? Quæ cum non legantur in Isaiâ, forte aludit ad Jeremiæ cap. xvii, vers. 9: Præsum est cor omnium et inscrutabile, quis cognoscet illud?*

^d Ms. Remig., cum recentioribus edit., *esse se æqualem*.

^e Ita legitur apud Augustinum loco supra citato. Lugdun., *scilicet ut carne præsens, et judicet orbem*. Lov., Duac., Colon., cum recentioribus, *scilicet in carnem præsens, et judicet orbem*. Ms. Remig., *scilicet ut carnem præsens, et judicet orbem*.

^f Ms. Remig. habet tantum ista, *Ex Virgine natus*.

^g Editi, interpretatum; forte, est interpretatum, ut Matth. i, 23.

^h Ms. Remig., *vitam protulit*.

Redit, dixit, quia virgo adhuc Eva mortem intulit mundo, rediens virgo Maria b protulit Salvatorem.

CAPUT V.

ⁱ De Christo in præsepi posito.

Promissio credita et visa.

6. Isaias propheta: *Agnovit, ait, bos possessorem suum, et asinus præsepe domini sui* (Isa. i, 3). Et Habacuc: *In medio, inquit, I duum animalium cognoscetis* (Habac. iii, 2, sec. LXX). Firmat hæc Lucas evangelista, dicens: *Cum autem impleti sunt dies Mariæ, peperit filium, et pannis eum involvit, et posuit in præsepe, quoniam non erat locus in diversorio* (Luc. ii, 6, 7). Et Angelus ad pastores: *Natus est vobis, ait, Christus Dominus in civitate David; et hoc vobis signum: Invenietis infantem pannis involutum et positum in præsepe* (Ibid., 14). Testatur et Paulus, dicens: *Pauper factus est, cum dives esset, ut ejus paupertate nos ditaremur* (II Cor. viii, 9). Fatetur et Sibylla:

Cum jacet incultus densis l in vepribus orbis.

CAPUT VI.

^m De stellæ signo.

Promissio credita et visa.

7. Balaam propheta ex gentibus, *Orietur, inquit, stella ex Jacob, et exurgit homo ex Israel, et confringet omnia regna terræ* (Num. xxiv, 17). Et Isaias propheta: *Genitum populus, ait, sedens in tenebris vidit lucem magnam* (Isa. ix, 2). Et David dixit: *Reges Tharsis et insulæ munera offerent, reges Arabum et Saba dona adducent* (Ps. lxxi, 10). Item Isaias: *Omnes a Saba venient, ferentes aurum, thus et lapidem pretiosum, salutare Domini bene nuntiabunt* (Isa. lx, 6). Firmat hæc Matthæus evangelista, dicens: *Ecce stella quam viderant Magi in Oriente, præibat eos, donec venit et stetit supra locum ubi erat puer. Videntes autem stellam, gavisi sunt gaudio magno. Ingressi itaque invenerunt puerum et matrem ejus. Apertisque thesauris obtulerunt ei munera: aurum, ut Regi; thus, ut Sacerdoti; et myrrham, o ut morituro pro nobis* (Matth. ii, 9, etc.). Testatur et Paulus: *Deus, inquit, qui dixit de tenebris lumen clarescere, claruit in cordibus nostris: ad illuminationem gloriæ scientiæ ejus p in faciem Christi Jesu* (II Cor. iv, 6); fateturque Sibylla, dicens:

Exuret terras ignis, q pontumque polumque.

Dicit et Maro quædam congrua (Æneid. ii, v. 694, 700):

Stella facem ducens multa cum luce cucurrit:

^r Muneribus cumulat, et sanctum sidus adorant.

CAPUT VII.

^s De pace et salute Nativitatis ejus.

Promissio credita et visa.

8. Per Isaiam prophetam: *Datus est, ait, t nobis*

^t Ms. Remig., *In præsepe positum*.

^l Sic editiones veteres omnes. Ms. Remig. et posteriores, *duorum*.

^k Ms. Remig., *nobis*.

^l Ita ms. Remig. et August. liber de Civitate Dei. At editi, *cum vepribus*.

^m Ms. Remig., *per stellam declarata, etc.*

ⁿ Ms. Remig., *lumen magnum*.

^o Sic ms. Remig. At editi, *pro Dominica sepultura*. ^p Hæc duo, *in faciem*, addimus ex ms. Remig. ^q Corrigimus ex libro Augustini de Civitate Dei, et ejusdem versus lectione, infra, Promis. 14, in ms. Remig. Editiones omnes nostræ præferbant, *pontum populumque*.

^r Prima pars hujus versus non reperitur in Virgilio.

^s Ms. Remig. sic habet titulum hunc: *Promissio impleta conlatæ in nobis salutis et pacis, etc*

^t Ms. Remig., *vobis*.

filius (Isa. ix, 6). Et paulo post : Adducam pacem **A** super principium ejus, pax et salus illi magna est, potestatis et pacis ejus non erit terminus (Ibid., 7). Firmat hæc Lucas evangelista, dicens : Continuo facta est cum angelo multitudo exercitus cælestis, laudantium et dicentium : Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis (Luc. ii, 13). Et ipse : Pacem meam, ait, do vobis, ^a pacem meam relinquo vobis (Joan. xiv, 27). Testatur et Paulus apostolus, dicens : Ipse est enim pax nostra, qui fecit utraque unum (Ephes. ii, 14). Fatetur et Maro (Eclog. 6, v. 17) :

Pacatumque reget patris virtutibus orbem

CAPUT VIII.

^b De fuga in Ægyptum.

Promissio credita et visa.

9. Per Oseam prophetam : Ex Ægypto, ait, vocavi **B** Filium meum (Osee xi, 1). Hoc firmat evangelista Matthæus : Angelus Domini, ait, apparuit Joseph in somnis, dicens : Surgens accipe puerum et matrem ejus, et fuge in Ægyptum. Quæsiturus est enim Herodes puerum, ut eum perdat (Matth. ii, 15). Ad hoc enim in Ægyptum Christus introductus est, ut, sicut apostolus Paulus dicit : Ubi abundavit delictum (Rom. v, 20), superabundaret gratia.

CAPUT IX

De parvulis pro Christo occisis.

Promissio impleta.

10. In Jeremia propheta : Vox, inquit, in Rama **C** audita est, fletus et ululatus, Rachel plorans filios suos, et noluit consolari, quia non sunt (Jerem. xxxi, 15). Et per David, dicens : Innocentes et recti adhæserunt mihi (Ps. xxiv, 21). Item, ^c alibi : Ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem (Psal. viii, 3). Firmat hæc evangelista Matthæus. Herodes vero, ^d ait, ut vidit quia illusus est a magis, iratus est valde, et misit, et occidit omnes pueros qui erant in Bethlehém et in omnibus regionibus ejus, a bimatu et infra, secundum tempus quod exquisierat a magis (Matth. ii, 16). Testatur et Joannes in Apocalypsi : Hi sunt, dictum est, qui venerunt ex magna tribulatione, et laverunt stolas suas, et candidas eas fecerunt in sanguine Agni (Apoc. vii, 14). Numerusque eorum ex omni tribu Israel ostensus est centum quadraginta quatuor millia signati (Ibid., 4), quos etiam a nolente Jerusalem Christus suo numero sociavit; quia, sicut Paulus dicit : Quos prædestinavit, illos et vocavit (Rom. viii, 30). Ad hæc Maro (Æneid. vi, v. 426) :

Infantumque animæ ^e fientes in limine primo.

Item (Eclog. 4, v. 23) :

Ipsa tibi blandos fundent cunabula flores.

CAPUT X.

^f De puero Jesu, qui in templo seniores Judæorum ex **D** Isaia propheta convicit.

Promissio impleta.

11. Isaias propheta ex persona Christi Domini : Spiritus Domini, ait, super me. Propter quod unxit me, bene evangelizare puerperis misit me, curare contritos corde, prædicare captivis remissionem, et cæcis visum (Isai. lxi, 1). Firmat hæc Evangelium Lucæ, dicens : Venit Jesus in templum, et accepit librum

^a Ms. Remig., pacem relinquo.

^b Ms. Remig., qua in Ægypto ductus est parvulus.

^c Ms. Remig., ibi.

^d Ms. Remig. et Lugd. addunt ait.

^e Sic ms. Remig., conformiter textui Virgiliano. Editi nostri, stantes.

^f Ms. Remig., qua puer in templo.

^g Ms. Remig., In Christum unctum, etc.

^h Alludere videtur auctor ad locum Isaia, xliv, 26,

Isaia (Luc. iv, 16). Qui cum legisset ea quæ supra posita sunt, ait illis : Amen dico vobis, quia hodie impleta est Scriptura ista in auribus vestris. Et mirabantur omnes qui erant in templo, dicentes : Quomodo hic legit, qui litteras non didicit (Joan. vii, 15)? Testatur apostolus Petrus. Non enim, ait, voluntate humana allata est umquam propheta, sed Spiritu sancto acti locuti sunt homines Dei (II Petr. ii, 21). Dicit et Paulus : Superædificati super fundamentum apostolorum et prophetarum, ipso summo angulari lapide existente Christo Jesu (Ephes. ii, 20).

CAPUT XI.

ⁱ De Christo uncto per columbam, posteaquam eum **E** Joannes in Jordane baptizavit.

Promissio impleta.

12. Isaias propheta : ^h Exaltabuntur, ait, deserta **E** Jordanis (Isa. xxvi, 44, sec. LXX). Et sequitur : Plebs mea videbit alitudinem Dei, et claritatem Domini. Dicit et David : Fluminis impetus lætificat civitatem Dei (Ps. xlv, 5). Item, ipse : Unxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ participibus tuis (Ps. xlv, 8). Firmat hæc Evangelium Matthæi, dicens : Venit Jesus a Galilæa in Jordanem, ut baptizaretur a Joanne. Et prohibebat eum Joannes, dicens : Ego a te debeo baptizari, et tu venis ad me. Respondit ei Jesus : Sine modo, sic enim decet implere nos omnem justitiam. Tunc linxit eum; et baptizato Jesu, ⁱ statim ascendit de aqua, et aperti sunt ei cæli; et vidit Spiritum sanctum descendentem de cælo sicut columbam, et manentem super eum. Et vox facta est de cælo, dicens : Hic est Filius meus dilectus, in quo bene complacui (Matth. iii, 13, etc.). Testatur in hoc Petrus apostolus, dicens : Et hanc vocem audivimus de cælo delatam, cum essemus cum illo in sancto monte (II Petr. i, 18). Tertio enim hæc de cælo sonuit vox, sicut norunt qui Evangelia i intente legunt, vel audiunt. Per columbam vero unctionem intelligit, qui novit post diluvium ramum oleæ columbam ad arcam portasse (Gen. viii, 11).

CAPUT XII.

^k De electione discipulorum.

Promissio impleta.

13. Per Jeremiam prophetam : Mittam, inquit, ad eos piscatores, et piscabuntur eos; et venatores, et venabuntur eos (Jer. xvi, 16). Firmat hoc Evangelium Marci : Invenit Jesus, ait, Simonem Petrum, et Andream fratrem ejus, juxta mare Galilææ, componentes retia, et ait illis : Venite post me, et faciam vos piscatores hominum (Marc. i, 16). ^l Venantibus dedit montes altissimos cervis; petram refugium herinacis (Ps. ciii, 18), et leporibus; piscantibus vero, Volucres cæli et pisces maris, qui perambulant semitis maris (Ps. viii, 9). Quod breviter exponit David, dicens : Principes populorum convenerunt cum Deo Abraham (Ps. xlvi, 10). Fatetur et Silylla :

Celsum cum sanctis; ævi jam termino in ipso.

CAPUT XIII.

^m De miraculis Christi.

Promissio credita et visa.

14. Isaias propheta : Exhortamini, ait, qui estis pusillanimes, confortamini, et jam nolite timere. Ecce enim Deus noster retribuet judicium, ipse veniet, et salvos nos faciet. Tunc aperientur oculi cæcorum, et

secundum LXX, ubi tamen sermo est de desertis Idumææ, non Jordanis. Vide Græca.

^l Ms. Remig., statim ut ascendit de aqua, aperti sunt.

^l Ms. Remig., intente legunt. Editi, intelligunt.

^k Ms. Remig., Qua discipulos Christus piscatores elegit.

^l Ms. Remig., Venantibus, cui respondet mox, piscantibus vero. Editi, Venientibus.

^m Ms. Remig., Mirabilium quæ fecit Jesus, etc.

aures surdorum audient. Tunc a saliet claudus sicut A cernus, et plana erit lingua mutorum (Isa. xxxv. 4. etc.). Firmat hoc Evangelium b Marci, dicens: Venerunt discipuli Joannis missi ab eo ad Jesum, et dicunt ei: Hæc dicit magister: Tu es qui venisti, an alium expectamus? Respondit eis Jesus: Ite, dicite Joanni quæ vidistis et audistis. Cæci vident, claudi ambulant, surdi audiunt, leprosi mundantur, pauperes evangelizantur, et beatus qui non fuerit scandalizatus in me (Matth. xi, 2, etc.). Testatur et Petrus in Actibus Apostolorum: Jesus, ait, qui venit benefaciens et curans in plebe omnem infirmitatem, quia Deus erat in eo (Act. x, 38). Dicit ad hæc et Maro (Eadem Eclog. iv, v. 15): Ipse deum vitam accipiet.

CAPUT XIV.

a De Christo, quod mare pedibus ambulavit.

Promissio credita et visa.

15. David propheta: *In mari est via tua, et semitæ tuæ in aquis multis (Ps. lxxvi, 20).* Dicit et Habacuc: *Dispersens aquas d itineris, dedit abyssus vocem suam (Habac. iii, 10).* Firmat hæc Evangelium Matthæi, dicens: *Quarta autem noctis vigilia venit Jesus ad discipulos suos, ambulans supra mare. Videntes vero eum discipuli timerunt, dicentes: Quia phantasma est. Accedens autem ad eos Jesus, dixit eis: Ego sum, nolite timere (Matth. xiv, 25, etc.).* Salomon etiam dicit: *Dedisti in mari viam et inter fluctus semitam firmissimam, ostendens quoniam potes etiam sine rate transientes mare servare (Sap. xiv, 3).* Quod etiam in Petro Jesus fecisse cognoscitur (Matth. xiv, 29). Testatur et Paulus in naufragio adstitisse sibi Jesum, dicentem: *Ne timeas, Paule; ecce enim donavit tibi Deus omnes qui tecum navigant (Act. xxvii, 24).* Ex quibus nullus hominum perit nisi navis tantum. Sibylla vero *c supra dicta ad utrumque respondit:*

Exuret terras ignis, pontumque f polumque.

CAPUT XV.

b De Jesu, quod mirabiliter populos pavit in deserto.

Promissio credita et visa.

16. David propheta: *Satiavit, ait, animam inanem, et animam esurientem bonis replevit (Ps. cvi, 9).* Et Isaias dicit: *b Cibabit te in hereditate patris tui Jacob (Isa. lviii, 14).* *c* Firmat hæc evangelistæ: quod Jesus jussit discipulis suis quinquagenos in feno discumbere; et ex quinque panibus et duobus piscibus hominum quinque millia pavit in eremo, et ex reliquiis duodecim cophini repleti sunt. Testatur et Paulus: *Omnes, ait, enim de uno pane participamus (I Cor. x, 17).* Et iterum: *Sanctificauerunt omnia per verbum Dei et orationem (I Tim. iv, 5).* Et ad hoc signum supra dicta Sibylla resonat.

CAPUT XVI.

d De Jesu, quod portatus asello est.

Promissio credita et visa.

17. Zacharias propheta: *Dicit, ait, filiæ Sion: Ecce Rex tuus venit tibi justus et k salvans; ipse mansuetus, sedens super subjugalem asinam et pullum novellum (Zach. ix, 9).* Hæc omnes evangelistæ con-

a Ms. Remig., ascendit.

b Fortasse legendum, *Evangelium Matthæi.* Hæc enim non leguntur in Marco, sed in Matthæo cap. xi, 2 et sequentibus. Quem errorem, nullo codice ms. aut edito juvante, emendare non tentavimus.

c Ms. Remig., qua Christus mare, etc.

d Ms. Remig., incessu.

e Edit. Lugdun, supra dictum.

f Ms. Remig., pontumque polumque; editi, pontum populumque. Vide supra notam in hunc eundem verbum, promiss. 6

firmant, quod Jesus sederit in pullo asinæ, eique indumenta sua populus straverit (Matth. xxi, 5; Marc. xi, 7; Luc. xix, 35; Joan. xii, 14). In hoc facto Jesus Cornellum ostendit ex gentibus venientem ad fidem, in quo sedit gratia vocantis (Act. x, 4, etc.). Quoniam in disco illo gentes mundatas Petro Dominus ostendit, credente Cornelio (Ibid., 15).

CAPUT XVII.

1 De Jesu, quod de templo Dei expulit mercatores [Al. peccatores].

Promissio credita et visa.

18. Per David prophetam ipse dicit: *Comedit me zelus domus tuæ (Ps. lxxviii, 10), quoniam oblitus sunt verborum tuorum inimici mei (Ps. cxviii, 139).* Item ibidem: *Quoniam non cognovi m negotiationem, intrabo in potentiam Domini (Ps. lxx, 15).* Et hæc evangelistæ confirmant, Jesum Dominum ex flagello resticulæ pepulisse de templo ementes et vendentes columbas (Matth. xxi, 12; Joan. ii, 15); et mensas nummulariorum evertit, dicens: *Domus mea domus orationis vocabitur, vos autem fecistis eam speluncam latronum (Matth. xxi, 13).* Testatur et Paulus: *Si quis, inquit, templum Dei violaverit, violabit illum Deus (II Cor. iii, 17).* Et iterum: *Scripta autem sunt hæc ad correctionem nostram, in quos finis sæculorum obvenit (I Cor. x, 11).* In quo etiam amatorum pecuniæ notat inter cætera; et proditores, qui, ut columbas, innocentes prodendo distrahunt. Hinc est etiam illud Maronis (Æneid. viii, v. 326):

*Paulatim ac decolor ætas,
Et belli rabies et amor successit habendi.*

CAPUT XVIII.

a De Christo Domino, qui sui traditorem ostendit.

Promissio credita et visa.

C 19. Per David prophetam ipse dicit: *Qui edebat panes meos, o amplificavit super me calcaneum (Ps. xl, 10).* Item ibi: *Egrediebatur, ait, foras, et loquebatur in eodem: adversum me susurrabant omnes inimici mei, adversum me cogitabant mihi mala (Ibid., 7).* Et iterum: *Si inimicus maledixisset mihi, sustinuissem utique; et si is qui oderat me, super me magnam verbum dixisset, absconderem me utique ab eo. Tu autem homo, unanimis, dux meus et notus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos (Ps. liv, 13).* Et apertius: *Traditus sum, ait, et non egrediebar (Ps. lxxxvii, 9).* Dicit et per Zachariam: *Dederunt mercedem meam triginta argenteos (Zach. xi, 12).* Hæc omnes evangelistæ confirmant: quod Jesus Dominus discumbentibus discipulis dixerit: *Scitis quia unus ex vobis p tradet me (Matth. xxvi, 21)?* Cumque singuli dicerent: *Numquid ego sum, Rabbi? ait: Cui intinctam buccellam dederò, ipse est (Joan. xiii, 26).* Dicente vero Juda: *Numquid ego sum, Magister? ait illi Jesus: Tu dixisti. Et continuo cum accepisset buccellam, introiit in eum Satanæ. Et abiit, et exiit foras, ut eum traderet Judæis. Et iterum abiit Judas, et retulit argentum principibus sacerdotum, dicens: Peccavi tradendo sanguinem justum (Marc. xiv, 18; Luc. xxii, 21; Matth. xxvii, 4).* Testatur et Paulus: *Dominus Jesus, ait, ea nocte qua tradebatur, accepit*

e Ms. Remig., qua Jesus mirabiliter, etc.

f Lugd., *Cibavit te. Ms. Remig., in hereditatem.*

g Ms. Remig., *Firmat hæc Evangelista.*

h Ms. Remig., *Qua Jesus portatus asello est, etc.*

i Ms. Remig., *Salvator.*

l Ms. Remig., *Qua Jesus de templo.*

m Ms. Remig., *negotiationem. Editi, litteraturam.*

n Ms. Remig., *Qua Christus Dominus suum proditorem ostendit.*

o Ms. Remig., *ampliarit.*

p Ms. Remig., *tradit.*

panem (I Cor. xi, 23); et cætera quæ usque ad traditionem acta sunt. Fateturque Sibylla :

Tradetur, fontes ^a æternum flamma cremabit.

CAPUT XIX.

^b De contumeliis in Jesum.

Promissio impleta.

20. Per Isaiam prophetam : *Ipse dorsum meum, ait, posui ad flagella, maxillas vero meas ad palmas, faciem vero meam non averti a seditate sputorum* (Isa. l, 6). Et Jeremias dicit : *Dabit percutienti se maxillam, ^c saturabitur opprobriis* (Thren. iii, 30). Et hæc omnes evangelistæ confirmant, quod flagellatum Jesum eis Pilatus tradidit crucifigendum, eique palmas et colaphos dabant, dicentes : *Prophetisa nobis, Christe, quis te percussit* (Matth. xxvi, 68)? Testatur in his et Petrus apostolus, dicens : *Christus pro ^d nobis passus est, vobis relinquens exemplum ut sequamini vestigia ejus. Qui cum malediceretur, non remaledicebat; cum pateretur, non comminabatur; commendabat autem ^e judicanti se juste* (I Petr. ii, 21 seq.). Fatetur Sibylla alia : *« In manus, inquit, impiorum postea veniet, dabunt Deo alapas manibus incestis, et impurato ore expuent venenatos sputos. Dabit vero ipse ad verbera sanctum dorsum, et colaphos accipiens tacebit; ne quis agnoscat quod Verbum, vel unde veniat. »* Quæ omnia impleta in Christo Domino, omnis jam mundus agnoscit.

CAPUT XX.

^f De Christo spinis coronato.

Promissio impleta.

21. Per David ^h ipse : *Convrsus sum, ait, in ærumna, dum infingeretur spina* (Ps. xxxi, 4). Et hoc evangelistæ confirmant, quod spineam coronam ⁱ imposuerunt capiti ejus, et crucem suam portans exiit (Matth. xxvii, 29; Marc. xv, 17; Joan. xix, 2). Hoc etiam aries ille signavit, qui in spinis cornibus detentus immolatus est pro Isaac (Gen. xlii, 15). Fatetur et Sibylla : *« Ut inferis loquatur, et corona spinea coronetur* (Apud August. eod. c. 22, lib. xviii de Civ.).

CAPUT XXI.

^j De Christi cruce et vulneribus.

Promissio impleta.

22. Isaias propheta : *Sicut ovis, ait, ad victimam ductus est, et sicut agnus coram tondente ^k se, non aperuit os suum* (Isa. lxi, 7). Et iterum : *Pro iniquitate populi mei ductus est ad mortem* (Ibid., 8). Dicit et per David : *Foderunt manus meas et pedes; dinumeraverunt omnia ossa mea* (Ps. xxi, 17). Jeremias etiam dicit : *Ante faciem nostram Christus Dominus comprehensus est in corruptionem eorum* (Thren. iv, 20). Item ipse : *Venite, ait, mittamus lignum in panem ejus* (Jer. xi, 19). Firmant hæc omnes evangelistæ,

^a Emendamus ex libro Augustini de Civ. Dei xviii c. 22. Codices nostri Prosperiani habebant, æterna, contra leges carminis.

^b Ms. Remig., *Promissio facta et figurata, et impleta contumeliarum Jesu.*

^c Ms. Remig., *satiabitur.*

^d Ms. Remig., *pro vobis.*

^e Ms. Remig., *judicanti juste, quod melius respondet voci commendabat, et conforme est Græco textui; editi vero antiquiores: commendabat autem judicanti se injuste; præ quo recentior quædam editio, commendabat autem judicanti se injuste.*

^f Hæc eadem Sibyllæ verba fusius refert S. Augustinus citato libro xviii de Civitate Dei cap. 22, num. 2, tamquam a se desumpta ex libro Lactantii primo cap. 6 : *Inserit etiam Lactantius (ait sanctus doctor) operi suo quædam de Christo vaticinia Sibyllæ, quamvis non exprimat cujus; sed quæ ipse singillatim posuit,*

A quod venientes ad locum ^l qui dicitur Golgotha, quod est Calvariæ locus, ibi eum crucifixerunt (Matth. xxvii, 33). Testatur in hæc Petrus apostolus, dicens : *Peccata nostra pertulit in corpore suo super lignum* (I Petr. ii, 24). Dicit et Paulus : *Et si crucifixus est ex infirmitate; sed vivit in virtute Dei* (II Cor. xiii, 4).

CAPUT XXII.

Quod Christus in medio latronum sit crucifixus.

Promissio impleta.

23. Isaias propheta : *Inter sceleratos, inquit, deputatus est, qui peccatum non fecit, cujus livore sanatus sum omnes* (Isa. liii, 12 et 5; I Cor. xv, 3). Firmat hoc Evangelium Joannis dicens : *Cum eo alios duos hinc et inde latrones crucifixerunt, in medio autem Jesum* (Joan. xix, 18). Dicit ad hæc ^m Petrus apostolus : *Nemo autem vestrum patiat quasi homicida, aut fur, aut maledicus: si vero quasi Christianus, non erubescat, glorificet autem Dominum in hoc nomine* (I Petr. iv, 15, 16).

CAPUT XXIII.

Quod vestimenta ejus divisa, et sortem super tunicam ejus miserunt.

Promissio impleta.

24. Per David prophetam : *Ipsi diviserunt sibi, ait, vestimenta mea, et super vestem meam miserunt sortem* (Ps. xxi, 19). Firmat hæc Joannes evangelista. *Milites vero, ait, crucifigentes Jesum, acceperunt vestimenta ejus, et fecerunt quatuor partes. Similiter et tunicam, quæ erat desuper contexta per totum, dixerunt: Non scindamus eam, sed sortiamur de illa cujus sit* (Joan. xix, 23, 24). Hanc tunicam ⁿ unam esse Ecclesiam catholicam apostolus Paulus ostendit, dicens : *Christus dilexit Ecclesiam, et seipsum tradidit pro ea, ut eam sanctificaret, mundans eam lavacro aquæ in verbo vitæ: ut exhiberet sibi ipse gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid hujusmodi, sed ut sit sancta et immaculata* (Ephes. v, 25, etc.).

CAPUT XXIV.

De Christo, ^o qui felle et aceto potatus est.

Promissio impleta.

25. Per David prophetam ipse : *Dederunt, ait, in escam meam fel, et in siti mea potaverunt me aceto* (Ps. lxxviii, 22). Et hæc omnes evangelistæ confirmant. *Sciens Jesus, ait Joannes, quia omnia consummata sunt, ut impleteret Scriptura, ait: Sitio. Vas positum erat aceto plenum, et ^p spongia plena aceto: hyssopo circumponentes, obtulerunt ori ejus. Cum ergo accepisset Jesus acetum plenum felle, ait: Consummatum est, et inclinato capite, tradidit spiritum* (Joan. xix, 28, etc.). Et per David hanc herbam non tacuit dicens : *Asperges me hyssopo, et mundabor* (Ps. l, 9). Fatetur et Sibylla : *« Ad cibum autem, ait, fel, et ad sitim acetum dederunt, P inhospitalitatis hanc*

^q ego arbitratus sum conjuncta esse ponenda, tamquam unum sit prolixum, quæ ille plura commemoravit et brevia.

^r Ms. Remig., *Quia spinis coronatus est Christus.*

^s Editi, ipsum. Melius ms. Remig., ipse, scilicet Christus dicit; tum confingeretur.

^t Hæc verba, imposuerunt capiti ejus, desunt in Ms. Remigiano, nec male.

^u Ms. Remig., *Crucis et vulnerum.*

^v Ms. Remig., *coram tondente, sic non.*

^w Ms. Remig. non habet qui dicitur, nec hanc vocem locum.

^x Ms. Remig., *unicam esse.*

^y Ms. Remig., *quod fel et acetum accepit.*

^z Ita legimus in ms. Remig. In editis vero, *aceto plenum: spongiam plenam aceto, hyssopum circumponentes.*

^{aa} Ms. Remig., *inhospitalitatem hanc monstrabant.*

monstrabunt mensam (Apud Augustin., ubi supra.) ^a Ad hæc quoque Virgilianum illud respondet (Eclog. 4, v. 24) :

Occidet et serpens, et fallax herba veneni.

Occidet : tunc enim diabolus victus est.

CAPUT XXV.

^b De Christo, quod lancea percussus, et ex latere ejus sanguis et aqua manavit.

Promissio impleta.

26. Zacharias propheta : Videbunt in quem pupugerunt (Zach. xii, 10). Et iterum in lege dictum est : Os non comminuetis ex eo (Exod. xii, 46). Jeremias vero dicit : Dabit in fossura os suum (Thren. iii, 29). Firmant hæc ^c evangelistæ, dicente Joanne : Ad Jesum autem cum venissent milites, eumque vidissent mortuum, non fregerunt ejus crura, ut latronum ; sed unus e militibus lancea latus ejus aperuit, et continuo exiit sanguis et aqua (Joan. xix, 33, etc.). Testatur in his Petrus apostolus : Scientes, ait, quia non auro vel argento redempti estis a vana vestra conversatione paternæ ^d traditionis, sed pretioso sanguine Agni immaculati (I Petr. i, 18). Dicit et Joannes apostolus : ^e Tria sunt quæ testimonium dicunt, spiritus, sanguis et aqua (I Joan. v, 8). Et sequitur : Si testimonium hominum ^f acceperimus, testimonium Dei majus est (Ibid., 9). Fatetur et Sibylla (Ubi supra) increpans Judæam gentem : Ipse enim insipiens, ait, tuum Deum non intellexisti ludentem mortalium ^g sensibus, et spinis coronasti, et horridum fel miscuisti.

CAPUT XXVI.

^h Quod in Christi passione sol lunaque obscurati sunt.

Promissio impleta.

27. ⁱ Joel propheta : Ante faciem ejus, ait, confundetur terra et movebitur cælum, sol et luna contenebrescent, et sidera abscondent lumen suum (Joel ii, 10; Isai. xlii, 10). Et hæc evangelistæ dicentes confirmant : Postquam crucifixus est Jesus, tenebræ factæ sunt per universam terram a sexta hora usque in nonam (Math. xxvii, 45). Et iterum : Postquam emisit spiritum Jesus, velum templi scissum est in duas partes a summo usque ad deorsum (Ibid., 51). Dicit et Paulus apostolus : ^j Cum conversi fuerint ad Christum, auferetur velamen (II Cor. iii, 16). Fatetur et Sibylla : Templi vero velum, ait, scindetur, et medio die nox erit tenebrosa nimis in tribus horis.

CAPUT XXVII.

De sepultura Christi Domini.

Promissio impleta.

28. Per David prophetam ipse : Factus sum, ait, sicut homo sine adiutorio ^k in mortuis liber, et sicut vulnerati dormientes projecti ^l in monumentis (Psal. lxxxvii, 3, 6). Item ^m in eodem : Non derelinques, ait, animam meam apud inferos, neque dabis Sanctum tuum videre corruptionem (Ps. xv, 10). Hic etiam

^a Ms. Remig., Ad hæcque.... Occidit.... Occidit. D

^b Ms. Remig., De percussione lateris ejus lancea.

^c Editi addunt vocem omnes. Ms. Remig. omittit. Solus Joannes e quatuor, latus Christi lancea apertum fuisse narrat.

^d Ms. Remig., traditionis vestræ.

^e Ms. Remig., Tres sunt qui testimonium dant.

^f Ms. Remig., accepimus.

^g In Augustino, mentibus, sed et spinis. Ms. Remig., sed spinis. Editi, mortalium sensibus et spinis.

^h Ms. Remig., De obscurato sole in passione.

ⁱ Sic ms. Remig., et quidem melius quam editi, qui habent Isaias. Hic enim locus expressius et fatisius habetur in Joelle quam in Isaias.

^j Ms. Remig., Cum transieris.

^k Ms. Remig., inter mortuos.

^l Ms. Remig., in monumentis. Editi, in monumento.

Matthæus et cæteri evangelistæ testantur, quod Joseph ab Arimathia, permittente Pilato, acceperit corpus Jesu, et linteaminibus ⁿ obvolutum posuerit in monumento novo (Math. xxvii, 57; Marc. xv, 42; Luc. xxiii, 50; Joan. xix, 38). Testatur et Paulus dicens Corinthiis : Tradidi enim vobis in primis quod et accepi, quia Christus mortuus est pro peccatis nostris secundum Scripturas, et quia sepultus est, et quia resurrexit tertia die secundum Scripturas (I Cor. xv, 3). Fatetur et Sibylla (Ubi supra) : Et morte morietur, ait, tribus diebus, somno suscepto.

CAPUT XXVIII.

^o Quod in morte Christi sanctorum corpora surrexerunt.

Promissio impleta.

29. Isaias propheta dicit : Exsurgent mortui, et ^p exultabunt omnes qui sunt in terra. Ros enim qui a te est, medicina illis est (Isai. xxvi, 19). Hæc firmat Matthæus evangelista, dicens : Terra mota est, et petre scissæ sunt, et monumenta aperta sunt, et multa corpora sanctorum dormientium surrexerunt. Et exeuntes de monumentis post resurrectionem ipsius, venerunt in sanctam civitatem et apparuerunt multis (Math. xxvii, 51, etc.). Dicit et Paulus : Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt querite, ubi Christus est in dextera Dei sedens (Coloss. iii, 1). Testatur et Petrus apostolus dicens : Ideo et mortuis evangelizatum est (I Petr. iv, 6). Fatetur et Sibylla :

Tartareumque chaos monstravit terra dehiscens.
Inquirens tetri portas ^q infringet Avernus,
Sanctorum sedenim cunctæ lux libera carni.

CAPUT XXIX.

^r Quod tertia die a mortuis resurrexit.

Promissio impleta.

30. Osee propheta dicit : Post biduum ^s sanabit nos. Die tertia surgemus, et ante lucem paratum enim inveniemus (Osee vi, 3). Dicit ^t et per David : Ipse exurgam ante lucem (Psal. lxxii, 2). Item ibi : Exsurrexit tamquam dormiens Dominus quasi ^v potens crapulatus a vino (Ps. lxxvii, 65). Hæc Matthæus et cæteri evangelistæ confirmant, quod venientes principes sacerdotum dixerunt Pilato : Domine, rememorati sumus quod seductor ille ^x dixerit adhuc vivens : Post tertium diem resurgam. Jube ergo custodiri sepulcrum (Math. xxvii, 62, etc.). Dixerat enim eis : Generatio hæc generatio nequam est ; signum queritis, ^y et signum non dabitur illi, nisi Jonæ prophetæ. Sicut enim Jonas fuit in ventre celi tribus diebus et tribus noctibus ; ita oportet et Filium hominis in corde terræ esse ^z tribus diebus et tribus noctibus (Math. xii, 39, 40). Vespere autem sabbati, quæ luceat in prima sabbati, venit Maria Magdalene et alia Maria videre sepulcrum. Et ecce terræ motus factus est magnus. Angelus enim Domini descendit de cælo, et ^{aa} accedens revolvit lapidem, et sedebat super eum. Fuit autem aspectus ejus ^{bb} metuendus, et vestimenta ejus velut nix : metu autem ejus

^{aa} Ms. Remig. addit hoc, in eodem.

^{ab} Ms. Remig., linteaminibus novis.

^{ac} Ms. Remig., De corporibus sanctorum resuscitatis.

^{ad} Ms. Remig., suscitabantur.

^{ae} Ms. Remig., et lætabuntur quæ super terram sunt.

^{af} Ms. Remig., et frigida.

^{ag} Ms. Remig., De die Resurrectionis tertia.

^{ah} Ms. Remig., sanavit.... resurgemus.

^{ai} Ms. Remig., per prophetam David.

^{aj} Ms. Remig., cum recentioribus edd., potens. Antiquiores edd., potans.

^{ak} Editi, dixerat.

^{al} Ms. Remig., et non dabitur illis, nisi signum Jonæ.

^{am} Hæc verba, tribus diebus et tribus noctibus, ab-

sunt a ms. Remigiano.

^{an} Ms. Remig., et accessit.... et sedit.

^{ao} Ms. Remig., gloriosus.

esperaverunt custodes et facti sunt veluti mortui. Dixit autem angelus mulieribus : Nolite timere vos, scio enim quod Jesum, qui crucifixus est, quæritis : non est hic; surrexit enim, sicut dixit (Matth. xxviii, 1 seq.). Testatur et Paulus Timotheo : Memor esto, ait, Christum Jesum resurrexisse a mortuis secundum Evangelium meum (II Tim. ii, 8). Et Corinthiis : Christus, ait, resurrexit a mortuis primitiæ dormientium (I Cor. xv, 20). Quæritur hic quomodo primitiæ dicatur, cum et ipse suscitaverit mortuos, et Elias atque Eliszæus a mortuis excitaverunt. Respondetur quod hi qui suscitati sunt, denuo mortui, cum sic dormientibus hodieque requiescunt : Christum autem Paulus apostolus dicit ideo primitias dormientium, quia surgens ex mortuis, jam non moritur, et mors ei ultra non dominabitur (Rom. vi, 9). Fatetur et Sibylla : « Tunc ab inferis regressus, ad lucem venit primus; resurrectionis principio revocatis ostenso. »

CAPUT XXX.

De Incredulis discipulis increpati.

Promissio impleta.

31. Osee propheta dicit : Sicut leo ructavit Dominus, quia ipse rugiet et obturpescunt filii aquilarum (Osee xi, 10). Juxta illud dictum Jacob : Ascendisti recumbens, dormisti ut leo (Gen. xxxix, 9). Firmat hoc Evangelium Marci : Discumbentibus illis undecim, ait, apparuit illis Jesus, et increpavit incredulitatem eorum et duritiam cordis, quia eis qui viderant eum resurrexisse non crediderunt (Marc. xvi, 14). Et Thomæ in Joanne dixit : Injice huc digitum tuum, et vide manus meas; et manum tuam mitte in latus meum, et noti esse incredulus, sed fidelis (Joan. xx, 27). Testatur et Joannes in Epistola sua, dicens : Quod audivimus, quod vidimus nostris oculis, et manus nostræ contractaverunt de Verbo vite, et vita palam facta est nobis (I Joan. i, 1). Et Paulus dicit : Apparuit Cephas, postea undecim. Deinde apparuit plus quam quingentis fratribus simul, ex quibus plures manent usque adhuc (I Cor. xv, 5 et seq.). Item : Si Christus prædicatur quia resurrexit a mortuis, quomodo dicunt quidam in vobis, quia resurrectio mortuorum non est (Ibid., 12)? Dicit et Maro (Eclog. iv, v. 13, 14) :

Te duce, si qua manent sceleris vestigia nostri,
Irrita perpetua solvent formidine terras.

CAPUT XXXI.

De Ascensione Christi in cælum, et donis Spiritus sancti.

Promissio impleta.

32. David propheta dicit : Ascendit in altum, captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus (Ps. lxxvii, 19). Item ipse : Ascendit super Cherubin et volavit, volavit super pennas ventorum (Ps. xvii, 11). Et iterum : Domini est assumptio et Sancti Israel regni nostri (Ps. lxxxviii, 19). Item dicit : Emitte Spiritum tuum, et creabuntur, et renovabis faciem terræ (Ps. ciii, 30). Firmant hæc evangelistæ, dicente

Ms. Remig., resuscitaverint. Editi, excitaverunt, D forte, excitaverint.

Ms. Remig., Qua incredulos discipulos increpat.

Ms. Remig., addit hic undecim.

Ms. Remig., resurrexisse a mortuis non crediderunt.

Ms. Remig. hoc habet dumtaxat, Ascensionis Domini.

Ms. Remig., Item : Ipse ascendit, ut et recentiores distinxerant.

Ms. Remig., assumptio nostra, et Sancti Israel Regis nostri.

Ms. Remig., promissionem... virtutem... et sedit.

Ms. Remig., sublevatus est a discedentibus.

Ms. Remig., admiratione; tum editi, in uno.

Sic Ms. Remig. At editi, credentes.

Hæc verba Christi, baptismi formam discipulis præscribentia leguntur in Matthæo, non vero in

A ipso in Marco : Signa autem credentes hæc subsequenter : In nomine meo dæmonia ejicient, linguis loquentur novis (Marc. xvi, 17). Et alibi : Ego, inquit, promissum Patris mei mittam vobis, vos autem, sedete in civitate, donec induamini virtute ex alto (Luc. xxiv, 49). Et postquam hæc locutus est, ascendit in cælum, et sedet ad dexteram Dei (Marc. xvi, 19,). Testatur et Actus apostolorum : Nubes, ait, suscepit eum, et sublatus est a discipulis. Et quomodo contemplantes erant, cum iret in cælum, duo viri asciterunt eis in albis, qui et dixerunt : Viri Galilæi, quid statis intuentes in cælum? Hic Jesus, qui assumptus est a vobis, sic veniet quemadmodum eum vidistis euntem in cælum (Act. i, 9, 10, 11). Et iterum : Die autem Pentecostes fuerunt omnes discipuli eadem animatione simul in unum. Et factus est de cælo subito sonus, quasi ferretur status vehemens, et implevit totum illum locum in quo erant sedentes. Et visæ sunt illis linguæ divisæ quasi ignis, et inedit in unumquemque eorum, et loquebantur variis linguis, prout Spiritus dabat eis pronuntiare (Act. ii, 1 et seqq.). Et iterum : Spiritu sancto, ait, misso de cælo, quem ditissime effudit super nos, et super omnes credentes (I Petr. i, 12; Tit. iii, 6).

CAPUT XXXII.

De exortu Ecclesiæ.

Promissio impleta.

33. David propheta dicit : Qui habitare facit sterilem in domo matrem filiorum lætantem (Ps. cxii, 9). Et Isaias : Lætare, ait, sterilis, quæ non paris, erumpe et exclama quæ non parturis, quia multi filii desertæ magis quam ejus quæ habet virum (Isa. liv, 1; Gal. iv, 27). Et quomodo hæc pariat, in Evangelio Marci ipse Dominus ostendit : Ite, ait discipulis, baptizate omnes gentes in nomine Patriæ, et Filii, et Spiritus sancti (Matth. xxviii, 19). Item ait : Si quis non renatus fuerit ex aqua et Spiritu, non intrabit in regnum Dei (Joan. iii, 5). Et in Actibus Apostolorum : Eritis, inquit, mihi testes in tota Judæa et Samariam, et usque in fines terræ (Act. i, 8). Dicit et Petrus : Sicut modo geniti infantes per rationale et sine dolo lac concupiscite, ut in eo crescatis in salutem (I Petr. ii, 2). Testatur et Paulus : Si decem milia pædagogorum habeatis in Christo, sed non multos patres. In Christo enim Jesu per Evangelium vos genui (I Cor. iv, 15).

CAPUT XXXIII.

De Testamento novo, cantico novo, homine novo.

Promissio impleta.

34. Jeremias propheta : Ecce dies veniunt, dicit Dominus, et consummabo super domum Israel, et super domum Juda Testamentum novum, non secundum Testamentum quod dedi patribus eorum (Jer. xxxi, 31; Hebr. viii, 8). Et paulo post : Hoc est Testamentum quod dispono ad eos, dans leges meas in mentibus eorum, et in cordibus eorum superscribam

Marco; unde vero acciderit hic error, an ex amanuensium vitio, an eo quod auctor ipse ibi memoria sit lapsus, plurium manuscriptorum defectu judicare nobis non licuit.

Ms. Remig., baptizate omnes gentes. Editi, baptizantes in nomine, etc.

Ms. Remig., Et illud.

Ms. Remig., in tota Judæa.

Ms. Remig., rationabiles.

Edit. Duac., Colon. et recentiores, concupiscentes. Ms. Remig., cum Lugd. et Lovan., concupiscite

Ms. Remig., In testamento, etc., ut in editis.

Hæc verba, non secundum testamentum, supplet ms. Remigianus.

Ms. Remig., Et Paulus apostolus. Hunc prophetæ locum ex parte recitat Apostolus, Hebr. x, 16.

Ms. Remig., scient.

cas : et non docebit unusquisque fratrem suum dicens : **A** Cognosce Dominum. Quia omnes cognoscent me a majore usque ad minorem eorum (Jer. lxxi, 33, 34). Et per Isaiam : *Ecce ego nova facio, quæ nunc orientur* (Isa. xliii, 19). Et iterum : *His vero qui mihi serviunt, nomen nominabitur novum* (Isa. lxxii, 2). Intelligitur utique Christianum, quod nomen terras obtinuit. Dicit et David : *Cantate Domino canticum novum; cantate Domino, omnis terra* (Psal. xcvi, 1). Quis hæc nisi cæcus corde, impleta non videat? Firmat ^a hæc Dominus in Evangelio Matthæi. Omnis, ait, scriba eruditus in regno Dei, similis est viro proferenti de ^b thesauris suis nova et vetera (Matth. xiii, 52). Et iterum : *Quod nascitur de Spiritu, spiritus est* (Joan. iii, 6). Testatur et Paulus : *Primus, ait, homo de terra terrenus, secundus homo de cælo ^d cælestis. Quomodo portavimus imaginem terreni, induamus et imaginem ejus qui de cælo est* (I Cor. xv, 47, 49). Et iterum : *Renovamini, ait, spiritu mentis vestræ, et induite novum hominem, ^e eum qui secundum Deum creatus est* (Ephes. iv, 23). Item : *Si qua, ait, in Christo nova creatura, vetera transierunt, et ecce facta sunt nova* (II Cor. v, 17). Dicit et Maro (Eclog. iv, v, 8, 9) :

Quo ferres primum
Desinit, ac toto surgit gens aurea mundo.

CAPUT XXXIV.

^f De Martyribus.

Promissio impleta.

35. Per David prophetam dicunt : *Propter te morte afficimur tota die, deputati sumus ut oves occisionis* (Ps. xliii, 22). Et iterum : *Dedisti nos tanquam oves ad escam* (Ibid., 42). Item ibi : *Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus* (Ps. cxv, 6). Firmat hæc ipse in Evangelio, dicens : *Ecce ego mitto vos sicut oves in medio luporum* (Matth. x, 16). Et iterum : *Qui perdidit animam suam propter me, in vitam æternam conservabit illam* (Ibid., 39). Item : *Trademini autem a fratribus, cognatis et amicis, et morte afficient ex vobis; et eritis odio omnibus propter nomen meum. Qui autem sustinuerit usque in finem, hic salvus erit* (Luc. xxi, 16). Et in Joanne : *Nisi, ait, granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet; si autem mortuum fuerit, multum fructum affert* (Joan. xii, 24). Testatur et Joannes apostolus, dicens : *Sicut Christus pro nobis animam posuit, sic et nos debemus pro fratribus animas ponere* (I Joan. iii, 16). Dicit et Paulus : *Certus sum enim quia neque mors, neque vita, neque angeli, ^g neque principatus, neque præsentia, neque futura (et concludit), neque creatura alia poterit nos separare a charitate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro* (Rom. viii, 38, 39).

Ad hæc illud Maronis (Eclog. iv, 15, 16) :

^h Permixtosque (ait) videbit
Herosa divis, et ipse videbitur illis.

36. Decem sane persecutiones a Nerone usque ad Diocletianum et Maximianum fuisse Orosius histo-

^a Ms. Remigianus, autem et Dominus

^b Ms. Remig., de thesauro suo.

^c Ms. Remigianus his interserit, ex carne caro est, quod nascitur; quæ ab editis omnibus omittuntur.

^d Hæc vox legitur in ms. Remig. et recentioribus editis, non vero in antiquioribus, Lugd., Lovan., Duac. et Colon.

^e Ms. Remigianus caret hac voce, eum.

^f Ms. Remig., In Martyres.

^g Editi, angelus.

^h Apud Virgilium,

Divisque videbit
Permixtos herosa, et ipse videbitur illis.

ⁱ Legatur cap. 52 libri decimi octavi de Civitate

riographus, veluti decem plagas Ægyptias, scripsit. Alias sane quamplures, beatæ memoriæ Augustinus ⁱ scriptis suis inseruit. Quas haud procul a nobis et sensit et vidit, nobisque memorias sui martyrii consecratas tradidit venerandas, credens et ipse augmenta Ecclesiæ, quæ nos videmus impleri. Sane nostris temporibus apud Persas persecutionem factam novimus, imperante Arcadio ^k religioso et Christiano principe; qui, ne traderet ad se confugientes Armenios, bellum cum Persis confecit. Eo signo, antequam potius victoria, jam coeuntibus in prælium militibus, aeris cruces in vestibus paruere. Unde etiam victor auream monetam eodem cum signo crucis fieri præcepit, ^l quæ in usu totius orbis et maxime Asiæ hodieque persistit.

CAPUT XXXV.

^m De Vocatione Gentium.

Promissio impleta.

37. David propheta dixit : *Deus deorum Dominus locutus est, et vocavit terram. A solis ortu usque ad occasum* (Ps. xliix, 1, 2). Et Isaias : *Mirabuntur gentes multæ super eum, et continebunt os suum reges. Quibus non est nuntiatum ⁿ de eo, videbunt; et qui non audierunt, intelligent* (Isa. lii, 14, 15). Item : *Virtutes ejus in insulis pronuntiabunt* (Isa. xliii, 12). Item ^o Isaias dicit : *Gentes quæ non noverunt te, invocabunt te, et populi qui ignorabant te, ad te confugiunt* (Isai. lv, 5). Item ipse de apostolis : *Qui sunt hi, qui ut nubes volabunt, adducere filios tuos de terra longinqua* (Isai. lx, 8, 9)? Et iterum : *Ecce hi de longinquo veniunt; hi autem ab Aquilone et mari; hi autem de terra Persarum* (Isai. xlix, 12). Et per David dicitur : *Populus quem non cognovi, servivit mihi, in obauditu auris obaudivit mihi* (Ps. xvii, 45). Firmat hæc Dominus in Evangelio : *Multi, ait, ab Oriente et Occidente venient, et recumbent cum Abraham et Isaac et Jacob in regno Patris ^p sui* (Matth. viii, 11). Testatur et Petrus : *Qui aliquando, ait, non populus, nunc autem populus Dei* (I Petr. ii, 10). Dicit et Paulus : *Vobis dico gentibus : Quamdiu quidem ego sum gentium apostolus, ministerium meum ^q glorificabo, si quo modo ad æmulationem provocare potero carnem meam, ut salvos faciam aliquos ex illis* (Rom. xi, 13). Et iterum : *Cæcitas, ait, ex parte Israel facta est, donec plenitudo gentium intraret, et sic omnis Israel salvus ^r feret* (Ibid., 25). Omnis, dicit, qui scriptus est in libro vitæ Agni, qui occisus est ab origine mundi (Apoc. xiii, 8).

CAPUT XXXVI.

^s Quod reges Christum in Ecclesia persequentes, ad eam humiles adducentur.

Promissio impleta.

38. In David propheta : *Adornabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes servient illi* (Ps. lxxi, 11). Et Isaias propheta : *Gentes, ait, et reges qui tibi non servierint, peribunt* (Isa. lx, 12). Et iterum : *Ecce, ait Dominus, tollo in gentes manum meam, et in insulas tollam signum meum; et adducent filios tuos in gro-*

Dei, ubi ex professo disserit sanctus Augustinus an impletis decem persecutionibus quæ præcesserunt, nulla supersit, præter eam quæ in ipso Antichristi tempore est futura.

ⁱ Ms. Remig., quas ut procul aliis populus sentit, nobisque memoriæ suæ.

^k Ms. Remig., glorioso.

^l Ms. Remig., qui usus.

^m Ms. Remig., Advocacionis gentium.

ⁿ Editi, a Deo.

^o Ms. Remig., ipse.

^p Ms. Remig., Patris mei.

^q Ms. Remig., honorificabo, si quando

^r Editi, fiet.

^s Ms. Remig., Qua Reges... adducentur.

miro, filias autem tuas super humeros ^a tollent. Et erunt reges nutritiores tui, et principes feminas eorum psaltrices tuas. Et super faciem terræ adorabunt te, et pulverem tuorum pedum lingent (Isa. XLIX, 22, etc.). Firmat hæc Dominus in Evangelio, dicens: Regina Austri exsurget ^b in iudicio cum generatione hac, et condemnabit eam. Venit enim a finibus terræ audire sapientiam Salomonis. Et ecce plus quam Salomon hic (Matth. XII, 42; Luc. XI, 31), Ideo plus hic, quia ad illum una, ad istum omnia regna venerunt. Sicut nunc nos, ^c qui tanta credidimus et credimus, hæc impleri et cernimus et vidimus. Fatetur et Sibylla, dicens (Apud August. ubi supra):

Et coram hoc: Domino reges sistentar ad unum.

CAPUT XXXVII.

Jugum legis Christi etiam reges suscepisse.

Promissio impleta.

39. David propheta dicit: Nunc, reges, intelligite, ^d erudimini, omnes qui iudicatis terram. Servite Domino in timore, et exultate ei cum tremore. Continete ^e disciplinam, ne quando irascatur Dominus, et pereatis de via justa (Psal. II, 10, etc.). Et iterum: In conveniendo populos in unum, ^f et reges ut serviant Domino (Ps. CI, 23), ^g Dicit et Salomon: Diligite iustitiam, qui iudicatis terram (Sap. I, 4). Firmat hæc Dominus in Evangelio, dicens: Tollite jugum meum super vos, et dicitte a me quia mitis sum et humilis corde (Matth. XI, 29). Et iterum: In qua mensura mensi fueritis, in ea remittetur vobis (Matth. VII, 2). Testatur in hæc Jacobus apostolus: Iudicium, ^h inquit, sine misericordia illi qui non fecerit misericordiam. Superexaltat enim misericordia iudicio (Jacob. II, 13). Paulus etiam orandum pro regibus ⁱ censet, et pro his qui in sublimitatibus sunt, ut quietam et tranquillam vitam agamus (I Tim. II, 2). Ad hæc Maro ait (Æneid. VI, v. 620):

Discite iustitiam moniti, et non temnere divos.

CAPUT XXXVIII.

De subversione idolorum atque templorum.

Promissio impleta.

40. In lege sua Dominus per Moysen dicit: Aras eorum subvertetis, et lucos eorum ^k succidetis, et sculptilia eorum igni concremabitis (Deut. VII, 5, et XII, 3). Et Isaias propheta: Fugient omnia manufacta Ægypti (Isai. XIX, 1). Item ipse: Abscendent deos suos in speluncis et cavernis petrarum, ^l neque ibi celabunt eos (Isai. II, 19, sec. LXX). Jeremias etiam dicit: Dii qui caelum et terram non fecerunt, pereant ^m de sub caelo et terra (Jer. X, 11). Et per Zachariam Dominus dicit: Perdam nomina idolorum de terra (Zach. XIII, 2). David quoque dicit: Omnes dii ⁿ gentium daemonia (Psal. XCV, 5). Hæc Dominus in Evangelio Lucæ firmat, dicens: Omne regnum divisum in semetipsum desolabitur ^o. Quod si et Satanas in se-

metipsum divisus est, quomodo stabit regnum ejus? quia dicitis in Beelzebub ejicere me demonia. Quod si ego in Beelzebub ejicio demonia, filii vestri in quo expellunt? Propterea ipsi iudices erunt vestri (Matth. XII, 25). Testatur et Paulus dicens: Scimus quia nihil est idolum ^p in hoc mundo, et quia nullus Deus, nisi unus (I Cor. VIII, 4). Fatetur et Sibylla (Ubi sup.):

Rejicient simulacra viri, cunctam quoque gazam.

41. Multa igitur hæc, quæ de Christo dicta, ^q et in Christo acta sunt, nos credimus, quæ ante nos populus videns ista credidit, quæ nos videmus impleri. Namque, ut de nostris temporibus aliquid dicamus: Constantino Christiano imperatore regnante, et schisma Donatianum confutatum est ^r ejus iudicio, et Arius est divina auctoritate punitus. Theodosii vero religiosi principis imperio, per Jovium et Gaudentium comites ^s templa omnia clausa, exspoliataque vana figmenta, quis nostrum permittitur ignorare? Cui Symmachus ille, mirabili eloquio et scientia præditus, tamen paganus, ^t præconio laudum in consistorio recitato, subtili arte qua valuit, aram Victorix in senatu restitui, Christiano, ut noverat, principi intimavit. Quem statim a suis aspectibus pulsum, in centesimo lapide, rhedæ non stratæ impositum ea die, manere præcepit. Eutropius quoque, præpotens ^u patricius, et animo ac mente paganus, cum in contumeliam Ecclesiæ edictum obrepitit ab Arcadio Christiano imperatore exculperet, ut si quis ad eam confugeret, etiam ab altari sublatus pœnas lueret ampliores, divino iudicio suæ sententiæ prior ipse propinatus est. Offensam quippe prædicti regis incurrens, ad ejus refugium quam oderat convolvit. Quem sancta mater pietatis gremio suum excepit inimicum. Cui per venerabilem sacerdotem Joannem impetrans veniam, ^v osori et superbo vitam contulit et salutem: ejus exemplo cunctos admonens inimicos, vanum eis esse contra stimulum calcitrare (Act. IX, 5). Honorius etiam Theodosii minor filius Christiana religione ac devotione præditus, templa omnia cum suis adjacentibus spatiis, Ecclesiis contulit simulque eorum simulacra confringenda in potestatem dedit.

42. Quæ ^x vero eodem imperante in hac Dei promissione acta sint, quantum memoriam gratia divina juverit, duo vel tria loca, ^y memoriter ac breviter excurrem. Apud Alexandriam in templo Serapis hoc argumentum demonis fuit. Quadriga ferrea nulla basi suffulta, nullis unciis infixis parietibus colligata, in aere pendens, cunctis stuporem, ac velut divinum subsidium oculis mortalium exhibebat. Quam tamen lapis magnes, qui ferrum sibi met ^z attributum suspendit, eo loco cameræ affixus, totam illam machinam sustentabat. Itaque cum quidam Dei servus inspiratus intellexisset, magnetem lapidem statim ut cameræ substraxit, omne illud ostentum cadens contractum comminutumque, ostendit divinum non esse, quod mortalis homo ^{aa} firmaverat.

^a Ms. Remig., portabant.

^b Ms. Remig. addit in iudicio.

^c Ms. Remig., qui tanta credimus impleri, et cernimus et videmus.

^d Ms. Remig. supplet verbum erudimini.

^e Ms. Remig., et doctrinam.

^f Editi antiquiores, et regna. Ms. Remig. cum recentioribus, et reges.

^g Ms. Remig., Item et Salomon.

^h Ms. Remig., facit... iudicium.

ⁱ Ms. Remig., censuit.

^j Ms. Remig., In subversione.

^k Ms. Remig., succendetis.

^l Hic locus Isaiæ secundum versionem LXX interpretum ita refertur, ut pars posterior, neque ibi, etc., ejusdem versionis sensum magis quam verba exprimat.

D ^m Ms. Remig., de caelo.

ⁿ Ms. Remig. addit, gentium. Aberat ab editis.

^o Ita Ms. Remig. At editi, cum distinctione. Et si Satanas.

^p Ms. Remig., in mundo.

^q Sic ms. Remig. Editi vero, et de Christo.

^r Sic ms. Remig. At editi, ex iudicio.

^s Restituimus ex ms. Remig. Antea editi, omnia templa exspoliata, quæ vana figmenta.

^t Ms. Remig., præconia... recitans.

^u Sic ms. Remig. Editi, plurimum, anima et mente.

^v Ms. Remigianus, illusori.

^x Ms. Remig., viro eodem.

^y Ms. Remig., memorans.

^z Editiones posteriores, attritum.

^{aa} Ms. Remig., formaverat.

43. Apud urbem Romam specus quidam fuit in quo draco miræ magnitudinis mechanica arte formatus, gladium ore gestans, oculis rutilantibus gemmis, metuendus ac terribilis apparebat. Huic annuæ devotæ virgines floribus exornatæ, eo modo^a in sacrificio dabantur, quatenus insciæ munera deferentes gradum scalæ,^b quo certe ille arte diaboli draco pendebat, contingentes, impetus venientis gladii perimeret, ut sanguinem funderet innocentem. Et hunc quidam monachus bene ob meritum cognitus Stiliconi tunc patricio, eo modo subvertit. Baculo, manu singulos gradus palpando, inspiciens, statim ut illum tangens fraudem diabolicam^c reperit, eo transgresso descendens, draconem scidit, misitque in partes; ostendens et hic deos non esse qui manu fiunt.

44. Apud Africam Carthagini Cœlestis inesse ferrebant templum nimis simplum, omnium deorum suorum ædibus vallatum. Cujus platea^d lithostrata, pavimento ac pretiosis columnis et mœnibus decorata, prope in duobus fere millibus passuum protendebatur. Cum diutius clausum incuria, spinosa virgulta circumseptæ obruerent, velletque populus Christianus usui veræ religionis vindicare, e dracones aspidesque illic esse ob custodiam templi, gentilis populus clamitabat. Quo magis^e Christiani fervore succensi, ea facilitate omnia amoverunt illesi, qua templum suo vero cœlesti Regi et Domino consecrarent. Nam cum sancta Paschæ solemnitas ageretur festivitas, collecta illic, et undique omni curiositate etiam adveniēns multitudo sacerdotum multorum, pater et dignæ memoriæ nominandus antistes Aurelius, cœlestis jam patriæ civis, cathedram illic loco Cœlestis et habuit, et sedit. Ipse tunc aderam cum sociis et amicis; atque (ut se adolescentium ætas impatiens circumquaque vertebat) dum curiosi singula quæque pro magnitudine inspicimus, mirum quoddam et incredibile nostro se ingressit aspectui: titulus æneis grandioribusque litteris in frontispicio templi conscriptus: **AURELIUS PONTIFEX DEDICAVIT.** Hunc legentes populi mirabantur. Præsaگو tunc spiritu acta, quæ præsciū Dei ordo certo isto fine concluderet. Cumque a quadam pagano falsum vaticinium, velut ejusdem Cœlestis, proferretur, quod rursus et via, et templa prisco sacrorum ritui redderentur: Ille, ille, inquam, verus Deus, cuius propheticæ vaticinia nesciunt omnino mentiri nec fallere, sub Constantio et Augusta Placidia, quorum nunc filius^f Valentinianus pius et Christianus imperat, Urso insistente tribuno, omnia illa templa ad solum usque perducta, agrum reliquit in sepulturam scilicet mortuorum, ipsamque viam sine memoria sui nunc Vandalica manus evertit.

45. Novi quoque ipse in quadam parte Mauritanie provinciæ de spelæis et cavernis ita antiqua producta simulacra, quæ fuerant absconsa, ut omnis illa cum clericis in sacrilegio perjuri civitas teneretur. Quid vero per cæteras provincias in re hac actum sit, et omnibus notum est, et exitus ipsi demonstrant. Doluit hæc futura Hermes ille Trismegistus; et mœrens inter cætera scripsit, dicens: « Tunc terra ista, sanctissima sedes delubrorum atque templorum, mortuorum erit cadaverumque plenissima futura. » At Spiritus Dei ante prædixit: spiritus etiam dæmonum confitendo tacere nequiverunt, et maxime qui ipsi dixerant Domino: *Quid venisti ante tempus^g perdere*

nos (Març. 1, 24)? Hic tanta peorum illa turba certorum atque incertorum quos Varro prodit; illi etiam proceres et electi dii cum ipso rege suo Jove fulmina vibrante, consilio potentiaque (ut eorum cultores ferunt) metuendi, armisque terribiles, hic hic aliquid, si non pro mundo, saltem pro se^h oportebat agere, ne scilicet unus eos perderet Crucifixus. Perisse vero et nos novimus, et David propheta confirmat dicens: *Periit memoria eorum cum strepitu, et Dominus in æternum manet (Psal. ix, 8).*

CAPUT XXXIX.

Reges, mediocres, i et pauperes ad unam Christi mensam pariter conventuros.

Promissio impleta.

46. Isaias propheta: *Tunc, ait, una pascent simul lupus cum agno, et pardus adquiescet hædo, et bos et leo et agnus simul manducabunt paleas, et puer pusillus pascat eos (Isa. xi, 6).* Et David dicit: *Quoniam ecce reges terræ collecti sunt et convenerunt in unum, ipsi videntes ita admirati sunt (Ps. XLVII, 5 et 6).* Item ipse: *Quis est, ait, qualis Dominus Deus noster, qui in altis habitat, et humilia respicit? Qui erigit a terra inopem, et de stercore exaltat pauperem. Ut collocet eum cum principibus, cum principibus populi sui (Ps. cxii, 5 et seq.).* Dicit et Salomon: *Pusillum et magnum ipse fecit, et æqualiter cura est illi pro omnibus (Sap. vi, 8).* Et iterum: *Sapientia, ait, fabricavit sibi domum et subdidit columnas septem, nactavit^k suas hostias, miscuit in cratere vinum suum, et paravit suam mensam, misit servos suos convocans et dicens: Venite, edite de meis panibus, et bibite vinum quod miscui vobis (Prov. ix, 1 et seq.).* Firmat hæc Dominus in Evangelio, in cœna illa quam dives ipse magnus paravit filio suo. *Misit, ait, servos, ut venirent invitati, et excusaverunt hoc modo. Unus dixit: Villam emi, eo^l videre illam, habe me excusatum. Alius dixit: Quinque juga boum emi. Alius dixit: Uxorem duxi (Luc. xiv, 16 et seq.).* In his tribus excusationibus concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et ambitio sæculi (I Joan. ii, 16); quibus detenti Judæi, vocati ad cœnam Christi venire noluerunt. *Ite, ait paterfamilias, circa plateas et vicos, et quos inveneritis adducite (Math. xxii, 9).* Ex his adductæ sunt gentes. *Adhuc, inquit, locus vacuus est. Ite, ait, circa sepes ac vias, et quos inveneritis, cogite intrare (Luc. xiv, 22, 23).* Et ex his divites, reges, et quosdam hæreticos (quos habet extra ovile suum) coactos^m adducit ille qui dicit: *Nemo venit ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum (Joan. vi, 44).* Etiam venientibus dicit: *Qui manducat carnem meam et bibit sanguinem meum, habet vitam æternam, et ego suscitabo illum in novissimo die (Ibid., 55).* Qui vero isti sunt, Paulus apostolus ostendit: *Non est, inquit, Judæus, neque Græcus, non est servus, neque liber, non est masculus et femina. Omnes enim vos unum estis in Christo Jesu (Gal. iii, 28).* Huic etiam capitulo, quæ supra posuimus verba Sibyllæ conveniunt dicentis (Apud Augustin. ubi supra)

ⁿ Dejecit colles, valles extollet ab imo.

Non erit in rebus hominum sublimis, vel altum.

Cui consonans Maro dicit (Ecloga iv, v. 22):

Nec magnos metuent armenta leonés.

^h Ms. Remig., *torquere nos.*

ⁱ Ms. Remig., *agerent.*

^j Ms. Remig., *addit et pauperes.*

^k Ms. Remig., *suis hostias.*

^l Ms. Remig., *et ideo non possum venire, et alius.*

^m Ms. Remig., *adducet.*

ⁿ Apud Augustinum, et in ms. Remig., *dejecit.* In editis vero, *dejecit.*

^a Colon. et recentiores edit., in sacrificio.

^b Sic ms. Remig. Editi, *quo tota illa diaboli arte pendebat.*

^c Editi, *respexit.*

^d Ms. Remig., *lithostrato pavimento.*

^e Ms. Remig., *draconem... ad custodiam.*

^f Ms. Remig., *Christiano... templum suum.*

^g Emendam ex ms. Remig. Antea legebatur, *Valentinus in omnibus editis.*

CAPUT XL.

Quod cum omnes crediderint gentes, veniet finis.

Promissio impleta.

47. ^a Isaias propheta : Adorabunt, inquit, eum de locis suis omnes insulæ gentium (Sophon. II, 11). Et per Malachiam prophetam : A solis ortu usque ad occasum, clarum erit nomen meum in gentibus, dicit Dominus. ^b Et sacrificium mundum inferetur nomini meo in omni loco (Malac. I, 11). Item Isaias : Quia repleta est terra ut cognoscat Deum, quasi aqua multa tegens mare (Isa. XI, 9). Firmat hæc Dominus in Evangelio Matthæi, dicens : Et prædicabitur Evangelium hoc in testimonium omnibus gentibus, et tunc veniet finis (Matth. XXIV, 14). De fine mundi per Aggeum prophetam hæc signa data sunt : ^c Ecce ego, dicit Dominus, semel adhuc commovebo cælum ac terram, et ponam orbem terræ desertum, et civitates ita ut non habitentur (Agg. II, 7, sec. LXX; Isa. XIII, 9). Et Habacuc dicit : Consummatio in impiis veniet (Habac. I, 9, sec. LXX). Et iterum : Ficus, ait, ^d non dabunt fructum suum, et non erunt nascentia in vineis. Mentietur opus olivæ et campi non afferent escas. Deficient ab æscâ oves, non erunt in præsepibus boves. Ego

A autem, ait, exultabo in Domino (Habac. XIII, 17 et seqq.). Ipsi quoque sapientes mundi in hæc attestati sunt, ut est illud Sallustii : « Neceesse est ut omnia orta occidant, et aucta senescant (Sallustius Præfat. in bellum Jugurt. circa initium). » Academici etiam novi, omnia vergentia ^e in interitum incerta esse putaverunt. Et Plato : « Si initium mundo dedit, dedit et finem. » Unde ^f et alius dicit : « Quid est hoc ? istud in quo est aliquid extremum. » Quæ Dominus ipse rerum omnium dans signa confirmat. Cum videritis, ^g ait, hæc omnia fieri, scitote quoniam in proximo est finis (Matth. XXIV, 33). Dicit et Joannes apostolus : Mundus transibit et concupiscentia ejus (I Joan. II, 17). Extrema autem futura, dimidium temporis quod subsequitur, ^h annexis capitulis demonstrabit : ut hoc tertium tempus, tamquam tertium diem, ex quatuor evangelistis, velut cardinibus mundi, surgentem, orientali radio migrante Joanne evangelista, Matthæo, Marco, Luca, tribus in partibus constitutis, et in duodenario ⁱ discipulorum B horarum numero, vesperum quo passus est Dominus, concludamus. Ut ipse dies qui a mortuis resurrexit, cum æternus venerit in majestate, æternos nos faciat secum i vivere, semperque Deum donet sine fine laudare.

^a Si auctor ipse citavit Isaiam, lapsus memorie est. Ipsa verba sunt Sophoniæ II, 11, secundum LXX. Ms. Remig., et David sacrificium.
^c Ms. Remigianus, Zachariam. At vero prima pars, Ecce ego..... terram, verba continet Aggæi II, 11, juxta LXX. Secunda pars, et ponam, etc., est Isaiæ XIII, 9.
^d Sic ms. Remigianus. Editi, non dabit .... nascentia in eis.
^e Hæc duo verba, in interitum, absunt ab editionibus antiquis, nec legitimus in ms. Remigiano; habentur autem in recentioribus, nec male: optandum

tamen ut alicujus codicis antiquioris auctoritate fulciantur.
^f Ms. Remig., et Tullius. Cicero quidem lib. de Senectute n. 69 ait : Quid est in hominis vita diu ? Sed mihi ne diuturnum quidem quidquam videtur, in quo est aliquid extremum.
^g Ita legitur in ms. Remig. In editis omittuntur hæc duo, ait... fieri.
^h Editi, connexis.
ⁱ Ms. Remig. addit hic, etiam.
^j Ms. Remig. invenire, forte, inveniri.

PARS QUARTA.

* DIMIDIUM TEMPORIS AD CUJUS FINEM IMPLENDÆ SUNT VISIONES IN SCRIPTURIS SANCTIS FACTÆ DE ANTICHRISTO.

PROLOGUS

1. In hoc dimidium temporis, finem mundi, et signa quæ ^b futura sunt, ipsiusque Antichristi facta, superbiam ejus, brevisque temporis potestatem, Domino donante, et operante ejus gratia, ascriptis capitulis ex divinis testimoniis probanda suscepimus, ostendentes sane prius ac demonstrantes quid fuerit qui nunc diabolus dicitur, qualisve ab auctore bonorum omnium formatus sit, tum etiam lapsus ejus ruinam et finem, ex omni prophetiæ vel novi Testamenti auctoritate breviter ^c intimabo : ne sint fastidio, si cuncta fuerint huic operi ascripta.

C ambulasti, perfectus in vitiis tuis a die conditionis tuæ, donec inventa est iniquitas tua (Ezech. XXVIII, 12, etc.). Et Isaias : Quomodo, ait, cecidit Lucifer, qui mane oriebatur (Isa. XIV, 12)? Firmat hæc Dominus in Evangelio : Vos, ait Judæis, a patre diabolo estis. Ille enim homicida fuit ab initio, et in veritate non stetit (Joan. VIII, 44). In veritate ^e factus est in qua non stetit, quia subditus Creatori esse noluit, cujus potentiam nec malus evasit.

CAPUT PRIMUM.

Quomodo creatus est angelus qui per superbiam diabolus factus est.

^d Prædictio impleta.

2. Per Ezechielem dicit de eo Dominus : Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia et perfectus decore, in paradiso Dei tui fuisti. Omnis lapis pretiosus operimentum tuum, in medio lapidum igneorum

CAPUT II.

Qua elatione ceciderit diabolus.

Prædictio impleta.

3. Isaias propheta de eo : ^f Dicebas, ait, in corde tuo : In cælum ascendam super astra Dei, exaltabo solium meum, sededo in monte testamenti, in lateribus aquilonis. Ascendam super altitudinem nubium, et ero similis Altissimo (Isa. XIV, 13 et 14). Et ^g in Ezechiele : Levatum est, ait, cor tuum in decore tuo, perdidisti ^h omnem sapientiam (Ezech. XXVIII, 17). ⁱ Firmat hæc Dominus in Evangelio : Nunc, ait, ju-

^a In ms. Remig. sequens opus sic summatur : Incipit sub gratia dimidium temporis, in signis Antichristi.
^b Ms. Remig., ventura sunt.
^c Ms. Remig., intimanda.
^d In ms. Remig., Prædictio impleta, qua creatus est, et, ut in editis; et ita in cæteris capitulis tituli disponuntur.

^e Ms. Remig. addit hic, a veritate.
^f Ita ms. Remig. At editi, Dicebat... suo.
^g Ms. Remig., et Ezechiel.
^h Ms. Remig., sapientiam tuam.
ⁱ Hæc verba : Firmat hæc Dominus in Evangelio, quæ exciderant ab editis, restitimus ope ms. Remig.

dicium est mundi, nunc princeps hujus mundi missus est deorsum (Joan. xii, 31). Testatur et Petrus apostolus in Epistola sua ad gentes: Deus enim, ait, angelis peccantibus non peperit (II Petr. ii, 4). Parcite tamen peccantibus hominibus, quia homo, diabolo seducente; peccavit, ille vero seipsum peccando seduxit.

CAPUT III.

Quo fuerit præcipitatus diabolus.

Prædictio impleta ^a.

4. Isaias propheta: Verumtamen, ait, in infernum demergeris, in profundum lacu (Isa. xiv, 15). Et paulo post: Tu autem projectus es de sepulcro tuo, quasi stirpis inutilis ^b (Ibid., 19). Et per Ezechielem Dominus de eo: In terram projecit te, ante faciem regum dedi te, ut cernerent te, et multitudinem iniquitatum tuarum, et iniquitate negotiationis tuæ perdidisti sanctificationem tuam (Ezech. xxviii, 17 et 18). Firmat hæc Dominus in Evangelio dicens: Videbam Satanam sicut fulgur de cælo cadentem (Luc. x, 18). Tunc enim amplius cecidit, quando se ab eo Jesus ^c tentari permisit, ostendens nequitas seductionis ejus, et docens suos quemadmodum debeant resistere tentatori (Matth. iv, 1). Dicit et Petrus apostolus: Carceribus caliginis inferi retrudens, tradidit in iudicio puniendos servari (II Petr. ii, 4). Et in Apocalypsi Joannis dicitur: Missus est draco ille magnus, ille serpens antiquus qui vocatur diabolus et Satanas, qui seducit totum orbem terræ; et præcipitatus est in terram, et angeli ejus cum eo missi sunt (Apoc. xii, 9 et seqq.), ruinosam ejus superbiam sequentes. Væ dictum est terræ et mari: quoniam descendit diabolus ad vos, iram magnam habens, sciens quia breve tempus habet in ^d negotiatione seductionis suæ (Ibid., 12). Quæ egerit decipiendo ^e elatos et cupidos, superiores partes hujus libri continent. Nunc vero in brevi, id est in fine temporis, quæ futuræ sint ejus fallaciæ, signis, ut dictum est, præcurrentibus exsequamur.

CAPUT IV.

De diabolo ligato, et misso in abyssum.

Prædictio impleta ^f.

5. David propheta dicit: Draconem quem finxisti ad illudendum ei (Ps. ciii, 26). Et iterum: Tu contrivisti capita draconum super aquas, tu confregisti caput draconis magni, et dedisti eum in escam populis Æthiopicis (Ps. lxxiii, 13 et 14). Et in libro Job dicitur: Hoc est initium signamenti Domini, quod fecit ut illudatur ab angelis ejus (Job xl, 14). Firmat hæc ^g Evangelista dicens: Rogabant Jesum daemonia ne eos mitteret in abyssum (Luc. viii, 31). Et alibi dixit Jesus discipulis suis: Ecce dedi vobis potestatem calcandi serpentes et scorpiones, et ^h non vobis nocentur (Luc. x, 19). Item Dominus: Nemo, ait, intrat in domum fortis, ut vasa domus ejus diripiat, nisi prius alligaverit fortem (Matth. xii, 29). Super hæc testatur Apocalypsis Joannis: Vidi, ait, angelum descendentem de cælo habentem ⁱ catenam magnam in

manu sua; et apprehendit draconem illum magnum, illum serpentem antiquum, qui vocatur diabolus et Satanas, et alligavit eum mille annis, et misit in abyssum. Et clausit, et signavit super eum, ne ultra seduceret nationes, donec fniantur mille anni: post hæc oportet eum solvi in brevi tempore (Apoc. xx, 1 et seqq.). Hic exposuit quod in eodem libro i dictum est Gog et Magog (Ibid., 7), verba Hebræa (quæ Latine lectum et detectum dicuntur), ut sic accipiamus tectum, quod in abyssum missus sit diabolus clausam signatamque super eum; detectum vero, quia oportet eum solvi et produci in brevi tempore.

6. Mille vero anni, aut a parte totum accipiendi sunt (ut Petrus dicit apostolus (II Epist. iii, 8): Unus dies enim Domino, sicut mille anni, et mille anni, sicut dies unus), aut ab exitu sermonis, quando a Daniele septuaginta hebdomadæ taxatæ sunt futuræ usque ad Christum ducentem (Dan. ix, 24). Nam tunc esse bellum factum, ut Michael et angeli ejus pugnarent cum dracone, et Danieli angelus ostendit dicens, missum se esse ut pugnaret cum principe regni Persarum: Et non est, ait, qui me adjuvet, nisi Michael princeps vester (Dan. x, 13). In quo bello diabolus victus, ^k præcipitatus et vincus est, ^l sicut eidem prophetæ in initio, ita Joanni in fine temporis ostensum est. Ut illi quadringenti nonaginta anni, et isti qui excurrunt ab adventu Salvatoris usque in ^m solutionem ejusdem diaboli, ⁿ concludant mille annos, in quibus ligatus est diabolus, ne ultra seduceret nationes, quas antea possederat in idololatriis. Quanta autem virtute, ut ait beatæ memoriæ Augustinus (De Civit. Dei l. xx, c. 7, n. 2), pollebunt tunc sancti qui luctaturi sunt cum diabolo soluto, cum quo ligato tantis periculis dimicatur? Jam enim, ut Paulus dicit, mysterium iniquitatis operatur (II Thess. ii, 7). Sed quæ sint ejus mysteria, juvante Domino, subter annexis capitulis continebitur.

CAPUT V.

C^o Quomodo per omnes suos diabolus mysteria iniquitatis operatur.

Prædictio impleta.

7. Apocalypsis Joannis dicit: Apprehensa est bestia, cum illo pseudopropheta qui fecerat signa, quibus signis seduxit eos qui acceperunt scriptionem bestię in fronte et in manu sua (Apoc. xix, 20; xiv, 9). Inscriptio in fronte et in manu hæc est, non tantum diaboli facta imitari, quantum et gloriari in ejus malis operibus, ut sub figura Christi, Antichristi facta exerceant. Quos etiam Dominus Jesus in Evangelio testatus est, dicens: Multi venient in nomine meo dicentes: Ego sum Christus, et multos seducunt; nolite ire post eos (Marc. xiii, 6). Et apostolus Joannes: Audistis, ait, quia Antichristus venit: nunc multi Antichristi facti sunt (I Joan. ii, 18). Et qui isti sint ostendit. Ex nobis, inquit, exierunt, sed non erant ex nobis. Si enim fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum (Ibid., 19). Hæreticos omnes ostendit, et maxime Arianos, quos nunc

^a Ms. Remig. subjungit his, *credita tantum*.

^b Ms. Remig. addit hæc, *pollutus et obvolutus*, nec plura loci prophetici.

^c Editi omnes, *tentare*; at errore manifesto, cui attendendo non succurrit ms. Remig.

^d Ms. Remig., *in negotiatione sua*.

^e Ms. Remig., *elatus et cupidus*.

^f Ms. Remig. addit hic, *credita tantum*; omittitque hæc, *et misso in abyssum*.

^g Ms. Remig. addit hic, *Joannes*. At quæ hic citantur, leguntur in Luca, nullibi in Joanne.

^h Ms. Remig., *non vos*.

ⁱ Emendamus ex ms. Remig. Editi, *cathedram*.

^j Ms. Remig., *scriptum est*.

^k Ita legitur in ms. Remig., quæ lectio textui

sacro superius allato conformior nobis visa est, quam quod editi habebant, *victus est et principatus ejus*.

^l Ms. Remig., *sicut prophetæ initio*.

^m Editi antiquiores uno consensu, *solitudinem*. Ms. Remig. et recentiores, *solutionem*. Et quidem melius, cum hoc referatur ad id quod legitur supra ex Apocalypsis cap. xx, 3: *Post hæc oportet eum solvi in brevi tempore*.

ⁿ Ms. Remig., *concluduntur mille anni . . . antea deceperat*.

^o Ms. Remig., *Promissio impleta, qua per omnes suos diabolus mysteria operatur: a nobis credita et visa*.

videmus multos seducere, aut potentia temporali, aut industria a mali ingenii, aut certe abstinencia parcitatis, vel quorumlibet signorum deceptione, dicente Apostolo: *Ipsa enim Satanas transfiguratur se velut angelum lucis. Non ergo magnum, si ministri ejus transfigurantur, sicut ministri justitiae: quorum finis secundum operationem ipsorum* (II Cor. xi, 14 et 15); cum eis dixerit Dominus jactantibus se in mirabilibus: *Non novi vos. Discidite a me, omnes qui operati estis iniquitatem* (Matth. vii, 23; Psal. vi, 9).^b Iniquitas enim est scindere unitatem, tamquam vestem Christi, tamquam retia piscantium apostolorum lacerantes. A quorum consortio alieni inveniuntur omnes haeretici, qui, relicta pace communionis et panis a Dei et apostolorum, in suis non ecclesiis, sed plateis praedicant, et eorum memoriis non communicant, separati a toto catholicum sibi nomen asciscunt; cum in ipsa Jerusalem Jacobus et Stephanus primus martyr, Joannes apud Ephesum, Andreas et caeteri per totam Asiam, Petrus et Paulus apostoli in urbe Roma gentium Ecclesiam (in qua Christi Domini doctrinam erudierunt) pacatam unamque posteris tradentes, sanguine memoriisque suis ex dominica passione sacrarunt. Huic generali Ecclesiae communicans Christianus, est catholicus. Ab hac segregatus haereticus est, et Antichristus; qui cum palam manifestatus fuerit, ampliora signa eum esse facturum, sequentia demonstrabunt.

CAPUT VI.

De signis Antichristi.

Prædictio impleta^f.

8. In libro Job de Antichristo dicitur: *Virtus ejus in lumbis est, et potentia ejus super umbilicum ventris* (Job xl, 11). Et iterum: *Non est, ait, super terram potestas quae comparetur ei qui sic factus est ut nullum timeret. Omne sublime videt, ipse est rex super universos filios superbiam* (Job xli, 24 et 25). Dicit et Paulus apostolus: *Secundum operationem Satanae in omni virtute, signis et prodigiis mendacii, et in omni seductione iniquitatis his qui pereunt* (II Thess. ii, 9 et 10). Et Dominus in Evangelio: *Exsurgent, inquit, pseudochristi et pseudoprophetae, et dabunt signa magna, et prodigia, in quibus seducantur, si dici potest, etiam ipsi electi. Ecce, ait, praedixi vobis* (Matth. xxiv, 24 et 25). Quamquam apostolus Paulus aliquos tacite memoret caeteritatem habentes conscientiam (I Tim. iv, 2), alios aperte, ut Hymenaeum et Philetum, Demam, Hermogenem, et Alexandrum aeternum, quorum errores, doctrinasque varias et multa mala commemorat (II Tim. ii, 17; iv, 9; i, 15; et iv, 14; Act. xx, 29). Nec defuturos post suum abscessum lupos graves, ipsumque qui etiam nunc operatur in filiis diffidentiae, ipse testatur (Ephes. ii, 2).

9. Nostris quoque temporibus, et Aspero vi cos. Carthagini constituto, hoc signum diabolicum mon-

^a Recentiores, mala. Veteres, mali. Ms. Remig., D mali ingenii.

^b Haec verba, *Iniquitas enim est scindere unitatem*, supplemus ex ms. Remig. Aberant ab editis omnibus.

^c In editione Lugdunensi hoc in margine notatum legitur: *Vestem supra posuit pro Ecclesia, ut hic: retia vero hic παραποικίως, pro doctrina evangelica ponit, qua homines veluti piscantur apostoli.*

^d Ms. Remig., dicta apostolorum.

^e Ms. Remig., et catholicus.

^f Ms. Remigianus, Signorum Antichristi, nobis credita et visa.

^g Ex hoc textu, quo designatur factum Aspare vi consule Carthagini constituto accidisse, pronum est credere Aspari sexies consulatum obtigisse, quod tamen Fastis Consularibus repugnare contendit vir doctissimus. Unde merito suspicatur legendum po-

strosomque, quod illic accidit, quis illius patriae civis ignorat? Quaedam juvenula Araba natione, ancillae, Dei habitum gestans,^b cum in balneo lavans simulacrum quoddam Veneris impudice respiceret et se ipsam, eique se consimilans, domicilium se diabolo praebuit. Statim ille leo qui rugiens circuit (I Petr. v, 8), quem querebat, invenit. Meatus igitur gutturis ipsius occupans, nullum cibum, nullumque potum trajiciens per septuaginta ferme dies totidemque noctes, jejunium sibi diabolus exⁱ capto possessoreque vase exhibuit. Hoc monstrum parentes puellae per tot dierum spatia auferri posse sperantes, dum jure malum ulterius tolerare non possent, simul cum filia sese ingesserunt sacerdoti, quae acta erant fideliter intimantes. Hoc tantum puella fatebatur, avem quendam noctis medio apparere, quae sibi ore nescio quid infunderet. Stupor tunc inerat cunctis videre puellam nullis indicibus diuturni jejunii fedatam, nullo pallore seu tæbe, vel debilitate confectam; quin potius robustam succo viscerum, mole membrorum. Cumque incredibilia viderentur quae dicebantur, habito consilio, in monasterio puellarum, in quo reliquae sancti Stephani saepe sunt, sacerdos puellam simul et praeposito commendavit. Illic prima tantum die apparuisse illam avem asseruit, sibi que increpasse quod neque fame neque siti compulsam illum appeteret locum, quo sibi accedere non liceret. Per duas sane hebdomadas nihil cibi vel poculi sumens in monasterio mansit.

10. Accidit autem ut quintus decimus dominicus illucesceret dies. Ascendente nobiscum sacerdote, ut matutinum illic sacrificium solito offerretur, puellam praeposita ad altare perduxit, eo ingressu et habitu quo solent rubore perfusae ex epulis poculisque mulieres advenire. Sed ut se illa prostravit altari, clamore fletus sui cunctis astantibus gemitus lacrymasque^l induxit, quibus tantum malum aufereudum praesens plebs Dominum exorabat. Erat enim jam indecens murmur in populo. Peracto itaque sacrificio, cum eadem inter caeteras brevem particulam corporis Domini tinctam a sacerdote perciperet, semihora mandens tragicem non valuit, nondum illo fugato, de quo dicit Apostolus: *Quae constantia Christi ad Belial* (II Cor. vi, 15)? Et iterum: *Non potestis calicem Domini bibere, et calicem daemoniorum. Non potestis mensae Domini participare, et mensae daemoniorum* (I Cor. x, 20, 21). Manu igitur faciem ejus sustentante sacerdote, ne sanctum projiceret, a quodam diacono suggestum est, ut calicem salutarem gutturi ejus pontifex applicaret. Quod ut factum est, statim ut locum illum quem diabolus obsederat, Salvatoris imperio reliquit, sacramentum quod ore gestabat cum laude Redemptoris transglutisse puella clamavit. Hinc laetitia, hinc voces in gloriam Dei, quod post octoginta et quinque dies, diabolo expulso, puella de potestate fuerit eruta inimici. Oblatio itaque rursus gratiarum actionis pro ea fit, sacrificiique percipiens certam partem, prisco est red-

tus V. C., Viro Clarissimo, aut V. I. cons., Viro Illustri consule, quod in annum cadet 434. Quamquam aegre concedi posse putet tunc temporis fuisse Asparem Carthagini.

^b Ms. Remig., quae cum in balneo lavans, simulacrum quoddam Veneris in puero respiciens... ut domicilium se diabolo praebuit, statim ille, etc.

ⁱ Edit. Lugd., Lovan., Duac. et Colon., ex capta possessoreque vase. Recentiores, ex capto. Ms. Remig., ex appetito possessoreque.

^l Ms. Remig., diuturno jejunio.

^k Supplendam hic credimus vocem, *inclusit*, aut aliquam ejusdem sensus.

^l Ms. Remig., indixit.

^m Hunc numerum designat ms. Remig., qui ex septuaginta et quindecim diebus jejunii puellae illius supra notatis exurgit. Editi omnes, *Octoginta et duos*, nec difficile fuit LXXXII ex LXXV fieri a librariis.

dita usui. Tunc etiam dum hæc aguntur, Spiritu divino actus diaconus ejusdem tituli statuat illam sublatam confregit in pulverem, omnemque insidiantis astutiam superavit divina majestas.

11. Novimus etiam advenisse illuc quemdam sub specie monachi, qui quædam signa curationum se operari fatabatur. Cumque circa cæcos et claudos phantasticos quosdam ageret lusus, eosque oleo, nescio cujus mortui a osse infuso, liniret; ut sibi visus gressusque redditos æstimabant, b discedentes in illis quibus antea tenebantur infirmitatibus permanebant. Sed in his proditum sese cognoscens seductor ille aufugit.

12. In Asia vero sive ipsum, sive alium talia fecisse quidam Christianus religiosus c et nobilis enarravit. In Italia quoque, nobis apud Campaniam constitutis, dum venerabilis et apostolico honore nominandus papa Leo Manichæos subverteret, et contereret Pelagianos, et maxime Julianum: ambiens tum quidam Florus nomine, spiritu seductionis arreptus, virtutem et meritum sibi sancti Sosii martyris assignans, cum haud procul a Neapolitana civitate in subversionem animarum quædam promitteret faceretque illicita, a germano venerabilis Nostriani episcopi, et Herio presbytero, simul cum clericis prædictæ Ecclesiæ detentus et coercitus, d sic a præfate provinciæ e liminibus pulsus est. Multa sane per diversas terras agit ille, qui suæ perditionis socios quaerit. Ideoque pauca ipsius in hoc opere intimanda credidi, ut qui post nos futuri sunt, legendo cognoscant qua cautela, Deo juvante, superare valeant inimicum.

CAPUT VII.

De muliere et bestia a qua portatur.

Prædictio implenda.

13. In Apocalypsi Joannes Apostolus dicit: *Venit unus ex septem angelis sanctis, et locutus est mecum, dicens: Veni, ostendam tibi judicium meretricis magnæ sedentis super aquas multas. Et duxit me in spiritu, et vidi mulierem sedentem super bestiam habentem capita septem et cornua decem, ferentem poculum in manu sua, plenum execrationibus immunditiæ et fornicatione totius terræ (Apoc. xvii, 1, etc.).* Et paulo post: *Vidi mulierem illam ebriam sanctorum sanguine, et sanguine martyrum Christi Jesu (Ibid., 6).* Hæc est f Babylon illa magna per mundum expolianda trophæis; ejusque filia est misera, quæcumque facta ejus et superbiæ imitator. Nec eam uno in loco existimes civitatem, quæ tota est sparsa in orbe. De qua dicit et propheta David: *Filia Babylonis misera, beatus, ait, qui retribuere tibi retributionem tuam, quam retribuisti nobis (Ps. cxxxvi, 8).* Et in Apocalypsi Joannis dicitur: *Reddite ei sicut et ipsa reddidit vobis: in poculo, quæ miscuit vobis, miscete ei duplum. Et in quantum se clarificavit et potestatis habuit, in tantum date ei cruciatu et luctu. Quia dicit: Sedeo regina, et vidua non sum, nec luctus visura sum. Ideoque una hora plagæ ejus advenere, mors, fames et luctus. b Et ipsa igni cremabitur, quoniam fortis est Dominus qui eam judicabit (Apoc. xvii, 6 et seqq.).*

14. Quis autem non intelligat, quam dicat ferentem poculum plenum execrationibus immunditiæ, et f fornicationis totius terræ? Æterna cum l dicitur

a Sic ms. Remig. Editi, ossis liniret.

b Ms. Remig., discendentibus illis.

c Sic ms. Remig. Editi, et nobis.

d Ms. Remig., coercitus digne.

e Ms. Remig., hominibus.

f Editi antiquiores et ms. Remig., *Babylonia*; recentiores, *Babylon*.

g Ms. Remig., potestates... luctum.

h Ms. Remig., *Et ipsam igni cremabunt... qui eam judicavit.*

i Ms. Remig., fornicatione.

j Ms. Remig., diceretur.

A quæ temporalis est, utique nomen et blasphemie: cum mortales, licet reges, k in ea dicantur divi, eisque supplices dicunt, Numini vestro, altaribus vestris, perennitati vestræ, et cætera; quæ vanitas, non veritas l tradit, atque execrabilia sunt. Hæc enim æterno Deo debentur. Sane in sacris sacrilegis, et mollibus tunc sacerdotibus, ad fornicationem idolatriæ omnes gentes invitans, seipsam in subditis contaminavit. De quibus sacer insonat psalmus: *Perdidisti omnes qui fornicantur abs te (Ps. lxxii, 27).* Verumtamen quia sunt in ea cives supernæ patriæ Jerusalem, qui dicunt: *Mihi autem adjungi Deo bonum est (Ibid., 28),* dicitur eis: *Exi de ea, populus meus, ne particeps sis delictorum ejus, et ne perstrigaris plagis ejus (Apoc. xviii, 4).* Exeunt enim hi qui non m fastus ejus, sed humilem viam Christum sequuntur; qui non rapinam, sed misericordiam diligunt, *pacem et sanctificationem custodiunt, sine qua nemo poterit videre Deum (Hebr. xii, 14),* qui gemunt et dolent ob iniquitates quæ fiunt in medio eorum (Ezech. ix, 4), nec sunt jugum ducentes cum infidelibus (II Cor. vi, 14). Quos etiam Dominus in Evangelio, suo exhortatur alloquio, dicens inter cætera: *Beati mites, quia ipsi possidebunt terram; Beati misericordes, quia ipsi misericordiam consequentur. Beati pacifici, quia ipsi filii Dei vocabuntur. Beati lugentes, quia ipsi consolabuntur. Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum (Matth. v, 4 et seq.).* Testatur et Paulus dicens: *Tantum qui modo tenet, teneat, donec de medio fiat; et tunc revelabitur iniquus, quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui, et evacuabit in illuminatione præsentis suæ (II Thess. ii, 7, 8; Isa. xi, 4).*

CAPUT VIII.

De decem regibus, quos Antichristus inveniet.

Promissio n implenda.

15. In Apocalypsi Joannes, Dixit, ait, *michi Angelus: Propter quid admiratus es? Ego dicam tibi sacramentum hujus mulieris, et bestie qua portatur. Bestia quam vidisti, fuit, et non est; sed ascensura est ex abyso et itura in interitum. Illa septem capita ejus, septem montes sunt, supra quos mulier sedit; et reges septem sunt; unde quinque ceciderunt, unus superest, alius nondum venit, et cum venerit, oportet o brevi tempore illum manere. Bestia quæ fuit et non est, et ipsa octavo loco est, cum sit ex septem, et in perditionem ibit. Et decem cornua quæ vidisti, decem reges sunt: hi regnum nondum acceperunt, sed potestatem regni una hora accipient post bestiam (Apoc. xvii, 7, 8, 9 et seq.).* Hoc a Daniele ostensum est, bestia quarta, quæ grandior omnibus bestiis fuit, tot cornua habens (Dan. vii, 7).

16. Sed quod ibi dicit, cornu minus surrexisse, p et tria cornua exclusisse ante se (Ibid., 8), hic septem reges nominat, illis tribus expulsis; ipsum autem octavum Antichristum esse, cum sit ex septem. Ergo, in quantum datur existimatio, aut priores reges memorat, qui truculentiores fuerunt q in religionem Christianam; aut ex decem, tribus extinctis, septem futuros, qui et ipsi sæviant in Ecclesiam. Omnes sane hæreticos Arianos vult intelligi, cum dicit: *Hi adversus Agnum pugnabunt, et Agnus vin-*

k Ms. Remig., in hoc dicuntur.

l Editio Lugd., tradidit, atque. Ms. Remig., tradidit, utique. Cæteri codices, tradit.

m Ms. Remig., fastus eos.

n Ms. Remig., implenda. Editi, impleta.

o Ms. Remig., breve tempus.

p Hæc verba, et tria cornua exclusisse, desumuntur ex ms. Remig.

q Editi. antiq., in religione Christiana, nec emendantur a ms. Remig. Sed recentiores casum accusandi posuere.

et eos (Apoc. xvii, 14). Pugnans enim exsufflando et rebaptizando membra Agni, quæ jam Christus suo sanguine sacraverat. Sed nemo perit, ait Dominus, nisi filius perditionis (Joan. xvii, 12). Octavum igitur a regem, quem dicit Antichristum, quidam Neronem intelligi volunt: ut ipse sit bestia, quæ fuit et non est, et iterum venturus est. Sed sive ipsius formam et speciem corporis sumat, et in ea appareat (sicut e contrario angelus sanctus in Tobie libro (Tob. v, 8), speciem et similitudinem Azariæ, Ananiæ magni suscepit), sive in alterius speciem appareat. Antichristus; ipsius tamen Neronis luxuriam et spurciam sævitiamque morum habiturum, Daniel propheta testatur, quæ in sequenti capitulo demonstranda sunt.

CAPUT IX.

De moribus Antichristi.

Prædictio implenda.

17. Daniel propheta dicit angelum dixisse sibi: Filii quoque prævaricatorum populi tui extollentur, ut impleant visionem (Dan. xi, 14). Et paulo post: Stabit, ait, in loco regis vilissimus et indignus decore regio, et in paucis diebus conteretur, non in furore, nec in prælio. Et faciet juxta voluntatem suam rex, et elevaritur, et magnificabitur adversus omnem Deum, et adversus Deum deorum loquetur magnifica, et dirigit, donec compleatur iracundia: perpetrata est quippe definitio. Et Deum patrum suorum non reputabit, et erit in concupiscentiis feminarum, et Deum quem ignoraverunt patres ejus colet, et Deum Moysi in loco suo statuet (Ibid., 20, etc.) Hic ostenditur quod ex Judæis de tribu Dan, quæ hodieque in Perside est, veniat Antichristus, juxta propheticam benedictionem Jacob patriarchæ dicentis: Dan judicabit populum, sicut alia tribus. Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita, mordens ungulas equi, ut cadat ascensor ejus retro (Genes. xlix, 16 et 17). Statimque verum Christum Dominum venturum ostendit, dicens: Salutare tuum exspectabo, Domine (Ibid., 18). Hoc etiam in Evangelio quod supra posuimus, testatus est Dominus Judæis dicens: Veni ego in nomine Patris mei, et non credidistis mihi; alius^b venit in nomine suo, et ipsi credetis (Joan. v, 43). Quos prævaricatores legis Paulus redarguens, ostendit Antichristo crediuros. Pro eo quod dilectionem veritatis non receperunt ut salvi fierent, ideo mittet illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio, et judicentur omnes qui non^c crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati (II Thess. ii, 10 et 11). Notandum sane, post bestiam hæc omnia esse ventura: id est, sublato regno in quo mulier^d sedet ebria sanctorum sanguine, quæ nos credentes, posteris videnda relinquimus.

CAPUT X.

De persecutionibus Antichristi.

Prædictio implenda.

18. In visione Danielis angelus de Antichristo: Cor ejus, ait, adversus testamentum sanctum. Item ibi: Brachia ex eo exsurgent, et polluent sanctuarium fortitudinis, et auferent iuge sacrificium, et dabunt abominationem in desolatione, et impii in testamentum simulabunt fraudulenter. Et hic Arianos signat præcursores Antichristi. Populus autem, ait, sciens Deum suam obtinebit, et docti in populo plurimi. Et erunt in gladio, et in flamma, et in captivitate, et in rapina

^a Ms. Remig., regem. Lugdun. et Colon., regnum. Lovan. et Duac., regum.

^b Ms. Remig., venit... et ipsi creditis.

^c Ms. Remig., credunt.

^d Ms. Remig., sedit.

^e Ms. Remig., Ad persecutionem.

^f Ms. Remig., et docebunt plurimos.

^g Ms. Remig., qui est ab origine.

A diebus. Cumque corruerint, sublevaruntur auxilio mō dico, et applicabuntur eis plurimi fraudulenter. Et de eruditibus ruent, ut consententur et eligantur et dealbentur sancti usque ad tempus præfixum (Dan. xi, 30, 31 seqq.). Item ibi In tempore illo, dictum est, consurget Michael princeps magnus, qui stat pro filiis populi tui: et venit tempus quale non fuit ab initio ex quo gentes esse cœperunt, usque ad tempus illud. Et in tempore illo salvabitur populus tuus omnis qui inventus fuerit scriptus in libro vitæ (Dan. xii, 1, etc.). Firmat hæc Dominus in Evangelio: Cum videritis, ait, vastationem desolationis, quæ dicta est in Daniele propheta, qui legit intelligat (Math. xxiv, 15; Dan. ix, 27). Et iterum: In diebus autem illis erit tribulatio et angustia, qualis non fuit ab initio. Et nisi breviasset Deus dies illos, non remansisset omnis caro: sed propter electos breviabuntur dies illi (Math. xxiv, 21, 22). Testatur et Joannes in Apocalypsi. Data est, ait, potestas bestię loquendi magna, et aperuit os suum in blasphemia adversus Deum, blasphemare nomen ejus et tabernaculum ejus. Et data est ei potestas faciendū bellum cum sanctis, et vincere, et occidere eos. Et data est ei potestas in omni tribu, et lingua et gente, et adorabunt eam omnes, qui non sunt scripti in libro vitæ Agni^g qui occisus est ab origine sæculi (Apoc. xiii, 5, etc.). Hic etiam martyria Christi Domini resurgunt, ut sicut primus ejus adventus in illa infantium, ita secundus electorum supplet^h numerum.

CAPUT XI.

De superbia Antichristi.

Prædictio implenda.

19. Ezechiel propheta: Elevatum est, ait, cor tuum, et dixisti, Deus ego sum, et in cathedra Dei sedeo in corde maris: cum sis homo et non Deus. Et dedisti cor tuum quæsi cor Dei (Ezech. xxviii, 2). Dicit et Paulus apostolus: Cum venerit refuga primum, et revelatus fuerit homo peccati filius perditionis, qui superextollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita ut in templo Dei sedeat, ostentans se tamquam sit Deus (II Thess. ii, 3 et 4). Et Dominus in Evangelio: Cum vobis dixerint, Ecce hic est Christus, ecce illic, nolite credere (Marc. xiii, 21). Et in Apocalypsi Joannis: Vidi, ait, bestiam ascendentem de terra, et habebat cornua duo Agni similia, et loquebatur sicut draco (Apoc. xiii, 11). Et paulo post: Et fecit signa magna, ita ut ignem faceret de cælo descendere in terram sub oculis hominum, et seduxit eos, qui habitant terram, propter signa quæ data sunt ei facere (Ibid. 13 et 14). Hic metuunt curiosi, et maxime Judæi. Qui Judæi signa petunt, ut Apostolus dicit, et Græci sapientiam quærunt (I Cor. i, 22). Unde quidam conjiciunt in templo Salomonis Antichristum esse sessurum, vel se efferre signis quibus Christus esse credatur. Nam et præcones mendacii sui habiturum ostensum est, cum dictum sit duo cornua habiturum Agni similia. Dicit etiam Joannes in Apocalypsi: Vidi, inquit, ex ore draconis et ex ore bestię, et ex ore pseudoprophetae spiritus tres immundos exeuntes velut ranas; sunt enim spiritus demoniorum, facientes signa. Exibunt ad reges totius orbis terræ congregare illos in pugnam, ad diem illum magnum Omnipotentis (Apoc. xvi, 13 et 14). Quod enim in Daniele dictum est: Examina ex eo exsurgent (Dan. xi, 34), hic aperte dictum est, exire velut præcones ejus spiritus tres immundos, tamquam in tres partes

^h Editi, numerus. Ms. Remig. melius, numerum.

ⁱ Editi, promissio. Ms. Remig., Prædictio.

^j Ms. Remigianus, nolite credere. Editi, nolite ire post eos.

^k Sic editi cum ms. Remig. At vero in textu Græco LXX, quem sequitur auctor noster, legitur semina, σπέρματα: quæ vox facile ab amanuensi minus cauto mutari potuit in aliam vocem, examina

orbis, id est, Asiae, Europae et Africae; qui et signis A
persuadeant Antichristum ipsum esse Christum.
Sed eum non esse, sequentia demonstrabunt.

CAPUT XII.

De Antichristo convincendo, quod Christum non sit.

Prædictio implenda.

20. Antichristus in quo superbia sit venturus, superius dicta declarant. Non ergo erit humilis ejus adventus, sicut de Christo omnis resonat prophetia, Isaiâ dicente: *In humilitate iudicium ejus sublatum est, generationem autem ejus quis enarrabit? quia tolletur a terra vita ejus (Isa. LIII, 8)*. Non ducetur sicut ovis ad victimam (Ibid. 7), id est, ad passionem, ut Christum ductum Evangelia testantur et prophetiae. Non dabit percipienti se maxillam; nec sputa et colaphos accipiens tacebit (Thren. III, 30): quæ in Christo facta ita credimus, ut ea omnis prædicat prophetia. Non ponet dorsum suum ad flagella, nec satiabitur opprobrii (Ibidem): quod Christum implese, omne Evangelium prædicat et prophetia. Non dividitur vestimenta ejus, et in tunicam sortem nemo missurus est: quod in Christi veste factum Evangelia testantur et prophetiae (Joan. XIX, 23; Ps. XXI, 19). Non crucifigetur, nec fel^o et acetum accipiet: quod Christum percepisse et Evangelia dicunt et prophetiae (Matth. XXVII, 34; Ps. LXXVIII, 22). Non suscipiet latus ejus lanceam, et vulnera clavorum in eo non erunt: quæ in Christo etiam post resurrectionem fuisse, et Evangelia testantur et prophetiae (Joan. XIX, 34; Ps. XXXIII, 21). Sanguine suo non redimet mundum: quod in Christo omnis prædicat prophetia. Non morietur, et tertia die resurget: quod Christum fecisse et Evangelia testantur; apostolicæ quoque litteræ et prophetiae (Matth. XXVII, 50, et XXVIII, 6; I Cor. XV, 3 et 4; Ose. VI, 3). Non ascendet in caelum, nec Spiritum sanctum in linguis igneis super discipulos effundet: quod Christum implese, omne Evangelium sonat et prophetia. Super hæc mundus ipse jam testis est totus.

21. Quare, his examinatis atque perspectis, d
intelligant qui post nos futuri sunt, Antichristum non esse Christum. Cujus finem Apocalypsis ipsa demonstrat. *Venit, ait, angelus et apprehendit draconem, et bestiam, et pseudoprophetas. Isti vivi simul missi sunt in stagnum ardens igne et sulphure, et cruciabitur illic in sæcula sæculorum (Apoc. XX, 2 et 10)*. Hic finis erit diaboli, et angelorum ejus, et eorum hominum qui sub nota et signo, e ad ejus societatem transierunt. Sicut etiam Daniel et Ezechiel prophetæ de ejus fine testantur. In his autem quæ dicta sunt, bene facient qui tunc fuerint intendere prophetiae, sicut *lucernæ in obscuro loco, donec ipse dies qui venturus est, clarescat in cordibus credentium (II Petr. I, 19)*. Alia vero signa ultima, quæ futura sunt, sequentia demonstrabunt.

CAPUT XIII.

De missione Eliæ et Enoch.

Promissio implenda.

22. In Malachia propheta: *Ecce, ait, dicit Dominus: mittam vobis Eliam Thebitem, prius quam veniat dies Domini magnus et manifestus, qui restituet cor patris ad filium, et cor hominis ad proximum suum,*

^a Ms. Remig., *nativitatem. . . quis enarravit? quia tollitur, etc.*

^b Ms. Remig., *et Evangelium testatur.*

^c Ms. Remig., *vel acetum.*

^d Editi, *intelligunt*. Ms. Remig., *intelligent.*

^e Ms. Remig., *ejus societatis.*

^f Ms. Remig., *In missione.*

^g Ms. Remig., *evidenter.*

^h Editi, *habebunt*; et postea ms. Remig., *claudere.*

ⁱ Ms. Remig., *nam vesperum.*

ne veniens percussit terram funditus (Mal. IV, 5 et 6). Sic enim isti prophetæ convertent corda patrum ad filios, ut ostendant quæ patriarchæ vel prophetæ dixerunt de Christo in humilitate venturo, convincentes Antichristum non esse Christum. Hoc evidenter Apocalypsis Joannis ostendit. *Dabo, ait Dominus, duobus martyribus meis, et prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta, amicti saccis. Hi sunt duæ oliveæ et duo candelabra consistentia in conspectu Domini terræ (Apoc. XI, 3 et 4)*. Et paulo post: *Hi habent potestatem claudendi caelum, ne imbrem pluat per dies prophetiae eorum. Et potestatem habent omnium aquarum convertendi eas in sanguinem, percussere terram in omni plaga, quotiescumque voluerint (Ibid. 6)*. Ecce et hic tripartita etiam testium divisio. Contra Pharaonem duo testes Dei missi sunt, Moyses et Aaron; et duo magi Pharaonis, Jamnes et Mambres resistentes Moysi (Exod. VII, 11; II Tim. III, 8), qui simul cum suo rege perierunt; et contra Neronem duo, Petrus et Paulus apostoli; at e contrario, Simon Magus, qui et se perdidit, et Neronem decepit; et contra Antichristum duo, Enoch et Elias prophetæ, adversus quos tres pseudoprophetæ Antichristi consurgent (Apocal. XVI, 13). Ideo hic plus unus, quia supra unus minus: ut senarius numerus ex utrisque partibus suppleatur, propter sex dies creaturæ in principio dispositos, et sex angelos canentes tubis, totidemque plagas mundo inferentes (Apoc. VIII, 6, et V, 1 et seqq.); ut septimus finem laborum, requiemque sanctorum significet, tamquam septimus dies, qui mane tantum, ¹ et vesperum non habebit. Quam requiem sabbati omni præcepto divinitas ipsa servandam commendat, ut vacantes ab omni opere malo mane astemus (Psal. V, 5): ut contemplemur eum qui coronat in miseratione et misericordia omnes (Ps. CII, 4), juste judicans, et inique neminem damnans. Sed de his Tyconius multa conscripsit. Consummationem vero perfectionemque temporum trium annorum et sex mensium, qui dicti sunt dies mille ducenti sexaginta, et menses faciunt quadraginta et duos, non tantum Apocalypsis Joannis (Apoc. XII, 6), quantum et Daniel propheta commendat (Dan. XII, 11, XI, 2): quibus civitatem sanctam calcari ¹ ut existimatur ab hæreticis, et maxime Arianis, qui tunc plurimum poterant: Gog et Magog (Ezech. XXXIX, 1 et 6), ut quidam dixerunt, Gothos et Mauros, Getas et Massagetas, ² per quorum sævitiam ipse jam diabolus Ecclesiam vastat, et tunc amplius ¹ persequentur. Cessare etiam facient jure sacrificium, propter quod admonet Dominus, dicens: *Venio cito. Beatus qui vigilat, et servat vestimenta sua, ne nudus ambulet (Apoc. XVI, 15)*. Quæ autem sint vestimenta servanda, sequens capitulum demonstrabit.

CAPUT XIV.

De veste servanda Christianis.

Prædictio implenda.

D 23. Paulus apostolus dicit: *Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis (Gal. III, 27)*. Et Dominus in Evangelio: *Qui semel, ait, lotus est, non opus habet lavare nisi pedes tantum, quia est mundus totus (Joan. XIII, 10)*. Omnis itaque ab hæreticis rebaptizatus, aut voluntarie vestem suam Christum amisit, aut in persecutione deficiens indumentum

¹ Sic Lugdun. et Lovan., qui tamen habent, poterunt, non poterant. Ms. Remig., *ut æstimatur. . . poterunt*. Colon. et recentiores, *ut existimatum. . . qui plurimum poterant*. Intelligendum videtur, quo tempore de his Tyconius scribebat.

² Videri potest hæc de re S. Augustinus, libro XX de Civitate Dei cap. 11.

¹ Ms. Remig., *persequitur*; forte, *persequetur*.

² Ms. Remig., *Promissio implenda in veste servanda.*

quod habuit, ^a perdit. Dum igitur tempus est, recurrat expoliatus et nudus pœnitendo ad pium Patrem, qui redeuntis perditio filio, et primam stolam reddi jubet, simul et annulum dignitatis (*Luc. xv. 22*). Qui adhuc ^b tortuosis hæreticorum disputationibus, velut siliquis porcorum pasci desiderat (*Ibid. 15*), panis recordetur et patris, fugiat latrones expoliatores suos, ^c pudeat Dei filium Anticristi factum esse mancipium. Sponte vel compunctus redeat, ut vestiatur, ne nudus exhibitus judicetur. ^d Hæc illi cum perditis filiis acturi sunt Dei testes. In his Elias et Enoch suum martyrium consummabunt (*Apoc. xi. 5 et 10*), sicut capituli sequentis narrat auctoritas.

CAPUT XV.

De passione Eliæ et Enoch.

Prædictio implenda.

24. In Apocalypsi Joannis dicitur: *Cum finierint martyrium suum, bestia quæ ^f ascendet de abyso, faciet cum his bellum, et vincet eos, et occidet eos, et corpora eorum jacebunt in platea civitatis illius magnæ quæ vocatur spiritualiter Sodoma, et Ægyptus, ubi et Dominus eorum crucifixus est (*Apoc. xi. 7 et 8*). Hæc platea conscientia est omnium impiorum, in mundo plaudentium in mortis sanctorum, quod acerrimis quasi caruerint inimicis. Propter quod corpora eorum non sinent poni ^g in sepulcris, quia hi videlicet duo prophetæ cruciaverunt eos qui habitant terras (*Ibid. 9 et 10*), quibus occisis, Cum dixerint, Pax et securitas, tunc illis adveniet repentinus interitus, sicut dolor partus ^h habenti in utero, et non effugient. Quia dies Domini (ut Paulus dicit apostolus) sicut fur ita in nocte veniet (*I Thess. v. 2, 3, 4*).*

CAPUT XVI.

*De resurrectione Eliæ et Enoch.*ⁱ Promissio implenda.

25. Apocalypsis Joannis dicit: *Post tres et dimidium diem spiritus vitæ a Deo intravit in illos, et steterunt super pedes suos (*Apoc. xi. 11*). De his arbitrator apostolum dixisse Paulum: *Et mortui in Christo resurgent primi (*I Thess. iv. 15*). Tres igitur et dimidius dies, tribus annis et sex mensibus respondent, quibus potestas erit Antichristo: eisque suppletis, coram oculis inimicorum Elias et Enoch ascendentes in cælum, ibunt in occursum Christo vero Regi et Judici venienti (*Apoc. xi. 12*); qui Antichristum omnesque ejus interficiet spiritu oris sui (*I Thess. ii. 8*), ut regnet in domo Jacob ipse, de quo dictum est: *Regni ejus non erit finis (*Luc. i. 32 et 33; Mich. iv. 7*).***

CAPUT XVII.

¹ De adventu claritatis Filii Dei et hominis.

Promissio implenda.

26. David propheta dicit: *Deus manifestus veniet, Deus noster, et non silebit. Ignis ante eum ardebit, et in circuitu ejus tempestas valida (*Ps. xlix. 3*). Dicit et propheta Malachias: *Væ desiderantibus diem Domini, et ut quid vobis illam (*Amos v. 18*)? Item: *Ipse subito veniet in templum suum Dominus, quem vos ignoratis, et Angelus testamenti, quem vos vultis. Ecce ve-***

*niat, dicit Dominus. Et quis sustinebit introitum ejus, aut quis ^k resistet in aspectu ejus, quia ipse introibit sicut ignis conflatorii (*Malac. iii. 1, etc.*)? Dicit et Isaias: *Ecce dies Domini sicut ignis veniet, et sicut procella currus ejus, reddere in ira vindictam, et retributionem in flamma ignis (*Isa. lxxvi. 15*). Dicit et Dominus in Evangelio: *Sicut enim fulgur exiens ab Oriente pergit in Occidentem, sic erit et adventus Filii hominis (*Matth. xxiv. 27*). Et iterum: *Sol tenebrabitur, et luna non dabit lumen suum, et stellæ de cælo erunt decedentes, et virtutes cælorum movebuntur: et tunc videbunt Filium hominis venientem in nubibus cum virtute magna et gloria (*Ibid. 29 et 30*).****

27. Testatur et Apocalypsis Joannis dicens: *Sol factus est niger ut saccus cilicinus, et luna sanguinea facta est, et stellæ ceciderunt, eo modo quo ficus vento magno agitata amittit acerbos fructus suos. Et cælum recessit, ut liber cum evoluitur; et omnis mons et insulæ ^l de locis suis motæ sunt, et reges terræ maximeque tribunt, et divites, et nobiles, et servi absconderunt se in speluncis et petris montium, dicentes montibus et petris: *Cadite super nos, et abscondite nos a conspectu Patris sedentis super thronum, et ab ira Agni, quoniam venit dies magnus iræ illorum. Et quis poterit stare (*Apoc. vi. 12, etc.*)? Dicit et Paulus apostolus: *Ipse Dominus in jussu, in voce archangeli et in tuba Dei descendet de cælo (*I Thess. iv. 15*). Fatetur et Sibylla inter cætera dicens (*Apud August. lib. xviii de Civit. c. 22*):***

Eripitur solis jubar, et chorus interit astris:
Volvetur cælum: ^m lunaris splendor obibit.
Sed tuba tum sonitum tristem ⁿ demittet ab alto
Orbe, gemens facinus miserum variosque labores.
Tartareunque chaos monstrabit terra dehiscens.

28. Multa per singula capita etiam necessaria testimonia prætermisi, suscepti operis modum cogitans. Quare adventus Filii Dei, sicut bonis lætitiæ infert, ita malis exitium. Nunc enim cum vivimus, et tempus est corrigendi, actus virosque mutemus. Sequitur autem resurrectio mortuorum.

CAPUT XVIII.

• De resurrectione carnis.

Promissio implenda.

29. Ezechiel propheta: *Dixit mihi Dominus: Fili hominis, prophetiza super ossa hæc, et dic: Hæc dicit Dominus: Ecce ejiciam vos de monumentis vestris, et inducam super vos nervos, et imponam carnes, et extendam cutem. Et dabo spiritum meum in vos, et vivetis, et scietis quia ego sum Dominus (*Ezech. xxxvii. 4 et seqq.*). Et Isaias: *Exsurgent mortui, et excitabuntur qui in monumentis sunt (*Isa. xxvi. 19*). Et ipse in Evangelio: *Veniet, inquit, hora quando omnes qui in monumentis sunt, audient vocem Filii Dei, et procedent qui bona egerunt, in resurrectionem vitæ, qui mala egerunt, in resurrectionem judicii (*Joan. v. 25*). Testatur et Paulus hæc in ictu oculi fieri, in novissima tuba: *¶ Canit enim, ait, tuba et mortui resurgunt incorrupti, et nos immutabimur (*I Cor. xv. 52*). Et Apocalypsis, Exhibuit, ait, mare quos penes se habebat mortuos, similiter et mors, et infernus (*Apoc. xx. 13*). Hic illa absolvenda sese ingerit questio, quæ insipientium****

^a Editi, perdidit. Ms. Remig., perdit.

^b Ms. Remig., tortoriosus, quod nomen si Latine dicatur, a torquendo ductum credetur.

^c Ms. Remig. addit hic: *Pudeat Christum (forte, Christianum) nudatum.*

^d Ms. Remig., Hæc illis.

^e Ms. Remig., In passione.

^f Ms. Remig., ascendit.

^g Ms. Remig., in sepulcris. Editi, in sepulcro.

^h Editi, habentis.

ⁱ Ms. Remig., Promissio, in eorum resurrectione Eliæ et Enoch.

^j Ms. Remig., In adventu, etc.

^k Ms. Remig., resistit.

^l Ms. Remig., de loco suo.

^m Editiones nostræ, luminaris, contra leges veruum. Correximus ex Augustini lib. xviii de Civit. Dei, cap. 25.

ⁿ Editi Prosperiani, dimittit; et infra, monstravit. Emendamus ex libro Augustini mox citato.

^o Ms. Remig., Resurrectionis.

^p Ms. Remig., induam.

^q Ms. Remig., Canet . . . et mortui resurgant.

gen: illumque ore profertur. Quomodo resurgant ii quorum cadauera belluæ bestiæque comederint, ipsæque ab aliis bestiis, avibus, canibusque consumptæ sint. Ignorantes omnia quæ ex terra creata sunt, ^a in eandem materiam resoluta recidere; ac facile esse potentæ Creatoris, ex ea rursus reparare quæ fuerant, qui potuit inter cætera primum ex illa hominem formare qui non erat. ^b Si quem vero movet, quod scriptum est in primo psalmo quod non resurgunt impii in iudicia (Psal. 1, 5), intelligat non eos ad iudicium, sed ad pœnam resurgere, juxta illam Domini sententiam: *Qui non credit, ait, jam judicatus est* (Joan. III, 18). Fatetur et Sibylla (*Ubi supra*):

Sic ^c animæ cum carne aderunt, quas judicat ipsæ.

Resurgentibus cunctis, iudicium sequitur.

CAPUT XIX.

^d De iudicio Christi Domini.

Promissio implenda.

30. David propheta dicit: *Annuntiabunt cæli justitiam, quoniam Deus iudex est* (Ps. XLIX, 6). Item: *Advocavit cælum sursum, et terram; ut discerneret populum suum* (Ibid., 4). Item: *Ipse iudicabit orbem terræ in æquitate* (Psal. xcv, 13). Firmat hæc Dominus in Evangelio: *Cum venerit, ait, Filius hominis in claritate sua, congregabuntur ante eum omnes gentes, et separabit eos ab invicem, sicut separat pastor oves ab hædis. Oves ponet a dextris, hædos autem a sinistris. Tunc dicit his qui a dextris sunt: Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi. Esurivi enim et dedistis mihi manducare* (Math. xxv, 31, etc.), et cætera quæ pertinent ad opera misericordiæ, in quibus est sacrificium magnum purgans omne peccatum, ipso dicente Domino: *Misericordiam volo ^e magis quam sacrificium* (Math. ix, 13). Sinistris autem dicturus est: *Ite in ignem æternum quem præparavi Pater meus diabolo et angelis ejus. Esurivi enim, ait, et non dedistis mihi manducare* (Math. xxv, 41 et 42); et cætera similiter quæ ad crudelitatis exitia pertinent, quæ mergunt hominem in interitum et perditionem (1 Tim. vi, 9), dum avari non pascunt Christum esurientem in paupere, qui dicit: *Quandiu uni ex minimis meis non fecistis, neque mihi fecistis* (Math. xxv, 45). Sequiturque inter partes lata sententia iudicantis. *Ibunt, dictum est, impii in combustionem æternam* (Ibid., 46).

31. Testatur et in hæc Paulus apostolus. *Omnes, ait, astabimus ante tribunal Christi, ut referat unusquisque secundum ea quæ per corpus gessit, sive bonum, sive malum* (II Cor. v, 10). Et Apocalypsis Joannis dicit: *Vidi mortuos tam magnos quam minimos, stantes in conspectu throni Dei. Dehinc aperti sunt libri, et alius liber apertus est, qui est vitæ uniuscujusque hominum: et iudicati sunt mortui ex ipsis scripturis librorum, secundum facta sua* (Apoc. xx, 12 et 13). Libri aperti,

^a Ms. Remig., in eadem materia resoluta recedere. D

^b Ms. Remig., Ex quo quem movet. Hæc vero quæ sequuntur, quod scriptum est in primo psalmo, ex eodem ms. codice suppletur. In editis hoc solum legebatur: *Si quem vero movet quod impii in iudicio non resurgunt, intelligat, etc.*

^c Ms. Remig., animæ a carne. Apud Augustinum postea, quas iudicet ipse.

^d Ms. Remig., In iudicio.

^e Ms. Remig., plusquam.

^f Editi, De quo.

^g Ms. Remig., Vermes eorum non morientur, et ignis eorum non exstinguitur.

^h Ms. Remig., et erunt ad visionem universæ carni.

ⁱ Hunc locum restituumus ex libro Augustini sæpe citato. In editis nostris legebatur: *Fatetur et Sibylla, occultos actus tunc detegens. Quis loquetur secreta?*

Aique Deus reseravit pectora luci;

A conscientiæ singulorum. Alius liber qui omnium continet actus, justitia Dei est cuncta producens in lucem; ^f de qua dicit Paulus: *Donec veniat Dominus, et illuminet abscondita tenebrarum, et manifestabit cogitationes cordis, et tunc laus erit unicuique a Deo* (1 Cor. iv, 5). Concludit Joannis Apocalypsis: *Mors et infernus missi sunt in stagnum ignis, et qui non sunt inventi in libro vitæ, missi sunt in stagnum ignis* (Apoc. xx, 14 et 15), in quo cruciabuntur in sæcula sæculorum (Ibid., 10). Sic dicit et Isaias ^g: *Vermis eorum non morietur, et ignis eorum non exstinguetur et erunt ^h usque ad satiætatem visionis universæ carni* (Isa. LXVI, 24). ⁱ Fatetur et Sibylla (*Ubi supra*):

Occultos actus retegens tunc quisque loquetur.

Secreta, atque Deus reserabit pectora luci.

Tunc erit et luctus, stridebunt dentibus omnes.

Et paulo post:

Et coram hic Domino reges sistentur ad unum.

Recidet e cælis ignisque et sulphuris annis.

B Post hæc sequitur, per ignem purificatorio, quosdam fideles homines ipsaque elementa purgari.

CAPUT XX.

De igne purificatorio [Ms. Rem. purgatorio].

Promissio implenda.

32. David propheta: *Omnia sicut vestimenta telescent; et sicut oportorium mutabis ea, et mutabuntur, tu autem ipse idem es* (Ps. ci, 27 et 28). Item ipse: ^k *Igne nos examinasti, sicut examinatur argentum* (Ps. Lxv, 10). Et iterum: *Transivimus per ignem et aquam, et induxisti nos in refrigerium* (Ibid., 12). Et Malachias propheta: *Ipse ^l introit, ait, sicut ignis conflatorii, et sedebit conflans, et purgans sicut argentum et aurum, ^m et purgavit filios Levi* (Malach. III, 2 et seq.). Et in Evangelio Mathæus hæc de Domino confirmat dicens: *Hic est qui baptizat in Spiritu sancto et igni, ferens ventilabrum in manu sua, et purgabit aream suam. Frumenta recondet ⁿ in horreo, paleas comburet igni inextinguibili* (Math. III, 11 et 12). Et iterum ipse Dominus dicit: *Prius quam cælum et terra transeat, tota unum, ut unus apex non cadet ex lege, ^o qui non impleatur* (Math. v, 18). Et Petrus Apostolus: *Qui autem nunc sunt cæli, eodem verbo repositi sunt, igni reservandi in diem iudicii* (II Petr. III, 7). Et paulo post: *Properantes, ait, ad præsentiam Domini, per quam cæli ardentes solvantur, et elementa ignis ardore decoquentur* (Ibid., 12). Dicit et Paulus: *Quia et ipsa creatura liberabitur a serviitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei* (Rom. VIII, 21). Fatetur et Sibylla dicens (*Ubi supra*):

Omnia cessabunt, tellos confracta peribit.

Sic pariter fontes torrentur, fluminaque igni.

His igitur peractis, cum respicientes impii justos dixerint: *Hi sunt quos habuimus aliquando ^p in derisum et in similitudinem impropertii. Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam, et finem illorum*

Tunc erit et luctus, stridebunt dentibus omnes.

Et paulo post

Et coram hoc Domino reges sistentur ad unum.

Decidet e cælo ignis et sulphuris annis.

Ubi auctori libri hujus tribuebatur quod Sibylla fuerat ab eo citatum, et leges metri infringebatur.

^j Ms. Remig., sicut vestimenta . . . et sicut oportorium.

^k Ms. Remig., Ignisti nos, sicut igitur argentum.

^l Recentiores editiones, introibit.

^m Editi, purgabit. Ms. Remig., purgavit.

ⁿ Ms. Remig., in horrea.

^o Ms. Remig., donec omnia impleantur.

^p Ms. Remig., interitus in libertate.

^q Ms. Remig., in risu et in similitudine.

sine honore: quomodo computati sunt inter filios Dei, A nulla lux, nullusque dies erit, ac vox illa terribilis et inter sanctos sors illorum est (Sap. v, 3 seqq.)? infructuosam tunc agentis pœnitentiam, cum scriptum sit: In inferno autem quis confitebitur tibi (Psal. vi, 6)? redactisque malis in tenebris exterioribus, in quibus et metuenda sonuerit: Auferatur impius, et non videat claritatem Domini sanctorum (Isa. xxvi, 10); tunc a sequetur eminens illustrisque gloria, quæ aliis est intimanda capitulis.

* Ms. Remig., sequitur . . . quæ aliis est intimanda capitulis. Editi, alio est intimanda capitulo.

PARS QUINTA.

DE GLORIA REGNOQUE SANCTORUM.

CAPUT PRIMUM.

De cælo novo et de terra nova.

* Promissio implenda, credendaque.

1. Apocalypsis Joannis dicit: *Vidi cælum novum et terram novam (Apoc. xxi, 1). Testatur et Petrus: Novos vero cælos et novam terram, secundum ipsius promissa, expectamus, in quibus justitia inhabitat (II Petr. iii, 13). Et David dicit: Credo videre bona Domini in terra viventium (Ps. xxvi, 13). Hæc impii non videbunt.*

CAPUT II.

De commutatione sanctorum.

Promissio implenda, atque primo credenda.

2. Paulus dicit apostolus: *Donec occurramus omnes in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi (Ephes. iv, 13). In quam sancti, omnis ætas, et uterque sexus, cum hac gloria ad tricennale juvenutem (in qua Christus Dominus passus) transeant cum ipso Rege suo, quem impii non videbunt.*

CAPUT III.

De nova Jerusalem.

Promissio implenda, et credenda prius.

3. Apocalypsis dicit: *Jerusalem novam vidi a Deo descendentem, aptam et exornatam, b ut sponsa marito (Apoc. xxi, 2). Dicit et Paulus: Quæ sursum est Jerusalem, libera est, quæ est mater nostra (Gal. iv, 26). In hac civitate non erit nox, nec lumen lucernæ opus erit, non luctus, neque mors, neque clamor, sed nec dolor c ullus, quia priora abierunt (Apoc. xxii, 5; xxi, 2.). Et hujus patriæ gloriam impii non videbunt.*

CAPUT IV.

De eo quod sancti fulgebunt ut sol.

Promissio implenda et credenda.

4. Dominus in Evangelio: *Tunc, ait, justi fulgebunt sicut sol in conspectu Patris sui (Matth. xiii, 43); quoniam erunt æquales angelis Domini (Luc. xx, 36). Et hanc gloriam impii non videbunt.*

CAPUT V.

De sanctorum, sicut stellarum in gloria differentia.

Promissio implenda, et credenda.

5. Paulus apostolus dicit: *Stella a stella differt in gloria, sic et resurrectio mortuorum (I Cor. xv, 41 et 42). Quomodo alii pro d confessione martyrii, alii pro integritate virginali, alii pro continentia viduali, alii pro pudicitia conjugali, diversis honoribus sine invidia fulgeant, impii non videbunt.*

CAPUT VI.

De virginitate sanctorum.

Promissio implenda, et credenda.

6. Apocalypsis Joannis dicit: *Hi sunt qui cum*

mulieribus se non coinquinaverunt, virgines enim permanserunt. Hi sunt qui sequuntur Agnum quocumque ierit (Apoc. xiv, 4). Quo sequantur virgines, quo eum sequi nequeant non virgines, impii non videbunt.

CAPUT VII.

De inexplicabili dono sanctorum.

Promissio implenda et credenda.

7. Paulus dicit apostolus: *Quod oculus non vidit, et auris non audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se (I Cor. ii, 9). Sancti cum hæc acceperint, impii non videbunt.*

CAPUT VIII.

De facie ad faciem videndo Deum.

Promissio implenda.

8. Paulus dicit apostolus: *Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem (I Cor. xiii, 12). Quemadmodum sancti videant Deum Trinitatem, Patrem in Filio, Filium in Patre, Spiritum sanctum et in Patre et in Filio, impii non videbunt.*

CAPUT IX.

De revelata facie sanctorum.

Promissio implenda.

9. Paulus dicit apostolus: *Nos, ait, revelata facie gloriam Domini speculantes, in eandem imaginem transformamur a gloria in gloriam tanquam a Domini spiritu (II Cor. iii, 18). Et hæc impii non videbunt.*

CAPUT X.

De eo quod tradat Filius regnum Deo et Patri.

Promissio implenda.

10. Quomodo a tradat Filius regnum Deo et Patri, sicut Paulus dicit apostolus (I Cor. xv, 24), impii non videbunt.

CAPUT XI.

De jugi cantico Alleluia.

Promissio implenda.

11. Quomodo jugi cantico, ut Apocalypsis dicit, sancti cantent Alleluia sine defectu, sine fine (Apoc. xix, 1, 3, 4, 6); impii nec audient, nec videbunt.

CAPUT XII.

De innovatione omnium.

Promissio implenda.

12. Quomodo innoventur omnia, ut Isaias propheta et Apocalypsis dicunt, permaneatque in æternum (Isa. xlvi, 19; Apoc. xxi, 5); et quomodo ex ligno vitæ sive corruptione cibum sancti capiant, et de fonte Christo (Apoc. xxii, 14), non necessitate, sed potestate bibant, impii non videbunt.

c Editi omnes, dolus.

d Sic ms. Remig. At vero editi, pro consensione.

e Editi, tradidit. Ms. Remig., tradat.

* Omnes tituli 13 capitum sequentium in ms. Remigiano, his duabus vocibus continentur, Promissio implenda.

b Edit. posteriores, ut sponsam.

CAPUT XIII.

Quod Deus sit omnia in omnibus.

Promissio implenda.

13. Quomodo erit *Deus omnia in omnibus* (I Cor. xv. 28), ut Paulus dicit apostolus, impii non videbunt: quia soli sancti et redempti his voluptatibus et deliciis cœlestibus perferuntur. Hæc est civitas, virtus et salvatio nostra. Hæc est Jerusalem cœlestis perpetua. His in ea positis sanctis verus Deus Rex.

Nec metas rerum, nec tempora ponit,
Imperium sine fine dedit.

(Æneid. 1, vers. 278 et 287).

14. Hi sunt qui regnant cum rege Christo, de quo dicit Daniel: *Regnum ejus alteri populo non derelinquetur* (Dan. ii, 44, et iii, 100), quoniam regnabit in infinita sæcula, et regni ejus non erit finis (Luc. 1, 33).

CAPUT XIV.

Proratio a sancti Prosperi, et conclusio hujus fidelissimi utilissimique libri sui.

15. b Juvante gratia Dei, hunc conclusi librum, tribus ejus primis partibus quadragesima capitula annotando, velut quadragesimo dies, quibus in hujus vitæ curriculis Moyses, Elias et Dominus Jesus jejunia celebrarunt. Ter enim quadragesimas ducta centum viginti faciunt. Accedunt alia viginti, in dimidia parte finis mundi, et sunt centum quadraginta. Tredécim quoque in gloria sanctorum superadduntur, et perficiunt centum quinquaginta tria. In quo numero sacrati illi pisces reti veritatis incorrupto, post resurrectionem Domini jussione capti sunt (Joan. xxi, 11), millia sanctorum significantes, quos Dominus ex omni genere, tribu, et lingua, per omne tempus congregans, nobis infinitum sibi cognitum numerum consecravit. Habes primam piscandi voluptatem, si hujus rei amator es, lector spiritualis: præsertim quia in hoc libro, ut existimo, omnes c voluptates, omnesque affectiones invenies. Ingredere ergo huc, *adolescens, et huc avocare, hic lude, et age conceptiones tuas* (Eccli. xxxii, 15). Nam si te fortassis tabulæ luxus invitat, d in asse uno duo et tria, quina et sena habes quibus numeris mensuræ arcæ consurgunt (Gen. vi, 15), trinæ unitatis tesseras volvens; calculos movens etiam in bonis operibus candidos, in passione purpureos, b spectante illo qui dicit: *Vincenti dabo calculum, et per calculum nomen novum, quod nemo scit, nisi qui accipit* (Apoc. ii, 17). In calculis eburneis nomina proconsulum conscripta Carthagini in foro contra populo a præsentii iudice sub certis vocabulis citabantur, et erat solemnitas dies albi citatio. Hi qui avaritiam superantes rempublicam fideliter egerant f absque flagitiis favoribusque, etiam absentes honorabantur. Eos vero quos rapacitas vicerat, populuz conviciis sibilisque notabat.

16. Habes igitur quid vincas, qui rempublicam gubernando ludis in sæculo. Avaritiam vinces, quæ radix est omnium malorum (I Tim. vi, 10); nec jam terrenæ, quæ quocumque modo labuntur, sed cœlestes æternæque s alliciant potestates. Si venandi est affectio, habes montes altissimos, cervos veloci-

A ter apostolorum prophetarumque dicta percurrentes. Habes et in campis petram, refugium erycii et leporibus (Ps. ciii, 18), quos in simplicitate cordis Christus Dominus per suos canes venatur, ut spinis careant delictorum. Si spectandi voluptas est, habes hic aurigam spiritalem Christum Eliam, qui curru igneo usque ad metas pervectus est cœli (IV Reg. ii, 11). currusque Pharaonis demersus in profundo (Exod. xiv, 25). In munere habes Danielem sanctum, leonem non ferro, sed oratione vincentem (Dan. vi, 22), ursosque vexantes eos qui Elisæum prophetam contumeliis laceraverant (IV Reg. ii, 24). Habes quoque in sancto spectaculo non mimicas turpitudines, sed Christo sacratas virgines. Habes b Caballistarum loco, Rebecca geminos mystice ludentes (Gen. xxv, 22). Habes David coram arca saltantem (II Reg. vi, 5), et nudatum in passione Christum, coram servis et ancillis suis, illa ipsa sua historia exhibentem. Habes postremo fletus plangentis Jeremiæ decantatos, non arte tragica, sed prophetica.

B 17. Edificandi si est i affectus, habes fabricam mundi, mensuras arcæ (Gen. vi, 14), ambitum tabernaculi (Exod. xxvi, 1, etc.), fastigium templi Salomonis (III Reg. vi, 1, etc.), j ipsius per mundum membra Ecclesiæ, quam illa omnia figurabant. Epulandi si est delectatio; habes hic Sapientiæ paratam mensam (Prov. ix, 1, 2), in qua est panis angelicus, et vitulus saginatus, sobrietate inebrians poculum salutare. Neque flores sancti desunt huic convivio, lilia virginum, k continentium violæ, et rosæ coronæ martyrum. Restat, ut arbitror, musicorum voluptas; habes organum ex diversis fistolis sanctorum apostolorum, doctorumque omnium Ecclesiarum, aptatum quibusdam accentibus, gravi, acuto et circumflexo, l quod musicus ille Dei Spiritus, per Verbum tangit, implet et resonat; habes *clavem David, qui claudit, et nemo aperit; aperit et nemo claudit* (Apoc. iii, 7); chrismatum oleo et aqua baptismi cuncta consecrans ac decorans. Ad hujus organi suavissimas et C dulcissimas voces pervenerunt principes conjuncti psallentibus, in medio adolescentularum tympanistrarum (Ps. lxxvii, 26). Et quæ sint hæc sequitur: *In ecclesiis benedicite Dominum. Hæc adolescentulæ ecclesiæ dum tympanum tangunt, id est, pelleni moriui animantibus extensam in ligno, scilicet Christum prædicant crucifixum. Hujus tympani tam magnus sonus totius mundi jam mulcet auditus.*

18. Nec decem chordarum psalterium (Ps. cxliii, 9) huic deest convivio, dum m in conclusione centum quinquaginta psalmodiarum laudant sancti Dominum in sono tubæ, in psalterio et cithara, in tympano et choro, in chordis et organo, in cymbalis bene sonantibus, in cymbalis jubilationis, quoniam omnis spiritus laudat Dominum (Psal. cl, 3 seqq.). Hæc in templo Dei mei prospiciens in quo omnis quisque dicit, Gloria (Psal. xxviii, 9): quoniam adhuc passiones, quæ per legem sunt, operantur in membris nostris (Rom. vii, 5), ut fructum ferant morti, multisque vitiiis implicati tenemur in hac vita quæ tota tentatio est (Job vii, 1). D sacrificium ex adipibus vitulorum, patriarcharum et prophetarum, caprarum pinguium et arietum, apostolorum ducum gregis, pro peccato animæ meæ, ac mundatione totius hominis mei in hoc libro et con-

a De Prospero nulla hic mentio in codice ms. Remigiano-Remensi, sed in editis tantum. Au vero cuiusdam hujusce nominis tribui possit, etai Prospero Aquitano omnino non debeat tribui hoc opus, vide in adnotatione prævia huic libro.

b Ms. Remig., *Jubente gratia Dei in 150 capitulis conclusi.*

c Ms. Remig., *voluntates.*

d Ita Lugd. et Lovan. cum ms. Remig., Duac. et Colon., *in esse uno*; sed minus bene, ut videtur.

e Ms. Remig., *expectante*, melius ms. Remig., *spectante.*

f Ms. Remig., *absque suffragiis.*

g Ms. Remig., *illuceant.*

h Lugd. et Lovan., *Caballistarum*: sed melius legitur, *Caballistarum* ex ms. Remig. et Duaci Colonien-sisque editionibus. *Caballistarum* vero nomine intelligi credimus ab auctore eos qui equorum agitatione et cursu in arena contendebant.

i Ms. Remig., *affectio.*

j Ms. Remig., *ipsinsque.*

k Editi, *continentiæ*. Ms. Remig., *continentium.*

l Editi, *quos*; melius ms. Remig., *quod*, scilicet organum.

m Sic ms. Remig. At editi, *inclusionem.*

fectionem vovi, et in ara contriti cordis immolavi holocausta, non sine incenso orationum omnium sanctorum (Apoc. viii, 4), quibus me ab omni peccato expiari posse confido. Quiescat invidus lector, ne sicut Cain ferro (Gen. iv, 8), ista dente vel lingua percussit. Filii enim hominum dentes eorum arma et sagittæ, et lingua eorum gladius acutus (Ps. lvi, 5). Si quid autem displicet, si pius est, emendat in miseri-

cordia, et arguat in lenitate (Ps. cxl, 5), oretque pro nobis, ut simul in arca inter munda animalia reperi, in cubito perfectionis ejus pariter annexi, charitatem Domini, trinitæ majestatis unitatem ^a supereminentem viam (I Cor. xii, 31), duce gratia, sequamur omnes; eodem manente in nobis, et nobis in illo: *A quo omnia, per quem omnia, qui est Deus benedictus in ^b sæcula. Amen* (Rom. i, 25; xi, 36).

^a Emendamus ex ms. Remig. Editi, *per eminentem*.

^b Ms. Remig., *in sæcula sæculorum. Amen*.

ADMONITIO IN CHRONICON SEQUENS.

Præter Chronicon illud sancti Prosperi, quod ad calcem genuinorum ejus operum exhibuimus, quodque Prospero Aquitano sancti Augustini discipulo omnes, si perpauca exceperis, libenter tribuunt, prodiit etiam Chronicon aliud, sub nomine Tironis Prosperi a viro eruditissimo Petro Pithæo e manuscripto codice bibliothecæ Sancti Victoris Parisiensis primo in lucem editum. Quod quidem, sicut ordinarium sancti Prosperi Chronicon, ab anno 379 incipiens, ad annum usque 455 protenditur. Auctori operis istius nomen Prosperi indidit Pithæus (*Duchem. tom. I Hist. Gall. p. 196*), motus auctoritate manuscriptorum Sigeberti et Mariani: sed de suo addit, illud ipsum esse verum Prosperi Chronicon, cujus ita ingenium referre contendit, ut non immerito sibi videatur membrum esse amplioris ejus quod ipsius nomine ab orbe condito a Wandalis Romam Genæadius Massiliensis presbyter se legisse testatur; mireturque unde factum sit, ut aliud Chronicon (scilicet antea vulgatum) per consules digestum, hactenus in omnibus Hieronymiani Chronici editionibus Prosperi titulo subjungeretur: quod etsi cum isto non pauca habet communia, utpote ad ejusdem ætatis historiam pertinentia, alterius tamen genii esse facile intelliget, qui utrumque attentius legerit.

Equidem non ægre fatebimur Pithæo, utrumque hoc Chronicon unius ejusdemque auctoris setum dici non posse. Alias, ut ait Bucherius (*Cycl. p. 212; Noris. Hist. Pelag. l. ii, cap. 15, p. 218*), concedendum esset, ab uno eodemque ore calidum frigidumque (ut aiunt) flamen simul posse prodire. Sed mirum omnino talem virum eam in opinionem venisse, quod istud Chronicon, etsi valde confusum perturbatumque (quod ipse lubens agnoscit), licet mendis in rectam chronologiæ rationem refertum; in quo vix aliquid delibatur de Pelagianis; in quo id unum de Augustino observatur, quod plurima libris innumeris disseveruit; in quo demum ex Augustino orta dicitur Prædestinatorum hæresis, sancto Prospero certo certius ignota, cum talem nullibi impugnasse aut retulisse legatur: mirum, inquam, quod tale opus Prospero digni haberi debeat, ejusque ingenium magis referre, quam alterum illud Chronicon, quod profecto et clarius est, et majori ordine digestum; ex quo lux maxima aspergitur in omnem sancti Augustini et Pelagianæ hæreseos historiam, et in quo denique cum maxima venerationis testificatione laudantur sanctus Augustinus, sanctusque Leo, qui ambo sancti Prosperi magistri jure merito possunt appellari. Unde in hoc a Pithæi opinione dissentit omnino Jacobus Sirmondus (*Prædest. c. 5, p. 31*); novumque hoc Chronicon magni Prosperi libris accenseri non patitur.

Pithæus vero, cui contrarium pro persuaso erat, Chronici sui auctorem Tironis Prosperi nomine designaverat; etsi solum Prospero nomen præferrent illi codices manu exarati, unde opusculum istud hauserat. Quod quidem immerito ab illo factum agnovit Sirmondus (*Ibidem*). Hinc est quod hoc Tironis nomen sortitum fuisse non legatur in editionibus a Duchesnio vel Scaligero procuratis. Cum autem hoc Prospero nomen sine alio addito, videatur sanctissimo gratiæ Christi defensori designando consecratum, vulgo auctor Chronici Pithæani sub hoc nomine Tironis Prosperi notet, ne cum altero Prospero confundi putetur.

At vero in hoc maxime lapsus est Pithæus, quod præstitit, cum de Prædestinarianis actum est. Etsi enim eo loci legebatur in duobus, quos in manibus habuit, manuscriptis: *Prædestinatorum hæresis, quæ ab Augustino acceptisse dicitur initium, his temporibus serpente exorsa* (a); et in altero tantum horum pro diversa lectione appositum fuerat, *ab Augustini libris male intellectis*; eademque in Chronico Sigeberti habebantur: quo unico argumento satis vincebatur, auctorem operis non Prosperum agnosci debere, sed quemdam sancti Augustini adversarium; et omni fide indignum esse, qui hæresim aliquam ab Augustino ortam habuisse dixerit: Pithæus tamen, neglectis manuscriptis, lectionem Sigeberti substituit; quæ licet minus odii scriptori conciliet, tamen nec ipsa a sancto Prospero prodire ullatenus potuit. Unde etiam Sirmondus, cujus intererat Pithæi patrocinium suscipere, ut ejus quem hæresis Prædestinarianæ testem primarium assumpsit, fidem sartamtectam tueretur, Pithæum hac in re culpæ coactus, confessusque est, ab illo in Chronico suo scribi debuisse, *Ab Augustino*: ut postea a Philippo Labbeo editum habetur, in Bibliotheca nova manuscriptorum (*Lab. Bibl. nov. t. I, p. 58 et 59; idem de Script. Eccl. t. II, pag. 260*); etsi ille (quod non facile credat, nisi qui legerit) dubitet adhuc numquid tale Chronicon pro Prosperiano non sit agnoscendum.

Nec desunt qui hoc operis Prosperiano nomini suppositum putent (*Maug. t. II, p. 519*), ut inde tum ipse, tum sanctus Augustinus in contemptum et invidiam venirent. Quæ conjectura nec solidis fundamentis, nec probationibus debitis inniti videtur. Hincmarus enim, quem observant de hoc Chronico tacuisse, aut illud fortasse non noverat, aut certe eo utiliis de causis noluit. Igitur magis pronum est credere, aut illud a Prospero quodam sancti Prospero gratiæ vindiciæ æmulo concinnatum; aut, cum in primis exemplaribus cujusvis auctoris nomine careret, impositum ei postea fuisse nomen sancti Prospero, qui Chronicon ejusdem ætatis scripsisse palam noscebatur; aut denique a Semipelagiano quodam e Provincia, penes quem erat germanum sancti Prospero Chronicon, illud pro libito mutatum, diminutum, aut interpolatum fuisse: licet forte is homo de illo umquam in lucem emittendū non cogitaret. In hanc ultimam sententiā descenderunt tum Jos. Antelmus dissertatione octava de veris Operibus sanctorum Patrum Leonis et Prospero, tum doctissimus

(a) Sic legitur etiam in manuscripto codice annorum forte 500, qui fuerat V. C. Claudii Joli præcentoris et canonici ecclesiæ metropolitanæ Parisiensis; postea vero ex ejus dono factus est venerabilis capituli ejusdem ecclesiæ. In hoc enim a prima manu habetur, *ab Augustino*; a poste-

riori vero, et caractere recentiori substitutum est, *ab Augustini libris male intellectis*. Idipsum quoque quasi pro correctione notatum in margine ms. sancti Victoris per nos visi; et similiter a manu recentiori substitutum in codice Oyselliano notat Ph. Labbeus, in *Bibl. nov. uss.*